DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

55

CEVDET KUDRET ★ KARAGÖZ

KARAGÖZ

Cevdet Kudret

2. basım

b

BİLGİ YAYINEVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİLGİ YAYINLARI : 55
FOLKLOR DİZİSİ : 1

ISBN 975 - 494 - 351 - 6 (Tk. No.)
ISBN 975 - 494 - 352 - 4 (1. Cilt)
92 06 . Y. 0105 0498

Birinci Basım 1968

İkinci Basım (tıpkı basım)
Aralık 1992

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Babıâli Cad. 19 / 2
Telf 522 52 01 - 526 70 97
Faks 527 41 19
Cağaloğlu - İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

CEVDET KUDRET

KARAGÖZ

cilt : 1

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : ozan sağdıç

baskı : adalet matbaacılık ltd. şti.
tel : 342 17 90

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

İÇİNDEKİLER

Karagöz Üzerine 7
Karagöz Oyununun Kısa Tarihi .. 7
Karagöz Oyununun Bölümleri 18
Karagöz Oyununun Dağarcığı 22
Karagöz Oyununun Kişileri 26
Karagöz Oyununun Genel Karakteri 34
Karagöz Oyununun Tekniği 48

Basılmış Karagöz Oyunları Bibliyografyası 49

Oyunlarda Geçen Şarkıların Bulunduğu Başlıca Şarkı Mecmuaları 60

Oyunlar 61
Abdal Bekçi 63
Ağalık 95
Aşçılık 139
Bahçe .. 169
Bakkallık 215
Balık 259
Bursalı Leylâ 269
Büyük Evlenme 297
Canbazlar 331
Câzûlar 359
Cincilik 393

Tasvirler 411

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KARAGÖZ ÜZERİNE

Karagöz, bir «gölge oyunu» dur. Bu oyun, deriden kesilmiş birtakım şekillerin (insan, hayvan, bitki, eşya v.b.), arkadan ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanır.

Karagöz Oyununun Kısa Tarihi

Doğu ülkelerine özgü bir sanat olduğu anlaşılan «gölge oyunu»nun ilkin Çin'den çıktığı söylentisi vardır. Bu Çin söylentisine göre, imparator Wu (hük. m.ö. 140-87), çok sevdiği karısının ölümü üzerine derin bir üzüntüye kapılır; Şav-Wöng adlı bir Çinli, imparatorun üzüntüsünü hafifletmek için, ölen kadının hayalini bir perde arkasından gösterebileceğini söyler; sarayın bir odasına gerdirdiği beyaz bir perdenin arkasından geçirdiği bir kadının perde üzerine düşen gölgesini, ölen kadının hayali diye sunar (m.ö. 121). M.s. XI. yüzyılda yazılmış bir Çin ansiklopedisinde bu olaydan söz edilmekte ve ansiklopedinin yazıldığı çağda gölge oyununun deriden yapılmış şekillerle pazar yerlerinde oynatıldığı belirtilmekte

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

imiş.[1] Batıda bu oyuna «Çin gölgeleri» adı verilmektedir. Bir başka söylentiye göre, gölge oyunu Hint'ten çıkmış, IV., V. yüzyıllarda Cava'ya geçmiştir; Cava'da *Wayang* adı verilen ve gerek şekilleri, gerek konuları bugüne değin korunan bu oyunlarda Hint efsanelerinin etkisi açıkça görülmekte imiş. Yapılan incelemelerden öğrendiğimize göre, Cava edebiyatında, evren, bir Wayang sahnesine, insanlar ve doğa da Wayang tasvirlerine benzetilmiştir.[2]

İslâm dünyasında, bu oyuna *hayâl-el-zıll (hayâl-i zıl)* [= gölge hayali], *zıll-el-hayâl (zıll-i hayâl)* [= hayal gölgesi], *hayâl-el-sitâre* [= perde hayali] v.b. adları verilmiştir. XI. yüzyıldan bu yana, İbni Hazm (994-1064?), İmam Gazzalî (1058-1111), Muhiddin-i Arabî (1165-1240), İbnülfâriz (1182-1235) v.b. gibi kelâmcı ve tasavvufçuların eserlerinde hayal sahnesi evrene, insanlar ve bütün varlıklar, perdedeki geçici hayallere benzetilmiş; oyundaki hayaller nasıl perde arkasındaki bir sanatçı tarafından oynatılıyorsa, evrendeki varlıkları da görünmeyen bir yaratıcının hareket ettirdiği anlatılmıştır. İslâm felsefesinin temel ilkelerinden biri olan bu dünya görüşünün kaynağı, Eflâtun'un ünlü «mağara» benzetmesine dayanmaktadır. Karagöz perdesinin bir «ibret perdesi» olduğu inancı, bu oyunun Türkiye'de gerçekçi ve toplumsal bir nitelik kazandığı devirlerde dahi sürüp gitmiş; oyun başlarken okunan «perde gazelî», tasavvuftan gelme mistik havayı korumuştur. XII. yüzyılın ikinci yarısında Selâhaddin-i Eyyubî (hük. 1175-1193) nin sarayında hayal oynatıldığı Guzûlî (? - 1412) nin *Metâli-el-Büdûr fî Menâzil-el-Sürûr* adlı eserinden öğreniliyor.[3] Muhiddin-i Arabî *Fütûhât-el-Mekkiyye* (yazı-

[1] Georg Jacob, **Geschichte des Schattentheaters**, Hannover 1925, s. 8

[2] G. Jacob, ad. geç. s. 27-28

[3] G. Jacob, ad. geç. es., s. 52-53; Selim Nüzhet Gerçek, **Türk Temaşası**, 2. bas., 1942, s. 50

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

zılışı: 1203) adlı eserinde tasavvuf inançlarını anlatırken, *hayâl-el-sitâre* diye andığı gölge oyununu örnek diye ele alır ve: «İlkin perdeye Vassâf [= anlatıcı] denen kişi çıkar, Tanrının ululuğunu saygı ile anar; sonra, kendisinin ardından perdeye gelen türlü türlü suretlerle konuşur»[4] der ki; bu sözlerden, hayal oyununun o tarihlerde nasıl oynatıldığı aşağıyukarı anlaşılmaktadır. Musullu yazar İbni Danyal (? 1310), Mısır'da Memlûk hükümdarı Baybars (hük. 1260-1277) devrinde yazdığı *Tayf-el-Hayâl* adlı oyun kitabının önsözünde, *hayâl-el-zıll* denen gölge oyununun o tarihlerde Mısır'da pek çok oynandığını, aynı şeylerin tekrarlanmasının seyirciye bıkkınlık verdiğini, yeni şeyler arayan usta bir hayal oyuncusunun isteği üzerine bu kitabı yazdığını, eserinin eski oyunlara üstün olduğunu bildirmiştir.[5]

Gölge oyununun Türk toplumunda ne zaman kullanılmağa başlandığı kesin olarak belli değildir. Bu konuda ilkin Georg Jacob tarafından ileriye sürülen bir görüşe göre, gölge oyunu Çinli'lerden Moğol'lara, Moğol'lardan Türk'lere geçmiştir; Orta-Asya Türk'leri arasında kullanılan *kaburcak, kavurcak, kağurcuk* terimleri «gölge oyunu» anlamına gelmektedir.[6] Daha sonraki incelemelerde de, Türkistan'da kullanılan *koğurcak, kavurcak, kaburcak, kolkurçak, çadır-hayal, hayme-şebbâzi* sözcüklerinin «gölge oyunu» anlamını taşıdığı —çeşitli kaynaklara dayanılarak— açıklanmış, «Anadolu Türkleri arasında yayılan hayal oyununun, Türk akınlarının istikametini takip ederek şarktan garba geldiği» varsayımı ileriye sürülmüştür.[7] Son yıllarda yapılan incelemelerden[8] öğ-

[4] S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 50-51

[5] S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 52

[6] G. Jacob, ad. geç. es., Türkçe çev. **Türklerde Karagöz, İstanbul 1938**, s. 3, çev. ●. S. Gökyay.

[7] Sabri Esat Siyavuşgil, **Karagöz**, İstanbul 1941, s. 26-30

[8] Ahmet Kutsi Tecer, **Karagöz ve Kuklaya Ait Kısa Notlar**, «Türk Folklor Araştırmaları» dergisi, Karagöz özel sayı-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rendiğimize göre *hayal* sözcüğünün «gölge oyunu» anlamına alınması, söz konusu varsayımın bir yanılgı üzerine kurulduğunu ortaya çıkarmıştır. Şöyle ki: eski metinlerdeki *hayal* sözcüğü «mücessem şekil» anlamına gelmekte, ve genel olarak hem «kukla oyunu», hem de «gölge oyunu» kavramlarını içine almakta; gölge oyunları içinse, ayrıca, *zıll-i hayâl* [= hayalin gölgesi] ya da *hayâl-i zıl* terimi kullanılmaktadır. *Hayal* sözcüğünün «gölge oyunu» anlamına kullanılması çok sonradır. Türkistan'daki *çadır-hayal*, İran'daki *hayme-şebbâzi* oyunlarının bir «gölge oyunu» değil, «ipli kukla oyunu» olduğu bu incelemelerle ortaya konmuştur. Bu konuda sözü edilen *kurçak*, *koğurçak*, *kavurçak*, *kaburcak* v.b. sözcükleri «bebek, kukla» anlamlarına gelmektedir.[9] *Kolkurçak* (kol-kurçak) da «el kuklası» demektir. Metin And, Leningrad Etnografya Müzesi'nde korunmakta olan *kol-kurçak* ve *çadır-hayal*'in türlü örneklerini 1962 Martında Rusya'ya yaptığı gezide incelemiş, bunların «el kuklası» ve «ipli kukla» olduklarını görmüştür.[10] Kukla oyunları da perde arkasında gizlenen bir sanatçı tarafından oynatıldığı için, kanıt diye ileri sürülen yazılardaki «perde» sözcüğü de, anlatılan oyunun gölge oyunu olduğuna kesin işaret sayılamaz. Sözgelimi, tarihçi Cüveynî (? - 1283) nin eserinde,[11] Çin'den gelen sanatçıların Moğol imparatoru Oktay (hük. 1227-1241) ın önünde oynattıkları oyun anlatılırken, «kendi memleketlerinin... acaip oyunlarını perdeden dışarı

---

sı, c. V, 1959, sayı 119; Metin And, **Eski Türklerde Kukla ve Gölge Oyunları Çeşitleri**, «Devlet Tiyatrosu» dergisi, Ekim 1963, sayı 21; Hellmut Ritter, **Karagöz**, «İslâm Ansiklopedisi», c. VI, 1955, s. 246

[9] **Kuzurçuk**: kız çocuklarının insan suretinde yaparak oynadıkları bebek, kukla. (Kâşgarlı Mahmut, **Dîvânü lûgaat-it-Türk**, c. I, s. 501, Ankara 1939, çev. B. Atalay)

Kurçak: put, heykel; kukla. (Hüseyin Kâzım, **Büyük Türk Lûgatı**, c. III, s. 856, İstanbul 1943).

[10] M. And. ad. geç. makale, s. 28

[11] Cüveynî. **Tarih-i Cihan-güşâ**, c. I, s. 163-164, Leyden 1912

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

getirdiler» denmektedir ki, «perdeden dışarı getirmek» sözü, bunun bir kukla oyunu olduğunu düşündürmektedir;[12] Fars şairi Attar'ın *Üştür-nâme* adlı eserinde raslanan bir parçada[13] «Usta bir perde oyuncusu vardı, bilgin bir kişiydi, aslı da Türk'tü; nakkaşlıkta benzeri yoktu, her nereye gitse orada iş bulurdu; şaşılası renklerle süslü suretler yapar, daima kendikendine oynatır dururdu; yaptığı her suret zamanla bozulur, o da bir başkasını ortaya çıkarırdı; bütün suretler rengârenk nakışlı idi, her birini başka bir tarzda yapardı; oyun için yedi perde kurmuştu, hepsi rengârenk, nakışlı, boyalı idi.» denmektedir; oyuncunun beyaz bir perde değil de, «renkli ve nakışlı yedi perde kurmuş» olması, söz konusu oyunun da kukla oyunu olması gerektiğini akla getirmektedir.

Gölge oyununun Anadolu'ya ne zaman girdiği konusunda çeşitli söylentiler vardır:

Evliya Çelebi (1611-1682) ye göre, Karagöz ile Hacivat, Anadolu Selçukluları zamanında yaşamış, bunların birbirleriyle tartışma ve çatışmaları «hayâl-i zill»e konup oynatılmıştır. Evliya Çelebi, Hacivat ile Karagöz üzerine şunları söyler:

Hacı Ayvad —ki Bursa'lı Hacı İvaz'dır— Selçukiler zamanında Yorkça Halil ismiyle müsemmâ peyk-i Resûlullah idi ki yetmiş yedi sene müddet Mekke'den Bursa'ya gidüb gelirdi. Efeli-oğulları namıyle ecdadları şöhret bulmuşdu. (...) Bu Efeli-oğlu, Mekke'den Bursa'ya gelirken beyn-el-Haremeyn eşkıyâ-yi Urbân Efeli-oğlu Yorkça Halil Hacı Ayvad'ı şehîd idüb Bedr-i Huneyn'de defn eylediler. (...) Karagöz ise, İstanbul tekfuru «Kostantin»nin sâisi idi. Edirne kurbûndeki Kırkkilise'den bir mîr-i sâhib-kemâl, ayyâr-i cihan

[12] Ş. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 48; Siyavuşgil, bu sözü, «perdeye çıkarmak» anlamında almıştır (Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 27).

[13] Ş. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 27-28

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kıbtî idi. Adına «Sofyozlu Karagöz Bâlî Çelebi» derlerdi. Tekfur Kostantî yılda bir kere Alâeddin-i Selçukî'ye gönderdikde Hacivat ile Karagöz'ün biribirleriyle mübâhase ve mücâdelelerini o zamanın pehlevanları hayâl-i zılla koyub oynatırlar idi.[14]

Anadolu Selçuklu tarihinde üç tane Alâeddin vardır: I. Alâeddin Keykubat (hük. 1192-1237), II. Alâeddin Keykubat (hük. 1239-1254), III. Alâeddin Keykubat (hük. 1277-1302). Söz konusu «Alâeddin-i Selçukî» nin hangi Alâeddin olduğu anlaşılmıyor.

Halk ve karagözcüler arasındaki bir söylentiye göre ise, Sultan Orhan (hük. 1324-1362) devrinde Bursa'da bir cami yapımında Karagöz demirci, Hacivat da duvarcı olarak çalışıyormuş; ikisi arasında her gün sürüp giden nükteli konuşmaları dinlemek isteyen işçiler, işlerini güçlerini bırakıp onların çevresinde toplanır, bu yüzden de yapım işi ilerlemezmiş. Bunu öğrenen Sultan Orhan, Karagöz'le Hacivat'ı öldürtmüşse de, bir süre sonra iç-acısı çekmeğe başlamış; padişahın acısını dindirmek isteyen Şeyh Küşterî, bir perde kurdurmuş, Hacivat'la Karagöz'ün deriden yapılmış tasvirlerini (ya da, kendisinin sarı çedik pabuçlarını) perde arkasında oynatıp onların şakalarını tekrarlıyarak padişahı avutmuş.[15] (Çin söylentisinde, ölen karısına acınan imparator Wu'yu avutmak için perde arkasından bir kadın geçirme olayı ile bu Türk söylentisi arasındaki benzerlik, ayrıca dikkate değer.)

Bu ikinci söylentiye göre, Karagöz ile Hacivat, XIV. yüzyılda yaşamış kişilerdir; hayâl-i zıl [= karagöz] oyunu ilkin Bursa'da çıkmıştır; bu oyunun kurucusu Şeyh Küşterî'dir (Kaynaklarda verilen bil-

---

[14] Evliya Çelebi, **Seyahatname**, c., I, s. 654-655, İstanbul 1314

[15] Bir başka söylentiye göre, olay I. Beyazıt (Yıldırım) (hük. 1389—1402) devrinde geçmiştir. (İmzasız makale, **Şeyh Küşterî ve Karagöz**, «Yeni Mecmua». Bursa için fevkalâde nüsha, c. IV, 1922, sayı 75/9.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

giye göre,[16] Şeyh Muhammed Küşterî, İran'da Hozistan'ın merkezi olan «Şuster», ya da «Küşter» —Arap'ların söyleyişine göre «Tüster»— kasabasından Bursa'ya gelmiş, orada ölmüştür. Bursa'da, Şeyh Küşterî'nin olduğu söylenen bir mezar da vardır. Geleneğe göre, karagöz oyununun kurucusu ve karagözcülerin «pîr»i sayılan Şeyh Küşterî'nin adı, perde gazellerinde sık sık geçer. İbni İsa Akhisarî (? — 1559/1560) nin yazdığı bir «perde gazeli»nde de gölge oyununu Şeyh Küşterî'nin kurduğu ve bu oyunun tasavvufî bir anlam taşıdığı anlatılmıştır ki, bu gazel, hem eldeki en eski perde gazeli, hem de Şeyh Küşterî hakkındaki söylentilerin en eski belgesidir.[17] Karagöz oyunlarında, olayların geçtiği perdeye «Küşterî meydanı» denir). Söz konusu söylenti, karagöz oyununun Anadolu'da XIV. yüzyılda meydana geldiğini anlatmakta ise de, şair Mesut bin Ahmet [= Hoca Meşut] in aynı yüzyıl ortalarında yazdığı (1350) ünlü *Süheyl ü Nevbahâr* adlı mesnevisinde şöyle bir beyte raslanmaktadır:

Kişi kim hayal-bâz oyunun bilür
Çadır tutuban gice oynar olur.

«Hayal-bâz oyununun çadır kurularak geceleri oynatıldığı» nı anlatan bu beyitteki «hayal-bâz oyunu» eğer «çadır-hayal» yani kukla oyunu değil de «zıll-i hayal» yani gölge oyunu anlamına geliyorsa, o zaman, karagöz oyununun XIV. yüzyıl ortalarında Anadolu'da herkesçe bilindiği, bu bakımdan, Anadolu'da daha eski bir geçmişi olması gerektiği; — Evliya Çelebi'nin sözlerini de gözönünde bulundurarak — Selçuklular devrine çıkmanın uygun olacağı düşünülebilir... Karagöz oyununun XV. yüzyılda Türkiye'de nasıl bir gelişme gösterdiğini anlatan belgeler elimizde yoksa da, Hamdullah Hamdi (1449-1503) nin *Yusuf ü Züleyha*

[16] Kaynaklar için bk. G. Jacob, ad. geç. es., t. çev., s. 3-4; S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 55-61; S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 36-38.

[17] Söz konusu gazel ve İbni İsa Akhisarî için bk. **Burçlı Leylâ**, s. 272.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

mesnevisinde «lû'b-i hayal» e [= hayal oyunu'na] «telmih» yoluyla değinen bir beyit vardır.[18] Bir şeye «telmih» yapılabilmesi için o şeyin çok tanınmış olması gerektiği gözönünde bulundurularak, hayal oyununun XV. yüzyılın ikinci yarısında herkesçe bilinen yaygın bir oyun olduğu düşünülebilir... XVI. yüzyılda «hayal-i zıl» oyununun yaygınlığını ve Türkiye'de eğlence sanatlarının başlıcalarından biri olduğunu gösteren epey belge vardır. Şeyhülislâm Ebüssuut Efendi (1490-1574) nin, «hayal-i zıl oyunu» nu «ibret gözüyle» seyretmenin cezayı gerektirmeyeceği yolundaki bir fetvası, bunların en önemlisidir.[19] İbni İyâs (1448-1521 den sonra) adlı bir Arap tarihçisinin yazdığına göre,[20] I. Selim (Yavuz) (hük. 1512-1520) Mısır'ı aldığı yıl (1517), Cize'de seyrettiği hayal oyununu beğenmiş, oğlunun eğlenmesi için, Mısır'lı hayalciyi İstanbul'a götürmek istediğini bildirmiş. (O yüzyıla ait olduğu tahmin edilen bir Mısır hayal takımındaki tasvirlerden iki tanesinin Karagöz ve Hacivat'a benzerliği ayrıca dikkate değer[21]). Bu yüzyılda şehzadelerin sünnet düğünlerinde (1530, 1539, 1582) çeşitli eğlenceler arasında karagöz oynatıldığı da biliniyor.[22] Bazı belgelerden öğrenildiğine göre, «hayal-i zılcı Kör Hasan » bu yüzyılın sonlarında en ünlü karagöz sanatçılarındandır.[23] Yine bu yüzyılda yetişmiş

---

[18] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 40

[19] S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 66; Mustafa Nihat Özön, **Kanlı Kavak**, 1941, s. 51

[20] İbni İyâs, **Bedâyi-el-Zuhûr fi Vakaayi-el-Dühûr**, c. III, s. 125, Kahire (Bulak) 1311/1312; bk. S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 65; S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 40

[21] S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 64-65

[22] G. Jacob, ad. geç. es., t. çev., s. 4-5

[23] Evliya Çelebi'nin aktardığı bir söylentiye göre, «Yıldırım Bayezid Han asrında 'Kör Hasan' namıyle yâd olunur. bir rind-i cihan ve musâhib-i Yıldırım Han» (**Seyahatname**, c. I, s. 652) olduğu ileriye sürülen bu sanatcının, son yıllarda bulunan iki belgeye göre, Yıldırım Beyazıt (hük. 1389-1402) devrinde değil, XVI. yüzyılın sonlarıyle XVII. yüzyılın başlarında yaşadığı ve 1616 da sağ olduğu anlaşılıyor. (A. K. Tecer, ad. geç. makale).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kimi edebiyat sanatçıları (Hayali, Baki, Lâmiî v.b.) bir benzetme öğesi olarak hayal oyununa değinmişlerdir... XVII. yüzyılda belgeler daha da çoğalmakta, oyunun yapısı, bellibaşlı kişileri, birkaç konusu ve ünlü karagöz oynatıcılarından bazıları üzerinde bilgi edinilmektedir. Evliya Çelebi, Naima, Abdi v.b. gibi yerli yazarların eserlerinden, ve o çağda İstanbul'da bulunmuş Avrupa'lıların anı ve gezi kitaplarından öğrenildiğine göre,[24] Ramazan ayında kahvehanelerde, başka zamanlarda da evlenme, doğum, sünnet düğünü v.b. dolayısıyle saray, konak ve evlerde yapılan şenliklerde oynatılan bu oyunlar, Osmanlı toplumunun bellibaşlı eğlencelerinden biri sayılmaktadır. Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinden anlaşıldığına göre, yalnız İstanbul'da değil, Türkiye'nin başka şehirlerinde de (sözgelimi Erzurum'da) kahvehanelerde karagöz oynatılmaktadır. Gene Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre, bu yüzyılda İstanbul'da Kör Hasan-zade Mehmet Çelebi ile Şengül Çelebi, Erzurum'da Kandillioğlu, o çağın ünlü karagözcüleridir... XVIII. yüzyılda da, Seyyid Vehbi (? - 1736), Haşmet (?-1768), Kâni (1712-1791), Sürurî (?-1814) gibi şairlerin eserlerine (Sûrnâme, Velâdetnâme, Hezeliyyât, ebced'le söylenen tarih), ve yabancı yazarların verdikleri bilgilere göre,[25] sultanların doğumu, evlenmesi, şehzadelerin sünnet olması dolayısıyle yapılan genel şenliklerde, ayrıca, kahvehanelerde ve hali vakti yerinde olanların evlerinde oynatılan karagöz, İstanbul'un yine en önemli eğlencelerinden biridir. Söz konusu yerli kaynaklara göre, Bekçi Mehmet (?-1777), Sarı Ahmet, Şerbetçi Emin (?-1796/1797), Kasımpaşalı Hafız (III. Selim devri: 1789-1807) bu yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da yetişen karagözcülerin en ünlüleridir. O çağda İstanbul'da olup da

[24] Bu kaynaklar için bk. G. Jacob, ad. geç. es., t. çev., s. 6-11; S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 42-47 ve 56-59

[25] Bu kaynaklar için bk. G. Jacob, ad. geç. es., t. çev., s. 12; S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 67-68; S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 47-50 ve 59-60

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

eserlerinde karagöze değinen yabancılar, gördükleri oyunların niteliği, kişileri ve konuları üzerine bilgi vermektedirler... Karagöz oyununun XIX. yüzyılda da yine sarayın ve halk toplantılarının gözde eğlencelerinden biri olduğunu yerli ve yabancı çeşitli kaynakların tanıklığından öğreniyoruz.[26] Söz konusu yerli kaynaklara göre, II. Mahmut (hük. 1808-1839) devrinde şehzadelerin sünnet düğününde (1836) «geceleri on bir mahalde hayal oynatılmış»tır; ser-hayali Sait Efendi, Galatasaray ağalarından hayali Hamit, hayali berber Sait Efendi (? - 1815/1816) bu devrin ünlü karagözcüleridir. Abdülaziz (hük. 1861-1876) ve II. Abdülhamit (hük. 1876-1909) devirlerinde Rıza Efendi, Mehmet Efendi, Nazif Bey v.b. gibi birtakım karagözcüler saraya aldırılmıştır;[27] bu dönemde son ustalarını yetiştiren karagöz oyunu, XX. yüzyılın ilk çeyreğinde bir süre daha yaşamış, Cumhuriyet devrinde yerini tiyatro ve sinemaya bırakmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yetişen karagöz sanatçılarından bazılarının adları bilinmektedir.[28] Söz konusu kaynaklarda adlarıyle birlikte bazılarının meslekleri de bildirilen bu sanatçılardan kimisinin tekkelerden (Şeyh Fehmi Efendi, Peder Mustafa Efendi, Müştak Baba), kimisinin medreseden (Kör İmam, Darphaneli Hafız Efendi, Hafız Mehmet Efendi), kimisinin Enderun'dan (Enderunlu Hakkı Bey, Enderunlu Tevfik Efendi, Enderunlu Hamit Efendi), kimisinin kâtiplikten (Kâtip Salih, Kâtip Mahmut v.b.), kimisinin cerrahlık v.b. gibi mesleklerden (Cerrah Salih Efendi), pek çoğunun esnaflıktan (Yorgancı Abdullah Efendi, Püskülcü Hüsnü Efendi, Kantarcı Hak-

---

Bu kaynaklar için bk. S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 68-69; S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 51-52 ve 61-67

[27] Ahmet Rasim, **Muharrir Bu Ya**, s. 63, İstanbul 1926 (dış kapak 1927); Hellmut Ritter, **Karagös**, c. I, s. 3, Hannover 1924

[28] A. Rasim, ad geç. 62-63; S. N. Gerçek, ad. geç. s. 90-93

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kı Efendi, Şekerci Derviş Efendi, Aktar Rıza Efendi, Hamamcı Süleyman Efendi, Usturacı Mustafa Efendi, Yemenici Andon Efendi, Çilingir Ohannes Efendi v.b.) geldiği görülür.

Karagöz oyununun kaynağı konusunda kimi Batılı yazarların[29] ileriye sürdükleri bir görüş de, karagöz'ün Bizans aracılığıyle eski Yunan ve Roma *mimus* oyunlarına bağlanmasıdır. Bu yazarlara göre, Türk'ler İstanbul'u alınca, Bizans mimus'u dilini, yenenlerin diline uydurmak zorunda kalmıştır, bu bakımdan, karagöz, Bizans mimus'unun ardılıdır; Türk'ler Bizans'lıların başı kel, karnı şişkin mimus'unu Pişekâr'la Hacivat, eli şakşaklı Maccus'unu da Kavuklu ile Karagöz yapmışlardır; karagöz'ün de, mimus'un da temeli taklide dayanmaktadır; bu oyunlar, İstanbul'daki çeşitli ulusları ve bu ulusların tuhaf tuhaf konuşmalarını taklit ederler; ikisinde de meyhaneci, tacir, dilenci, Yahudi, Ermeni, Arap v.b. tipleri bulunur; her iki oyunda da phallus(yun. phallos: erkeklik uzvu) vardır; her ikisinde de danslar, şarkılar, açık-saçık cinaslar, kaba deyişler, tokat atmalar, itişip kakışmalar ve siyasal taşlamalar vardır; konular arasında da benzerlikler görülür v.b... (Bu yazarlar, bir sahne oyunu olan mimus'un perdeye nasıl çıktığını açıklamamışlardır). Türk incelemeciler, karagöz'ün mimus'tan çıktığı görüşüne katılmamaktadırlar.[30] Bununla birlikte, Metin And, söz konusu yakınlıkları gözönünde bulundurarak, «kanıtların yetersizliği karşısında etkileşme yerine benzeşmelere değinmek daha sakıntılı olur» demiş, bu benzeşmeleri 7 maddede toplamıştır.[31] ayrıca,

---

[29] Ignacz Kunos, **Türk Halk Edebiyatı**, s. 91, İstanbul 1925; öbür yazarlar için bk. Metin And, **Bizans Tiyatrosu**, s. 271-278, Ankara 1962; Metin And, **Karagöz, Mimus ve Belch, «Türk Dili» dergisi**, 1963, c. XII, sayı 144, s. 817-825

[30] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 148-149; M. And, not 29 da ad. geç. es., s. 279-280 ve ad. geç. makale, s. 825

[31] M. And, ad. geç. es., s. 280-286

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

karagöz'le mimus arasındaki benzerlikleri inceleyen Alman bilgini Reich'ın eserini özetledikten sonra da şöyle demiştir: «Reich'ın açtığı bu çalışma alanı bir incelemeci beklemektedir. Mimus'u en az Reich kadar tanıyan bir incelemeci bugün elimizde geniş sayıda bulunan karagöz metinleriyle ya Reich'ın görüşlerini doğrulayacak, ya da onları çürütecektir.»[32]

İran'lıların kukla-kişisi «Keçel Pehlevan» ile Karagöz arasında, başlarının kel oluşu bakımından benzerlik kuran incelemeciler de vardır.[33]

Karagöz Oyununun Bölümleri

Karagöz oyunu, başlıca 4 bölüme ayrılır: *Giriş, Muhâvere, Fasıl, Bitiş.*

Oyun başlamadan önce perdeye bir *göstermelik* (ya da *gösterme)* yerleştirilir. *(Göstermelik,* çiçek dolu saksı, ağaç, fıskıyeli havuz, kalyon, zümrüdanka v.b. gibi süslerdir). Göstermelik, «nâreke» denen kamış bir düdükten çıkarılan zırıltılı bir sesle perdeden kaldırıldıktan sonra, oyunun «Giriş» bölümü başlar.

Giriş [= Prolog]: Hacivat bir semâî söyliyerek perdeye gelir; semâîyi bitirince, *Hay Hak!* diye seslendikten sonra bir «perde gazeli» okur. (Perde gazeli, dünyanın geçiciliği, bu dış görüntülere aldanmayıp onun arkasındaki gerçeği görmek gerektiği yolundaki tasavvuf görüşünü anlatan bir şiirdir). Perde gazeli'nden sonra Tanrıya ve zamanın padişahına dua eder, yere kapanıp secde eder; kalkınca da:

Her hali lâtîf, etvârı zarîf bir yâr-i vefâkâr olsa, oldukça Arabî ve Farisî bilse, biraz da fenn-i musikî ve şiirden anlasa, o söylese bendeniz dinlesem, bendeniz söylesem o dinlese, huzzâr-ı kirâm safâ-yâb

[32] M. And, ad. geç. makale, s. 825

[33] Chodzko, **Théâtre Persan, Paris 1878,** s. XIV v.d.; bk. S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 28-30

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olsa!... Diyelim, bu gece de işimizi Mevlâm rasgetire!... Yâr, bana bir eğlence! Yâr, bana bir eğlence!...

diye seslenir, Karagöz, perdenin seyirciye göre sağ üst köşesinden atlar, Hacivat'la kavga eder, Hacivat kaçar, perdede yalnız kalan Karagöz onun gürültü patırtı etmesinden yakınır. Karagöz'ün öfkesi geçince, Hacivat yine gelir, ikisi arasında «muhâvere» başlar.

Muhâvere [= Diyalog]: Karagöz'le Hacivat arasında geçen «Muhâvere» bölümü, asıl oyunun konusuyla ilgili değildir. Bu bölüm, okumuş bir kişi olan Hacivat'ın sözlerini okumamış bir halk adamı olan Karagöz'ün yanlış anlaması, ya da yanlış anlar görünmesi (böylece türlü cinaslar, nükteler yapması) ile sürüp gider:

— Hayvan-ı nâtık. — Hamamcı Sadık.

— Sûretin insan ama siretin hayvan. — Suratın insan ama sırtın hayvan.

— Öyleyse heceleyelim. — Nerede geceleyelim?

— Bir de Fârisiden sorayım: «Men» [= ben] *demek ne demek, «Tu»* [= sen] *demek ne demek? — Tuu senin suratına!*

— Bu münasebetsiz hallerinden yüreğimin yağı eriyor. — Sen de yüreğini sıcak yere koyma.

Bugüne değin yapılan araştırmalara göre, «Muhâvere» konularının sayısı 60 kadardır.[34] Karagözcü

---

[34] Selim Nüzhet Gerçek listesi:

Akıl, Babam öldü, Bekçi, Bilmece, Çamaşır ipi [Nurullah Tilgen listesinde: **Çamaşır**], **Çevre, Gel-geç, Hasta** [N. Tilgen listesinde: **Sahte hasta**], **Hayır hiç, İftar, İsim değiştirme, Kul** [Hayali Memduh listesinde: **Kül**], **Külbastı, Masana, Meddah, Mektep, Musiki, Nasihat, Nazire, Rüya, Seyahat, Turşu, Yazma, Zurna.** (S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 83-84). Ara Muhâveresi listesi: **Arap Köle** [Hayali Memduh listesinde: **Köle**], **Ciğerci, Hacivat'ın kızı, Hamhum, Havuz, Neresi yenir, Yalan, Yalan küpü.**

Hayali Memduh'un «Muhâvereler mecmuu» başlıklı listesi (yukarda adı geçenlerden başka):

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bunlardan birini seçer, oyun sırasında kendinden de bir şeyler katarak, bölümü istediği kadar uzatır. Günlük olaylara, törelere, inançlara v.b. değinilen «Muhâvere» bölümünün her oyunda çeşitlendirilmesi, karagözcünün yaratıcılık ve ustalığına bağlıdır. Evliya Çelebi'nin çok övdüğü hayal-i zılcı Kör Hasan-zâde Mehmet Çelebi'nin, yalnız Karagöz'le Hacivat'ı oynatıp «ahşamdan sabaha dek on beş saatde gûnâgûn mukaffâ taklidler edüb herkesi müstağrak-i hayret etdiği[35] XVIII. yüzyıl sonlarında yetişen Kasımpaşalı Hafız'ın da, gece sabaha kadar yalnız Karagöz'le Hacivat'ı konuşturduğu, dinleyenlerin «fazla gülmekten çatlamak derecesine geldiği ve vaktin nasıl geçtiğini farketmediği»[36] biliniyor. XIX. yüzyıl sonlarında (II. Abdülhamit devrinde) yetişen karagözcülerden «hayalciler kâhyası Tahir Efendi ile, ismi üstünde, 'Hayal küpü Emin Ağa'nın hayalciler arasında bile 'bir oynadığını bir daha oynamaz', 'bir söylediği muhâvereyi bir daha söylemez' diye ayrıca şöhretleri vardı».[37] «Muhâvere» bölümü, kafası kızan Karagöz'den dayak yiyen Hacivat'ın kaçması, perdede yalnız kalan Karagöz'ün de:

Sen gidersen beni buraya pamuk ipliği ile bağlamıyorlar ya! Varayım îdgâha, dolaba, dilber seyrine, bakalım âyîne-i devrân ne gösterir.

Asma, Bilezik, Evet efendim, Kayarto, Kitâbet, Lâz, Saat, Tımarhane, Yağlı direk, Ziyafet. (Hayali Memduh, yazma, İstanbul Belediye Kütüphanesi, Belediye yazmaları)

Nurullah Tilgen listesi (yukarda adı geçenlerden başka):

Ağalık, Ayrılık, Doktorluk, Düğün, Emanet Para, Esas hayal, Hasan Efendi, Hasan Efendi isim (?), İktisat, İtibar, Kayık, Kütahya, Mangiz, Muayene, Ölüm, Sarıyer, Üç güller, Yağlı börek, (Nurullah Tilgen, Karagöz, Tarihçe, Fasıllar, Fıkralar, İstanbul 1953, s. 15-16

[35] Evliya Çelebi, ad. geç. es., c. I, s. 655

[36] Ali Rıza, On üçüncü Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı, İstanbul Eğlenceleri, «Peyâm-ı Sabah», 1922; bk. S. E. Stıyavusgil, ad. geç. es., s. 49-50

[37] A. Rasim, ad. geç. es., s. 65

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

diyerek çıkması ile sona erer.

Yukarıda işaret ettiğimiz üzere, «Muhâvere» bölümü, genel olarak Karagöz'le Hacivat arasında bir konuşmadır; pek seyrek olmakla birlikte, kimi Muhâvere'lerde konuşanların sayısının üçe, hattâ dörde beşe kadar yükseldiği de olmuştur *(Yazıcı*, v.b.). Bu çeşit Muhâvere'ler, «Muhâvere» ile «Fasıl» arasında bir çeşit geçiş tipi sayılabilir.

Kimi oyunlarda Muhâvere'nin başına «Gel-geç Muhâveresi» denen özel bir Muhâvere biçimi eklenir. «Gel-geç Muhâveresi» bir çeşit «müşâare» [= şiir yarışması] niteliği gösterir: Hacivat gelir, bir dize [= mısra] söyleyip gider; Karagöz gelir, o dizeyle ayaklı [= kafiyeli], güldürücü bir dize uydurup gider; bu gelip gitmeler, böylece, on beş yirmi kere tekrarlanır (*Kanlı Nigâr, Sünnet* v.b.).

Uzatılmak istenen kimi oyunlarda da, Muhâvere'nin başına ya da sonuna, bir ya da iki «Ara Muhâveresi» eklenir. «Ara Muhâveresi», Karagöz'ün Hacivat'tan başka kişi ya da kişilerle konuşmasıdır *(Bahçe, Bursalı Leylâ, Canbazlar, Kanlı Nigâr* v.b). Bunlardan kimisi bir çeşit fasıl niteliği gösterir, hattâ bir tanesi *(Canbazlar,* I. Ara Muhâveresi) bağımsız bir oyun haline getirilmiştir *(Cincilik).*

Fasıl: Bu bölümde belli bir olay gösterilir. Karagöz oyunları bu «Fasıl» bölümünde gösterilen olaylara göre ad alırlar: *Abdal Bekçi, Hamam, Ters Evlenme, Kanlı Kavak, Kanlı Nigâr, Yalova Safâsı, Yazıcı* v.b... Bu bölümde oyuna kendi kılık, şive ve karakterleriyle başka kişiler de katılır: *Çelebi, Zenne, Tiryaki, Beberuhi, Tuzsuz Deli Bekir, Kastamonulu, Kayserili, Rumelili, Acem, Arap, Arnavut, Lâz, Kürt, Ermeni, Yahudi, Frenk* v.b... Karagözcüler, oyunun ana tema'sına sadık kalmakla birlikte, ayrıntılar üzerinde ufak-tefek değişiklikler yapabilirler; sözgelimi, perdeye çıkardıkları «taklit»lerin sayısını azaltıp çoğaltabildikleri gibi, bunların sırasını da değiştirebilirler.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bitiş [= Epilog]: Bu bölüm, oyunun sonunda Karagöz'le Hacivat arasında geçen birkaç cümlelik kısa bir konuşmadan ibarettir. «Fasıl» bölümünde olay sona erdikten sonra, Karagöz'le Hacivat —olay dolayısıyle eğer kılık değiştirmişlerse, yeniden kendi klasik giysilerini giymiş olarak *(Ağalık, Aşçılık, Kayık, Ters Evlenme, Tımarhane* v.b.)— perdeye gelirler; Karagöz, Hacivat'ı gene döver, bunun üzerine Hacivat :

Yıktın perdeyi eyledin vîrân!
Varayım sahibine haber vereyim hemân!

diyerek çıkar, Karagöz de:

Her ne kadar sürçi lisan ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse, Hacivat, bak ben de sana ne oyunlar oynarım!

dedikten sonra çekilip gider; perde arkasındaki «şem'a» nın [= mumun] sönmesiyle de oyun sona erer.

Karagöz Oyununun Dağarcığı

Karagöz oyununun klasik dağarcığı [= repertuvarı] 28 oyundan bileşiktir. Bu rakam, Ramazan ayında Tanrıya tapınmakla geçirilmesi gereken «Kadir gecesi» dışındaki gecelerin sayısına denktir. Ne var ki, bilinen Karagöz oyunları sayısı bu rakamın üstünde olup, karagöz sanatçıları Ramazan aylarında onlar arasından seçtikleri 28 oyunla kendilerine göre bir dağarcık meydana getirirler.[38] Karagözcüler arasındaki geleneğe göre, Ramazanın ilk gecesinde

---

[38] Hayali Memduh'un «Oyunlar» başlıklı listesi:
Ağalık, Bahçe, Bakkal-Yangın, Balık, Bursalı Leylâ, Büyük Biyav (?) [= Büyük Evlenme], **Câzûlar, Canbazlar, Çivi** [= Abdal Bekçi], **Denyolar** [= Tımarhane], **Eczane, Enver Ağa** [= Hain Kâhya], **Ferhad** [= Ferhad ile Şirin], **Hamam, Kâğıthane, Karagöz'ün Divaneliği** [= Tımarhane], **Kavak** [= Kanlı Kavak], **Kayık, Kırgınlar, Kütahya** [= Çeşme], **Leylâ ile Mecnun, Mal Çıkarma, Mandıra, Meyhane, Nigâr** [= Kanlı Nigâr], **Ödüllü, Orman, Sahte Esirci, Salıncak, Sünnet, Ša-**

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

çoklukla *Mandıra* oyunu, arefe gecesinde de *Meyhane* oyunu oynatılırdı (böylece, Ramazan ayında kapanan meyhanelerin bayramda açılacağı müjdelenmiş olurdu).

Karagöz oyunları iki ana bölüme ayrılır:

1. *Kâr-i kadim* [= eski zaman işi: klasik] oyunlar.

2. *Nev-icâd* [= yeni uydurulmuş: modern] oyunlar.

«Kâr-ı kadîm» oyunlar şunlardır:

Abdal Bekçi, Ağalık, Bahçe, Balık, Büyük Evlenme, Canbazlar, Cûzûlar, Çeşme, Ferhad ile Şirin, Hamam, Kanlı Kavak, Kanlı Nigâr, Kayık, Kırgınlar, Mandıra, Meyhane, Orman, Ödüllü (Pehlivanlar), Salıncak, Sünnet, Şairlik, Tahir ile Zühre, Tahmis, Ters Evlenme, Tımarhane, Yalova Safâsı, Yazıcı.

Evliya Çelebi'nin «taklid» diye andığı 10 oyundan[39] *Civan Nigâr* [= Kanlı Nigâr?], *Civan Nigâr Hamama girüb Gazi Boşnak hamamda Civan Nigârı basub Karagöz'ü kirinden uryan bağlayub hamamdan çıkarması* [= Hamam], *Üç eşkiya çelebiler* [= Orman?], *Hoppa* [= Yalova Safâsı?] adlı dört tanesinin «zamanımıza kadar devam ettiği» tahmin edilmektedir.[40]

Karagöz oyunlarının kaynakları üzerinde bugüne değin gereği gibi çalışılmış değildir; kimi incelemeciler, bunlardan birkaçının *(Ters Evlenme, Yalova Safâsı, Cincilik)* Hint, Çin, Arap *(Binbir Gece)* hikâye, oyun ve masallarıyle yakınlık gösterdiğine işaret

---

irler, Tahir ile Zühre, Tahmis, Ters Biyav [= Ters Evlenme], Yalova [= Yalova Safâsı], Yazıcı. (Hayali Memduh, yazma, İstanbul Belediye Kütüphanesi, Belediye yazmaları)

Bir başka sahifede, bunların içinden 28 tanesi ayrı bir liste halinde yazılmıştır ki, bu ikinci listenin bir Ramazan ayı için hazırlanmış olduğu düşünülebilir.

[39] Evliya Çelebi, ad. geç. es., c. I, s. 654

[40] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 75-77

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

etmişlerdir.[41]

«Nev-îcâd» oyunlar şunlardır:

Aşçılık, Bakkal (Yangın), Bursalı Leylâ, Cincilik, Eczane, Hain Kâhya, Hançerli Hanım, Kerem ile Aslı, Leylâ ile Mecnun, Sahte Esirci, Sahte Kedi, Ortaklar, Karagöz'ün Fotoğrafçılığı, Karagöz Dans Salonunda v.b.

Karagöz, günlük olaylara açık bir sanat türü olduğu için, zamanın eğilimi ve ilgisi gözönünde bulundurularak, dağarcığa her devirde yeni yeni oyunlar eklenmiştir. Sözgelimi, Tanzimat'tan sonra bir yandan *Hançerli Hanım, Tayyar-zâde* v.b. gibi halk hikâyeleri karagöze uyarlanırken, bir yandan da, edebiyatımızın Batıya yönelişine paralel olarak, Ahmet Mithat'ın *Hüseyin Fellâh* romanı ile Molière'in *Zoraki Hekim* [= *Karagöz'ün Hekimliği*] komedyası dahi karagöz oyunu haline getirilmiş,[42] ayrıca, *Hain Kâhya, Sahte Kedi* v.b. gibi tulûat tiyatrolarının oyunlarından da yararlanılmıştır.

Karagöz oyunları, kimi incelemeciler tarafından —konular gözönünde bulundurularak— birtakım gruplara ayrılmıştır.

Böyle bir ayırmayı ilk olarak deneyen Georg Jacob, karagöz oyunlarını 4 grupta toplamıştır:[43]

1. Karagöz'ün bir iş tutması :

a. İşsiz olan Karagöz'e Hacivat aracı olup bir iş bulur, ya da aynı işte ortak olurlar *(Canbazlar, Orman, Salıncak, Kayık, Yazıcı* v.b.). Bu bölüme giren oyunlarda geleneksel birtakım uğraşlar, zanaatlar tanıtılır.

---

[41] G. Jacob, ad. geç. es., t. çev., s. 24-25

[42] Hayali Küçük Ali'nin oyun dağarcığı (Hayal Perdesi, İstanbul 1931, s. 39)

[43] Georg Jacob, Türkische Litteraturgeschichte in Einseldarstellungen, Heft 1, Berlin 1900, s. 46-54; bk. M. And, Karagöz ve Ortaoyunu Fasıl Dağarcığı, «Türk Dili» dergisi, 1966, c. XV, sayı 173, s. 329-331

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

b. Kimizaman, Karagöz, bir yarışma dolayısıyle bir işe girmiş olur *(Ödüllü, Şairlik).*

c. Kimizaman da, Karagöz, bir raslantı ile birtakım uğraşların içine girmiş bulunur *(Balık, Tahmis).*

2. Karagöz'ün, kendisine yasak edilen yerlere girmeğe çalışması, ya da yapılmaması gereken şeylere burnunu sokması *(Abdal Bekçi, Bahçe, Hamam, Kanlı Kavak).*

3. Bir dolantı [= entrika] içinde Karagöz'ün kendini gülünç ya da zor bir durum içinde bulması *(Ters Evlenme, Yalova Safâsı, Meyhane* v.b.).

4. Efsanelerden, halk hikâyelerinden alınan konuların karagöze uyarlanması *(Ferhad ile Şirin, Tahir ile Zühre, Leylâ ile Mecnun, Hançerli Hanım* v.b.).

Sabri Esat Siyavuşgil, karagöz oyunlarını 3 grupta toplamıştır:[44]

1. Basit örf ve âdet veya zanaat parodileri *(Tahmis, Balık, Canbazlar, Büyük Evlenme).* Bu gruptaki oyunlarda dolantı yoktur; bu oyunların amacı, bir âdet ya da bir zanaatın çekici, meraklı ve eğlenceli safhalarını göstermektir. Bu oyunlarda taklitler çok azdır.

2. Vesile-entrikalı cemiyet satirleri:

a. «Sünnet» tipi oyunlar *(Sünnet, Ödüllü, Şairlik, Tımarhane).* Bu gruptaki oyunlarda dinsel-ulusal gelenekler realist tablolar halinde gösterilir, taklitlere de epey yer verilir.

b. «Kayık» tipi oyunlar *(Kayık, Salıncak, Yazıcı, Eczane, Orman, Aşçılık, Ağalık).* Bu gruptaki oyunlar, Karagöz'le Hacivat'ın para getirecek bir işe girmeleri temeli üzerine kurulmuştur. Girilen iş dolayısıyle, Karagöz'le Hacivat, İmparatorluğun çeşitli tipleriyle karşılaşırlar; dolayısıyle, taklitlere geniş ölçüde yer verilmiş olur; bu bakımdan, bu oyunlar birer

[44] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 101-118

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

karakter komedyası niteliği gösterirler.

c. «Mandıra» tipi oyunlar *(Mandıra, Çeşme, Kanlı Nigâr, Meyhane).* Bu gruptaki oyunlarda konu önem kazanmış, taklitlerin ve toplum hayatından alınma sahnelerin yanında toplumsal yergiye de yer verilmiştir.

d. «Bahçe» tipi oyunlar *(Bahçe, Abdal Bekçi, Hamam, Yalova Safâsı).* Bu gruptaki oyunlarda, Karagöz, girmesi kendisine yasak edilen yerlere girme çabası gösterir. Dolantının epey karmaşık bir hal aldığı bu oyunlarda, toplum vicdanını inciten olaylara karşı toplumsal yergi daha keskinleşmiştir.

e. «Ters Evlenme» tipi oyunlar *(Ters Evlenme, Câzûlar, Kanlı Kavak).* Bu gruptaki oyunlarda dolantı önem kazanmış, seyircinin ilgisi, düğümün nasıl çözüleceği, oyun kişilerinin zor durumdan nasıl kurtulacakları noktaları üzerinde toplanmıştır. İlginin olay örgüsü üzerinde toplanması dolayısıyle, bu gruptaki oyunlarda çoklukla taklitlere yer verilmemiştir.

3. Müstakil entrikalı fasıllar veya halk hikâyeleri adaptasyonları *(Ferhad ile Şirin, Tahir ile Zühre, Leylâ ile Mecnun, Arzu ile Kanber, Hançerli Hanım, Hain Kâhya* v.b.).

Her iki incelemecinin de gruplara ayırma çabası —Siyavuşgil'in de işaret ettiği gibi— ister istemez «indî» ve «itibarî» kalmış, birtakım oyunlar (sözgelimi *Tımarhane* oyunu) bu gruplardan birine sokulmak için zorlanmıştır.

Karagöz Oyununun kişileri

Karagöz oyununun başlıca kişileri şunlardır:

K a r a g ö z: Okumamış bir halk adamıdır. Halk diliyle konuşur; öğrenim görmüş kişilerin (Hacivat, Çelebi, Tiryaki v.b.) yabancı sözcük ve dil kurallarıyle yüklü sözlerini anlamaz, anlayabildiklerini de an-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

lamaz görünür; bu yabancı sözleri Türkçe sözcüklere benzeterek, onlara ters anlamlar verir; böylece, toplum içindeki iki ayrı zümrenin dillerinin çarpışmasından türlü gülünçlükler doğar. Her şeye burnunu sokmak, her gürültüye koşmak, her lâfa ve her olaya karışmak merakında olan Karagöz, sokağa inmediği zaman da hiç değilse penceresinden (perdenin seyirciye göre sağ üst köşesinden) kafasını uzatarak, ya da evin içinden seslenerek işe karışır. Özü sözü bir, düşündüğünü söylemekten çekinmeyen, patavatsız bir kişi olduğu için ikide bir zor durumlara düşer; gücü yeten herkes onu aşağılar, bütün çapraşık hallerde kabak onun başına patlarsa da paçayı kurtarır; en zor durumlarda dahi neşesini kaybetmez. Çoğuzaman işsiz kalır, Hacivat'ın bulduğu işlere girer *(Aşçılık, Canbazlar, Eczane, Kayık, Salıncak, Yazıcı* v.b.).

Karagöz'ün Alaeddin-i Selçuki (XIII. yy.) ya da Sultan Orhan (XIV. yy.) devrinde yaşamış gerçek bir kişi olduğu söylentileri ispat edilebilmiş değildir. Karagöz'ün kimliği konusunda en eski kaynak olan Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde, onun Kırkkilise'li bir «ayyâr-i cihan Kıbtî» olduğu ileriye sürülmüştür. Eldeki karagöz metinlerinin çoğunda ya doğrudan doğruya Karagöz'ün ya da öbür kişilerin ağzından onun Çingene'liği sık sık tekrarlanır; hattâ, *Canbazlar* oyununda, ipten düşüp ölen Karagöz'ün cenazesini Çingene'ler kaldırır. Türk gölge oyunu üzerinde çalışan Batılı incelemeciler, Evliya Çelebi'deki kaydı andıktan başka, oyunlarda görülen bu yoldaki söz ve eylemleri de gözönünde bulundurarak, Karagöz'ün «bugün de perdeye kimizaman 'Zombornos keros' Çingene selâmıyle çıktığına, Çingene'lerin alışık olduğu demircilik işleriyle uğraştığına, maşalar, kürekler yapmakla ve süpürge bağlamakla övündüğüne» işaret ederek, «hayal sahnesinin yayılmasına Çingene'lerin yardım ettiklerinin kabul olunabileceği»[45] görüşünü ileriye sürmüşler; «karagözcülerin

[45] G. Jacob, **Geschichte des Schattentheaters**, t. çev., s. 4

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kendi aralarında konuştukları meslek diline Çingeneceden gelme unsurların hâkim vaziyette olduğu»nu belirttikten sonra, «Karagöz'ün, karakter bakımından küçük burjuvaziye mensup bir Türk'ü temsil etmesine rağmen, Çingene olarak gösterilmesinin de hayal oyunu ile serseri Çingene kavim arasında bir râbıta mevcut olduğuna delâlet ettiği»[46] sonucuna varmışlardır. Türk incelemeciler, Karagöz'ün yüzünün biçimini, giyim kuşamını, karakterini gözönünde bulundurarak bu görüşe şiddetle karşı çıkmışlarsa da;[47] oyunların çoğunda Karagöz'ün Çingene oluşuyla ilgili söz ve eylemlerin kaynağı bugüne değin bulunmuş ve açıklanmış değildir.

Hacivat: Hacivat, Karagöz'ün tam tersi bir tiptir. Öğrenim görmüştür, medrese diliyle konuşmaktadır, her çeşit bilim (matematik, iktisat, istatistik, ahlâk, gramer v.b.) ve sanattan (edebiyat, musiki v.b.) az-buçuk anlar, görgü kurallarına uygun davranır, her zaman kişisel çıkarlarını gözönünde bulundurur, bunun sonucu olarak da, kurulu düzeni olduğu gibi kabul edip eleştirme ve direnme yollarına sapmaz, nabza göre şerbet verir; kimi oyunlarda mahallenin muhtarıdır; perdeye gelen hemen bütün kişileri tanır, onların işlerine aracılık eder, hattâ kimizaman çöpçatanlık yapar *(Büyük Evlenme, Ters Evlenme* v.b.); biraz afyon tiryakisidir; herhangi bir işte alın-teriyle çalışıp kazanmaktan çok aracılık yoluyla açıktan kazanmayı yeğ sayar; sözgelimi, isteyenlere kiralık ev (*Abdal Bekçi, Bursalı Leylâ, Bakkallık)* ya da dükkân *(Aşçılık, Bakkallık)* bulup simsarlık eder; işsiz Karagöz'e iş bulup kendisi hiç çalışmadan kâra ortak olur *(Eczane, Salıncak, Yazıcı);* emlâk sahibi Çelebi'nin güvenini sağlayıp onun işlerine bakar *(Bahçe, Hamam, Meyhane, Tahmis)* v.b.

---

[46] Hellmut Ritter, **Karagöz, «İslâm Ansiklopedisi»**, c. VI, s. 346

[47] S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 54 ve 107; S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 149-153

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Hacivat'ın, Karagöz'le aynı çağda, Alâeddin-i Selçukî, ya da Sultan Orhan devrinde yaşamış gerçek bir kişi olduğu söylentileri de ispat edilebilmiş değildir. Kimi oyunlarda, kendisini, «Fenn-i lû'biyyâtın yektâsı, meydan şeyhinin merd-i dânâsı, bezm-i irfânın şem'-i safâsı, Bursalı Hacı Evhad namıyle meşhûr-i âfâk» (*Ağalık, Bahçe*) diye tanıtır.

Çelebi: Kimi oyunlarda malı mülkü olan zengin bir adam, ya da mirasyedi (*Bahçe, Hamam, Yalova Safâsı* v.b.), kimi oyunlarda kadınların sırtından geçinen bir jigolo *(Canbazlar, Câzûlar, Cincilik, Kanlı Nigâr)* ve genellikle keyif düşkünü bir zamparadır (*Abdal Bekçi, Çeşme, Yalova Safâsı* v.b.). Çoklukla adı «Hoppa Bey», «Razakı-zâde», «Kınap-zâde» v.b. dir. Onun bu «zâde»liği, Karagöz'ün soylulukla alay etmesine yol açar. Elinde lâle (XVIII. yy. ve XIX. yy. ın ilk yarısı), gül (XIX. yy. ın ikinci yarısı), çiçek demeti, ayrıca eldiven, baston, şemsiye (Meşrutiyet devri) bulunur. Çelebi, karagöz oyununun klâsik tiplerinden biridir. Evliya Çelebi'nin saydığı oyunlar arasında *Hoppa, Mirasyedi Çelebi, Devrânî Çelebiler* diye oyunlar bulunması bunu gösterir.

Zenne: Karagöz oyunundaki bütün kadınlara genel olarak «Zenne» denir (karagözcüler arasında, meslek argosu olarak, «Gaco» da denir). Bunların çoğu hafif-meşreb, fettan (*Câzûlar, Çeşme, Yalova Safâsı* v.b.), kimisi dost tutan, eve adam alan yosma (*Abdal Bekçi, Bursalı Leylâ, Çeşme, Kanlı Nigâr, Mandıra* v.b.) hele kimisi cinsel sapık (*Büyük Evlenme, Hamam* v.b.) olarak gösterilmiştir. Aile kadın ve kızları (Karagöz'ün Karısı, Hacivat'ın Kızı v.b.) dahi zaman zaman hafif-meşreb, olumsuz kişiler olarak alınmıştır *(Çeşme, Canbazlar, Cincilik, Kanlı Nigâr* v.b.). Evliya Çelebi'nin saydığı oyunlar arasında *Civan Nigâr*'dan söz edildiğine göre, Zenne tipinin çok eskiden beri perdeye çıkarıldığı anlaşılıyor.

Tiryaki: Afyon yutup pineklemekle ömür geçiren, konuşmaların en can alacak noktasında ba-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şı önüne düşüp uyuklamağa başlayan «Tiryaki» nin adı, çoklukla «Nokta Çelebi» dir. Eldeki kaynaklar, bu tipin çok eskiden beri hayal perdesinin başlıca kişilerinden biri olduğunu göstermektedir: Nadirî (?-1636/1637) adlı bir yazar, kendi çağdaşlarından hem tiryaki, hem esrarkeş, hem de şarap düşkünü olan birini anlatırken, «Hak teâlâ hayal-i zılcı Hasan [= Kör Hasan] şerrinden sizi saklaya! Zira, hayal-i zılde hem divâne, hem sarhoş, hem tiryaki taklidi vardır.»[48] demiştir ki, bu söz, Tiryaki tipinin XVI/XVII. yüzyıllarda perdeye çıkarılmakta olduğunu gösterir; bu tipin XVIII. yüzyılda da hayal kişileri arasında bulunduğunu şair Kâni (1712-1791) nin *Hezeliyyât*'ından öğreniyoruz.[49]

Beberuhi: Hemen bütün oyunlarda «Altıkolaç» lâkabıyle anılan Beberuhi, cüce, ağzıkalabalık, yaygaracı, boyu ile uygun düşmeyecek yolda tafra satıcı bir çeşit mahalle aptalıdır.

Tuzsuz Deli Bekir, Zeybek (Efe), Sarhoş, Külhanbeyi: Bir elinde kama, bir elinde şarap kabı ile perdeye gelen, nâra atan, anasını babasını ve dokuz yüz doksan dokuz kişiyi öldürmüş olmakla övünen, öldürme işinde elinin hafif olduğunu bildiren, başını kestirmek istemeyen, ve kendisi gibi yiğit bir kişiden çürük bir başı esirgeyen Karagöz'e şaşan *(Abdal Bekçi)* Tuzsuz, perdedeki kişileri zorbalığıyle ürkütür; dolantı karmaşık bir hal aldığı sırada ortaya çıkıp meseleyi çözerek oyunu sona erdirir. Karagöz üzerine yapılan incelemelerde, XVI. yüzyıl sonlarında Yeniçeri'lerin İstanbul sokaklarında zorbalığa başladığı sıralarda Tuzsuz'un gerçek bir kişi olarak oyuna katıldığı, nitekim Evliya Çelebi'nin anlattığı hayal-i zıl oyunları arasında hamamı basan «Gazi Boşnak» tan söz edildiği, bu tipin ilkin Yeniçeriliği, daha sonra da «bütün devlet otoritesini», «bir nevi gülünç polis sultasını

[48] A. K. Tecer, ad. geç. makale.
[49] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 162-163

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

temsil ettiği» ileri sürülmüştür.[50] Evliya Çelebi, kendi çağdaşı olan ve sarhoşluğuyla ün alan «Bekri Mustafa» nın da hayal perdesi kişilerinden olduğunu söylemiştir ki,[51] bu ada XIX. ve XX. yüzyıllardaki *Meyhane* ve *Aşçılık* oyunlarında da raslanmaktadır. «Bekri» lâkabıyle «Tuzsuz Deli Bekir» adı arasındaki ses benzerliği ve *«Bekri»* nin zamanla *«Bekir»* e çevrilmiş olabileceği de dikkate değer. Evliya Çelebi'nin söz konusu ettiği bu «Bekri» [= sarhoş] tipinin, Evliya'nın yaşadığı devirden epey önce, XVI. yüzyılın ikinci yarısında doğrudan doğruya «Sarhoş» adıyle perdeye çıkarılmakta olduğunu, daha önce andığımız Nâdiri adlı yazarın cümlesinden öğreniyoruz. Nitekim, aynı tip son zamanlara kadar sürüp gelmiş ve kimi oyunlarda yine «Sarhoş» (karagözcü argosunda, Çingeneceden alınma «Matiz») adıyle perdeye çıkarılmıştır. Yeniçerilik kaldırıldıktan sonra (1826), kimi oyunlarda Tuzsuz'un yerini, yine gerçek ve günlük bir tip olan «Zeybek (Efe)» tipi almıştır. Zeybek, nâra atarak değil, iri-kıyım görünüşüyle egemenliğini kabul ettirir. II. Abdülhamit devrinde perdeye giren «Külhanbeyi» tipi de oyunda hep aynı görevi yapar, aynı geleneği sürdürür. Sarhoş ile Zeybek'in aynı oyun içinde, birlikte perdeye çıkarıldığı da vardır *(Kanlı Nigâr)*.

Bizans devrinde olduğu gibi Osmanlılar devrinde de türlü bölge, ırk ve ulustan kişilerin toplandığı bir yer olan İstanbul'un bu karışık toplumsal yapısı hayal perdesinde yansıtılmış, taşralı, azınlık, ya da yabancı kişilerin İstanbul ağzına uymayan konuşmaları, söz oyunlarına geniş yer veren hayal perdesine alaylar ve şakalar için zengin olanaklar hazırlamıştır. Karagözcülerin «taklit» adını verdiği bu kişilerin başlıcaları şunlardır :

T ü r k : (Kastamonulu, Himmet; odun yarıcısı,

---

[50] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 167-168; H. Ritter, ad. geç. yazı, s. 248

[51] Evliya Çelebi, ad. geç. es., c. I, s. 654

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bekçi; perdenin en iri-kıyım kişisi), Bolulu (aşçı), Kayserili (pastırmacı), Laz (Trabzonlu, Hayrettin; kayıkçı, gemici, kalaycı; ağzıkalabalık), Rumelili (Mestan Ağa, Hüsmen Ağa; pehlivan, arabacı);

Kürt (Harputlu, Haso; hamal, bekçi), Arnavut (Bayram Ağa; kır bekçisi, bahçıvan, bozacı), Acem (zengin tüccar), Ak Arap (Hacı Kandil, Hacı Fitil, Hacı Şamandıra; dilenci, tatlıcı, kahve dövücüsü), Zenci Arap (Mercan Ağa; lala, köle, kabakçı);

Yahudi (bezirgân, sarraf, tefeci, eskici), Ermeni (Sergiz; ayvaz, kuyumcu, külhancı), Frenk (Tatlısu Frengi) ve Rum (karagözcü argosunda, Çingeneceden bozma «Balama»; doktor, terzi, tüccar, meyhaneci).

Bu «taklit»lerden «Dilenci Arap ve Arnavut» un XVII. yüzyılda,[52] «Ermeni» nin XVIII. yüzyılda[53] hayal perdesinde var oldukları bilinmektedir.

Gölge oyunu üzerinde çalışan incelemeciler, karagöz kişilerini de birtakım gruplara ayırmayı denemişlerdir.

Georg Jacob, karagöz kişilerini 4 grupa ayırmıştır:[54]

1. Asıl kişiler (Hacivat, Karagöz, Tuzsuz Deli Bekir, Altıkulaç Beberuhi, Çelebi).

2. Şive taklitleri (Acem, Arap, Yahudi, Ermeni, Rum, Frenk, Lâz, Kastamonulu, Arnavut, Zeybek).

3. Marazî (pathologique) kişiler (Kekeme, Tiryaki, Esrarkeş, Sarhoş, Deli, Köçek).

4. Kadınlar ve çocuklar.

Karagöz perdesini (Küşterî Meydanı'nı) bir

---

[52] Evliya Çelebi, ad. geç. es., aynı sahife.

[53] Kâni, **Hezeliyyât**; bk. S. E. Siyavusgil, ad. geç. es., s. 179

[54] G. Jacob, **Turkische Litteraturgeschichte in Einzeldarstellungen**, Heft 1, Berlin 1900, s. 18-40

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İstanbul mahallesi olarak gören Sabri Esat Siyavuşgil, karagöz kişilerini mahalle ekseni çevresinde 2 ana grupa ayırmıştır:[55]

1. Mahallenin yerlileri (Karagöz, Hacivat, Çelebi, Zenne, Tiryaki, Beberuhi, Tuzsuz - Sarhoş - Külhanbeyi).

2. Mahalleye dışardan gelenler :

a. Dışarlıklı Türk'ler - Eyalet tipleri (Rumeli, Kastamonulu, Bolulu, Kayserili, Aydınlı, Trabzonlu, Harputlu ve Tatar).

b. İstanbul ve İmparatorluk tipleri (Acem, Arap, Arnavut, Yahudi, Ermeni, Rum-Tatlısu Frengi).

Metin And, karagöz kişilerini 11 grupta toplamıştır:[56]

1. Eksen kişiler (Karagöz, Hacivat).
2. Kadınlar (bütün Zenne'ler).
3. İstanbul ağzı (Çelebi, Tiryaki, Beberuhi).
4. Anadolulu kişiler (Laz, Kastamonulu, Kayserili, Eğinli, Harputlu).
5. Anadolu dışından gelen (Muhacir [= Rumeli], Arnavut, Arap, Acem).
6. Zimmî, Müslüman olmayan kişiler (Rum, Frenk, Ermeni, Yahudi).
7. Kusurlu ve ruhsal hastalar (kekeme, kambur, hımhım, kötürüm, deli, esrarkeş, sağır, aptal).
8. Kabadayılar ve sarhoşlar (Efe, Zeybek, Matiz, Tuzsuz, Sarhoş, Külhanbeyi).
9. Eğlendirici kişiler (köçek, çengi, kantocu, hokkabaz, canbaz, curcunabaz).
10. Olağanüstü kişiler, yaratıklar (büyücü, câzûlar, cinler, canavarlar, yılanlar).
11. Geçici, ikincil kişiler, çocuklar (Tahir, Zühre, Ferhad, Şirin, Âşık Hasan, İmam, Tablalı, Hacivat'-

---

[55] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 144-188

[56] Metin And, **Karagöz ve Ortaoyununda Kişiler ve Kişileştirmeler**, «Türk Dili» dergisi, 1967, c. XVI, sayı 184-188

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ın kardeşi Tavtatikütüpati, Hacivat'ın oğlu Sivrikoz, Âşık Hasan'ın oğlu Muslu v.b.).

Karagöz Oyununun Genel Karakteri

«Hayal-i zıl» oyunu, temel yapısı bakımından gerçekçi bir nitelik gösterir. Çinli hayalcilerin Oktay Han önünde oynattıkları oyunda (XIII. yy. ın ilk yarısı), ak sakallı bir müslümanın Moğol'lar tarafından at kuyruğuna bağlanıp sürüklenişini göstermeleri;[57] Mısır'lı bir hayalcinin I. Selim (Yavuz) önünde oynattığı bir oyunda (1517) Tuman Bey'in nasıl idam edildiğini perdede canlandırması;[58] Karagöz ile Hacivat'ın XIV. yüzyılda yaşamış kişiler olduğu söylentisi; daha önce söz konusu ettiğimiz Nadiri adlı yazarın, hem tiryaki, hem esrarkeş, hem sarhoş bir kişi için, «Hak teâlâ hayal-i zılcı Hasan şerrinden sizi saklaya; zirâ hayal'i zılda hem divane, hem sarhoş, hem tiryaki taklidi vardır» demesi; Nef'î (1572?-1635) nin yerdiği ve «bir iki oğlan uşağıyle günah işlerken mecliste basılıp Divân-ı Hümâyun'a götürüldüğünü» yazdığı «Kirli Nigâr» adlı uygunsuz kadın[59] ile Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği *Civan Nigâr* [= *Kanlı Nigâr?*] oyunu arasında bir ilişki ihtimalinin bulunması; kimi sarhoşların kadınlar hamamını basması (XVI. yy. sonu)[60] olayı ile Evliya Çelebi'nin anlattığı «Gazi Boşnak» ın hamamı basması [= *Hamam*] oyunu arasındaki bağlantının açıkça görünmesi; karagöz kişilerinden olan ve Evliya Çelebi'nin andığı oyunlar arasında da adları geçen «Dilenci Arap» (XVI. yy.)[61] ve sarhoşluğuyla

---

[57] Cüveynî, ad. geç. es., s. 163-164

[58] İbni İyâs, ad. geç. es., s. 125

[59] Nef'î, Sihâm-ı Kazâ; bk. S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 77

[60] Ahmet Refik, XVI. Asırda İstanbul Hayatı, İstanbul 1935, s. 141-142

[61] Ahmet Refik, ad. geç. es., s. 139

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ünlü «Bekri Mustafa» (XVII. yy., Evliya Çelebi'nin çağdaşı) nın yaşamış kişiler olması; imparatorlukta yaşayan türlü uluslar (Acem, Arap, Arnavut, Ermeni, Yahudi, Rum, Kürt v.b.) ile İstanbul'da yaşayan türlü tiplerin (Çelebi, Tiryaki, Beberuhi, Sarhoş, Zenne v.b.) giyim kuşam ve konuşma biçimleriyle perdede gösterilmesi, karagöz oyunlarında konuların ve tiplerin olmuş olaylardan ve yaşayan kişilerden esinlenilerek yaratıldığını gösterir. Yukarda değindiğimiz üzere, kimizaman klasik edebiyat konularının ve halk efsanelerinin de (*Ferhad ile Şirin, Leylâ ile Mecnun, Tahir ile Zühre* v.b.) perdeye getirildiği vardır.

Karagöz oyunları gerçekçi olmakla birlikte kopyacı değildir. Muhayyeleye geniş ölçüde pay bırakır. Sözgelimi, genellikle dekor yoktur; perdenin seyirciye göre sağ yanı Karagöz'ün, sol yanı Hacivat'ın evi sayılır. Bir incelemecimizin işaret ettiği üzere, *(Kanlı Kavak* oyununda bir ağaç, *Salıncak Safası*'nda salıncak, *Ferhad ile Şirin* oyununda dağ ile köşk, dekor olmaktan ziyade oyunda rolleri olduğu için, bazı sözlere veya hareketlere vesile teşkil edecekleri için, âdeta oyunun cansiz aktörleri mevkiindedir.»[62] (Hattâ, *Kanlı Kavak* oyununda kavak konuşur). Kimi oyunlarda görülen dekor (Elma-dağı, kavak, bahçe, çeşme, hamam, tımarhane, iskele v.b.) ya da aksesuvar (yazı takımı, iskemle v.b.) niteliğindeki tasvir'lerse tıpatıp kopya olmayıp üslûplaştırılmış şekillerdir; o kadar ki, *Ferhad ile Şirin* oyununda penceresinden atlayan Karagöz, evinin önündeki Elma-dağı'na düşüp oradan aşağıya yuvarlanır; yani, dağ, Karagöz'ün evinden daha küçüktür. Kişi tasvirleri de karikatürleştirilmiş olup yalın ve keskin çizgilerle verilmiştir. Kimi oyunlarda mekân da «itibârî»dir; sözgelimi, Serez ile Selânik arasında olduğu söylenen «Kanlı Kavak» günün birinde Karagöz'ün evinin önünde yükselir; oyun bo-

[62] Pertev Boratav, **Türk Halk Temaşası II, Karagöz**, «Yücel» dergisi, 1935, c. XI, sayı 64

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yunca, onu hem Karagöz'ün evi önünde görürüz, hem de Serez-Selânik yolu üzerinde farzederiz; Ferhad'ın Amasya'daki Elma-dağı, Mecnun'un Arabistan'daki çölü hem Amasya'da, hem Arabistan'da, hem de Karagöz'ün evinin önündedir. Muhayyeleye geniş yer verilmesi, oyunların birtakım fantastik olaylara da açık bulunmasını sağlamıştır. Sözgelimi, kimi oyunlarda kişiler cin çarpması ile biçim değiştirir *(Câzûlar)*, kimi oyunlarda başı kopan eşek yine ayakta durur (*Ferhad ile Şirin*), kimi oyunlarda ortadan ikiye bölünen eşeğin parçalarını kenetçi birbirine kenetler (*Tahmis*), Karagöz ölen eşeğini eline alıp dürbün gibi kullanır (*Bahçe, Ferhad ile Şirin*) v.b... Tabiat yasalarına aykırı olan bu çeşit olaylar kimizaman boş inançları yermek (*Câzûlar, Canbazlar, Mal Çıkarma, Yazıcı* v.b.), kimizaman da gülünçlü bir etki yaratmak *(Bahçe, Ferhad ile Şirin* v.b.) için kullanılır.

Hangi konuyu işlerse işlesin, karagöz oyununun başta gelen özelliği bir komedya oluşudur. En acıklı konular (*Ferhad ile Şirin* v.b.) dahi karagözde komedya havası içine bürünür. Sözgelimi, Ferhad'ın aşk uğruna deleceği dağı kendi evi önünde gören Karagöz, «Ulan Hacivat, buraya bu molozu ne yığdın?» diyerek daha Fasıl başlarken efsaneyi gülünçleştirir. Karagöz perdesinde ölüm bile ancak gülünç yanıyle alınır *(Canbazlar, Salıncak* v.b.); acıklı ölüm hiç yoktur, o kadar ki, klasik hikâyelerde *(Ferhad ile Şirin, Tahir ile Zühre* v.b.) muratlarına ermeden ölen sevdalılar, karagöz perdesinde birbirlerine kavuşurlar. Karagöz oyununun bu özelliği, Sultan Orhan devrindeki kuruluşuyla ilgili söylentiden başlayıp tarihsel gelişimi boyunca, son zamanlara kadar sürüp gelmiştir; sözgelimi, Evliya Çelebi, hayal-i zılcı Kör Hasan-zâde Mehmet Çelebi'yi anlatırken, «nice kelâmları vardı ki netice-i ilm-i tasavvuf idi; yine böyle iken âlem gülmeden bayılırdı» diyerek bu özelliği belirtmiş (XVII. yy.), yukarda söz konusu edilen Ali Rıza

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Beyin *On üçüncü Asr-i Hicride İstanbul Hayatı, İstanbul Eğlenceleri* yazısında anlattığı Kasımpaşalı Hafız'ın oynattığı bir oyunda (XVIII. yy) «muhâvere kızıştıkça kahkahaların ayyûka çıktığı, huzzârın, fazla gülmekten çatlamak derecesine geldiği» anlatılmış, Hayali Memduh'un 1922 de *Karagöz Perde Külliyâtı* genel başlığı altında yayımlanan oyunları da «son derece gülünçlü taklitler ile doludur, kahkahanın bini bir paraya» diye reklam edilmiş,[63] Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde basılan oyunların üzerine «mudhike», «gülünçlü oyun», «komedi» v.b. diye yazılmıştır.

XIX. yüzyıl sonlarıyle XX. yüzyıl başlarında (II. Abdülhamit devrinden bu yana) yazılıp basılan karagöz metinlerine dayanılarak hazırlanan önemli bir incelemede, karagöz oyununun toplumsal bir yergi niteliği göstermekle birlikte, mahalle çerçevesi içinde kapalı kaldığı, Osmanlı devletindeki Saray, Medrese, Ocak üçlü otoritesinin, yani devlet, din ve askerlik adamlarının perdeye çıkarılmadığı, «bunlardan kinaye tariki ile dahi bahsedilmediği» görüşü ileriye sürülmüştür.[64] Tulûata dayanan ve —yukarda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere— günlük olaylara açık bir sanat türü olan karagözün yapısı, bu görüşü haklı çıkaracak nitelikte değildir. Nitekim, gerek G. Jacob'un verdiği bir örnek, gerek son yıllarda ele geçen belgeler, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Yeniçeri'lerin de, devlet ileri gelenlerinin de perdeye getirilerek çok sert siyasal ve toplumsal taşlamalar yapıldığını ortaya koymuştur:

Jacob'un, Halep üzerine yazılmış bir eserden aktardığı bir fıkrada, «1768'de Rusya'ya karşı savaş açıldığı sırada gözden düşerek memleketlerine geri gönderilen Halep'li Yeniçeri'lerin perdede gösterildiği; onların cesareti üzerine kurulan bir muhâvere-

[63] bk. **Aşıklık**, s. 168

[64] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 79-80 ve 124-127

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

de Karagöz'ün keskin taşlamalarının halk tarafından alkışlarla karşılandığı, oyunun hükümet tarafından yasak edildiği» anlatılmaktadır.[65] Son yıllarda bulunan bir eserde «sınırsız özgürlüğün temsilcisi olan, sansür ve yasak tanımayan Karagöz'ün taşlamalarından İmparatorlukta kutsal ve dokunulmaz Sultandan başka hiç kimsenin kurtulamadığı; onun sadrazamı dahi yargılayıp Yedikule zindanına kapattığı, Karadeniz'in amirallerine, Kırım'ın generallerine dil uzattığı, halk tarafından alkışlandığı, hükümet tarafından da hoşgörüyle karşılandığı» belirtilmiş;[66] Türkiye'de elli yıl (1820-1870) kalan başka bir yazarın eserinde de «Karagöz'ün taşlamasının hep devlet ileri gelenlerine, onların tutumlarına, göreneklerine, davranışlarına yöneltildiği; Sultanın bile onun garezli, yaralayıcı, keskin dilinden kurtulamadığı» anlatılmış; örnek olarak da, II. Mahmut devri seraskerlerinden Gürcü Mehmet Paşa ile Amiral Damat Lâz Mehmet Paşanın bilgisizliklerinin, Topal Hüsrev Paşanın cinsel sapıklığının, Abdülâziz devri ileri gelenlerinden Kıbrıslı Mehmet Paşanın hırsızlığının açıkça ortaya konduğu bildirilmiştir. Oyunda, «kollarını yel değirmeni gibi oynatarak» sesinin olanca gücüyle hırsızları ve bunların ceplerini nasıl doldurduklarını bildiğini söyleyen; o sırada huzuruna getirilen karısının, bacanağının, damadının ceplerinin tıkabasa altın, gümüş v.b. ile dolu olduğu görülen Kıbrıslı Mehmet Paşa hakkındaki bu taşlama aşırı keskin görülerek, oyun yasaklanmış; o tarihten sonra devlet ileri gelenlerinin ve büyüklerin perdeye çıkarılması ağır cezalara bağlanmış. Yazar, Abdülaziz devrinin ilk yıllarına raslayan bu yasaklama olayından sonra karagöz'ün ilginçliği, anlamı kalmayan, ka-

[65] A. Russel, **The Natural History of Aleppo**, alm. çev. Emelin, Göttingen 1797, c. I, s. 198; bk. G. Jacob, ad. geç. es., t. çev. s. 12

[66] Louis Enault, **Constantinople et la Turquie**, Paris 1855, s. 367; bk. M. And, **Karagöz ve Ortaoyunu Fasıl Dağarcığı**, «Türk Dili» dergisi, 1966, c. XV, sayı 173, s. 331-332

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ba, bayağı bir güldürmece durumuna düştüğünü özellikle belirtmiştir.[67] Karagözün siyasal ve toplumsal bir taşlama olduğunu, hükümet yetkisi karşısında kamu oyunu temsil ettiğini ve halkın beğenmediği yönetim kararlarını eleştirebildiğini gösteren daha başka kanıtlar da vardır.[68] Düşünce özgürlüğü ile birlikte karagözün siyasal ve toplumsal taşlamalarının da susturulduğu II. Abdülhamit'in baskılı yönetimi çağında dahi bu yoldaki taşlamaların yine de kapalı olarak yapıldığını, Halide Edib-Adıvar'ın *Sineklibakkal* romanındaki bir bölümden de anlıyoruz. Gerçekçi bir yazar olan ve anılarında, çocukken Ramazan gecelerinde Üsküdar çarşısındaki büyük kahvede karagöz seyrettiğini anlattıktan sonra, «Sineklibakkal'daki Kız Tevfik bu akşamların bende bıraktığı intibalardan haylı şey almıştır»[69] diyen Halide Edib, söz konusu sanatçının Kabasakal kıraathanesinde oynattığı oyunda, zamanın Dahiliye Nâzırı'nı ve Tüfekçibaşı'sını taşladığını anlatmıştır.[70]

---

[67] Wanda, **Souvenirs anecdotiques sur la Turquie (1820-1870,) Karagueuz**, s. 271-278, Paris 1884; bk. M. And **Karagöz Siyasal Bir Taşlamadır da**, «Forum» dergisi, 1963, c. XV, sayı 214

[68] Bu kanıtlar ve örnekler için bk. M. And, **Karagöz, Mimus ve Reich**, «Türk Dili» dergisi, 1963, c. XII, sayı 144, s. 820-821

[69] Halide Edib-Adıvar, **Mor Salkımlı Ev**, 1963, s. 81-82

[70] **Oyun eski oyundu ve her vakit padişahın ömrüne dua ile başlar, dua ile biterdi. Kâğıt kuklaların kıyafetlerinde de zâhirî bir tahavvül yoktu. Fakat ruhları değişmişti. Meselâ «mirasyedi» o an'anevî aptal, züppe küçükbey değildi. Dalkavukları parasını alıp onu maskara etmiyorlardı. Tevfik'in mirasyedisi becerikli ve kurnazdı. Parası hiç tükenmiyordu. Abdülhamit'in mürteşi, azılı büyük memurlarından pek farklı değildi, hattâ vaktiyle Gelibolu mutasarrıfı olan zamanın Dahiliye Nâzırı Zati Beye benzemiyor değildi. Arnavut rolüne çıkan kâğıt kukla zamanın Tüfekçibaşı'sını çok hatırlatıyordu. Kıyafet, üslûp, ifade hep eski, fakat sembol'ler yeni idi. Yalnız, bunu o kadar sanatkâr bir karışıklıkla, mantığa sığmaz vakalar arasında gösteriyordu ki, onu yakalayıp şunun bunun karikatürünü yapmakla itham etmek çok müşküldü.** (Halide Edib-Adıvar, **Sineklibakkal**, 10. bas., 1942, s. 78)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

XVII. - XIX. yüzyıllarda Türkiye'ye gelen Batılı kimselerin anı ve gezi kitaplarında karagözün utanmazlığı, açık-saçıklığı konusuna da sık sık değinilmiş; bu yüzden, karagöz sanatına alçaltıcı bir gözle bakılmıştır.[71] Eldeki metinlerde, cinsiyetle ilgili şakalar ve cinaslar; bir de, kimi oyunlarda phallus'un perdede gösterildiğini bildiren tarihsel iki kayıt, Batılıların gözlemlerini doğrular görünmektedir: Evliya Çelebi (XVII. yy.), hayal-i zılcı Kör Hasan-zâde Mehmet Çelebi'yi anlatırken, onun «hayal-i zılda üç yüz pâre taklid»inden on örnek verir; bunlardan bir tanesi, yukarda da işaret ettiğimiz üzere, *«Civan Nigâr hamama girilb Gazi Boşnak hamamda Civan Nigâr'ı basub Karagöz'ü kirinden* [= phallus'undan] *uryan bağlayub hamamdan çıkarması»*[72] taklididir; şair Kâni (XVIII. yy.) nin bir yergisinde de, *«Karagöz'ün kiri»* bir benzetme öğesi olarak kullanılmıştır.[73] Türk incelemeciler, Batılıların alçaltıcı yargılarına, pek haklı olarak, karşı koymuşlar; fakat bunu yaparken, Batılıların gözlemlerini de çürütme çabası göstermiş, hiç değilse hafifletici sebepler aramışlardır. Bir incelemecimiz, «Onlar herhalde karagözle is-

[71] Bu kaynaklar için bk. S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 56-66; S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 70-71

[72] Evliya Çelebi, Seyahatname, İstanbul 1314, c. I, s. 654; Beşir Ağa kitaplığı, yazma nüsha, No. 448, yaprak 206a

Seyahatname'nin basılı nüshasında görülen bir söz bugüne değin, ya «...Karagöz'ü giri andan bağlayub...» (M. And, Kırk Gün Kırk Gece, 1959, s. 81) diye; ya da —cümleden anlam çıkması için sözcükler zorlanarak— «... Karagöz'ü geri yandan uryan bağlayıp...» (S. N. Gerçek, ad. geç., es., s. 63; S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 75) diye okunmuştu. Seyahatname'nin Beşir Ağa kitaplığındaki yazma nüshası üzerinde yapılan bir incelemede, bu sözün «... Karagöz'ü kirinden uryan bağlayub...» biçiminde olduğu ortaya konmuştur. (Hellmut Ritter, Karagös, c. III, 1953, s. 416-417)

[73] Kâni, Hezeliyyât; bk. S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 82-83

Phallus'lu Karagöz tasviri için bk. Nicolas N. Martinovitch, The Turkish Theatre, New York 1933, ilk resim.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

minden başka bir alâkası olmayan bir temsilde hazır bulunmuş olacaklar. Karagözün bugün otuz küsur oyunu hiç gayr-i ahlâkî değildir.»[74] demiş; başka bir incelemecimiz de, «XVI. asrın sonlariyle XVII. asırda Yeniçeri ve Levend'lerin azgınlıkları yüzünden İstanbul'u istilâya başlayan ahlâk fesadı»nı hafifletici bir sebep olarak ileriye sürmüş, söz konusu Batılı yazarların, «hayal perdesinin âdâbı haricine çıkarak ayaktakımını eğlendiren karagözcülerin oyunlarını seyrettiklerini» bildirmiş, «Evliya Çelebi'nin zikrettiği 'Samurkaş Kolu'nun Yahudileri kabilinden» oyuncuların «klasik bir fasıl tertibindeki acizleri dolayısıyle oyunu bu tarzda kabalıklara boğmalarının gayet tabiî» olduğunu öne sürmüş, o yoldaki oyunların «Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından sonra, zâbıtaca takip edilerek ortadan kaldırıldığını» belirtmekte titizlik göstermiş, ve, «hayal oyununu böyle soysuzlaştıranlara mukabil, medrese görmüş, hattâ tasavvuf erbabından, şark lisanlarına ve musikiye âşina, zamanının siyasî ve içtimaî cereyanlarından haberdar, diğer hayalbazların an'aneye uyarak nezih fasıllar tertip ettiklerinin muhakkak»[75] olduğunu söylemiştir. Ne var ki, Evliya Çelebi'nin «hamamı basan Gazi Boşnak»la ilgili cümlesinin son okunuş biçimi, bu görüşe uygun düşmemektedir. Evliya'nın belirttiği üzere, söz konusu oyunu oynatan hayal-i zılcı Kör Hasan-zâde Mehmet Çelebi, ayaktakımını eğlendiren karagözcülerden değildi, «Sultan Ahmet [= I. Ahmet, hük. 1603-1617] meclisiyle şeref-yâb olub hatt-ı şerîf ile nüdemâya, kaside-hânlara ser-çeşme» olmuştu, «cemî' ulemâ ve sulehâ arasında makbul ve mümtâzdı; haftada iki gece Murat Han [= IV. Murat, hük. 1623-1640] huzurunda mukallidlik ider.... pür-marifet bir çelebi idi; Fârisî-hân, Arabî-hân, musikî-şinâs idi... Kitâbet-i ta'lîkde hattât, sâhib-beste idi... Nice kelâmları vardı ki neti-

[74] S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 71
[75] S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 54-65 ve 88

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ce-i ilm-i tasavvuf idi..... Öyle eş'âr okurdu ki görenler anı ilm-i ledün sahibi zan iderdi.»[76]

Batılıların kınayıcı sözlerine karşı hafifletici sebepler aramaktansa, meseleye başka açıdan bakmak daha yerinde olur sanıyorum. Komedyanın doğuşundan haberli olmaları gereken Batılıların karagözdeki açık-saçıklığı hoşgörü ile karşılamaları, bunu bilim açısından değerlendirmeleri beklenirdi. Bilmeleri gerekirdi ki, eski Yunan'da, tanrı Dionysos şerefine düzenlenen alaylarda deriden ya da tahtadan yapılmış bir ya da birkaç phallos [lat. phallus] taşınırdı; phallos, hayvan ve bitki âleminde bolluğun kutsal işareti sayılırdı; bu alaylarda phallos ile temsil edilen Phales adlı tanrısal bir varlığa ve tanrı Dionysos'a övgüler okunur, açık-saçık şakalar yapılırdı. İlkçağ insanlarında cinsiyet, utanılacak, gizlenecek bir şey değildi; eski Yunan komedyasında kimi oyuncuların sahnede phallos takınmaları, bereket tanrısı Dionysos kültü ile ilgili idi. Son yıllarda yapılan araştırmalardan öğrendiğimize göre, Dionysos alaylarında olduğu gibi Osmanlı şenlik alaylarında da (1675'te şehzadelerin sünnet düğünü alayında olduğu gibi) phallos taşınırdı.[77] Eski komedyaya karşılık Osmanlı halk komedyası karagözde de phallos vardı; daha önce yukarda işaret ettiğimiz üzere, mimus oyunlarında da vardır. Mimus'la karagöz arasındaki benzerlikler üzerinde duran Batılı bir incelemecinin belirttiğine göre, bir karagöz oyununda (herhalde *Abdal Bekçi* oyununda) uygunsuz bir eve girmek isteyen Karagöz'ün phallus'unu köpeğin koparması sahnesinin Petronius (I. yy.) un bir sahnesinde de tıpkısı tıpkısına geçmiş olması[78] ayrıca dikkate

---

[76] Evliya Çelebi, ad. geç. es., c. I, s. 652-655

[77] Memoires du sieur de la Croix, Paris 1984, II, s. 119-120; bk. M. And, Kırk Gün Kırk Gece, s. 26

[78] Herman Reich, Der Mimus, Berlin 1903, s. 638 ve 558/n.1; bk. M. And, Karagöz, Mimus ve Reich, «Türk Dili» dergisi, ad. geç. sayı, s. 820

Karagöz oyunundaki bu sahneyi başka bir Avrupa'lı ya-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

değer... Sözün kısası, açık-saçıklık yalnız Batı komedyası kaynağının imtiyazı değildir elbette; bütün halk komedyalarının temel öğesidir. Sanata yönelmiş olan bu yoldaki açık-saçıklık ise, Aristophanes'in açık-saçıklığı gibi, ayıp sayılmaz. (Eldeki metinler II. Abdülhamit devrinden bu yana yazıya geçirilmiş nüshalar oldukları için, onlarda oyunun bu özelliğini görme olanağı yoktur.)

Ortak Halk edebiyatı verimlerinin çoğunda (masal, meddah hikâyesi, ortaoyunu v.b.) olduğu gibi, karagözde de «tekerleme»ye epey yer verilmiştir.

Tekerleme, «günlük hayatımızın ölçülerine sığmayan», gerçek-üstü, gerçek-dışı olayların anlatılmasıdır *(Deve tellâl iken, pire hammal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken...* v.b.; *— Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, bir de arkasına bakmış ki bir arpa boyu yol gitmiş...* v.b.) Pertev Naili Boratav, masal tekerlemelerini iki bölüğe ayırır: 1. Masalın başında söylenmesi âdet olan «giriş klişeleri» *(Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...* v b.); 2. Masalcının kendi başından geçmiş gibi, birinci şahıs ağzıyle anlattığı olağan-dışı maceralar.[79]

Karagöz oyunlarında —tabiî değişik biçimlerde olmak üzere— bu tekerlemelerin her iki çeşidine de raslanmaktadır. Bir başka incelemecimizin de işaret ettiği gibi,[80] oyunların «Giriş» bölümlerinde Hacivat'la Karagöz arasındaki kavgadan sonra, sırtüstü yerde yatan Karagöz'ün Arapça ve Farsça sözcükler ve tamlamalarla yüklü ve çoğuzaman seçili bir dille söylediği ilk monolog *(Büyük Evlenme,*

---

zar da anlatmıştır: Charles Roland, **La Turque Contemporaine, Hommes et Choses**, Paris 1854; bk. S. E. Siyavuşgil, ad. geç. es., s. 64

[79] Pertev Naili Boratav, **Zaman Zaman İçinde**, İstanbul 1958, s. 32-33

[80] M. And, **Karagözde «Tekerleme» ve «Perde Gazeli»**, «Forum» dergisi, 1967, c. XX, sayı 325

Ücretsiz PDF Kitap Sitesi - https://rantey.org

Cözûlar, Çeşme, Kanlı Kavak, Kırgınlar, Tımarhane v.b.) masalbaşı tekerlemelerinin karşılığıdır. Oyunların çoklukla «Muhâvere» bölümlerinde *(Aşçılık, Büyük Evlenme* v.b.), hattâ kimizaman «Fasıl» bölümlerinde *(Kırgınlar* v.b.) anlatılan olağandışı maceralar —özellikle «rüya» muhâvereleri— masallardaki ikinci çeşit tekerlemeler niteliğindedir.

Karagöz oyunlarında bu ilk monolog ve olağandışı anlatımlardan başka, aralarında hiçbir anlam ve mantık bağı bulunmayan sözlerin ard arda sıralanması yoluyla meydana getirilen tekerlemelere[81] de oyunların çeşitli yerlerinde sık sık rastlanmaktadır. Özellikle, oyunlardaki delilerin konuşmaları bunun parlak örnekleridir.

Yukarda da işaret ettiğimiz üzere, toplumsal olaylara dönük bir sanat türü olan karagöz, Tanzimat'tan sonra edebiyatımıza giren Batı tiyatrosuna karşı da yabancı kalmamış; oyunlar «birinci meclis, ikinci meclis, v.b...», ya da «birinci perde, ikinci perde, v.b...) diye bölümlere ayrılmağa (bk. *Cincilik, Hâin Kâhya, Aşçılık* v.b.); hele Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde basılan çoğu oyunların üzerine «Mufassal mudhike 4 perde, - Gayet gülünçlü oyun 3 perde, - Son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde» v.b. diye yazılmağa başlanmıştır. Bununla da yetinilmemiş, Tanzimat'tan sonra memleketimizde en çok tanınan ve sevilen tiyatro yazarı Molière'in *Cimri, Tartuffe, Scapin'in Dolapları* oyunlarından bazı sahneler karagöz faslı olarak uyarlanmıştır.[82] II. Abdülhamit devrinin ünlü karagözcüle-

---

[81] «Kadıköy» aslında «kat kat köy» idi, Kızkulesi'ni hazf ettik, Harem iskelesi'ni nasb ettik, «Kadıköy» oldu... v.b. (Kanlı Kavak, «Muhâvere»)

Kazmanın kazana gücendiğini kazan kızandan malûmat aldıkta çorba tasının loğusalığı münasebetiyle kevgir kepçe kollarını sıvayıp maslahatı kevgirden süzüp temize çıkardığım yumurta tavası uzun kulaktan işitmiş imiş...v.b. (Tımarhane, «Fasıl»)

[82] Adolphe Thalasso, **Le Théâtre Turc, Molière et la**

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rinden Kâtip Salih,[83] karagöz oyununu yenileştirme hareketine öncülük etmiş, perde yerine (kısa bir süre) buzlu cam kullanmak, açılır kapanır bir tiyatro perdesi eklemek, oyunlarda dekorlu sahneler kurmak gibi oyun tekniği ile ilgili bazı yenilik denemelerinden başka, karagöz oyun dağarcığını genişletme amacıyle, tulûat tiyatrolarına benzer yeni fasıllar düzenlemiş, eski çengiler yerine kantoyu perdeye sokmuştur. Bu, karagözü yenileştirme çabası Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde de sürmüş; sözgelimi, tulûat oyuncusu Naşit, hayali canlı olarak sahneye çıkarmak amacıyle bir komedya düzenlemiş,[84] Cumhuriyet devrinde kimi yazarlar[85] yeni çevreleri, kişileri ve nesneleri perdeye getiren[86] karagöz senaryoları yazmışlarsa da, hiçbiri başarı sağlayamamıştır. Bunun nedeni üzerinde durmamız gerekir. Bitkileri bile kendi iklimlerine yabancı bir iklimde yaşatamadığımıza göre; devrini tamamlamış bir uygarlığın ürünü olan bir sanatı, bambaşka koşullar içinde yaşayan bir toplumun içinde sürdürme olanağı yoktur elbette. Toplumumuz Tanzimat'tan sonra Türk-İslâm uygarlığından kopup Batı uygarlığına yıldan yıla artan bir hızla yöneldikçe, medrese ve tekke kültürü de toplum içinde baskısını ve yaygınlığını kaybetmeğe

---

théâtre de Karagueuz, «L'Avenir dramatique et littéraire», 1 Temmuz 1894, s. 250-256; bk. M. And, **Karagöz ve Ortaoyunu Fasıl Dağarcığı**, «Türk Dili» dergisi, 1966, c. XV, sayı 173, s. 331; örnek için bk. **Cincilik, Hekimlik.**

[83] 1918 de aşağıyukarı 70 yaşında idi. (H. Ritter, **Karagös**, c. I, 1924, s. 3)

[84] S. N. Gerçek, ad. geç. es., s. 70

[85] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Hayali Küçük Ali, Fehmi Balaban, Ercüment Behzat Lav, Abdülkadir Karamürsel v.b. (Bu yazarların eserleri için bk. **Basılmış Karagöz Oyunları Bibliyografyası**).

[86] Stadyom, plaj (A. Karamürsel, **Karagöz Stadyomda, Karagöz Plajda**), İzmir Fuarı, Nazilli Kombinaları (E. B. Lav, **Karagöz Stepte**); Şarlo, Greta Garbo, Tarzan, Mikimavz, Nurullah Ataç v.b. (İ. H. Baltacıoğlu, **Karagöz Ankara'da**); uçak, paragüt (H.K. Ali, **Tayyare Safası**; E. B. Lâv, **Karagöz Stepte**) v.b.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

başlamış, bunun etkisi — II. Abdülhamit devrinden bu yana, özellikle Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde yetişen — karagözcüler üzerinde de görülmüş, oyunların Türk-İslâm uygarlık ve kültürüyle ilgili yerlerinde — sözgelimi, «Giriş» bölümlerindeki semâî ve perde gazellerinde, Hacivat'ın Tanrıyı, padişahı, seyircileri v.b. öven monoloğunda — eski kültür yetersizliği kendini iyiden iyiye göstermeğe başlamıştır; II. Abdülhamit devrinden bu yana basılan oyunların çoğundaki şiirlerde ölçek ve ayakların bozukluğu, hattâ kimi şiirlerin hiçbir ölçüye sığmaması bunu gösterir; o kadar ki, bu bilgisizlik gitgide bir gelenek halini almış, oyunlarda ölçeği bozuk şiir kullanmak gerektiği sanısı uyanmıştır; Hayalî Küçük Ali'nin yayımladığı oyunlardan birinin dip notunda söylediği: «Buna perde gazeli derler ki uydurma bir aruz ile olması matluptur»[87] sözü bu bakımdan dikkate değer.

Geçmiş bir uygarlığın ürünü olan bu ulusal sanatı bugün yaşatma olanağı kalmadığına göre ne yapacağız? Bugün yapabileceğimiz tek şey, karagözü kendi kılığı ile perdeye ya da sahneye çıkarmak değil, tiyatro edebiyatımızda onun yönteminden, havasından, esprisinden yararlanmaktır. Kaldı ki, Batıda tiyatroyu tiyatro-dışı bütün takıntılardan, kalıplaşmış kurallardan, yüzyıllardan beri sürüp gelen alışkanlıklardan kurtarıp onu özgür, kendi kendine yeter, bağımsız bir sanat haline getirmek isteyen Adamov, Beckett, Genêt, Ionesco, Pinter, Schehade, Tardieu v.b. gibi öncü yazarların tiyatro anlayışlarıyle bizim karagöz oyunları arasında yöntem bakımından büyük bir yakınlık göze çarpmaktadır. Gerçekten de, — belli bir konuyu, bu konunun serim, düğüm, çözüm kurallarına göre geliştirilmesini, olaylar arasındaki mantık bağını, yer ve zaman kavramlarını çoğuzaman bir yana atıp soyutluğa yaklaşılması; — düşle

[87] H. K. Ali, **Asrî Karagöz**, «Yücel» dergisi, c. XIII, 1941, sayı 75, s. 114/dip notu.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gerçeğin birbirine karıştırılıp us-dışı ve gerçek-üstü olayların, mantığa aykırı işlerin hiçbir açıklama yapılmadan, gerçeğin bir parçası gibi gösterilmesi; — kalıplaşmış sözlerin, şarkıların, şiirlerin ses benzerliğinden yararlanılarak çarpıtılması yanında, anlamsız sözler, uydurma deyişler, uyumsuz seslerle de, dilin mantık bağlarını çözüp «anlamsız»a, «saçma»ya yöneltilmesi; böylece, insanlar arasında bir anlaşma aracı olan dilin bu yolda bir araç olmaktan çıkıp kendi başına buyruk, bağımsız bir nitelik kazanması; — her biri ayrı telden çalan oyun kişilerinin birbirlerini anlamaması ya da yanlış anlaması yüzünden ters sonuçlara ulaşılması, v.b... — gibi noktalar, karagöz oyunlarıyle «uyumsuz tiyatro» diye anılan çağdaş tiyatro arasındaki benzerliklerin başlıcalarıdır. Sözgelimi, *Kel Şarkıcı* v.b. gibi eserlerinde birbirlerinin manevî dilini anlamayan kişilerin dramını ortaya koyan Ionesco'nun yaptığı işi bizim daha önce yapmamız; birbirlerinin maddî ve manevî dillerini anlamamaktan doğan gerilim üzerine kurulmuş Karagöz-Hacivat «muhâvere»lerinden yararlanmamız gerekirdi; Ionesco'nun *Ders* oyunuyla karagöz'ün *Mektep* muhâveresini bu açıdan ibretle karşılaştırmamız gerekir. Çağdaş tiyatro ile karagöz ve ortaoyunu arasındaki benzeşmeleri çeşitli örneklerle ortaya koyan bir incelemecimizin dediği gibi, «karagöz ve ortaoyununun işçiliğini, yöntemini oyun yazarlarımızın, sahneye koyucularımızın incelemeleri, bu öğeleri kullanmaları, Batıya başvurup oradan ödünç almadan önce kendi kaynaklarımızın üzerine eğilmeleri yerinde bir tutum olur.»[88]

Memleketimizde adı bilinip de kendisi pek bilinmeyen karagöz oyunlarını topluca yayımlarken, bunların, gelecekteki tiyatro edebiyatımıza ulusal bir hava ve kişilik kazandıracağına inanıyorum.

---

[88] M. And, **Çağdaş Tiyatro Açısından Karagöz ve Ortaoyunu**, «Değişim» dergisi, 1961, sayı 2

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Karagöz Oyununun Tekniği

Karagöz, 1 × 1.20 boyutunda, gerilmiş beyaz bir perde gerisinde oynatılır. Çoklukla mermerşahiden yapılan karagöz perdesi, karagözcüler arasında «ayna» diye anılır. Perde, pamuk ipliğinden yapılmış üç dört parmak enliliğinde bir fitilin zeytinyağı doldurulmuş bir kab içinde yakılmasıyle meydana getirilen meşaleler ya da kalın «şem'a» [= mum] larla arkadan aydınlatılırdı. Sonraları havagazı ve elektrik lambaları kullanılmağa başlanmıştır.

Perdede oynatılan şekillere «tasvir» adı verilir. Tasvir'ler, ortalama, 35-40 santim boyundadır. Tasvir kesmek ayrı bir sanattır. Tasvir'ler, genellikle deve derisinden yapılır. Dana, sığır, at, eşek derisinden yapılmış tasvir'ler de vardır. Deri, özel bir yöntemle saydam hale getirildikten sonra «nevrekân» denen keskin uçlu bir bıçakla kesilerek ortaya çıkarılan bu tasvir'ler kök-boya ile boyanır. Saydam oldukları için, arkadan vuran ışığı geçirir ve renkleri belli ederler. Bunlar, özel olarak açılmış deliklere geçirilen değneklerle oynatılır.

Oyun sırasında hayalciye yardım eden kişiye «yardak» denir. Yardak, tef çalmak, taklitlerin şarkılarını söylemek, tasvir'leri sırasıyle hayalciye vermekle görevlidir.

CEVDET KUDRET

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

BASILMIŞ KARAGÖZ OYUNLARI BİBLİYOGRAFYASI

I. IGNACZ KUNOS, *Három Karagöz-Játék*, Budapest 1886
Hamam Oyunu (s. 7-39), Uruşma Oyunu [= Şairlik] (s. 73-86), *Karagöz'ün Yazıcı Oyunu* (s. 101-121)

II. IGNACZ KUNOS/RADLOFF, *Türk Kavimleri Halk Edebiyatlarından Örnekler*, VIII, Petersburg 1899
Yalova Safâsı, Ağalık, Ferhad ile Şirin, Kanlı Kavak, Ters Evlenme, Kayık, Abdal Bekçi, Tımarhane.

III. GEORG JACOB, *Bekri Mustafa, Ein türkisches Xajâlspiel aus Brussa, «ZDMG», 53, 1899*
Meyhane Faslı (s. 624-632) (Almanca çevirisiyle birlikte)

IV. (Yazar adı yok[1]), *Letâif-i Hayâl*, İstanbul (tarihsiz, 1897?)
1. *Yalova Safâsı* [= Kayık] (dış kapak-

[1] Sabri Esat Siyavusgil'e göre, «Defterhane'de Kâtip Cemil Bey tarafından yazılmıştır.» (Karagöz, İstanbul 1941, s. 52-53)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

taki *Yalova Safâsı* adı yanlış) (s. 1-17), 2. *Kanlı Kavak* (s. 18-32), 3. *Baskın* (metnin üstündeki başlık: *Mahalle Baskını)* [= Mandıra] (s. 34-48)

V. (Yazar adı yok[2]), *Letâif-i Hayâl*, İstanbul (tarihsiz[3])
Karagöz'ün Âşıklığı [= Şairlik]
Karagöz'ün Aktör olması yahut Komikliği [= Yazıcı]
Sahte Gelin [= Ters Evlenme]
Karagöz'ün Gebeliği
(Dış ön kapaktaki not: Beyoğlu Tiyatrosu'nda gazete müvezzii İsmail Hakkı, İstanbul)
Karagöz'ün Esrar İçip Deli olması
Şeytan Dolabı yahut Karagöz'ün Cinciliği
(Hepsinin kısaltılmış Almanca çevirileri: GEORG JACOB, *Karagöz-Komödien herausgegeben*, Berlin 1899)

VI. *Mecmûa-i Hayâl*, müstensihi: Yorgi, Cihan matbaası, İstanbul 1325 (1909)
Cüz 1. *Karagöz'ün Gelin Olması* [= Ters Evlenme]
2. *Karagöz'ün Şairliği*
3. *Karagöz'ün Şairliği* (oyunun sonu ve *Abdal Bekçi* oyununun ilk yarısı)
4. *Abdal Bekçi* (oyunun ikinci yarısı)
5. *Karagöz'ün Soyulup Dayak Yemesi* [= Kanlı Nigâr] (oyunun ilk yarısı)
6. *Karagöz'ün Karaman Koyunu Olması* [= Kanlı Nigâr] (oyunun ikinci yarısı)

---

[2] S. E. Siyavuşgil'e göre, «'Güllü Agop' ve bilâhare 'Minakyan' aktörlerinden 'Ahmet Necip' Efendi tarafından kaleme alınmıştır» (ad. geç. es., s. 58)

[3] Almanca çevirileri 1899 da yayımlandığına göre, II. Abdülhamit devrinde basılmış oldukları anlaşılıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

VII. *Şarkılı ve Kantolu Karagöz Kitabı*, sahip ve nâşiri: Asya Kütüphanesi sahibi İhsan Rahim, Hürriyet matbaası, İstanbul 1325 (1909)

cüz 1. *Abdal Bekçi*
2. *Karagöz'ün Şairliği*
3. *İki Kıskanç Hemşireler —yahut— Biçare Delikanlı* [=Kanlı Nigâr]
4. *Tahir ile Zühre*
5. *Müthiş İntikam —yahut— Fedakâr Komşu*
6. *Karagöz'ün Evlenmesi —yahut— Bedava Dayak Yemesi* [= Büyük Evlenme]
7. *Karagöz'ün Doktorluğu* [= Eczane]
8. *Karagöz'ün Rüyası* [= Cincilik]
9. *Ferhad ile Şirin —yahut— hain Valide*
10. *Karagöz'ün Yazıcılığı —yahut— Dilenciliği* [= Yazıcı]

VIII. BEHİÇ ve SALİH Efendiler, *Hayal yahut Karagöz'ün Son Perdesi*[4], tâbi ve nâşiri: İhsan Rahim, Kader matbaası, İstanbul 1325 (1909)

1. *Karagöz'ün Divaneliği* [= Timarhane]
2. *Karagöz'ün Fotoğrafçılığı* (Almanca çevirisi: W. LEHMANN, *Karagös als Photograph*, «Der Neue Orient», IV/7, 1920)
3. *Karagöz'ün Beyoğlu Safâsı*
4. *Karagöz'ün Kâğıthane'de Dayak Yemesi* (Deniz Seyahati)
5. *Karagöz Kuşdili'nde* (muhâvere)

[4] Söylentiye göre, bu dizide 20 oyun yayımlanmıştır. Yukardaki liste, Ritter'in eserinden alınmıştır. (**Karagös Turkische Schattenspiele**, c. I, Hannover 1924, s. 2-3/n. 2B)

6, *Karagöz'ün Sonbahar Eğlencesi*
7. *Karagöz'ün Fenerbahçe Eğlencesi* (muhâvere)
8. *Karagöz'ün Kadın Öldu Muhâveresi* [= Sahte Gelin]
9. *Karagöz'ün Arap'tan Dayak Yemesi*
10. Beş kısa muhâvere :
    a. *Karı Koca Dövüşü*
    b. *Armonik ile Minni Muhâveresi*
    c. *Karagöz'le Hacivat'ın Helva Muhâveresi*
    d. *Dilrübâ Muhâveresi*

IX. KARL SÜSSHEIM, *Die Moderne Gestalt des Türkischen Schattenspiels (Qaragöz)*, «ZDMG», 63, 1909
İki Kıskanç Karı [= Kanlı Nigâr] (s. 744-754) (Kâtip Salih'ten alınmıştır)

X. HAYALÎ MEMDUH, *Karagöz Perdesi Külliyâtı*, Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal matbaası, İstanbul 1340-1338 (1922)
adet 1. *Karagöz'ün Gelin Olması* [= Ters Evlenme]
2. *Karagöz'ün Mirasyediliği* [= Ağalık], (2 perdelik karagöz oyunu)
3. *Çifte Sihirbazlar*, (Karagöz'ü Cin Çarpmış — meraklı oyun 1 perde) (İç başlık: *Karagöz'ün Çarpılması)* [= Câzûlar]
4. *Karagöz'ün Yalova Safâsı*
5. *Karagöz'ün Aşçılığı*, (mufassal mudhike 4 perde)
6. *Karagöz'ün Evlenmesi yahut Üç Sevdalılar* [= Mandıra]
7. *Karagöz'ün Divaneliği* [= Tımarhane], (gayet gülünçlü oyun 3 perde)
8. *Karagöz'ün Sünnet Olması yahut Hayal İçinde Hayal* [= Sünnet]

(6 perde)

9. *Karagöz'ün Yazıcılığı*, (mufassal mudhike 4 perde)
10. *Karagöz'ün Salıncak Safâsı*, (mufassal mudhike 4 perde)

XI. HAYALÎ MEMDUH, *Karagöz'ün Başına Gelenler yahut Bahçe Safâsı* [= Bahçe], (mufassal oyun 4 perde), Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal matbaası, İstanbul 1925-1341

XII. THEODOR SEIF, *Drei Türkische Schattenspiele*, «Le Monde Oriental», c. XVII, 1923

1. *İki Kıskanç Hemşireler yahut Biçare Delikanlı* [= Kanlı Nigâr] (s. 124-134)
2. *Tahir ile Zühre* (s. 149-161)
3. *Karagöz'ün Evlenmesi* [= Büyük Evlenme] (s. 173-177)

XIII. HELLMUT RITTER, *Karagös, Türkische Schattenspiele*

c. I. Hannover 1924

Kanlı Kavak (s. 15-63), *Sahte Gelin yahut Karagöz'ün Kocaya Varması yahut Ters Evlenme* (s. 65-119), *Kanlı Nigâr yahut İki Zalime Avretler yahut İki Kıskanç Karılar* (s. 121-185)

(Almanca çevirileriyle birlikte)

c. II. Leipzig 1941

Yalova Safâsı (s. 1-63), *Çeşme yahut Kütahya* (s. 65-125), *Câzûlar* (s. 127-171), *Tımarhane* (s. 173-221), *Kayık* (s. 223-269), *Yazıcı* (s. 271-338)

(Almanca çevirileriyle birlikte)

c. III. Wiesbaden 1953

Sünnet yahut Mecruhun Meserreti (s. 1-51), *Mandıra* (s. 53-88), *Ortaklar* (s. 89-111), *Bahçe* (s. 113-152), *Ferhad ile Şirin* (s. 153-209), *Orman* (s. 211-236), *Büyük Evlenme* (s. 237-264), *Karagöz'ün Ağalığı*

(s. 265-296), *Canbazlar* (s. 297-316), *Karagöz'ün Şairlerle İmtihan Olması* (s. 317-380), *Kırgınlar yahut Abdal Kardeşler* (s. 381-410), *Hamam* (s. 411-438), *Tahmis* (s. 439-461), *Tahir ile Zühre* (s. 463-509), *Çivi Baskını yahut Abdal Bekçi* (s. 511-539), *Salıncak* (s. 541-566), *Bursalı Leylâ* (s. 567-587), *Balıkçılar* (s. 589-608), *Meyhane* (s. 609-634)

(Bütün oyunlar Nazif Beyden alınmıştır)

XIV. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ[5], *Karagöz Perde Külliyâtı*[6], Cumhuriyet Kitaphanesi, Ahmet Kâmil matbaası, İstanbul 1928

1. *Karagöz'ün Hamam Eğlencesi*
2. *Karagöz Dans Salonunda*
3. *Karagöz'ün Kâğıthane Safâsı* [= Kayık]

XV. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ, *Hayal Perdesi*, Milliyet matbaası, İstanbul 1931

Birinci kitap. *Karagöz Helva Sohbetine Giderken*, (5 perde)

XVI. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ, *Asrî Karagöz*, «Yücel» dergisi, c. XIII, sayı 75 ve 77, İstanbul 1941

XVII. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ,

İyilik Eden İyilik Bulur
Tayyare Safâsı

(Bu oyunlar için bk. XXXVII.)

XVIII. HAYALİ KÜÇÜK ALİ, *Mandıra Safâsı*, «Dünya» gazetesi, 2 Mayıs-4 Haziran 1952

XIX. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ, *Tahir ile Zühre*, «Dünya» gazetesi 5-13 Haziran 1952

---

[5] Asıl adı: Muhittin Sevilen

[6] Bu dizide yalnız 3. kitaba genel başlık ve dizi numarası konmuş, ilk iki kitaba konmamıştır; üç eser de aynı yıl içinde aynı kitaphâne tarafından yayımlandığına göre, söz konusu ilk iki eserin de aynı diziden olduğu anlaşılıyor.

XX. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ, *Yazma*[7] *Muhâveresi* [= Çeşme], «Dünya» gazetesi, 14-20 Haziran 1952

XXI. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ, ses bandları, tesbit eden: İlhan Başgöz, Millî Kütüphane müzik bölümü arşivi (Ankara)

Fiş No. B 55, *Karagöz'ün Abdal Bekçi Oyunu*

A 4 ve B 112, *Karagöz'ün Ağalığı Oyunu*

B 53, *Karagöz'ün Bakkallık Oyunu*

B 54, *Karagöz'ün Çifte Hamamlar Oyunu* [= Hamam]

A 7, *Karagöz'ün Gelin Olması Oyunu* [= Ters Evlenme]

B 50, *Karagöz'ün Kâğıthane Safâsı Oyunu* [= Kayık]

B 49, *Karagöz'ün Kanlı Kavak Oyunu*

A 5 ve B 11, *Karagöz'ün Kanlı Nigâr Oyunu*

B 56 ve B 113, *Karagöz'ün Kütahya Safâsı Oyunu* [= Çeşme]

B 51, *Karagöz'ün Mandıra Safâsı Oyunu*

B 47, *Karagöz'ün Sahte Esirci Oyunu* (Almanca çevirisi ile birlikte: OTTO SPIES, *Das Spiel vom Falschen Sklavenhandler*, «Orient», c. 17, 1964, (s. 1-59)

B 48, *Karagöz'ün Salıncak Safâsı Oyunu*

B 52, *Karagöz'ün Sünnet Dü-*

[7] Yazma: Baş yemenisi. (Küçük Ali'nin dip notu)

ğlnü Oyunu

A 8, *Karagöz'ün Tahir ile Zühre Oyunu*

A 6, *Karagöz'ün Tımarhane Oyunu*

A 86, *Karagöz'ün Yalancı Oyunu*[8]

(Bu oyunların birer kopyası da, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü arşivindedir.)

XXII. HAYALÎ KÜÇÜK ALİ, *Karagöz'ün Hekimlik Oyunu* (Molière'in *Zoraki Tabip* oyunundan uyarlama)

Ses bandı, tesbit eden: İlhan Başgöz, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü arşivi.

XXIII. Dr. H. W. DUDA, *Fasl-ı Ferhad*, Zaman Kitaphanesi, Tecelli matbaası, İstanbul 1931

(Nazif Beyden alınmıştır)

XXIV. AHMET SÜLEYMAN,

Karagöz'ün Açıkgözlüğü
Karagöz'ün Evlenmesi
Karagöz'ün İçgüveyliği
Karagöz'ün Evden Kovulması
Karagöz'ün Florya Seyahati
Karagöz'ün Kâğıthane Âlemi

Kitaphane-i Umumî, Orhaniye matbaası, İstanbul 1931

(Bu 6 eser, eski deyimle söylemek gerekirse, «tekellümî hikâye» [= konuşmalı hikâye] biçiminde yazılmıştır; hikâye ile oyun arası niteliğindedir)

XXV. SELİM NÜZHET (GERÇEK), *Salıncak Safâsı*, (tam bir hayal oyunu), İkbal Kütüphanesi, Akşam matbaası, İstanbul 1931

[8] Bu, «Nev-icâd» bir oyundur. Millî Kütüphane'de oynatıldığı sırada banda alınmıştır.

XXVI. SELİM NÜZHET GERÜEK, *Meşhur «Baskın» Oyunu* [= Abdal Bekçi], «Yeni Sabah» gazetesi, 6-13 Kasım 1939

XXVII. K. M. VASIF (OKÇUGİL), *Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Kitapları Serisi*, Tefeyyüz Kütüphanesi, Nümune matbaası, İstanbul 1933

1. *Karagöz Deli* [= Tımarhane], (son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde)
2. *Karagöz Salıncakçı*, (son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde)
3. *İki Kıskanç Kadın yahut Biçare Delikanlı* [= Kanlı Nigâr], (son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde)
4. *Karagöz Güvey* [= Mandıra], (son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde)
5. *Karagöz Aşçıbaşı* (dış kapakta: *Karagöz Aşçı)*, (son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde)
6. *Karagöz Yalova Safâsında*, (son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde)

XXVIII. KARAGÖZCÜ KÂZIM, *Karagöz'ün Dünyaya Dönüşü* [= Aşçılık], (iki perdelik oyun), Kâinat Kitaphanesi, Güneş matbaası, İstanbul 1934

XXIX. KARAGÖZCÜ KÂZIM, *Karagöz Milyoner* [= Ağalık], (bir perdelik oyun), ad. geç. kit., mat., yıl.

XXX. İSMAİL HAKKI (BALTACIOĞLU), *Karagöz'ün Kadıköy İhtisap Ağalığı*, «Yeni Adam» dergisi, 1934, sayı 51 - 54

XXXI. İSMAİL HAKKI BALTACIOĞLU, *Karagöz Ankara'da*, (karagöz piyesi), Sebat basımevi, İstanbul 1940

XXXII. İSMAİL HAKKI BALTACIOĞLU, *Karagözün Köy Muhtarlığı*

Köylü Evlenmesi
(Bu oyunlar için bk. XXXVII)

XXXIII. SELÂHATTİN, *Karagöz Eğlencesi*, Keteon matbaası, İstanbul 1935
No. 1. *Karagöz'ün Hıdrellez Âlemi* [= Kayık]

XXXIV. RAHMİ BALABAN, *C.H.P. İzmir Halkevi Karagöz Oyunları*, Cumhuriyet basımevi, İzmir 1938
1. *Özdemir Onbaşı*
2. *Şehir mi, Tövbeler Tövbesi*

XXXV. RAHMİ BALABAN,
Keloğlan
Dağdeviren
Deli Dumrul
(Bu oyunlar için bk. XXXVII.)

XXXVI. E. LAV (dış kapakta: B. LAV) [= Ercüment Behzat Lav], *Karagöz Stepte*, Cumhuriyet Halk Partisi yeni seri temsil yayını, No. 18, Ulusal matbaa, Ankara 1940

XXXVII. (Çeşitli Yazarlar), *Karagöz Senaryosu: I, Karagöz*, Cumhuriyet Halk Partisi yayını, Recep Ulusoğlu basımevi, Ankara 1941
İSMAİL HAKKI BALTACIOĞLU, *Karagöz'ün Köy Muhtarlığı* (s. 5-42), *Köylü Evlenmesi* (s. 113-154)
RAHMİ BALABAN, *Keloğlan* (s. 43-59), *Dağdeviren* (s. 81-95), *Deli Dumrul* (s. 97-111)
HAYALÎ KÜÇÜK ALİ, *İyilik Eden İyilik Bulur* (s. 61-79), *Tayyare Safası* (s. (s. 155-168)

XXXVIII. MUSTAFA NİHAT ÖZÖN, *Kanlı Kavak*, Remzi Kitabevi, Kenan basımvei ve klişe fabrikası, İstanbul 1941
(Ritter'den aktarma)

XXXIX. MUSTAFA NİHAT ÖZÖN, *Kanlı Nigâr*, ad.

geç. kit., bas., yıl.
(Ritter'den aktarma)

XL. ABDÜLKADİR KARAMÜRSEL,
Karagöz Gazeteci
Karagöz Stadyomda
Karagöz Plâjda[8]

XLI. Öğretmen MUSTAFA RONA, *Sahne Yayını, Karagöz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1944-1947
Karagöz'ün Ağalığı, Burhaneddin matbaası, 1944
Karagöz'ün Bekçiliği [= Abdal Bekçi], Burhaneddin matbaası, 1944
Karagöz'ün Gelin Oluşu [= Ters Evlenme], Burhaneddin matbaası, 1944
Karagöz'ün Yazıcılığı, Ahmet Sait matbaası, 1945
Çifte Cadılar [= Câzûlar], Türkiye basımevi, 1945
Karagöz'ün Âşıklığı [= Şairlik], Türkiye basımevi, 1947
Karagöz'ün Başına Gelenler (Kütahya Çeşmesi), Türkiye basımevi, 1947

XLII. ÜNVER M. ORAL, Bir Karagöz Oyunu *Öp Hacivat'ın Elini*, Çelik cilt matbaası, İstanbul 1965

Not:

Yorgi'nin kopya edip 1909'da yayımladığı **Mecmûa-i Hayâl** (sıra no. VI) dizisindeki oyunlarla, Ritter'in dokuz yıl sonra eski saray karagözcüsü Nazif Beyden alıp (1918) yayımladığı (sıra no. XIII) oyunlardan 5 tanesi —ufaktefek farklar dışında— birbirinin aynıdır. Yorgi ile Nazif'in aynı kaynaktan yararlandıkları anlaşılıyor. Söz konusu yazma kaynak, ne yazık ki, bugün elimizde değil. İki nüsha arasındaki farklar —bu konuda bir örnek vermek düşüncesiyle— **Şairlik** oyununda gösterilmiştir.

[8] İşledikleri temalar Selim Nüzhet Gerçek tarafından özetlenen (Türk Temaşası, 2. bas., 1942, s. 102) bu oyunların basılıp basılmadıkları kontrol edilememiştir.

Oyunlarda geçen şarkıların bulunduğu başlıca ŞARKI MECMUALARI

Haşim, *Haşim Mecmuası*, taşbasması, İstanbul, 1. bas. 1269, 2. bas. 1280

Arif, *Mecmua-i Arifi*, taşbasması, Matbaa-i İbrahim Efendi, Vezir Han, İstanbul, Muharrem 1290

Hacı Faik Bey, *Fâik-ül-Âsâr*, İstanbul 1298

Mehmet Nuri, *Şarkı Mecmuası*, taşbasması, İstanbul

Hasan Hilmi, *Nagamât-i Aşk yahut Yeni Şarkı Mecmuası*, İstanbul 1306

Nuri Bey, *Nevâ-yi Uşşâk*, İstanbul 1307

Ahmet Avni, *Hânende*, müntehab ve mükemmel şarkı mecmuası, sahip ve tâbii: Kütüphane-i Cihan sahibi Mihran, Mahmut Bey matbaası, İstanbul 1317

Hasan Tahsin, *Gülzâr-i Musiki*, sahip ve nâşiri: Zafer Kütüphanesi sahibi M. Hüseyin, Matbaa-i Kütüphane-i Cihan, İstanbul, 1. bas. Muharrem 1322 - Mart 1320, 2. bas. 1323

Kemençeci Aleko, *Nevzâd-i Musiki*, mükemmel şarkı ve kanto mecmuası, İstanbul

OYUNLAR

Bu eserde, Hellmut Ritter'in 1918'de eski saray karagözcülerinden Nazif Beye yazdırıp da yayımladığı oyunlar temel olarak alınmış; orada bulunmayan oyunlar başka yerlerden derlenerek kitaba eklenmiştir.

Oyunların **Giriş, Muhâvere, Fasıl, Bitiş** bölümleri, okuyucuya kolaylık sağlamak için, metinlere eklenen başlıklarla gösterilmiştir.

ABDAL BEKÇİ

K a y n a k :

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele*, c. III, *Çivi Baskını yahut Abdal Bekçi* (s. 511-539), Wiesbaden 1953

Ç e ş i t l e m e l e r :

Ignacz Kunos/Radolff, *Türk Kavimleri Halk Edebiyatlarından Örnekler*, VIII, *Abdal Bekçi*, Petersburg 1899

Mecmûa-i Hayâl, cüz 3-4, *Abdal Bekçi*, müstensihi: Yorgi, Cihan matbaası, İstanbul 1325 (1909)

Şarkılı ve Kantolu Karagöz Oyunu, cüz 1, *Abdal Bekçi*, sahip ve nâşiri: Asya Kütüphanesi sahibi İhsan Rahim, Hürriyet matbaası, İstanbul 1325 (1909)

Öğretmen Mustafa Rona, *Karagöz'ün Bekçiliği*, Türkiye Yayınevi, Burhaneddin matbaası, İstanbul 1944

Selim Nüzhet Gerçek, *Meşhur «Baskın» Oyunu*, «Yeni Sabah» gazetesi, 6-13 Kasım 1939

Hayali Küçük Ali, *Karagöz'ün Abdal Bekçi Oyunu*, ses bandı, tesbit eden: İlhan Başgöz, Milli Kütüphane müzik bölümü arşivi, Fiş No. B 55

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
KARAGÖZ'ÜN KARISI (İçeriden sesi gelir)
ZENNE (I. Zenne. Hanım)
CEMÂLİFER (II. Zenne. Cariye)
SARHOŞ (Matiz. Tuzsuz Bekir)
ÇELEBİ
TİRYAKİ (Nokra Çelebi)
AK ARAP (Hacı Kandil)
BEBERUHİLER

HAYVANLAR

Merkep

ABDAL BEKÇİ

GİRİŞ

HACİVAT — *(Semâî söyliyerek perdeye gelir.)*

[1] Bûs ider iken dâmenini pâyına düştüm
Tîrin gözetirken o kaşın yayına düştüm

İksîr-i bahâ derler idi bana gubârı
Dergâh-i muallâda şeref bâbına düştüm

Hay Hak!

(«Perde gazelimi okur.)

[2] Bu perde çeşm-i ehl-i zâhire bir nakş-i sûrettir
Rümûz erbâbına ammâ ki temsîl-i hakîkattir

---

[1] Ölçek : **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

Eteğini öperken ayağına düştüm, o kaşın okunu gözetirken yayına düştüm. — Toz için, bana: «değer iksîri» derlerdi [ya da: Ey Gubârî, bana: «değer iksîri» derlerdi], yüce dergâhta [= padişah sarayında] şeref kapısına düştüm.

[2] Ölçek : **Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün**

Bu perde «ehl-i zâhir»in [= tarikata girmemiş kimselerin] gözünde bir sûretin resmidir, fakat «rümûz erbâbı» na [= tarikat adamlarına] göre (tanrısal) hakikatin temsilidir.

Cihâna benzedüp Şeyh Küşteri bu perdeyi kurmuş
Müşâbih eylemiş ecnâsa tasvîri ne dikkattir

Hevâdar-i safâya neş'e bahş eyler bunun seyri
Hakîkat-bîn olan erbâb-i tab'a aynı ibrettir

Ne var bilmez verâ-yi perdede ammâ budur tahkîk
Lisân-i hâl ile hâl-i cihânı bir hikâyettir

Eğer dikkat olursa Karagöz'le Havı Evhad'a
Meâlin fehm eden ehl-i kemâle başka hâlettir

Nice ma'nâ olur melhûz tahtında bunun seyr et
Nikâtın anlasın ehli deyü arz-i nezâkettir

Sönünce şem' eşhâs-ı suver nâbûd olur birden
Cihânın bi-bakaa olduğuna işte işarettir

(Teganniye başlar.)

Yâr, bana bir eğlence! Aman, bana bir eğlence!

[3] Bir gün ârâm edemem sensiz efendim
Tez gel bilmiş ol kim kıyarım cânıma kendim

Tez gel, aman bana bir eğlence!

(Karagöz, Hacivat'la kavga ederler, Hacivat gider.)

KARAGÖZ — Seni gidi beni bilmez, hiç kimseden utanmaz, aslaa borcuna para vermez, dolandırıcı

— Şeyh Küşteri, bu perdeyi dünyaya benzeterek kurmuş, «tasvir»i türlü varlıklara benzetmiş, bu ne dikkattir.— Bunun seyri safâ isteyenlere neşe verir, hakikati görenlere ise ibret verir. — Perdenin arkasında ne var bilmez ama, gerçek budur: dünyanın halinin hal diliyle hikâyesidir.— Eğer Karagöz'le Hacivat'a dikkat edilirse, anlamını anlayan olgun kimseler için (bu) başka bir haldir. — Seyret, bunun altında nice anlam düşünülebilir, nükteden anlayanlar için (bu) bir incelik gösterisidir. — Mum sönünce, süretten kişiler yok olur; işte bu, dünyanın sürekli olmadığına işarettir.

[3] Ölçek bozuk.

Ârâm etmek: durup dinlenmek

herif seni! Senin iki bacağından tuttuğum gibi sallar sallar Tekfurdağı'na[4] kadar fırlatırım, alçak herif! Benimle ne alıp veremiyorsun? a mum bacaklı kerata! Her akşam gelirsin kapımın önüne: dır dır dır *(Hacivat gelir)* dır *(Hacivat gider)*, zır zır zır *(Hacivat gelir)* zır *(Hacivat gider)*, hır hır hır *(Hacivat gelir)* hır *(Hacivat gider)*! Fitne kumkuması herif!

MUHÂVERE

HACİVAT — *(Gelir.)* Vay efendim!

[5] Hoş geldin safâ geldin şikest olmuş[6] çanak
Gel bu akşam neş'e-yâb ol[7] bir iki tek bâde[8] çak
Sen çakarken gelsin âlâ tâze dolma bir tabak
Ellerini bağlasınlar ben yiyeyim sen de bak

KARAGÖZ —

[9] Haş bulduk safâ bulduk bilâder bana bak
Böyle şeyler söyleme herkes sana der Dangalak
Nâfile üzme yüreğin boş yere etme merâk
Dolma niyetine yer misin âlâ dayak *(Vurur.)*

HACİVAT — Karagöz, nasılsın?

KARAGÖZ — Çocuğun oturağı senin burnuna asılsın! *(Vurur.)*

HACİVAT — Karagöz, senin o evdeki karına söyle, öyle vakitli vakitsiz bize gelmesin.

---

[4] **Tekfurdağı:** Tekirdağı

[5] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**
- - -. - - -. -
(İlk dizenin ölçeği bozuk.)

[6] **Şikest olmak:** kırılmak.

[7] **Neş'e-yâb ol:** neşelen.

[8] **Bâde:** şarap.

[9] (1. ve 4. dizelerin ölçeği bozuk.)

KARAGÖZ — Neden, ulan?

HACİVAT — Neden olacak? Geçen gün sabah namazı çat kapı! Bir de bizimki kapıyı açar bakar ki senin o mendebur karın.

KARAGÖZ — Benim karım mendebur, seninki...

HACİVAT — İşvebâzım[10], nâzeninim[11]!... O günü de bizimikiler hamama gidecekler, hazırlık görürler.

KARAGÖZ — Hazırlık görüyorlar öyle mi?

HACİVAT — Evet. Arkasında bir eski ferace, başörtüsü simsiyah, ayağında yarım pabuç...

KARAGÖZ — Söyle bakalım, yarım havuç!

HACİVAT — Ayağında çorap yok, kir içinde ayakları. İşvebâzım, nâzeninim her ne kadar senin şırfıntı, yelloz, sümüklü, mendebur karını istiskaal[12] edersе de anlamaz...

KARAGÖZ — Aferin karı! Tıpkı benim gibi.

HACİVAT — Bakar ki olacak iş değil, onu da götürmeye mecbur olur.

KARAGÖZ — Benim karı yüzsüzlerdendir.

HACİVAT — İşvebâzım, nâzeninim, hamam bohçalarını hazırlar, tası tarağı toplar; senin o şırfıntı, yelloz, sümüklü, mendebur karın bohçaları ardlı önlü omuzuna alır, yola revân olur.

KARAGÖZ — Aferin, karı!

HACİVAT — Benim işvebâzım, nâzeninim dahi giyinir kuşanır, hanım kızımla birlikte giderler.

KARAGÖZ — Bizim karıya yaklaşırlar mı?

HACİVAT — Senin karın yolda bizimkileri bekler, birleşirler. Benim işvebâzım, nâzeninim turşucudan turşu alırlar; senin şırfıntı, sümüklü, mendebur karına turşu bakracını verirler.

KARAGÖZ — Yolda başlasın yemeğe.

HACİVAT — Bunlar doğru hamama vâsıl olurlar.[13]

KARAGÖZ — Yolda giderken Vasil'i bulurlar mı?

---

[10] **İşvebâz:** işveci, naz edici

[11] **Nâzenin:** nazlı.

[12] **İstiskaal:** yüzvermeme.

[13] **Vâsıl olmak:** ulaşmak.

HACİVAT — Bunlar hamam kapısından içeri girer girmez ana kadın[14], ustaya[15]; usta, natıra[16]...

KARAGÖZ — Usta binmiş mi katıra?

HACİVAT — ... natır hanım, hamamcı hanıma: «Hacivat Çelebi'nin haremi hanım geliyor» diye birbirine girerler.

KARAGÖZ — Ulan, bunlar zıvanalı mı, birbirine nasıl giriyorlar?

HACİVAT — Değil efendim! Benim itibarıma!

KARAGÖZ — İtibarına köpek sıçsın!

HACİVAT — Ana kadın senin şırfıntı, yelloz, sümüklü, mendebur karından bohçaları alır.

KARAGÖZ — Bizim karı yorulmuştur, bir parça dinlensin.

HACİVAT — Natır hanım, ustalar benim işvebâzım, nâzeninimin koltuğuna girer, sedire çıkarırlar.

KARAGÖZ — Sedyeye mi çıkarırlar?

HACİVAT — Kerevetin üstüne çıkarırlar.

KARAGÖZ — Bayram yerinde mi bu, kerevete çıkarıyorlar?

HACİVAT — Bunlar soyunurlar döküntürler, ustanın birisi benim işvebâzım, nâzeninimin koltuğuna girer, bir koltuğuna da natır hanım girer; hanım kızının da bir koltuğuna bir usta girer, doğru hamamdan içeri, tıpış tıpış, kurna başına otururlar.

KARAGÖZ — Benim karı nerede kaldı, Hacivat?

HACİVAT — Senin o şırfıntı, yelloz, sümüklü, mendebur karın da elinde turşu bakracı, arkadan gelir, hamamın göbektaşına oturur.

KARAGÖZ — Aferin karı! Doğrusu pisboğazın biridir.

HACİVAT — Bizimkiler kurna başından kalkarlar, gelirler göbektaşına.

---

[14] **Ana kadın:** Hamamlarda müşteriyi karşılayan kadın. Öbür adı: **hamam anası.**

[15] **Usta:** Hamamda hizmet eden kimse.

[16] **Natır:** Hamamda müşteriyi yıkayan kimse.

KARAGÖZ — Sarıgüzel'deki[17] Kıztaşı'na[18] mı geliyorlar?

HACİVAT — Değil, a canım! Hamamın göbektaşına gelirler, başlarlar turşu yemeye.

KARAGÖZ — Bizim karı yemiyor mu?

HACİVAT — O senin şırfıntı, yelloz, sümüklü, mendebur karın da turşu kâsesinin içine beş parmağını birden sokar. Tırnaklarını kesmemiş, mavi mavi arasına kirler dolmuş. Benim işvebâzım, nâzeninim bunu görür görmez iğrenir, hanım kızımla turşudan elini çekerler.

KARAGÖZ — Aferin karı! Kendi kendine yesin turşuyu.

HACİVAT — Karşı tarafta da kurna başında bir emzikli hanım yıkanıyormuş; senin o şırfıntı, yelloz, sümüklü, mendebur karın şapır şapır turşu yerken imrenir.

KARAGÖZ — Karı turşu yerken iğrenir mi?

HACİVAT — Yüzünü kızdırır, senin o şırfıntı, yelloz, sümüklü, mendebur karından turşu ister; senin karın ne dese beğenirsin?

KARAGÖZ — Ne demiş?

HACİVAT — «— Hanım, biz bunu bedava almadık, parayla aldık!» dememiş mi?

KARAGÖZ — Aferin karı! Beni utandırma, göreyim seni!

HACİVAT — «— Kuzum hanım, canım hanım, rica ederim, emzikliyim, bir parça yediğiniz turşudan verin!» demiş. O hiç oralarda değil; yalnız başına bir kâse turşuyu yemiş.

KARAGÖZ — Pekâlâ etmiş.

HACİVAT — Karagöz, sen olsan vermez misin?

KARAGÖZ — Vermem.

HACİVAT — Haydi, şöyle farzedelim ki sen karının

---

[17] **Sarıgüzel:** İstanbul'da, Fatih semtinde bir mahalle.

[18] **Kıztaşı:** İstanbul'da, Fatih semtinde, 10 m. yüksekliğinde, tek parça mermerden yapılma bir sütun. Dikildiği yıllarda, üstünde Bizans imparatoru Marcianus (Hük. 450-457) un heykeli varmış. Öbür adı: **Marcianus sütunu.**

yerinde ol, ben de emzikli hanım imişim gibi senden turşu isteyim. Bak, verir misin vermez misin?

KARAGÖZ — Peki. — A canım turşu! *(Yer gibi yapar.)* Senin suyuna limon mu sıktılar, turşu?

HACİVAT — *(Taklit yapar.)* Kuzum hanım, canım hanım, bana bir parça turşu ver!

KARAGÖZ — Vermem. — A canım turşu, âlâ turşu!

HACİVAT — Kuzum hanım, emzikliyim!

KARAGÖZ — Emziğin kopsun, vermem.

HACİVAT — Kuzum hanım, canım hanım! Südüm çekilecek, bana bir parça ver!

KARAGÖZ — Çekilirse çekilsin, vermem.

HACİVAT — Bana yazık olacak.

KARAGÖZ — İster yazık olsun, ister kazık.

HACİVAT — Mememde sonra çıban çıkar.

KARAGÖZ — Çıkarsa çıksın.

HACİVAT — Memem düşer.

KARAGÖZ — Düşerse düşsün.

HACİVAT — Hanımefendi, merhametine sığınırım.

KARAGÖZ — Ben öyle şeyden anlamam. Vermem.

HACİVAT — Kuzum hanım, canım hanım! Bir adamın kanına gireceksin.

KARAGÖZ — İster kanına gireyim, ister canına. Vermem.

HACİVAT — Şu dakikada ölüyorum, bir şeyler oldu; ağzımdan nefesim çıkacak.

KARAGÖZ — Nefesin değil, isterse canın çıksın, yine vermem.

HACİVAT — Karagöz, sen karnından çingene imişsin.

KARAGÖZ — Benim karımın oburluğunu göreceğine, evdeki karının, kızının aşifteliğini gör, kerata! *(Tokadı atar, Hacivat gider.)*

Sen gidersin de beni pamuk ipliğiyle bağlamıyorlar ya! Ben de gideyim İdgâha,[19] dolaba,[20] dilber

---

[19] **İdgâh:** bayram yeri.

[20] **Dolab:** bir çeşit salıncak.

seyrine! Bakalım âyîne-i devrân[21] ne sûret gösterir![22] *(Gider.)*

FASIL

(Şarkı ile Zenne'ler gelirler.)

(Şarkı Hüzâm[23])

[24] Derdimin dermânı sensin ey perî
Tende cânım cânı sensin ey perî
Gönlümün sultânı sensin ey perî
(Nakarât)
El-amân ey nazlı yârim el-amân

Bende-i biçârene[25] derman senin
Pâdişâhsın bugün ihsan senin
Dil[26] senindir sen benimsin can senin
El-amân ey nazlı yârim el-amân

HACİVAT — *(Zenne'lerin karşısına gelir.)* Maşallah, hanım kızım, safâ geldiniz!

ZENNE — Allaha emanet ol, Hacivat Çelebi! Acaba

---

[21] **Âyîne-i devrân:** zamanın, felekin aynası.

[22] Her «Muhâvere» bölümünün sonunda, Karagöz'ün, perdeden ayrılırken söylediği bu kalıplaşmış söz, Bakî'nin şu beytinin bozulmuş biçimidir:

İdgehde varalım dolaba dilber seyrine
Görelim âyîne-i devran ne sûret gösterir

[23] **Haşim mecmuası,** 2. bas., s. 381; **Hânende,** s. 581 Beste: Dede Efendi [= Hamamî-zâde İsmail Dede] (1777-1845).

[24] Ölçek : **Fâilâtün fâilâtün fâilün**
- . - - - - . -

[25] **Bende-i biçâre:** zavallı kul.

[26] **Dil:** gönül:

aramızdan kara kedi mi geçti? Çoktan beri gözükmüyorsunuz.

HACİVAT — Ne münasebet efendim! Malûm ya: hem serde[27] ihtiyarlık, hem de benim afyoni[28] olduğumu bilmiyor musunuz?

ZENNE — Güzel ama, efendim, hiç olmazsa arasıra teşrif eder de bir kahvemizi içerdiniz.

HACİVAT — Artık efendim, kusuruma bakmayın! İhtiyarlık, affedin! Her ne hal ise, böyle bağteter[29] teşrifinizden bir şey anlıyamıyorum.

ZENNE — Ah, Hacivat Çelebi! Başıma gelenleri hiç sormayın!

HACİVAT — Hayrola efendim! Ne gibi, bakayım?

ZENNE — Şimdiye kadar oturduğumuz evin havası fena olduğundan gerek ben, gerek cariye hastalıktan baş kaldıramadık.

HACİVAT — Vah vah, hanım kızım!

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Aşağıda ördek nağmesi[30] var.

ZENNE — Biz o evde oturdukça rutubetten başımızı kaldıramıyoruz, dayanılacak şey değil. Ben de düşündüm, ne yapalım diye Cemâlifer[31] ile birlikte sana geldik. Sen de bizim eski baba dostusun, bizim çaremize bakarsın.

HACİVAT — Pekâlâ efendim. — Sen nasılsın bakalım, Cemâlifer kalfa?

CEMALİFER — Eteklerinizi öpüyorum efem!

HACİVAT — Tamam vaktiyle geldiniz. Benim elimin altında bir güzel ev var; üç dört odalı, içinin mobilyası da var; eşya getirmeye de lüzum yok.

ZENNE — Teşekkür ederim, Hacivat Çelebi.

HACİVAT — Estağfurullah efendim! Siz benim kü-

---

[27] **Ser:** baş.

[28] **Afyoni:** Afyon tiryakisi.

[29] **Bağteten:** birdenbire, ansızın.

[30] **Ördek nağmesi:** vak vak. (Acıma ünlemi olan **vah vah** ile aralarında ses benzerliği var.)

[31] **Cemâlifer:** cariye ve halayıklara takılan adlardan biri. (Bu yoldaki öbür adlar: **Lâlifer, Nâzikter, Zarâfet** v.b.)

çükten beri elimde büyüdünüz.

ZENNE — Eksik olmayın, Hacivat Çelebi! Evi görebilir miyiz?

HACİVAT — Hay hay! Buyurun gidelim; bizim fakirhanede de bir kahve içersiniz.

ZENNE — Tâcizlik olmasın, Hacivat Çelebi: gidelim evi görelim.

HACİVAT — Tâcizlik ne demek? Mademki hâneyi görmek istiyorsunuz, buyurun gidelim! *(Giderler.)*

(İçeriden.) İşte efendim şurası mutfak, bu da tavuk kümesi; işte efendim, burası da bodrum katı, avlu tekmil mermer döşelidir; burası da bahçesi; bahçede havuz vardır.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Havruz başına geçsin, kereta!

HACİVAT — Yukarıda üç oda, döşemesi ve sâir lâzım olan şeyler mevcuttur.

ZENNE — Pekâlâ, Hacivat Çelebi! Acaba bu evin mâhiyesi[32] kaç kuruştur?

HACİVAT — Efendim, aydan aya dört yüz kuruş verin.

ZENNE — Pek çok.

CEMALİFER — Efem, aydan aya üç yüz kuruş verelim.

HACİVAT — Pek azdır.

ZENNE — Cemâlifer pek güzel söyledi, aydan aya üç yüz kuruş iyi.

HACİVAT — Sahibi üç yüze vermez.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Üç yüze vermezse, iki yüze versin

ZENNE — Üç yüz elli olsun.

HACİVAT — Bendeniz mal sahibinin gönlünü yaparım. Haydi, Allah rahatlık versin, güle güle oturun!

ZENNE — Eksik olma, Hacivat Çelebi! *(Giderler.)*

---

[32] Mâhiyesi: aylığı, aylık kirası.

(Şarkı ile Sarhoş gelir.)

(Şarkı Şehnâz)

[33] Nice sevmeyeyim dostlar bir acâib dili var
Yanağında gül açılmış etrafında alı var
Bugün bana cevr edersen yarın Hak dîvânı var
(Nakarât)
İçtim aşkın dolusunu[34] yâr bugün meclistedir

İki kaşın arasında bir beni var nur gibi
Karşısında dîvân durdum eli bağlı kul gibi
Ko çeksinler dâra[35] beni Hallac-ı Mansur[36] gibi
İçtim aşkın dolusunu yâr bugün meclistedir.

SARHOŞ — Hey gidi kahbe felek hey! Beni yine kalaysız tencerede kavur kavur kavurdun!

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Aşağıda bir ses var. Hele dur bakalım, kimdir o? *(Pencereden bakar.)* Ooo! rakı tellâlıymış.

SARHOŞ — Çoban köpeğinin pencereden insan gibi baktığını görmedim; fino köpeği olsa münasebet alır.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Çoban köpeği babandır, ağzını topla!

SARHOŞ — Vay! Sen adam mısın?

KARAGÖZ — Hayır, bostan korkuluğu.

SARHOŞ — Aşağıya gel, kafadar.[37]

KARAGÖZ — Geliyorum, kafası bol![38] *(gelir.)*

SARHOŞ — Senin şahsına bakılırsa, kulağı delik bir adama benziyorsun.

KARAGÖZ — Evet, validem kulağıma küpe takmak

---

[33] **Ölçek:** 15 (4+4+4+3)

[34] **Dolu:** şarap, içki.

[35] **Dâr:** darağacı.

[36] **Hallac-ı Mansur:** (? hic. 306 [918/919]) Büyük İslâm sofisi. Sözlerinin şeriata aykırı olduğu ileri sürülerek Bağdat'ta asılmıştır.

[37] **Kafadar:** kafası birbirine uyan, arkadaş.

[38] **Kafası bol:** kafası geniş. (Karagöz, **kafadar** sözünü **kafa dar** [= kafası dar] anlamına alarak, söz oyunu yapıyor.)

için kulağını küçükken delmiş.

SARHOŞ — Beni dinle, gözüm!

KARAGÖZ — Söyle, kulaktozum!

SARHOŞ — Haydi seninle geçelim Galata'ya, işkembe çorbası yeriz; köprü parası[39] da benden.

KARAGÖZ — Hesaba bakılırsa, işkembe çorbasının parası benden.

SARHOŞ — Ne dedin?

KARAGÖZ — Vazgeç, vazgeç, ben arkadaşla bir yere gitmem.

SARHOŞ — Neye gitmezsin?

KARA ÖZ — Arkadaş için on para köprü parası verilir mi? On para bu, on para!

SARHOŞ — Yo, olamaz! Benim canım işkembe çorbası istiyor.

KARA ÖZ — Benimki istemiyor; zorla değil ya!

SARHOŞ — Öyleyse, kafadar, sen yemedikten sonra ben de yemem. Senin adın ne?

KARA ÖZ — Benim adım Karagöz.

SARHOŞ — Karga-göz mü

KARAGÖZ — Hayır, martı-göz! Karagöz, Karagöz!

SARHOŞ — Ben kara göze bayılırım, a canım kara göz!

KARA ÖZ — Gözüm kara değil, ismim Karagöz.

SARHOŞ — İspirin kara uyuz mu?

KARAGÖZ — Hayır, kırmızı frengi.

SARHOŞ — Sen de bırak şu pezevengi!

KARA ÖZ — Adım Karagöz.

SARHOŞ — Bana bak, Karagöz, sen benim adımı sormuyorsun?

KARA ÖZ — Senin adın nedir?

SARHOŞ — Bana adla sanla «Tuzsuz Bekir» derler.

KARAGÖZ — Zaten senin tatsız tuzsuz olduğunu pencereden bakarken anladım.

SARHOŞ — Sana bir şey söyliyeceğim.

KARA ÖZ — İstersen iki şey söyle.

---

[39] **Köprü parası:** eskiden, İstanbul'da Galata köprüsünden geçmek için, köprü geçme parası verilirdi.

SARHOŞ — Ben bu akşam rüyada babamı gördüm.
KARAGÖZ — Hayırdır perşembe.[40]
SARHOŞ — «— Ey oğlum, şimdiye kadar dokuz yüz doksan dokuz kanın vardır; bu akşam karşına kim çıkarsa onu öldür, tam bin kişi olsun.» dedi.
KARAGÖZ — Babanın kemiğine sıçayım, ananın da!
SARHOŞ — Ben babamın vasiyetini yerine getireceğim.
KARAGÖZ — Vasiyetnâme meydanda yok.
SARHOŞ — Amma uzattın ha! Bir insan ahbâbından bir kafayı esirger mi?
KARAGÖZ — Bu, koyun kafası değil, insan kafası, insan!
SARHOŞ — Bak, ben seni kaç illetten kurtaracağım: diş ağrısı, baş ağrısı, göz ağrısı, kulak ağrısı, ve sâir illetlerden kurtulursun.
KARAGÖZ — Ben bu illetlere çare bulurum.
SARHOŞ — Sen şuraya otur da ben seni ilk posta ile ahrete göndereyim.
KARAGÖZ — Belki ben üçüncü posta ile gideceksem?
SARHOŞ — Sen beni dinle! Şuraya otur, diz çök, cebinden bir mendil çıkar boğazına bağla.
KARAGÖZ — Mendili boğazıma niye bağlayım?
SARHOŞ — Kellen yere düşüp de toz olmasın.
KARAGÖZ — İnâyetinle[41] yerin dibine bat.
SARHOŞ — Eğer benim kestiğim kafayı beğenmezsen köşebaşında eskici var, ona gideriz değiştirirsin.
KARAGÖZ — Bana baksan a! kafa yerinden çıkmaz, anlıyor musun? Çıkarsa beş para etmez.
SARHOŞ — Ben onu yerinden çıkaracağım.
KARAGÖZ — Dayağın meyânesi geliyor. Pek zor etme, pişman olacaksın!
SARHOŞ — Ben çıkaracağım.
KARAGÖZ — Ben de çıkartmıyacağım! *(Sarhoşa tokadı atar.)*
SARHOŞ — Vay! Ben bu yaşıma geldim geleli bana

---

[40] Hayırdır perşembe: «hayırdır inşallah» yerine.
[41] İnâyet: lûtuf, iyilik.

hiç kimse tokat değil, bir fiske bile vurmadı. Bu né cesaret, bu ne cür'et?

KARAGÖZ — İster cura et[42] ister etme.

SARHOŞ — Hele senin alnından öpeyim!

KARAGÖZ — Öp bakalım, kabadayı!

SARHOŞ — *(Öper.)* Sen sahiden babayiğitmişsin.

KARAGÖZ — Oldukça.

SARHOŞ — Bana baksan a, dayı!

KARAGÖZ — Söyle bakalım, mısırbuğdayı!

SARHOŞ — Sen ne iş yapıyorsun bakayım?

KARAGÖZ — Boş gezenin boş kalfası.

SARHOŞ — Kayıkçıların filikası mı?

KARAGÖZ — Evet, filikası.

SARHOŞ — Demek ki hiçbir işte değilsin, öyle mi?

KARAGÖZ — Değilim. Fıkaralık müşkül.

SARHOŞ — Vâkıâ doğru söylüyorsun ama, meşhur meseldir:[43] «İt sürü de para kazan» derler.

KARAGÖZ — Bari, ben seni sürükleyeyim de para kazanayım.

SARHOŞ — Beni dinle! Sen bu mahallede bekçilik edeceksin.

KARAGÖZ — Ekmekçilik mi?

SARHOŞ — Sana ayda beş yüz kuruş, üstüne başına yaparım.[44]

KARAGÖZ — Ben senin üstüne başına yaparım.[45]

SARHOŞ — Şimdiden eve gider, üstünü başını değiştirirsin. Buraya iki karı taşınmış, onları gözetliyeceksin, içeriye adam almasınlar.

KARAGÖZ — Orası kolay.

SARHOŞ — İçeriye adam alırlarsa gelip beni bulmalı, bana haber vermeli.

KARAGÖZ — Sizi nerede bulacağız?

SARHOŞ — Mandırada.[46]

---

[42] **Cura etmek:** «ciro etmek» sözünün bozulmuşu.

[43] **Mesel:** atasözü.

[44] **Üstüne başına yaparım:** giydirir kuşatırım.

[45] **Üstüne başına yaparım:** (küfür) üstüne başına s..arım.

[46] Yoksul serseriler yazın mandırada, kışın külhanda gecelerlerdi. (Külhanbeyi sözü oradan gelme.)

KARAGÖZ — Koyunları mı muhafaza edersiniz?
SARHOŞ — Göreyim seni!
KARAGÖZ — Bir aylık peşin verirsiniz.
SARHOŞ — Al bakalım! *(Parayı verir, gider.)*
KARAGÖZ — Ben de eve gideyim. *(Gider.)*

(İçeriden.) Bana baksan a, abla!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Ne var? Ne istiyorsun?
KARAGÖZ — Yukarda bir külâh vardı, bana versene!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Al bakalım!
KARAGÖZ — Benim bir sopa vardı, nerede?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Aşağıda duruyor.
KARAGÖZ — Buldum. Bir de büyük bir bel kuşağı vardı.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Al bakayım! Hesapça sen böyle ne oluyorsun?
KARAGÖZ — Mahalle bekçisi.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Edirnekapısı'nın ekmekçisi mi?
KARAGÖZ — Hayır, Zeyrek fırınının kürekçisi. — Bekçi, bekçi!
KARAGÖZÜN KARISRI — Şaşarım kedilerin çamaşır yıkamasına.
KARAGÖZ — Vay, kediler çamaşır yıkıyorlar mı?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Sen kendini muhâfaza edemiyorsun da, başka yeri muhâfaza edecek, gözetliyecek, heyhât!
KARAGÖZ — O senin bileceğin şey değil. — Sokağa çıkalım.

(Elinde sopa, başında külâh, perdeye gelir.) A canım, bekçi verelim,[47] etli, peynirli, sade[48] bekçi!
ZENNE — *(İçeriden.)* Gündüz de bekçi dolaştığını bilmiyorum.

---

[47] **Verelim:** satıcıların seslenişi.
[48] **Etli, peynirli, sade:** börek çeşitleri.

CEMALİFER — Galiba, efem,[49] aylık topluyor.
KARAGÖZ — Vay köpoğlu! Mâna verdiler. — Bekçi, etli, peynirli, sade bekçi!
ZENNE — Kız, Cemâlifer!
CEMÂLİFER — Efem!
ZENNE — Ortalığı topla, sil, süpür! Yakında bize misafir gelecek.
CEMÂLİFER — Siler süpürürüm efem!
KARAGÖZ — Bekçi geldi! *(Kapıyı çalar.)* Bekçi!
CEMÂLİFER — Ne istersin efem?
KARAGÖZ — Hanımı isterim.
CEMÂLİFER — Hanımı ne yapacaksın?
KARAGÖZ — Hanımda alacağım var, hanımdan istiyeceğim.
CEMÂLİFER — Hanıma söyliyeceğinizi bana söyliyebilirsiniz. Verecek bir şeyse ben de veririm.
KARAGÖZ — Bekçi aylığı.
CEMÂLİFER — Biz buraya geleli daha bir hafta olmadı, aylık nasıl istiyorsun?
KARAGÖZ — Aylık veremezseniz haftalık verin.
CEMÂLİFER — Hafta da olmadı.
KARAGÖZ — Gündelik verin.
CEMÂLİFER — Mademki gündelik istiyorsun, bozukluk yok; akşam gel de erken gelme, biraz geç gel, ben sana veririm.
KARAGÖZ — Eksik olma, Camcı Lüfer kalfa! *(Gider.)*

(Şarkı ile Karagöz tarafından Çelebi gelir, Zenne karşılar.)

(Şarkı Râst[50])

51 Zümre-i hûbân içinde pek beğendim ben seni

---

[49] **Efem, fem:** (Çerkes ağzı) efendim.

[50] **Haşim mecmuası**, 2. bas., s. 13; **Hânende**, s. 37; **Şarkı mecmuası**, s. 16; **Mecmua-i Arifi**, s. 12, **Gülzâr-i Musiki**, 2. bas., s. 38; **Nağamât-i Aşk**, s. 13
Beste: Rıza Efendi.

[51] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**
-.- - - -.-

Cismime cân ittihâz ettim efendim ben seni
Rûha teşbîh eyledim ey ser-bülendim ben seni
(Nakarât)
Cismime cân ittihâz ettim efendim ben seni

Ârızındır gülsitân-ı hüsnünün verd-i teri
Kaametindir sâye-i bâğ-i melâhat ar'arı
Gevher-i kân-i letâfettir vücûdun ey perî
Cismime cân ittihâz ettim efendim ben seni

ZENNE — Vay efendim, uğurlar olsun!
ÇELEBİ — Allaha emanet olun efendim!
ZENNE — Böyle güzel şarkılar okuyarak ne tarafa teşrifiniz?
ÇELEBİ — Sizleri aramağa çıktım.
ZENNE — Acaba inansam mı, inanmasam mı?
KARAGÖZ — Ben de şurada yuvarlansam mı, yoksa yuvarlanmasam mı?
ÇELEBİ — Neden inanmıyorsunuz? Birkaç defa yalan mı söyledim size?
ZENNE — Estağfurullah, yalan söylemediniz.
KARAGÖZ — Sarhoşun kulakları çınlasın!
ÇELEBİ — Buyurun gidelim devlet-hânenize![52]
ZENNE — Öyle birdenbire olmaz.
ÇELEBİ — Ya nasıl olacak?
ZENNE — Bu eve yeni taşındık. Arkamızda kolcu da var.
KARAGÖZ — Vay köpoğlu karı! nasıl anlamış. Kurnaz şey!

Ben, güzeller topluluğu içinde seni pek beğendim; efendim, seni vücuduma can edindim; ey başı yüce sevgilim, seni ruha benzettim; efendim, seni vücuduma can edindim. — Yanağın, güzelliğinin gül bahçesinin taze gülüdür; boyun, güzellik bahçesindeki gölgenin ardıç ağacıdır [yani: senin boyun, güzellik bahçesinin ardıç ağacıdır; oradaki gölge de, senin boyunun gölgesidir]; ey peri, (senin) vücudun güzellik madeninin cevheridir; efendim, seni vücuduma can edindim.

[52] Devlet-hâne: büyük kişilerin konağı, evi. (Eskiden, genellikle nezaket sözü olarak kullanılırdı.)

ÇELEBİ — Nasıl edeceğiz?

ZENNE — Siz gidersiniz, yarım saat sonra gelirsiniz, «Nalın çivisi» dersiniz, ben size kapıyı açarım.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Vay köpoğlu! «Çivi»yi işittim ama, ne çivisi?

ÇELEBİ — Başüstüne! *(Giderler.)*

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Bekçi verelim, çivili bekçi, alık ekmekçi, bekçi! *(Dolaşır.)* Etli, peynirli bekçi, boş küfeli ekmekçi! *(Zenne'nin kapısının önüne gelir.)* Çivi!

ZENNE — *(İçeriden.)* Ne çivisi?

KARAGÖZ — Yâ, orası var! — Çivi!

ZENNE — Herif, ne çivisi?

KARAGÖZ — Karfiçe çivisi.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Lofça[53] çivisi.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Temel çivisi.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Kaplama çivisi.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Bağdadi çivisi.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Kalmadı çivilerin gerisi.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Elbette çivilerin birisi.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Deminki beyefendinin hiç tutmuyor gerisi.

ZENNE — Kapının önünde rezalete lüzum yok! Defol!

KARAGÖZ — Ne tef olurum ne de dümbelek. Kapıyı açmalı, yoksa karışmam! Bu akşam baltayım size.

ZENNE — *(Gülerek.)* Ha ha hay! İster balta ol, ister satır.

---

[53] **Lofça:** Lovac. Bulgaristan'da, Vidin yakınında küçük bir şehir.

KARAGÖZ — Yarım saat sonra gelecek tayıncı katırı içeriye alırsanız o zaman görürsünüz.
ZENNE — Ben kimseyi içeriye almam, seni de almam.
KARAGÖZ — Ben de kapıdan sürüştürür giderim. *(Gider.)*

(Şarkı ile Çelebi gelir.)

(Şarkı Hüseyni Aşîrân[54])

[55] Teşrîfini özler cânım
Bilmez misin ey sultânım
İntizâra yok mecâlim
(Nakarât)
Bilmez misin ey sultânım

Buyur bezme eyle kerem
Yanar aşkım dem-be-dem
Tarz u tavrın vasf edemem
Bilmez misin ey sultânım

(Şarkı biter, Çelebi usul usul gelir.)
ÇELEBİ — Kimse görmesin bari.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Öhö, öhö! *(Öksürür.)*
ÇELEBİ — Birisi öksürüyor, yavaş yavaş gitmeli.
KARAGÖZ — *(Öksürür.)* Öhö, öhö!
ÇELEBİ — Nasıl edeceğiz? — Çenen tutulsun!
KARAGÖZ — Senin tutulsun, koca tayıncı[56]!
ÇELEBİ — *(Usul usul Zenne'nin evinin önüne gelir.)* Kimse bakıyor mu acaba?
KARAGÖZ — *(Öksürür.)* Öhö, öhö!
ÇELEBİ — Vay müsteski[57] herif, geber!
KARAGÖZ — Sen geber, inek!
ÇELEBİ — Nasıl gelirse gelsin! — «Nalın çivisi». *(İçeri girer.)*

---

[54] **Haşim mecmuası**, 2. bas., s. 444; **Hânende**, s. 658; **Mecmua-i Arifi**, s. 438 ve 504
[55] 8 (4+4)
[56] **Tayıncı**: puşt.
[57] **Müsteski**: vücudu su toplamış.

KARAGÖZ — Oğlan içeriye girdi. Varan dalya[58] bir!

(Perdeye gelir.) Bekçi verelim bekçi! Abdal değilim ama ne yapayım? Bekçi!

ZENNE — Beyefendi, kapının önünde dolaşıyor ahmak bekçi.

ÇELEBİ — Varsın dolaşsın budala herif.

KARAGÖZ — Ben ikinize de gösteririm ben ahmak mıyım yoksa kurnaz mı?

ZENNE — Efendim, muhabbetimize bakalım!

CEMÂLİFER — Beyefendimiz, iyisiniz inşallah?

ÇELEBİ — Eksik olma, Cemâlifer kalfa!

KARAGÖZ — Eksik olma, Lüfer kalfa! Sana da gösteririm baba toriği. *(Zenne'nin kapısını çalar.)* Kapıyı açın!

ZENNE — *(İçeriden.)* Herif, ne istiyorsun?

KARAGÖZ — Aylık.

ZENNE — Daha ay başı olmadı. Ay başında[59] beni gör.

KARAGÖZ — Aybaşında[59] seni göremem.

ZENNE — İki aylık bir araya gelsin, o zaman al.

KARAGÖZ — İki ayı bir araya gelirse içerideki beyefendi ayıları oynatır.

CEMÂLİFER — Canım, kapının önünde durma, balta mısın?

KARAGÖZ — Balta değilim, baltanın sapını göstereceğim size.

ÇELEBİ — Canım efendim, sormak ayıp olmasın ama, kim ile konuşuyorsunuz?

ZENNE — Efendim, abdal bekçi ile.

KARAGÖZ — Ben size abdal bekçi ile kurnaz bekçiyi göstereceğim.

ÇELEBİ — Siz hiç sesinizi çıkarmayın. Dırlanır dırlanır gider.

KARAGÖZ — Ben dırlarsam sen de zırlarsın, beyefendi! Eve gider pencereden gözetlerim. *(Gider.)*

---

[58] **Dalya:** bir şey sayılırken, birim olarak alınan sayıya gelince söylenen ünlem.

[59] **Ay başı:** 1. ayın başı; 2. kadınların aybaşı hali.

(Şarkı ile Tiryaki gelir.)

(Şarkı İsfahan[60])

[61] Fesleğen ektim gül bitti
Dalında Bülbüller öttü
Ötme bülbül yârim gitti
(Nakarât)
Ben dertliyim kan ağlarım
Karalar bağlar ağlarım

Bir sille vurdu başıma
Hotozum indi kaşıma
Yazık oldu genç yaşıma
Ben dertliyim kan ağlarım
Karalar bağlar ağlarım

ZENNE — *(Karşılar.)* Vay! Safâ geldiniz, Nokra[62] Çelebi!

TİRYAKİ — Safâda dâim ol, iki gözüm!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Ulan, şu ne? Bak, iki ayağı da çukurda, hâlâ zen-dostluktan[63] geri kalmıyor.

ZENNE — Nereye teşrif?

TİRYAKİ — Nereye olacak? Sizin devlet-hâneye.

ZENNE — Parola «Bursa şeftalisi». Yarım saat sonra gelin. *(Gider, Tiryaki de gider.)*

KARAGÖZ — «Şeftali»yi anladım ama, ne şeftalisi? *(Aşağıya gelir, Zenne'nin evinin önüne.)* Şeftali.

ZENNE — Herif, ne şeftalisi?

KARAGÖZ — Tüysüz şeftali.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Tüylü şeftali.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Yarma şeftali.

---

[60] Hânende, s. 313

[61] Ölçek: 8

[62] Nokra: «nukre», külçe halinde gümüş.

[63] Zen-dost: kadınseven, zampara.

ZENNE — Değil.
KARAGÖZ — Çürük şeftali.
ZENNE — Değil.
KARAGÖZ — Aç kapıyı, al beni içeri!
ZENNE — Herif, rafta kurabiye var ama, sana göre değil.
KARAGÖZ — Ben sana kurabiyeyi, pastayı gösterirem! Ben de Karagöz'sem, bu gece bu eve girerim. *(Gider, Tiryaki gelir.)*

TİRYAKİ — *(Usul usul evin önüne gelir.)* «Bursa şeftalisi».
ZENNE — Buyurun! *(İçeriye alırlar.)*
KARAGÖZ — «Bursa Şeftalisi» imiş. Dünyada saymadık bir şey bırakmadım. Ya eve gireceğim, ya da bu gece öleceğim!

(Gazel söyliyerek Ak Arap gelir.)

(Şarkı Nihâvend)

64 Befta hindî, befta hindî, şâş harîr, yâ benât
Veftehû lî, yâ sabâyâ, li-ecli abât.
Küllemâ nâmet uyûni bitihsib-ül-âşık melâm.
Ve-l-âşık mugrem, sabâyâ, lem ale-l-âşık melâm.
Fetahat lî vekaalat lî: Hûş, yâ nûr ayni, nâm!
Fereşet lî min katîfa ve-l-mihadda rîş naâm;
Talla'atnî kasr âlî vekadatli-ş-şem'dân.

AK ARAP — Gele gele geldik burda, agab[65] bizim hanumlar nerde?
ZENNE — *(Gelir.)* Vay, Hacı Kandil! Safâ geldin!

---

64 Yünlü kumaşlar, ipek örtüler getiriyorum size, ey kızlar! Bana kapıyı açın, ey çocuklar, beni bu gece içeriye alın. İnanın, gözler uykuya dalınca âşık da uykuya dalar. Âşık zavallıdır, çocuklar, onu incitmeyin. Bana kapıyı açın, deyin ki: «Gözümün nuru, hoş geldin!» Tavuskuşu tüylerinden yastıklar, kadife örtüler getirip döşeyin; bırak balkona çıkayım, bana şamdanlar yak.

65 **Agab:** acep, acaba.

KARAGÖZ — *(Pencereden bakar.)* Vay, Hacı Kandil, safâ geldin! Hani senin şamandıran, fitilin, yağın? Yağ da pahalı.

AK ARAP — Biz burda değildik; dişari gittim, Haleb,

ZENNE — Çoktan beri gözüktüğünüz yok.

AK ARAP — Biz burda değildik; dişari gittim, Haleb, Bağdad, Basra, Şam.

ZENNE — İş zımnında mı[66-a] gittiniz?

AK ARAP — Evet, ganim[66-b], gene gidejeğim Şam'a.

ZENNE — Bizi burada bırakacak mısınız?

KARAGÖZ — Hanımefendi, sen de Arap'ın arkasından ta..ğıma kadar[67] git.

AK ARAP — Biz geldi, şimdi sen işeri alajak?

KARAGÖZ — İçeri almazsa dışarda kalacak.

ZENNE — Parola: «Mürdüm eriği». Ben gidiyorum, yarım saat sonra gelin. *(Gider.)*

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Vay köpoğlu! «Eriği» işittim ama, ne eriği?

(Perdeye gelir.) Erik.

ZENNE — Ne eriği?

KARAGÖZ — Türbe eriği.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Dut eriği.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Bardak eriği.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Çakal eriği.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Kayısı eriği.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Aynayabakan eriği.

ZENNE — Değil.

KARAGÖZ — Beyefendinin deliği.

ZENNE — Değil.

[66-a] **Zımnında:** maksadıyle, (Ritter'in okuyuşu: **Zimmetinde**).

[66-b] **Ganim:** «canım» sözünün bozulmuş biçimi.

[67] İki anlamlı: 1. ta Şam'a kadar; 2. ta..ğıma kadar.

KARAGÖZ — İçeriye girersem gör şenliği.
ZENNE — Defol kapıdan!
KARAGÖZ — Yâ, öyle mi? Ben de bu akşam size neler yapacağım. *(Gider. Ak Arap gelir.)*

AK ARAP — Şimdi gider kapunun önünde parola söyler girer. *(Kapının önüne gelir.)* «Murdum eriği».
ZENNE — Buyurun efendim! *(İçeriye alırlar.)*
KARAGÖZ — Vay köpoğlu! «Mürdüm eriği» imiş.

(Perdeye gelir.) Ey hanımefendi, insafa gelmiyecek misin?
ZENNE — Ne istiyorsun, Karagöz?
KARAGÖZ — Sana malûm benim istediğim.
ZENNE — Ben seni içeriye alırım ama, sen sululardansın. Senin meclisinde bulundum, birkaç kadeh içer içmez başlarsın sulanmaya.
KARAGÖZ — Beni sana fesleğen saksısı diye kim söyledi? Neden sulanıyorum.
ZENNE — Gel bakalım!
KARAGÖZ — Aşk-ı yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gittim ferc-i zîbâ ile kûn-i billûra temâsa. *(İçeri girer.)*

HEPSİ BİRDEN — Safâ geldin, Karagöz!
KARAGÖZ — Safâ bulduk, merkavid[68] zamparalar!
ÇELEBİ — Karagöz, şöyle otur bakalım!
KARAGÖZ — Rakı yok mu, rakı?
ZENNE — Var efendim.
KARAGÖZ — Ne var?
ZENNE — Rakı, konyak, apsent, iksir, venşo,[69] kakao[70], bermut[71], oltom[72], viski, şampanya, bordo,

---

[68] **Merkavid:** İspanyol Yahudilerinin dilinden gelme bir söz. Tam anlamı belli değil. «Parasız iş yapmayan» anlamında kullanılıyor.
[69] **Venşo:** fr. vin chaud
[70] **Kakao:** bir çeşit likör.
[71] **Bermut:** vermut.
[72] **Oltom:** Old Tom?

pismark, rom.

KARAGÖZ — Ulan, bu kadar işret, Avram Papi'nin meyhanesini[73] geçmiş! Beye bir kakav ver.

ÇELEBİ — Ben işret kullanmam.

KARAGÖZ — Sen kullanmazsın ama, ben seni kullanırım. — Hanım, bana bir rakı ver.

ZENNE — Buyurun efendim!

KARAGÖZ — Ben meraklıyım, bardağı yıkadın mı? Yıkamadınsa çalkala da öyle ver.

ZENNE — Yıkadım.

KARAGÖZ — Meze var mı?

ZENNE — Balık tavası, midye dolması, lüfer ızgarası, sığır dili, havyar ezmesi, turşu balığı[74], elma, armut, üzüm, kavun, karpuz, incir.

KARAGÖZ — Meyvahoş[75] ile Kabagöt'ün lokantası[76] buraya gelmiş. — Oğlum, bir şeftali ver, tüysüz olsun!

ÇELEBİ — Buyurun, baba!

KARAGÖZ — Soy da ver.

ÇELEBİ — Buyurun.

KARAGÖZ — Sen bana bir tek daha versen e!

AK ARAP — Ganim, şok oldi.

KARAGÖZ — Hacı Kandil misin nesin? Sen öyle her şeye karışma, sonra senin şamandıranı bir tarafa, yağ şişeni bir tarafa karmakarışık ederim.

ZENNE — Buyurun.

KARAGÖZ — *(İçer.)* Eksik olma. Bana bir tek daha ver.

TİRYAKİ — Canım, çok oluyor.

KARAGÖZ — Sinnine[77] hürmet, afyoni baba, sen sus!

ZENNE — Buyurun.

KARAGÖZ — *(İçer.)* Bir meze verin.

---

[73] **Avram Papi'nin meyhanesi:** eskiden, Beyoğlu'ndaki ünlü bir meyhane.

[74] **Turşu balığı:** salamura balık.

[75] **Meyvahoş:** İstanbul'da, Eminönü'ndeki meyva çarşısı.

[76] **Kabagöt'ün lokantası:** eskiden, İstanbul'da, Şişli'deki ünlü bir lokanta.

[77] **Sin:** yaş.

ZENNE — Ne mezesi vereyim?
KARAGÖZ — İncir.
ZENNE — Buyurun.
KARAGÖZ — Sen bana bir tek daha ver.
ÇELEBİ — Karagöz, çok oluyorsun!
KARAGÖZ — Sen karışma, eblemçüş[78] beyim!
ÇELEBİ — Karagöz, kendine gel, sonra çekerim altıpatları.
KARAGÖZ — Yelli ise, para etmez. Altıpatları çekeceğine burnunu çek.
ZENNE — Buyurun.
KARAGÖZ — *(İçer.)* Hani meze?
ZENNE — Ne vereyim meze?
KARAGÖZ — Tuzlu bir şey.
ZENNE — Buyurun turşu balığı.
KARAGÖZ — Ver bakalım. *(Karagöz biraz keyif olur.)* Oğlum, haydi bir şey oku! Oku oku, köpek boku!
ÇELEBİ — Baba, edepsizleniyorsun.
KARAGÖZ — Haydi bir şey oku.
ÇELEBİ — Sana bir mani söyliyeceğim.
KARAGÖZ — Söyle bakalım!
ÇELEBİ — *(Mani söyler.)*

Ben diken ben diken
Anası gül kızı gonca ara yerde ben diken
Nasıl sana meyl etmeyim başım sana bend[79] iken

KARAGÖZ — *(Keyif haliyle.)* Yaşa oğlum, bin yaşa! *(Eliyle cama vurur, cam kırılır.)*
ÇELEBİ — Baba, sulandın!
KARAGÖZ — *(Şarhoş olur.)* Bir mani de ben söyliyeceğim:

Zarıma zarıma
Düşeş attım dübeş çıktı zarıma
Eğer Sarhoş gelirse sıçacak mezarıma

(Nâra atar.) Haydi imanım kardaş, miskin yoldaş!

---

[78] **Eblemçüş:** koyun kafalı, etkafalı, budala.
[79] **Bend:** bağlı.

ZENNE — Karagöz, bağırma!
KARAGÖZ — Bağırdığım vakit ne olacak? *(Bir tekme atar, sofrayı devirir.)*
HEPSİ BİRDEN — Canım bu ne rezalet! Ne sulu herif bu!

(Şarkı ile Sarhoş gelir.)

(Şarkı Gülizâr)

[80] Bir güzelin sevdası var başımda
Gündüz hayalimde gece düşümde
Mecnun gibi hiç aklım yok başımda
(Nakarât)
Onun için dolaşırım şu dağı
Susadıkça ver ağzıma dudağı

Gördünüz mü Ferhad ile Şirin'i
Onlar da sevmişler biribirini
Amasya şehrinde gördüm yerini
Onun için dolaşırım şu dağı
Susadıkça ver ağzıma dudağı

SARHOŞ — Hey gidi yiğitlik hey! Ulan, bizim bekçi nerede? Meydanda yok. Acaba evinde mi?
KARAGÖZ — *(İçeriden sesi gelir.)* Ulan, doğru oturun!
SARHOŞ — Anlaşıldı. Biz mahalleye bekçi komamışız, kerhaneye hizmetçi komuşuz.
KARAGÖZ — Siz bana bir tek daha verin.
SARHOŞ — Kediye peynir tulumu emniyet ettik. *(Evin önüne gelir.)* Ulan, açın kapıyı bakayım!
ZENNE — Buyurun efendim!

SARHOŞ — *(İçeriye girer.)* Kim var orada?
KARAGÖZ — Kim isterseniz hepsi var.
SARHOŞ — Ulan, hepiniz s..tirin gidin! *(Hepsi gider.)*

---

[80] Ölçek: 11 (4+4+3 ve 6+5)

KARAGÖZ — Yâ, kovulduk öyle mi? Ben de birkaç tane cesur arkadaş alayım da geleyim. *(Gider.)* Bana baksanız a arkadaşlar!

BEBERUHİ'LER — *(Bir ağızdan içeriden.)* Ne var, Karagöz, ne istiyorsun, söyle!

KARAGÖZ — Şu karşıki eve birisi girdi. Göz göre pezevenklik olamaz. Hepimiz birden gidelim, şunu dışarı atalım.

BEBERUHİ'LER — *(Bir ağızdan.)* Çıkaralım, çıkaralım!

KARAGÖZ — *(Merkebin üstüne biner, arkasında Beberuhi'ler. gelirler perdeye.)* Şimdi ben gürültüyü yaparım. — Haydi bakalım, Sarhoş musun nesin, kapının önüne gel baba itsen![81]

SARHOŞ — Mahalleli mi gelmiş?

KARAGÖZ — Sen aşağıya gel de, muhallibiyi sütlacı görürsün.

SARHOŞ — *(Gelir.)* Ulan, ne istiyorsunuz bakayım?

KARAGÖZ — Ne isteyeceğiz? Seni o evden dışarıya edeceğiz.

SARHOŞ — Bu sene Sarıyer'e mi gideceğiz?

KARAGÖZ — Bak, sarı yere mi yoksa kırmızı yere mi anlarsın.

SARHOŞ — Ne demek istiyorsun?

KARAGÖZ — Türkçesi: Seni o evde oturtmıyacağız.

SARHOŞ — Öyleyse, benim silâhıma cevap ver. *(Beberuhi'ler kaçar.)*

KARAGÖZ — Ben şimdi sana gösteririm! *(Arkasına bakar, kimse yok. Merkepten iner.)* Buyurun efendim!

SARHOŞ — Nereye buyurun?

KARAGÖZ — İşkembe çorbasına.

SARHOŞ — Deminden hava öyle değildi, değişti.

---

[81] **Baba itsen:** baba köpeksen. (**Babayiğitsen** sözüne benzetilerek kurulmuş bir hakaret sözü.)

KARAGÖZ — Poyrazdı, lodosladı. Yayan gezemezsiniz diye merkep getirdim.

SARHOŞ — Ulan kerata! Sana mikdârını bildirirdim[82] ama, edene etmek her kişinin kârıdır,[38] edene etmemek er kişinin kârıdır. Defol şuradan, gözüm görmesin! *(Giderler.)*

BİTİŞ

(Hacivat'la Karagöz gelirler.)

HACİVAT — Ey Karagöz, geçmiş ola!

KARAGÖZ — *(Vurur.)* Sinsilesini[84] sansar boğa!

HACİVAT — Şükür sağlığa.[85]

KARAGÖZ — Hak bereket versin Kâğıthane'de biten sazlığa. *(Vurur.)*

HACİVAT — Yıktın perdeyi, eyledin vîrân!
Varayım sahibine haber vereyim hemân! *(Gider)*

KARAGÖZ — Ey Hacivat, geçme nasîbinden.
Her ne kadar sürc-i lisân[86] ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse,
Hacivat, bak ben de sana neler yaparım! *(Gider.)*

---

[82] **Mikdârını bilmek:** haddini bilmek.

[38] **Kâr:** iş.

[84] **Sinsile:** «silsile» sözcüğünün bozulmuş biçimi, soy zinciri.

[85] **Şükür sağlığa:** XVII. yüzyılda çok yaygın bir «âdâb-ı muâşeret» sözü. (S. E. Siyavuşgil: **Karagöz**, 1941, s. 81/n. 1)

[86] **Sürc-i lisân:** dil sürçmesi.

AĞALIK

K a y n a k :

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele*, c. III, *Karagöz'ün Ağalığı* (s. 265-296), Wiesbaden 1953

Ç e ş i t l e m e l e r :

Ignacz Kunos/Radloff, *Türk Kavimleri. Halk Edebiyatlarından Örnekler*, VIII, *Ağalık*, Petersburg 1899

Hayalî Memduh, *Karagöz Perdesi Külliyâtı*, adet 2, *Karagöz'ün Mirasyediliği*, (2 perdelik Karagöz oyunu), Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal matbaası, İstanbul 1340-1338 (1922).

Karagözcü Kâzım, *Karagöz Milyoner*, (bir perdelik oyun), Kâinat Kitaphanesi, Güneş matbaası, İstanbul 1934

Öğretmen Mustafa Rona, *Karagöz'ün Ağalığı*, Türkiye Yayınevi, Burhaneddin matbaası, İstanbul 1944

Hayalî Küçük Ali, *Karagöz'ün Ağalığı Oyunu*, ses bandı, tesbit eden: İlhan Başgöz, Millî Kütüphane müzik bölümü arşivi, Fiş No. A 4 ve B 112

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
KARAGÖZ'ÜN KARISI (İçeriden sesi gelir)
HÜRMÜZ HANIM (İçeriden sesi gelir)
DÜRDANE HANIM (İçeriden sesi gelir)
ACEM (Hâce Serfirâz'ın oğlu Baba Nukud. Mirasyedi tüccar)
ÇELEBİ
TÜRK (Himmet. Aşçı)
ZENNE (Cemâlifer, Cariye)
AK ARAP (Kötürüm dilenci)
BEBERUHİ
CURCUNABÂZLAR
KÖÇEKLER

NESNELER

Sandalye

AĞALIK

GİRİŞ

HACİVAT — *(Semâîyi söyliyerek perdeye gelir.)*

(Semâî Beste İsfahan[1]*)*

[2] O nühüfte gamzelerden bunu kim recâ ederdi
Bu nigâh-i âşinâî neden iktizâ ederdi

Gice gördüm encümende bün ü nahl-i nâ-revende
Ki rakîb ile çemende çelebim safâ ederdi

Hay Hak!

(«Perde gazelini okur.)

[3] Çeşm-i insâfa beyâz-i perde hikmet gösterir
Mebde-i icâd-i âlemden işâret gösterir

---

[1] **Haşim mecmuası**, 1. bas., s. 404; 2. bas., s. 405; **Hânende**, s. 617.
Beste: Bekir Ağa.

[2] Ölçek: **Mütefâilün feûlün mütefâilün feûlün**
. - . - . - . - . - -
O gizli bakışlardan bunu kim rica ederdi? Bu tanışıklık gösteren bakış neden gerekirdi? — Geceleyin toplantıda gördüm, (o) yürümeyen hurma ağacı (gibi olan) çelebim çimenlikte rakip ile safâ ederdi.

[3] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**
- . - - - . - - - . - -
Beyaz perde, hak veren [= anlayan] göze hikmet gös-

Pertev-i şems-i hakîkatten uyandı şem'ası
Sireti ibret-nümâdır gerçi sûret gösterir

Bu hayâl-i cünbüşü seyr eyle zîr-i perdeden
Âdeme bir özge şevk ile meserret gösterir

Hak Şehinşâh-i cihânın şevket ü dârâtını
Eylesin pâyende Sultânım adâlet gösterir

Râşidâ[4] durdukça dünyâ sağ ola Şâh-i cihan
Sâyesinde her kişi hâlince râhat gösterir

Huzûr-i erbâb-ı safâda[5], **nazargâh-ı ehl-i dehâda**[6], yani şu bezm-i zevk-efzâda[7] icrâ-yi lû'biyyâta ibtidârdan evvel[8] cenâb-i Hâlık-i kevn ü mekân[9], her ân ü zamân[10], duâ-yi tezâyüd-i ömr ü ikbâli[11] uhde-i ubûdiyyetimize[12] farz olan şevketlü, kudretlü, kemâl-i

---

terir, dünyanın yaradılışının başlangıcından işaret gösterir. — (Onun) mumu hakîkat güneşinin ışığıyle yandı, gerçi «sûret» gösterir ise de, iç yüzü ibret vericidir. — Bu kımıldayan hayali perde arkasından seyret, insana başka bir neşe ile sevinç gösterir. — Tanrı, dünya padişahının ululuk ve şanını sürekli kılsın, (çünkü) sultanım adalet gösterir. — Ey Raşit! dünya padişahı dünya durdukça sağ olsun, (onun) sayesinde her kişi halince rahat etmektedir.

[4] **Raşit**: (? - 1312 [1896]) Bektaşi dervişi Raşit Ali Baba, Musika-i Hümâyun'dandır. Perde gazellerinde genellikle **Raşit** adını, öbür şiirlerinde **Kemterî** mahlasını kullanmış; emekliye ayrıldıktan bir süre sonra Üsküdar'da ölmüş, Karacaahmet mezarlığına gömülmüştür. Bursa'da Karagöz'ün olduğu söylenen mezarın taşına kazılmış «Kemterî» mahlaslı gazeli de Raşit yazmıştır. (Söz konusu gazel için bk. **Bahçe**, «perde gazeli», s. 172.

[5] **Huzûr-i erbâb-ı safâda**: safâ sahiplerinin önünde.

[6] **Nazargâh-ı ehl-i dehâda**: deha sahiplerinin baktıkları yerde.

[7] **Bezm-i zevk-efzâda**: neşe arttıran toplantıda.

[8] **İcrâ-yi lû'biyyâta ibtidârdan evvel**: oyuna başlamadan önce.

[9] **Cenâb-i Hâlık-i kevn ü mekân**: varlığın ve mekânın yaratıcısı, Tanrı.

[10] **Her ân ü zamân**: her an ve her zaman.

[11] **Duâ-yi tezâyüd-i ömr ü ikbâl**: mutluluğunun [ya da: yüksek mevkiinin] ve ömrünün artması [= uzaması] duası.

[12] **Uhde-i ubûdiyyetimize**: kulluğumuzun boynuna.

mehâbetlü[13] pâdişâh-i zî-şân[14] Sultan Mehemmed Han efendimiz hazretlerini ilâ âhir-id-devrân[15] erike-pîrâ-yi şevket ü şân[16] buyursun! vird-i bî-riyâsını[17] îsâl-i kabûlgâh-i Mennân[18] ederiz:

[19] Âlemi Sultan Mehemmed âdilin
Şem'a-i ikbâli tenvîr eylesin

beyt-i güziniyle[20] tezyîn-i zebân-i müsâdakat-beyân eylerim[21]. *(Secdeye kapanır, yeri öper.)*

Efendim, demem o demek değil:

[22] Nâdanlar eder sohbet-i nâdanla telezzüz
Dîvânelerin hem-demi dîvâne gerektir

beyt-i güzînin müeddâsınca[23] şu meydân-i meserrette[24] her hâli lâtif, etvârı[25] zarîf bir yâr-i vefâkâr,[26] bir refîk-i gam-güsârım[27] olsa, oldukça Arabî

---

[13] **Kemâl-i mehâbetlü:** çok heybetli.

[14] **Pâdişâh-i zîşân:** şanlı padişah.

[15] **İlâ âhir-id-devrân:** dünyanın sonuna kadar.

[16] **Erike-pîrâ-yi şevket ü şân:** ululuk ve şan tahtını süsleyici.

[17] **Vird-i bî-riyâ:** riyasız dil pelesengi.

[18] **İsâl-i kabulgâh-i Mennân:** Tanrının kabul yerine ulaştırma.

[19] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilün**

- . - - - . - - - . -

Âlemi, âdil Sultan Mehmet'in bahtının mumu aydınlatsın.

[20] **Beyt-i güziniyle:** seçme beytiyle.

[21] **Tezyîn-i zebân-i müsâdakat-beyân eylerim:** sadakat bildiren dili süslerim.

[22] Ölçek: **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

- - . . - - . . - - . . - -

Metin: Ziya Paşa (1825-1880), **Terkîb-i Bend,** 9. bend.

Bilisizler, bilisizlerle görüşmekten tad alır, delilere deli arkadaş gerektir.

[23] **Beyt-i güzînînin müeddâsınca:** seçme beytinin anlamına uygun olarak.

[24] **Meydân-i meserret:** neşe meydanı.

[25] **Etvâr:** tavırlar, davranışlar.

[26] **Yâr-i vefâkâr:** vefalı dost.

[27] **Refîk-i gam-güsâr:** tasa giderici arkadaş.

Fârisî bilse, bâzı fünûna[28] da vukufu olsa, biraz da fenn-i mûsiki ve şiirden anlasa, musâhabete[29] başlasak, o bendenize tatlı tatlı söylese, bendeniz de haddim olmıyarak ona güzel güzel cevap versem, bu vesile ile huzzâr-ı kirâm safâ-yâb olsa[30].

Diyelim: Bu gece de işimizi Mevlâm rast getire!

(Teganniye[31] başlar.)

Yâr, bana bir eğlence! Yâr, bana bir eğlence!

[32] Eğer an türk-i Şîrâzî bedest âred dil-i mârâ
Behâl-i bindüveş bahşem Semerkad ü Buhârârâ

(Karagöz pencereden bakar, çekilir; Hacivat yine teganniye başlar.)

Yâr, bana bir eğlence! Yâr, bana bir eğlence!

MUHÂVERE

KARAGÖZ — *(Pencereden bakar.)* Kerata, acele etme! Geliyorum aşağıya!

HACİVAT — *(Yine başlar.)* Yâr, bana bir eğlence! Yâr, bana bir eğlence!

KARAGÖZ — *(Pencereden bakar.)* Ben sana şimdi aşağıya gelirsem eğlenceyi meğlenceyi gösteririm! *(Hacivat yine teganniye başlar; Karagöz pencere-*

---

[28] **Fünûn:** fenler.

[29] **Musâhabet:** sohbet etme, görüşme.

[30] **Huzzâr-ı kirâm safâ-yâb olsa:** sayın seyirciler gönül şenliği bulsa.

[31] **Teganni:** makamla okuma, şakıma.

[32] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün**

. - - - . - - -

Metin: Hafız (? - 1388), **gazel.**

Eğer o Şirazlı güzel bizim gönlümüzü elde ederse onun siyah benine Semerkand'ı da, Buhara'yı da bağışlarım.

den atlarken ayağı çamaşır ipine dolaşır, başlar sallanmaya.) Tû! Allah müstahakkını versin!

HACİVAT — Acâyip! Karagöz galiba kapan kurmuş, ayı gibi bir sansar tutulmuş.

KARAGÖZ — Ayı senin baban!

HACİVAT — Ne oldun, Karagöz?

KARAGÖZ — Ne olacak, elinin körü! Görmüyor musun? Sana lâf anlatmak için çabuk aşağı geleceğim diyerek acele ile ayağım çamaşır ipine dolaştı.

HACİVAT — Elbette bir ettiğin var ki ayağına dolaştı.

KARAGÖZ — Kerata! benden intikam mı alıyorsun?

HACİVAT — Ne olacak şimdi?

KARAGÖZ — Ne olacak? Manav dükkânında asılan hevenk üzümü gibi asıldım kaldım.

HACİVAT — «Yâr, bana bir eğlence!»

KARAGÖZ — Eğleniyor musun, Hacivat?

HACİVAT — Münasebet?

KARAGÖZ — Ulan, münasebeti filân var mı? İşte karşında baş aşağı sallanıp dururken, «bana bir eğlence» demenin mânası var mı? Ah, Hacivat, ah! Senin bu gürültün patırdın başıma bu belâyı getirdi. Sanki birisi Hacivat'ın boğazını sıkıyormuş gibi.

HACİVAT — «Yâr, bana bir eğlence! Yâr, bana bir eğlence!»

KARAGÖZ — Hacivat, münasebetsizliğin sırası değil; şimdi eğlenceyi bırak da beni kurtar.[33]

HACİVAT — Kel aktar mı?

KARAGÖZ — Hayır, çolak muhtar. — Kuzum Hacivat, beni kurtar!

HACİVAT — Aman efendim, ben seni nasıl tahlis edebilirim?[34]

---

[33] Hacivat'ın aşağıda vereceği cevaba uygun düşmesi için, bu cümlenin **beni gel kurtar** diye bitmesi gerekir: **gel kurtar — kel aktar.**

[34] **Tahlis etmek:** kurtarmak.

KARAGÖZ — Gördün mü ettiği haltı? «— Ben seni nasıl tahlis edebilirim?» diyor. Ben bir kurtulsam sana yapacağımı bilirim. İş kurtulmada.

HACİVAT — Ne dedin?

KARAGÖZ — Sonra anlarsın ne dediğimi.

HACİVAT — Adım mı atlıyacaksın?[35]

KARAGÖZ — Bir kurtulsam köşe kapmaca[36] oynıyacağım. — Canım Hacivat, şakayı bırak da şuradan beni kurtar!

HACİVAT — Canım, ben nasıl kurtarayım? Sen yüksektesin, ben alçakta. Sen evdekilere seslen, onlar ipin ucunu koyversinler.

KARAGÖZ — Ulan, bunak herif! Bizim evde kiler var mı?

HACİVAT — Canım, sizin evde tâife-i nisâdan[37] kimse yok mu?

KARAGÖZ — Bizim evde davulcu esnafından kimse yok.

HACİVAT — Canım, sizin odabaşı[38] yok mu?

KARAGÖZ — Hacivat, ben handa oturmuyorum, kendi evimde oturuyorum.

HACİVAT — Anladım, bilâder.[39] Sizin evde kaşık düşmanı[40] yok mu?

KARAGÖZ — Bereket versin, Hacivat, bizim komşunun tekir kedisine! Evde hiçbir tane bırakmadı.

HACİVAT — Neyi bırakmadı?

KARAGÖZ — Kaşık düşmanlarını.

HACİVAT — «Kaşık düşmanı» dediğin kim oluyor?

KARAGÖZ — Kim olacak? Fareler.

HACİVAT — Değil efendim. Sizin evde bacı[41] yok

---

[35] **Adım atlama:** çocuk oyunu; öbür adı **artırma.**

[36] **Köşe kapmaca:** çocuk oyunu.

[37] **Tâife-i nisâ:** kadın taifesi, kadınlar.

[38] **Odabaşı:** 1. evin kadın başkanı, karı, eş; 2. hanlarda çalışan hizmetçilerin başı.

[39] **Bilâder:** «birader» sözcüğünün halk ağzında bozulmuş biçimi.

[40] **Kaşık düşmanı:** karı, eş.

[41] **Bacı:** 1. abla; 2. karı, eş. (Karagöz, karısına hep **abla diye seslenir.**)

mu?

KARAGÖZ — Ulan, budala herif! Bir karıya ne kadar isim taktın?

HACİVAT — Ona seslen de ipi koyuversin.

KARAGÖZ — İyi hatırıma getirdin .— Abla!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Ne var, herif?

KARAGÖZ — Kuzum ablacığım, acele ile çıkarken çamaşır ipi ayağıma dolaştı, asıldım.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Çamaşırcının kızı ile basıldın mı?

KARAGÖZ — Al lâkırdı anlayanın birini daha!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Memnun oldum, pek âlâ olmuş! Belândır, çek! Hem bana seslenme, ben çocuğun uyku ilacını[42] yedirdim. *(Makam ile:)*

Uyusun da oğlum ninni!
Büyüsün de oğlum ninni!

KARAGÖZ — Uydurduk! — Kuzum Hacivat! Sen bari lâkırdı anla! Nasıl edeceğiz?

HACİVAT — «Yâr, bana bir eğlence! Yâr, bana bir eğlence!»

KARAGÖZ — Şimdi başlayacağım senin eğlencene! Üzme beni!

HACİVAT — Canım, Karagöz, ne kadar telâş ediyorsun.

KARAGÖZ — Telâşı var mı? Baş aşağı durmadan ciğerlerim ağzıma geliyor. Ah, bir aşağıya insem!

HACİVAT — Zaten ben orasını biliyorum: Sen kurtulursan beni bir temiz döversin.

KARAGÖZ — Tövbeler tövbesi! Yalnız tekme vururum.

HACİVAT — Ne dedin?

KARAGÖZ — «Teknede hamur yoğururum» dedim.

HACİVAT — Karagöz, inanayım mı?

KARAGÖZ — İster inan, ister inanma!

HACİVAT — Pek inanamıyorum, billâder.

---

[42] Uyku ilâcı: haşhaş.

KARAGÖZ — Eşek sudan gelinceye kadar döveceğim.

HACİVAT — Eşekle Silihtar'a[43] mı gideceksin?

KARAGÖZ — Bak, Silihtar'a mı gideceğim yoksa Kağıthane'ye mi gideceğim anlarsın.

HACİVAT — Ben eve gidiyorum, Karagöz.

KARAGÖZ — Ne? Aman, Hacivat! Rica ederim, benim çareme bak!

HACİVAT — Dur bakayım! *(İpi çözer; Karagöz, Hacivat'ın arkasına biner.)* İnsen e aşağı!

KARAGÖZ — Biraz şöylece durayım.

HACİVAT — Aman, Karagöz, omuzum çöktü, in aşağı!

KARAGÖZ — *(Hacivat'ın omuzundan iner.)* Güç belâ kurtulduk!

HACİVAT — Karagöz, geçmiş olsun!

KARAGÖZ — Allah müstahaklını versin! *(Vurur.)*

HACİVAT — İyiliğe kemlik.

KARAGÖZ — Meşhur meseldir:[44] «Her kime edersen iyilik, onda hazırdır kemlik.» *(Vurur. Hacivat gider.)*

Sen gidersin de ben durur muyum? Ben de gideyim îdgâha, dolaba, dilber seyrine! Bakalım âyîne-i devran ne sûret gösterir![45] *(Gider.)*

FASIL

(Semâî ile Acem geliyor.)

---

[43] **Silihtar:** Haliç'te, Eyüp semtinde bir yer.

[44] **Mesel:** atasözü.

[45] bk. **Abdal Bekçi**, s. 71-72/n. 19-22.

[46] **Hasım mecmuası**, 1. bas., s. 141, 2. bas., s. 136; **Hânende**, s. 252; **Gülzâr-i Musiki**, 2. bas., s. 153.
Beste: Bekir Ağa.

(Semâî Uşşâk[46])

47 Haylı dem zencîr-i zülf-i aşkının meftûniyem
Bir saçı leylî güneş-ruhsârının mecnûniyem

Çektiğim hep derd-i dildendir benim Ârif dahi
Söylemem bilsin bilenler ben kimin meftûniyem

Hayrânın olam kurbânın olam sergerdânınem
Aman biçârenem ey yâr!

ACEM — *(Gazel okur.)*

(Beste-i Çenber, İsfahan[48])

49 Kanda varsa âşık-i biçâre cânânın arar
Derd ile biçâr olan elbette dermânın arar

Sanma rahmından sunar desti dil-i mecrûhuma
Ol kemân-ebrû ciğerde tir-i müjgânın arar

Verd-i gülzâra dokunmakta sabânın kasdı var
Andelîb-i bî-nevânın râz-i pinhânın arar

(Acem gazeli bitirir, Hacivat Semâî ile gelir.)

---

[47] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**
- ⏑ - - - ⏑ - - - ⏑ - - - ⏑ -

Epey zamandır (senin) aşkınla saçının zincirinin tutkunuyum, bir kara [= Leylî] saçlı güneş yüzlünün delisi [= Mecnun'u] yim. (Leylî = Leylâ ile Mecnun sözcükleri iki anlamda kullanılıyor). — Arif, benim çektiğim gönül derdidir; ben kime vurgunum söylemem, bilenler bilsin. — Hayranın olayım, kurbanın olayım; ey sevgili, senin şaşkınınım, biçarenim!

[48] **Haşim mecmuası**, 1. bas., s. 169; **Hânende**, s. 309. Beste: Corci.

[49] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**
- ⏑ - - - - - ⏑ - -

Nerede biçâre âşık varsa sevgilisini arar, dert ile çaresiz olan elbette dermanını arar. — O yay kaşlı (güzel), yaralı gönlüme acıdığı için elini uzatıyor sanma, ciğerde kirpiğinin okunu arıyor.— Tan yelinin gül yaprağına dokunmakta maksadı var: nasipsiz [ya da: sessiz] bülbülün gizli sırrını arıyor.

(Semâî Uşşâk)

[50] Hoş geldi bana meykedenin âb u havâsı
Vallahi güzel yerde yapılmış yıkılası

Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâkî
Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı

(Semâî biter; Hacivat, Acem'le âşinâlık eder.)

HACİVAT — Vay efendim, hoş âmedî, safâ âmedî![51]

ACEM — Hoş bulmuşam, safâ bulmuşam, cânım baba, he he he hey!

KARAGÖZ — *(Pencereden bakar.)* «Hoşaf bulmuşum» diyor. Ben de bulsam hoşafı, içerim.

HACİVAT — Efendim, böyle ne taraftan âyende,[52] ne tarafa revendesiniz?[53]

ACEM — Men Îran'dan gelirem.

HACİVAT — Efendim, sebeb-i teşrîfiniz ziyâret kasdiyle mi yoksa ticâret maksadıyle mi?

ACEM — Ele mene bah,[54] cânım baba! Ticâret gasdiyle gelenin gıllığı gıyâfeti bele[55] olirdi ha?

HACİVAT — Demek ki efendim, ziyâret kasdiyle geldiniz?

ACEM — Beli![56] Men ki çoh melmeketler geşt ü güzâr[57] edende...

HACİVAT — Ne tarafları gezdiniz?

ACEM — Diyâr-ı Horasân.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Diyâr-i kireçhâne.

---

[50] **Ölçek : Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

\- ⏑ ⏑ - | - ⏑ ⏑ - | - ⏑ ⏑ - | - ⏑ -

Metin : Baki (1526 1600), **gazel** (ilk ve son beyitler). Bana meyhanenin suyu ve havası hoş geldi, vallahi güzel yerde yapılmış, yıkılası, — Baki onun gazâl [= ahu] gözlerinin övücüsü olduğundan beri, Anadolu şairleri gazel tarzını öğrendi.

[51] **Hoş âmedî, safâ âmedî:** hoş geldin, safâ geldin.

[52] **Âyende:** gelen.

[53] **Revende:** giden.

[54] **Ele mene bak:** öyle bana bak:

[55] **Bele:** böyle.

[56] **Belî:** Evet.

[57] **Geşt ü güzâr:** gezip dolaşma.

ACEM — Diyâr-i Hoy.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Ma ma ma ma moy!
ACEM — Diyâr-i Tahrân.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Diyâr-i tarhana.
ACEM — Diyâr-i Tiflis.
KARAGÖZ — Hacivat müflis, ben de müflis.
ACEM — Diyârü-i Îrân.
KARAGÖZ — Diyâr-i ayran.
ACEM — Diyâr-i Hemedân.
KARAGÖZ — Diyâr-i mum, mikrâz-i şamdan.[58]
HACİVAT — Efendim, maskat-i re'siniz[59] İran mıdır?
ACEM — Belî.
HACİVAT — İran'da ne isimle yâd olunursunuz?
ACEM — Îrân'da Hâce Serfirâz'in oğli Baba Nukûd deyelle.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hoş geldin, Baba Yoğurt! Kova ile mi teşrif buyurdunuz, yoksa torba ile mi?
HACİVAT — Defol, Karagöz, oradan!
ACEM — Ele[60] siz de mene ismüvüzü bağışlasız?[61]
HACİVAT — Fenn-i lû'biyyâtın yektâsı[62], meydan şeyhinin merd-i dânâsı,[63] bezm-i irfânın şem'-i safâsı,[64] Bursalı Hacı Evhad nâmıyle meşhûr-i âfâkım.[65]
ACEM — Pes[66] ki Hacivat sensen? Pes ki Hacivat sensen?
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hacivat da sersem, sen de sersem.

---

[58] **Mikrâz-i şamdan:** şamdan makası.
[59] **Maskat-i re'siniz:** doğduğunuz yer.
[60] **Ele:** hele.
[61] **Bağışlasız:** bağışlar mısınız?
[62] **Fenn-i lû'biyyâtın yektâsı:** oyun fenninin eşsizi.
[63] **Meydan şeyhinin merd-i dânâsı:** Şeyh Küşterî'nin bilgili kişisi.
[64] **Bezm-i irfânın şem'-i safâsı:** bilgi meclisinin şenlik mumu.
[65] **Meşhûr-i âfâk:** ünü dünyayı tutmuş.
[66] **Pes:** imdi, öyleyse.

ACEM — Yıhıl! derem, galtaban, yıhıl! derem.

KARAGÖZ — Neme lâzım benim.

ACEM — Her ne gadar ziyâret için geldimse de, menim babamın ortağı ölende menim pederimin vefâtından sonra galan malların paraların vermeyüb nakd[67] yerine mene mal verdi; hâliynen biz de mecbûr olduh o malları satmağa.

HACİVAT — Pek doğru söylüyorsunuz. Ne mal getirdiniz?

ACEM — Min deve incü.

HACİVAT — Evet efendim.

ACEM — Min deve zümürrüd.

HACİVAT — Pekâlâ.

ACEM — Min deve elmâs, min deve yâgut,[68] min deve mercân getirdim.

HACİVAT — Bunların paralarını ne yaptınız?

ACEM — Gızgulesi'nin[69] tepesi gadar bir şimşireh taşıynen[70] değişmişem.

HACİVAT — Pekâlâ.

ACEM — Belki ye'sime gelebe eylerem fikriynen Oropa'nın, Amerika'nın, Afrika'nın, Asya'nın çoh yerlerin geşt ü güzâr eyleyerek tahfîf-i gama çalışmış isem de, ne çâre, muvaffah olamamışem. En nihâyet eşitmişem ki Der-Aliyye'de[71] gıyah[72] meddahlar vardı. Belki olar menim hüznümü izâleye muvaffah olur deyerek Dâr-i Hilâfet-i Aliyye'yi[73] ziyâret gasdiynen gelmişem.

KARAGÖZ — «Ziyan ettim de geldim» diyor. Neden ziyan etmiş?

---

[67] **Nakd:** nakit, para.

[68] **Yâgut:** yakut.

[69] **Gızgulesi:** Kızkulesi. İstanbul limanında, Salacak önlerinde, deniz ortasındaki bir kaya üzerine yapılmış bir kule. Bizans imparatoru Manuelos Komnenos tarafından yaptırıldığı sanılıyor (XII. yy.)

[70] **Şimşireh taşı:** şimşirek taşı, şebçirağ (geceleyin ışık saçan değerli taş).

[71] **Der-Aliyye:** İstanbul.

[72] **Gıyah:** kıyak.

[73] **Dâr-i Hilâfet-i Aliyye:** yüce Hilâfet merkezi, İstanbul.

HACİVAT — Yıkıl oradan, Karagöz! O senin tanıdığın adamlardan değil, o İran gülüdür, İran gülü.

KARAGÖZ — Dikeni burnuna batsın, kerata!

ACEM — Sen menimnen mezahlanisen?[74]

KARAGÖZ — Ulan, seninle alay edersem ne olur?

ACEM — Fârisî mîdânem.[75]

KARAGÖZ — Kayısı bir tane, iki tane değil, çok.

ACEM —

[76] Men an mûrem ki der pâyem bimâlend
Ne zenbûrem ki ez nîşem binâlend
Kücâ men şükr-i în ni'met güzârem
Ki zûr-i merdüm-âzârî nedârem

KARAGÖZ —

Hiyâristân ü şalgamrâ nihâdend
Meğerçi patlıcan bâşed kemerbend
Zehi turşu vü pancar ü hiyârem
Fasulya bakla bostani nedârem

ACEM — Bir daha söyleyem.

KARAGÖZ — Söyle bakalım.

ACEM —

[77] Haste-i ışgem ki feryâd-i hezârem mîküşed
Şem'-i bezm-i tevbe em bâd-i behârem mîküşed
Men helâk-i derd-i işkem sabr mîgûyed tabîb
İn cehâlet zûdter ez hecr-i yârem mîküşed

KARAGÖZ —

Hasta-i âşûreem hasret-i hiyârem mîküşed

---

[74] **Mezahlanisen:** mizahlanıyor musun?, alay mı ediyorsun?

[75] **Fârisî mîdânem:** Farsça bilirim.

[76] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün feûlün**

- - - . - - - . - -

Metin: Sadi (? 1292), **Gülistân**, III. bölüm.

Ben ayak altında ezdikleri karıncayım, iğnesiyle herkesi inciten arı değilim; bu nimete nasıl şükredeyim ki, insan incitecek gücüm yok.

[77] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

- - - . - - - . - -

Aşk hastasıyım, bülbülün feryadı beni öldürür; tövbe meclisinin mumuyum, bahar yeli beni söndürür; ben aşk derdiyle helâk oluyorum, tabip (bana) sabr et diyor, bu cahillik [= anlayışsızlık] beni sevgilinin ayrılığından daha çabuk öldürür.

Bakla dârem ki hemîşe enginârem mükîşed
Tâze yaprak dolması ez patlıcan olsun nasîb
Pek geniş tepsi börek olsa doyarem mükîşed

HACİVAT — Karagöz, bunlar ne?

KARAGÖZ — Bunlara âcizâne eş'âr-i uydurmasyon-ı nâmütenâhî[78] ta'bîr ederler.

ACEM — İşte, Hacivat Çelebi, imdi men senden çoh reca eylerem ki meni hoş sözleriynen eğlendireceh bir adam bulasan. Eğer o menim galb-i gamnâkimi[79] ferahnâk[80] edende ana pul[81] verem, dînâr[82] verem.

HACİVAT — Pekâlâ efendim. Demin burada mülâtefe[83] ettiğiniz Karagöz nâmında bir refîkim[84] vardır. Kendisi tuhaflardandır, hattâ, efendim, rivâyete nazaran Fatih'teki kömürcü develerini bile güldürmüş.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Vay mübalâğacı kerata vay!

HACİVAT — Buyurun bende-hâneye.[85] Bir an istirâhat buyurunuz. Bendeniz de kendisini bulayım.

(Acem ile Hacivat birlikte Hacivat'ın evine giderler.)

(Defa Hacivat perdeye gelir, Karagöz'ün kapısını çalar.) Karagöz!

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Ne var?

HACİVAT — Aşağı gel!

KARAGÖZ — *(Gelir.)* Buyurun bakalım!

HACİVAT — Demin görüştüğün Acem'i tanır mısın?

KARAGÖZ — Hayır, tanımam.

HACİVAT — Karagöz, o gayetle zengin İran bezirgânlarından.

---

[78] **Eş'âr-i uydurmasyon-ı nâmütenâhî**: alabildiğine uydurmasyon şiirler.

[79] **Galb-i gamnâkimi**: gamlı kalbimi.

[80] **Ferahnâk**: sevinçli, neşeli.

[81] **Pul**: para.

[82] **Dînâr**: altın para. (On dirhem saf gümüş değerinde).

[83] **Mülâtafe**: şakalaşma.

[84] **Refîk**: arkadaş.

[85] **Bende-hâne**: köle evi, kölenizin evi (nezaket sözü).

KARAGÖZ — Demek, o herif Yahudi ha?
HACİVAT — «Bezirgân» diye gayet zengin olanlara derler.
KARAGÖZ — Ya!
HACİVAT — İşte, Karagöz'üm, o Acem'in pederi İran'dan Tahran'a gelirken vefât etmiş.
KARAGÖZ — Pazardan tarhana getirirken Vefa'ya mı gitmiş?
HACİVAT — Bak habîse! Yani esnâ-yi râhta füc'eten mürd olmuş.[86]
KARAGÖZ — Ayvansaray'da bekçi Kürd'ü mü bulmuş?
HACİVAT — Bak şu münasebetsize! Yani yolda pederi ölmüş.
KARAGÖZ — Ulan, deminden beri böyle söylesen e! E, sonra?
HACİVAT — Sonra, bilâder, Tahran'a gitmiş, orada oturamamış.
KARAGÖZ — Buraya mı gelmiş oturmak için?
HACİVAT — Nihayet, «belki hüznümü izâleye[87] muvaffak olurum» diyerek İstanbul'a gelmiş.
KARAGÖZ — Hasan Ağa ile fıstıklı lokum yiyerek İstanbul'a mı gelmiş?
HACİVAT — «Eğlenirim» diye İstanbul'a gelmiş.
KARAGÖZ — E, sonra?
HACİVAT — Sonrası, Karagöz'üm, eğer şimdi bu Acem'in kalb-i gamnâkini ferahnâk edecek olursan, sana bir çok dînâr verecek.
KARAGÖZ — Nasıl, nasıl? Eğer Acem'in karnabaharını kebap edersem bana enginar mı verecek?
HACİVAT — Canım, eğlendirecek olursan sana bir çok lira verecek.
KARAGÖZ — Lira mı verecek? Aman, ayağını öpeyim, Acem'i buraya yolla!
HACİVAT — Ben şimdi gider yollarım.

---

[86] **Esnâ-yi râhta füc'eten mürd olmuş:** yolda birdenbire ölmüş.
[87] **İzâle:** giderme.

(Gider. İçeriden.) Baksanız a, efendim, size söylediğim adam Şeyh Küşterî meydanında teşrifinize muntazır.

ACEM — *(İçeriden.)* Men şimdi geder bulurem.

(Perdeye gelir.)

KARAGÖZ — Vay efendim! Akşam-ı şerifler hayırlar olsun!... *(Acem cevap vermez.)* Efendim, evet!... Teşrif-i teşerrüfünüzden müteşerrif oldum[88]!... Kulunuz bu gibi şeyleri iltizâm-pezîr[89] buyurum... *(Karagöz, Hacivat'a gider.)* Hacivat, bu herif dilsiz, lâkırdı etmiyor.

HACİVAT — *(İçeriden.)* Sen ona patı çak.[90]

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Vay efendim! *(Acem'e vurur.)*

ACEM — Pes ki biyô![91] Pes ki biyô!

KARAGÖZ — *(İçeri gelir.)* Hacivat, bu herifin evden çıkarken karnını doyurmak yok mu?

HACİVAT — Neden?

KARAGÖZ — Neden olacak? Herif, vurur vurmaz, «— Pestil pilâv, pestil pilâv!» diye bağırmağa başladı.

HACİVAT — Hay Allah mütahakkını versin! Canım, git, de ki: «— Hacivat'ın tarif ettiği adam benim!» de.

KARAGÖZ — *(Gelir)* Baksanız a, efendim! Hacivat'ın tarife defterleri varmış, verin!

ACEM — Pes ki men mugayyid miyem,[92] mugayyid miyem?

---

[88] **Teşrîf-i teşerrüfünüzden müteşerrif oldum:** şereflenmenizin şeref vermesinden şereflendim. (Karagöz, nezaket göstermek için lûgat paralamaya kalkışıyor, sözcükleri yerinde kullanamıyor.)

[89] **İltizâm-pezîr:** gerekli görülebilir. (Yerinde kullanılmamıştır.)

[90] **Patı çakmak:** temannâ etmek, selâm vermek.

[91] **Biyo:** «biyâ», gel.

[92] **Mugayyid miyem:** mukayyit miyim, kayıt memuru muyum?

KARAGÖZ — Ben mümeyyiz[93] miyim? *(İçeriden.)* Hacivat, dedim ki: «— Hacivat'ın tarife defterleri varmış!» dedim; «— Pes ki men mugayyid miyem, pes ki men mugayyid miyem?» dedi.

HACİVAT — Canım, öyle değil. «— Hacivat Çelebinin tarif ettiği Karagöz benim!» de.

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Bakasan a, Acem baba! Hacivat Çelebinin tahin yediği çanağı verin!

ACEM — Pes ki men tahın yemerem! Pes ki men tahın yemerem!

KARAGÖZ — Tahin yemezsen ziftin kökünü ye! *(İçeriden.)* Yine anlatamadık, Hacivat!

HACİVAT — Kalın kafalı adamsın! «— Hacivat'ın tarif ettiği adam benim!»

KARAGÖZ — Sensen gitsen e!

HACİVAT — Benim dediğim gibi söyle.

KARAGÖZ — Peki. *(Gelir.)* Hacivat Çelebinin terâvihe gittiği feneri verin!

ACEM — Pes ki men terâvihe getmerem! Pes ki men terâvihe getmerem!

KARAGÖZ — *(İçerden.)* «Ben terâvihe getmerem!» diyor.

HACİVAT — *(İçeriden.)* Sen ne dedin?

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* «— Hacivat Çelebinin terâvihe gittiği feneri verin!» dedim.

HACİVAT — Vay kalın kafalı herif vay! Haydi git, de ki: «— Hacivat'ın gönderdiği sade Karagöz benim!» de.

KARAGÖZ — Peki. *(Perdeye gelir.)* Hacivat'ın gönderdiği sade Karagöz benim! Etli, peynirli istese-niz fırından daha çıkmamış.[94]

ACEM — Pes ki men sade de istemem, kıymalı da istemem, peynirli de istemem.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Hacivat, o ne sade istiyor, ne de peynirli istiyor, ne de kıymalı.

HACİVAT — *(İçeriden.)* Sen ne dedin ona?

---

[93] **Mümeyyiz:** dairelerde, yazıları düzelten büro şefi.

[94] **Sade, etli [= kıymalı], peynirli:** börek çeşitleri.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* «— Sade Karagöz benim!» dedim.

HACİVAT — Haydi git, de ki: «— Hacivat Çelebi bendenizi taraf-ı âlînize sevk etti.[95]» de.

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Hacivat Çelebi bendeniz ile Tarabya'da zevk etti.

ACEM — Pes ki siz Tarabya'da zovk ettinizse mene ne? Pes ki siz Tarabya'da zovk ettinizse mene ne?

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Hacivat, biz buna bir türlü lâkırdı anlatamıyacağız.

HACİVAT — Yalnız, de ki sen ona: «— Bendeniz Karagöz kulunuzum!» de, başka bir şey söyleme.

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Efendim, Karagöz kulunuzum.

ACEM — Garagöz sensen?

KARAGÖZ — Karagöz sersem değil, akıllıdır.

ACEM — Ah Garagöz!

KARAGÖZ — Efendim!

ACEM — Yahdı meni hûb[96] sözlerin, o gara gözlerin.

KARAGÖZ — Hacivat! Acem fikri değiştiriyor galiba.

ACEM — Mene bah, Garagöz! Sen tıpkı menim bir devem vardı, ana benzisen; eğil ki binem üstüne!

KARAGÖZ — Acem baba, kendine gel!

ACEM — Tuhaf bir zâte benzisen, Garagöz!

KARAGÖZ — Oldukça tuhaflardanım.

ACEM — Ele[97] bizim Îran'da bir tahım meddah kimseler hayvan tahlidi yapallardı; sen de yapisen?

KARAGÖZ — Oldukça yaparım.

ACEM — E, ne tahlidi yapisen?

KARAGÖZ — Min gayri-haddin[98] ördek gibi öterim.

ACEM — Öt ki görem.

KARAGÖZ — Vak vak vak vak!

ACEM — Ha ha ha! Tuhaf zâtsen, Garagöz! Daha ne

---

[95] **Taraf-ı âlînize sevk etti:** yüce yanınıza [= katınıza] gönderdi.

[96] **Hûb:** güzel:

[97] **Ele:** hele.

[98] **Min gayri-haddin:** haddim olmıyarak.

tahlidleri yapisen?
KARAGÖZ — Efendim, âcizâne keçi gibi bağırırım.
ACEM — Bağır ki görem.
KARAGÖZ — Me me me be be!
ACEM — Ha ha ha! Mene bah! Keçi gibi bağrisen ammâ, goyunca da bağrisen?
KARAGÖZ — Onu sizin mahdum bey daha iyi bağırırmış.
ACEM — Eşehçe bağrisen, Garagöz?
KARAGÖZ — Büyük pederin hakkını yemem, zira o daha iyi bağırır diyorlar.
ACEM — Ha ha ha! bisyâr[99] memnûn olmişem, Garagöz, gıyah zâtsen. Al şu min dînârı! İnşallah bir daha gelende daha çoh verirem.
KARAGÖZ — Eksik olmayınız efendim! Enayiliğinize doymayınız efendim! Yine buyurun! İnşallah ben sizi güldürmekten hiç geri durmam! *(Acem gider.)* Uğurlar ola! Ben de eve gideyim.

(Karagöz evine gelir, kapıyı çalar, karısı kapıyı açar.)
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, nerede kaldın?
KARAGÖZ — Ağzını topla, karı! Herif kim?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — A, üstüme iyilik sağlık! Herif değil de nesin? Karı mısın?
KARAGÖZ — Sonra pişman olacaksın, karı!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bu akşam avurt ediyorsun; avurdun kime?
KARAGÖZ — Bak şu paralara!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ah kocacığım da kocacığım! Benim top sakallı kocacığım!
KARAGÖZ — Demin heriftik, şimdi top sakallı kocacığın ha? Hey gidi para hey!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Efendim, emret kocacığım! Ne istersin?
KARAGÖZ — Vay köpoğlu karıcığım, anam babam paracığım! Benim bir takım şık elbiselerim var-

[99] **Bisyâr:** çok.

dı, nerede onlar? Getir bana!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bâşüstüne, kocacığım!
KARAGÖZ — Karı ne kadar inceliyor, şimdi kopacak.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bohçasıyle beraber getirdim.
KARAGÖZ — Beni giydirsen e! Emrediyorum!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bâşüstüne, efendim!
KARAGÖZ — Frenkgömleğim nerede?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Hazır efendim.
KARAGÖZ — Hani kerevetim?[100]
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Gıravat[100] burada, buyurun!
KARAGÖZ — Kerevetimi bağla.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bağladım efendim.
KARAGÖZ — Bizim karı şimdi kopacak, o derece inceliyor. — Pantolonumu giydir!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Giyiniz efendim.
KARAGÖZ — Hani yeleğim?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Burada yelek, kocacığım!
KARAGÖZ — Hani ceket?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Burada, giyin efendim.
KARAGÖZ — Eldivenlerim yok mu?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Eldivenleriniz yok. Yenisini alırsınız.
KARAGÖZ — Fotinlerimi lostra et![101]
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Boya yok efendim.
KARAGÖZ — Tencere karasıyle boya!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Aman efendim, hiç tencere karasıyle boyanır mı? Emrederseniz, yirmi kutu boya gelir.
KARAGÖZ — Sen eskiden rastık çekerdin, hiç yok mu?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Rastıkla fotin boyanır mı?
KARAGÖZ — Ben sokakta boyacı bulurum.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Kocacığım, sen giyindin kuşandın; benim üstüme başıma yapmıyacak mı-

[100] **Kerevet, gıravat:** kravat.
[101] **Lostra et:** boya.

sın?[102]

KARAGÖZ — Bayram gelsin de, istediğinden âlâsını üstüne başına yaparım.[102]

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Sen böyle nereye gidiyorsun, kocacığım?

KARAGÖZ — Sen kapının önüne bir sandalye koy!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bâş *(Perdeye sandalye konur)* üstüne!

KARAGÖZ — Bu akşam ağa oldum, Karagöz'lükten çıktım. Abla, bana baksan a!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Buyurun, ağacığım!

KARAGÖZ — Sakın boşboğazlık edip de komşulara söyleme «Kocam ağa oldu» diye!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Neme lâzım benim!

(Karagöz şarkı ile perdeye gelir.)

(Şarkı Uşşâk)

[103] Bir elinde şişe cânım bir elinde ma' meze[104]
Neden lâyık olduk ammâ bu sitem söze
Eğer teşrîf eder isen buyurun bize
(Nakarât)
Üzme beni gel a cânım üzme beni gel

KARAGÖZ — Lâ-teşbîh ve lâ-temsîl,[105] bu akşam perdenin ağası oldum, sahte mirasyedi. Şimdi biraz ağalık meşk[106] edelim!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Bana baksan a, Hürmüz Hanım, hû!

HÜRMÜZ HANIM — *(İçeriden.)* Ne var, kardeşim?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Duydun mu?

HÜRMÜZ HANIM — Hayrola!

---

[102] **Üstüne başına yapmak**: 1. giydirip kuşatmak; 2. (küfür) üstüne başına s..mak.

[103] Ölçek 13 (4+4+5)
(1. dizedeki **cânım** sözü fazla.)

[104] **Ma' meze**: meze ile.

[105] **Lâ-teşbîh ve lâ-temsîl**: benzemez, benzemez ya.

[106] **Meşk**: ekzersiz, alıştırma.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bizim herif bu akşam ağa oldu.

HÜRMÜZ HANIM — Yakışır ya! Deveye kazaklık! — Dürdane Hanım, hû!

DÜRDANE HANIM — *(İçeriden.)* Ne var, kardeşim?

HÜRMÜZ HANIM — Duydun mu?

DÜRDANE HANIM — Hayrola!

HÜRMÜZ HANIM — Karagöz bu akşam ağa olmuş.

DÜRDANE HANIM — Yakışır ya! Kel başa şimşir tarak ! — Nazlı Hanım, hû!

NAZLI HANIM — *(İçeriden.)* Ne istiyorsun, kardeşim?

DÜRDANE HANIM — Duydun mu?

NAZLI HANIM — Hayrola!

DÜRDANE HANIM — Karagöz bu akşam ağa olmuş.

NAZLI HANIM — Vay musîbet vay!

KARAGÖZ — Bana baksan a, abla!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Nedir, kocacığım?

KARAGÖZ — «Kimseye bir şey söyleme» diye tenbih ettim.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Ben kimseye bir şey söylemedim, yalnız Hürmüz Hanıma söyledim; Hürmüz Hanım da Dürdane Hanıma söyledi, Dürdâne Hanım da Nazlı Hanıma söyledi.

KARAGÖZ — Öyle yapacağınıza, «Sabah» gazetesine bir ilân vereydin! Vay boşboğaz köpoğlu vay! Şimdi simâfir[107] gelirse ne yapacağız? — «Vay efendim! Buyursunlar! Şöyle ikbâl[108] buyurun! Kulunuz bu gibi şeyleri incimâd ederim[109], pek kızarsam da bırakır giderim. Efendim, vakt-i şe-

---

[107] **Simâfir:** misafir (sözcüğün söylenişi şaka olsun diye bozulmuş).

[108] **İkbâl:** İstek. (Eskiden, çoklukla içki ikram ederken cullanılırdı: «İkbâl buyurulur mu » gibi.)

[109] **İncimad etmek:** donmak. (Burada, yanlış olarak, «ilizâm etmek» [= gerekli görmek] v.b. gibi bir anlamda cullanılmış.)

riflerinis şerif olsun! Gazete müstaklâ[110] buyurur musunuz? Kulunuz geçen gün Direklerarası'nda[111] çaycıda oturuyordum. Bir de ne göreyim? Tekmil alacaklılarımı etrafımda görmeyim mi? Bakkal kulunuz, kasap kulunuz, zerzevatçı kulunuz. Vay efendim, buyursunlar şu tarafa! Tenâvül buyurun![112] Zât-ı âlîmi[113] çoktan beri gördüğünüz yoktur efendim. Ne âlemdesiniz? Bendenize sorarsanız daima süpürge yapmakla meşgulüm. Geçenlerdeki vukuâtı[114] duydunuz mu? Bendenizin ma'lûm-i âlîm[113] oldu. Bir sivrisinek yerden bir karıncayı almış, yuvasına götürürken karınca yere düşerken bir ihtiyar zâtın başına düşer düşmez beyni patlamış. Böyle şeyler olağandır efendim!»

HACİVAT — *(Gelir.)* Görür müsün? Ehl-i zevkin[115] biri kapının önüne iskemle atarak etrafı temâşâ ediyor. Galiba müste'cir[116] olmalı; yoksa konağı yeni iştirâ etmiş.[117] Her neyse, mademki komşu olmuş, gideyim de arz-ı ihlâs edeyim...[118] — Efendim, vakt-i şerifler hayrolsun! İnşallah keyf-i âliniz[119] iyidir! Galiba bu semte yeni nakil buyuruldu?

---

[110] **Müstaklâ**: «mütâlâa» [= okuma] sözcüğünün bozulmuş biçimi.

[111] **Direklerarası**: İstanbul'da, Beyazıt ile Saraçhanebaşı arasındaki cadde. Eski İstanbul'da kahvehane, tiyatro v.b. gibi eğlence yerlerinin toplandığı semt.

[112] **Tenâvül buyurun**: alıp yiyin.

[113] **Zât-ı âlî, ma'lûm-i âlî**: yüce zat, yüce bilgi. (Dinleyen kişiyi yüceltmek için kullanılır: **zât-ı âliniz, ma'lûm-i âliniz.** Burada, konuşan kişinin kendi kendini yüceltmek için kullandığı **zât-ı âlîm, ma'lûm-i âlîm** söyleyişi yanlıştır; bunlar yerine, **bendeniz, ma'lûm-i çâkerânem** denmesi gerekirdi.)

[114] **Vukuât**: olaylar.

[115] **Ehl-i zevk**: zevk ehli, zevkini bilen.

[116] **Müste'cir**: kiracı.

[117] **İştirâ etmiş**: satın almış.

[118] **Arz-ı ihlâs etmek**: yürekten dostluğunu bildirmek.

[119] **Keyf-i âlî**: yüce keyif, yüce zatınızın keyfi.

KARAGÖZ — Haydi, defol, bi-edeb![120] Artık vermeden derûn-i kîsemi bi-derûn olarak tahliye ettiniz![121] Veremem, efendim!

HACİVAT — Aman efendim, merhamet buyurun! Bendeniz gürûh-i seeleden[122] değilim.

KARAGÖZ — Hâlâ «kirli köseleden değilim» diyor. İşine git! Şimdi hiddetim rutûbet-i havâ ile incimâd edecektir hâ!

HACİVAT — Efendim, vâkıâ bendenizi tanımazsınız, lâkin züll-i suâl[123] için gelmedim.

KARAGÖZ — Ey, hâlâ söylüyor. Ulan, zil çalmak için gelmedin de burada ne işin var?

HACİVAT — İnâyet buyurun! Bendeniz kâşâne-i âlînize mücâvirim,[124] hele bu mahallenin kudemâsındanım.[125]

KARAGÖZ — Ulan, seni kim davet etti de kâğıtçı Veli Ağaya misafir olmuyorsun?

HACİVAT — Öyle değil, efendim! Yani size pek yakın komşuyum. — Lâkin benim bu sese âşinâlığım var... Dur bakalım! — Vay! Karagöz, bu ne hal?

KARAGÖZ — Vay kerata, tanıdı! — Halimin nesi var? Sorma, Hacivat, ağa oldum ağa!

HACİVAT — Karagöz Ağa, hakikaten pek memnun oldum, lâkin böyle olmaz. Evvelâ bir daire tanzîm etmeli. Her ne hal ise. Şimdi bana hizmet yok mu? Yani beni bir işte kullanmıyacak mısın?

KARAGÖZ — Ulan, haydi, seni ayvaz[126] yaptım.

HACİVAT — Aman efendim, bendeniz alîl-ül-vücu-

---

[120] **Bî-edeb:** edepsiz.

[121] **Derûn-i kîsemi bî-derûn olarak tahliye ettiniz:** kesemin içini içsiz olarak boşalttınız. (Karagöz, gereksiz sözcüklerle lûgat paralıyor: **bî-derûn olarak** sözü fazla ve yersiz.)

[122] **Gürûh-i seele:** dilenciler güruhu.

[123] **Züll-i suâl:** dilenme alçaklığı.

[124] **Kâşâne-i âlînize mücâvirim:** yüce konağınıza komşuyum.

[125] **Kudemâsındanım:** eskilerindenim.

[126] **Ayvaz:** eskiden büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetlerinde kullanılan uşak.

dum[127], ayvazlık yapamam.

KARAGÖZ — Orası da var ya! Lâkin ne hizmet bulmalı? Haydi, seyis yamağı ol!

HACİVAT — Ciğer-pârem[128], kulunuz beygir ilminden anlamam; hem beni böyle hidemât-i süfliyyeye[129] lâyık görür müsün?

KARAGÖZ — Amma uzattın hâ? Baba, seni ne yapmalı?

HACİVAT — Bak, Karagöz, sana hepsinden evvel bir kâhyâ-yi umûr[130] lâzım; bu iş için de benden iyi adam bulamazsın.

KARAGÖZ — Haydi, seni kâhya yaptım. Lâkin bana karışma. Ayda bana ne vereceksin bakayım?

HACİVAT — Canım, lâtifeyi bırak! Bu kıyafetle olmaz, gideyim ben de elbisemi değiştireyim de geleyim.

KARAGÖZ — Haydi bakalım! Çabuk ol, zirâ konak için mübâyâât-i bî-lüzûm[131] var.

HACİVAT — Sen merak etme, şimdi gelirim! *(Gider, yine gelir.)*

KARAGÖZ — Vay anasını! Son moda bir bey geliyor. Buna nasıl meram anlatmalı? Efendim, buyursunlar! Kudûmunuzla tekaddüm buyurmuş[132] oldunuz.

HACİVAT — Karagöz, halimi beğendin mi?

KARAGÖZ — Vay, Hacivat! Allah bilir, tanıyamadım. Ulan, sen âdetâ deste kaçgını bir bey[133] olmuşsun!

HACİVAT — Elbette! Sâye-i veli-ni'mette[134] herkesin

---

[127] **Alîl-ül-vücûd**: vücudu hasta, sakat.

[128] **Ciğer-pârem**: ciğerimin parçası.

[129] **Hidemât-i süfliyye**: bayağı hizmetler.

[130] **Kâhyâ-yi umûr**: işlerin kâhyası. **Kâhya, kethüdâ**: eski konaklarda, konağın işlerini yönetmekle görevli kişi.

[131] **Mübâyaât-i bî-lüzüm**: gereksiz alışveriş.

[132] **Kudûmunuzla tekaddüm buyurmuş**: gelmenizle öne geçmiş. (Karagöz'ün lûgat paralaması).

[133] **Deste kaçgını bey**: üzerinde bey resmi olan iskambil kâğıdının desteden fırlaması.

[134] **Sâye-i veli-ni'mette**: veli-nimetin sayesinde. (Padişaha yaltaklanma).

bir kat elbisesi bulunur.

KARAGÖZ — Ulan, aferin! Boğazı kendinden kâhya. Lâkin bilmiş ol ki, bire beş yazmamalı!

HACİVAT — Canım, şimdi bunları bırak da, konak için lâzım olan şeylere bakalım. Evvel-i evvel[135] bir hizmetkâr lâzım. *(Hacivat gider.)*

KARAGÖZ — Çabuk gönder, Hacivat!

(Şarkı ile Çelebi gelir.)

(Şarkı Hicâz[136])

[137] Aşkınla sine dağlarım
Gülgûne yare bağlarım
Bunca zamandır ağlarım
(Nakarât)
Eşk-i terim silmez misin
Mecbûrinem bilmez misin

Geldikçe sen ey gül-nihâl
Ben ağlarım bülbül misâl
Alıp eline dest-mâl
Eşk-i terim silmez misin
Mecbûrinem bilmez misin

ÇELEBİ — Hacivat'ın tarif ettiği herif bu olmalı. Dur, biraz eğleneyim! — Efendim, affedersiniz, zât-i âlînizden bir şey istifsâr[138] edeceğim.

---

[135] **Evvel-i evvel:** en önce.

[136] **Hânende**, s. 339; **Gülzâr-i Musiki**, 2. bas., s. 186; **Nevzâd-ı Musiki**, s. 149; **Şarkı mecmuası**, s. 512; **Fâik-ül-Asâr**, s. 191

Beste : Nikogos Ağa (XIX. yy.)

[137] **Ölçek: Müstef'ilün müstef'ilün**

\- ‿ - ‿ - ‿ - ‿

Metin: Enderunlu Vasıf (1759 — 1810), şarkı.

Aşkınla bağrımı dağlarım, gül renkli yara bağlarım, bunca zamandır ağlarım; taze gözyaşımı silmez misin?, âşıkınım, bilmez misin? — Ey gül fidanı [= sevgili], sen güldükçe ben bülbül gibi ağlarım, eline mendil alıp taze gözyaşımı silmez misin?, âşıkınım, bilmez misin?

[138] **İstifsâr:** sorma.

KARAGÖZ — Bir şey mi istimâl[139] edeceksin? Bana ne?

ÇELEBİ — Arz edemedim efendim. Bir zât-i âli-kadri[140] arıyorum.

KARAGÖZ — Madem ki Kadri Beyi arıyorsun, mahalle kahvesinden sor.

ÇELEBİ — Anlatamadım efendim. Bir şey sormak isterim.

KARAGÖZ — Boşuna yormak mı istersin? Ağırca yük vermeli.

ÇELEBİ — Hayır efendim! Buralarda bir Karagöz Beyefendi varmış, onu görmek isterim.

KARAGÖZ — Haaa, oğlan beni arıyor!... — O Karagöz Beyefendiyi ne yapacaksın?

ÇELEBİ — Efendim, sâika-i kaderim[141]: Bendeniz şâyân-i merhamet[142] bir haldeyim; te'mîn-i maîşet[143] için hiçbir şeye mâlik olmadığımdan ırz ü nâmûsumla etba'lık[144] ederim.

KARAGÖZ — Çünki ve mademki ihtiyâc denilen şey istikbâl-i münfail[145] oluyor, sözlerinizden bir şey anlıyamadığımdan çâr ü nâçâr[146] yine affınıza intikaal ederim.[147]

ÇELEBİ — Efendim, af buyurun! Gerçi pes-pâye[148] isem de deni-üt-tabı[149] değilim.

KARAGÖZ — Nasıl? Pisboğaz iseniz de değirmende tabîb[150] değil misiniz? O halde fırında tımarcı olunuz.

---

[139] **İstimâl:** kullanma.

[140] **Zât-i âli-kadr:** değeri yüksek zat.

[141] **Sâika-i kader:** alınyazısı sebebi.

[142] **Şâyân-i merhamet:** acınmaya lâyık.

[143] **Te'mîn-i maîşet:** geçimi sağlamak.

[144] **Etba':** hizmetçi, uşak.

[145] **İstikbâl-i münfail:** gücenmiş istikbal. (Karagöz, yabancı sözcükleri rasgele kullanarak lûgat paralıyor.)

[146] **Çâr ü nâçâr:** ister istemez.

[147] **İntikaal ederim:** göçerim. (Karagöz lûgat paralıyor. Belki iltica ederim [= sığınırım] demesi gerekirdi.)

[148] **Pes-pâye:** aşağı dereceden, tabakadan.

[149] **Deni-üt-tabı:** alçak yaratılışlı.

[150] **Tabîb:** tabip, hekim, doktor.

ÇELEBİ — Sözlerim galiba size garip geliyor. Her neyse, sorduğum beyi tanıyor musunuz?

KARAGÖZ — Karagöz Beyi mi?

ÇELEBİ — Evet efendim.

KARAGÖZ — Sen onu niçin arıyorsun sanki?

ÇELEBİ — O zâtın hizmetinde istihdâm olmak[151] için bendenizi Hacivat Çelebi i'zâm etti.[152]

KARAGÖZ — O zâtın himmetiyle ihtilâm olmak[153] için Hacivat Çelebiye ikram mı etti?

ÇELEBİ — Öyle değil, efendim. Karagöz Beyin umûr ü husûsuna nezâret etmek[154] üzere geldim.

KARAGÖZ — Karagöz'ün evinde rezâlet etmek üzere mi geldin?

ÇELEBİ — Siz hakîkaten kölenizle istihzâ ediyorsunuz. Bunlara ne lüzum var? Beyi tanıyorsanız lûtfen tarif buyurun!

KARAGÖZ — Demek; seni Hacivat gönderdi, öyle mi? Öyleyse, o Karagöz Bey benim.

ÇELEBİ — Aman efendim, eğer bilmiyerek bir kabahat ettimse af buyurun!

KARAGÖZ — Estak-fırıldak![155] Evvelce nerede idin, oğlum? Kaç efendi kullandı seni? Kaç kapıya hizmet ettin?

ÇELEBİ — Evvelce Abida Beyin[156] konağmdaydım; oradan çıktım, birkaç konağa daha hizmet ettim, şimdi de efendimin hizmetinde bulunacağım.

KARAGÖZ — Sen ne hizmet yapabilirsin bakayım?

ÇELEBİ — Elimden geldiği kadar hüsn-i hizmette[157] geri durmam. Sabahleyin haremden teşrîf buyuruldu mu, evvelâ sigaranızı yakar, kahvenizi pişirip elinize veririm.

---

[151] **İstihdam olmak:** kullanılmak.

[152] **İ'zâm etmek:** göndermek.

[153] **İhtilâm olmak:** düş azmak, uykuda sperması boşalmak.

[154] **Umûr ü husûsuna nezâret etmek:** işlerine bakmak.

[155] **Estak-fırıldak:** estağfurullah.

[156] **Abida Bey:** Zengin bir kişi. **Sünnet** oyununda da adı geçer (bk. c. III, **Sünnet**).

[157] **Hüsn-i hizmet:** iyi hizmet.

KARAGÖZ — Ya ben Harem'den[158] kalkıp da sonra Üsküdar'a uğramadan doğru Köprü'ye gelirsem, sigarayı ben senin eline mi vereceğim? Baba, ben Şirtet'in[159] 1 numaralı vapuru muyum?

ÇELEBİ — Estağfurullah! Kahveyi içtikten sonra meselâ bakılacak bazı mektuplar olur, onlar görüldükten sonra bendeniz de katlar çantaya koyarım.

KARAGÖZ — Koymak tarafı hep senin; hizâye gelip bana kısmet olmıyacak mı?

ÇELEBİ — İnâyet buyurun! Sonra arabayı emir buyurdunuz mu, hemen seyise gider haber veririm. O aralık zât-ı âliniz gitmek için tekrar içeri girdiniz mi, köleniz de tuvaletimi ikmâl ederim, araba da kapıya gelir, bendeniz de ya sandığa[160] çıkar yahut hemen kılavuza[161] atlarım.

KARAGÖZ — Bunlar yangın olduğu vakit olur; ne olacak?

ÇELEBİ — Anlıyamadım efendim.

KARAGÖZ — Baba, bunda anlamıyacak ne var? «Sandığa girer kılavuza atlarım» diyorsun. Benim bildiğim, kılavuz kapı sandıklarında olur.

ÇELEBİ — Arz edemedim. Benim dediğim, arabanın sandığı.

KARAGÖZ — Arabanın sandığı ha? Ben yangın zannettim. Ey, sonra?

ÇELEBİ — Sonrası: Ticaretgâhınıza teşrif buyurdunuz mu, bazı elden olacak şeyleri tesviye ederim;[162] sâir emirleriniz de harfiyyen icrâ olunur.[163]

---

[158] **Harem:** İstanbul'da, Haydarpaşa ile Üsküdar arasındaki bir semtin iskelesi.

[159] **Şirket:** Şirket-i Hayriye.

[160] **Sandık:** 1. atlı arabalarda arabacıların oturduğu sandık biçimindeki yer; 2. tulumbacıların sandık biçimindeki tulumbası.

[161] **Kılavuz:** 1. gerekince üstüne binilen at; 2. tulumbacılar yangına giderken önde koşan, yön gösteren ilk adam.

[162] **Tesviye etmek:** 1. işleri sonuçlandırmak; 2. borç ödemek.

[163] **Harfiyyen icrâ olunur:** harfi harfine yapılır, hiçbir değişiklik yapmadan yerine getirilir.

Bil-farz,[164] sizi görmek isteyen olursa icabına göre cevap veririm. Akşam konağa avdette aynı böyle. El-hâsıl,[165] istirâhatinize taallûk edecek[166] her ne olursa ifâda kusur etmem.

KARAGÖZ — Öyleyse, iş oldu bitti.

ÇELEBİ — Emir buyurulursa yatağımı, sandığımı alayım geleyim.

KARAGÖZ — Vay, senin sandığın da var ha!

ÇELEBİ —Tabii değil mi efendim? Benim gibi garîb-üd-diyâr bîkesin[167] nesi olur? Bir karyola, dört şilte, sekiz yastık, beş altı kat çamaşır, bundan ibaret bir şey.

KARAGÖZ — Yâ kısmet! Dört şilte, sekiz yastık, karyola filân ha? Oğlum, sen uşaklık edeceğine Yorgancılar'da[168] bir dükkân açsan a! Zavallı ben pöstekide yatmadan ense kemiklerim birbirine geçti.

ÇELEBİ — Estağfurullah! Tekdir buyurulur. Öyle ya, biçâregân[169] herkes tahkir eder. Beis[170] yok, beyim!

KARAGÖZ — Ey, şimdi ayda ne vereceğiz?

ÇELEBİ — Mürüvvete[171] endâze[172] olmaz ya! Ne münasip görürseniz bendeniz kaail[173] olurum.

KARAGÖZ — Yo! Kavilsiz[174] giren haksız çıkar.

ÇELEBİ — Elvvelki kapımda elbise efendime ait olmak üzere şehrî[175] iki buçuk altın alırdım.

KARAGÖZ — İste, iste, korkma!

---

[164] **Bil-farz:** diyelim ki, meselâ, sözgelimi.

[165] **El-hâsıl:** kısacası, sözün kısası.

[166] **Taallûk edecek:** ilgilendirecek.

[167] **Garîb-üd-diyâr bîkes:** yeri yurdu olmayan kimsesiz.

[168] **Yorgancılar:** İstanbulda, Kapalıçarşı'da yatak, yorgan v.b. işlerinin yapıldığı bölüm.

[169] **Biçâregân:** zavallılar.

[170] **Beis:** zarar, sakınca, kötülük.

[171] **Mürüvvet:** mertlik, insaniyet.

[172] **Endâze:** ölçü, eski bir uzunluk ölçüsü (65 cm.)

[173] **Kaail:** razı.

[174] **Kavil:** sözleşme.

[175] **Şehrî:** aylık.

ÇELEBİ — Efendim üç altın verin.
KARAGÖZ — İste, canım, iste!
ÇELEBİ — Dört verin, beş verin.
KARAGÖZ — İste, sıkılma!
ÇELEBİ — Altı verin, yedi verin.
KARAGÖZ — Canımı sıkıyorsun ama. İste!
ÇELEBİ — Sekiz verin, dokuz verin.
KARAGÖZ — İste!
ÇELEBİ — Bin verin.
KARAGÖZ — Bini vereceğim ama, hizmetin nasıl? Haydi oğlum, yatağını al da gel!
ÇELEBİ — Başüstüne!
(Çelebi gider, Hacivat gelir.)

HACİVAT — Nasıl, Karagöz Bey? Uşağı beğendiniz mi?
KARAGÖZ — Pekâlâ, beğendim. Şimdi gidip yatağını getirecek.
HACİVAT — Daha başka ne istersiniz?
KARAGÖZ — Aşçı isterim.
HACİVAT — Ben şimdi gider sana bir aşçı gönderirim. *(Gider.)*

(Şarkı ile Türk gelir.)

(Şarkı Uşşâk)

176 Yine gordum boyu uzun serv-i bulendum[177] dimetek
Afatı[178] gorduğum bir gez[179] daşa çaldım nacağu
Kezban'umun gaşı gara pek beyazdu bacağu
(Nakarât)
Afatı gorduğum bir gaz daşa çaldum nacağu

---

176 Ölçek: 16 (4+4+4+3)
177 Serv-i bulend: «serv-i bülend», yüksek servi; mecaz olarak: uzun boylu güzel.
178 Afat: âfet.
179 Gez: kez, kere.

[180] Boşboğazsın a teres nuzlaya[181] garsun[182] boğazın
Dilerun[183] hem dalasun guyrukörü[184] gıçcuğazın

İssudan[185] gızdı cehendem[186] gibü emmi[187] köyümüz
Zmgırak[188] dutdu sararduk solagalduk bu yazın

Vanlu ayvaz gibü dutmaz gerüsü zırzır öter
Yaz günü kim yise baklayla fasulya piyazın

Gırçıl olmuş sakalın gel de bicük[189] aynaya bak
Yakışır galpağunu gaffana[190] geysen papazın

Goğlayup[191] âyana[192] Himmet bizi dövdürdü gadu[193]
Bellerün anasını[194] bir gun olur ol gamazın[195]

KARAGÖZ — Hoş geldin, aşçıbaşı!

TÜRK — Hoş gorduk efendum!

KARAGÖZ — Yemeklerden ne yemeği bilirsin bakayım?

TÜRK — Harcı bol olursa ben size yağlı bezi bile yuttururum.

KARAGÖZ — Ondan yana merak etme. Tatlılardan ne tatlısı bilirsin?

---

[180] Ölçek: **Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün**
. . - - - (- - ˘ ˘) . . - - - . . - - - . . -

Metin: Galip Paşa (1763-1829), **Mutayyebât-ı Türkiyye**, taşbaması, s. 40 (Ritter, **Karagös**, c. II, s. 304/not a).

[181] **Nuzla**: nezle.

[182] **Garsun**: tutulsun.

[183] **Dilerun**: dilerim.

[184] **Guyrukörü**: kuyrukörü, bir çeşit akrep.

[185] **Issudan**: sıcaktan.

[186] **Cehendem**: cehennem.

[187] **Emmi**: amca.

[188] **Zıngırak**: sıtma.

[189] **Bicük**: biraz.

[190] **Gaffana**: kafana.

[191] **Goğlamak**: koğlamak, kovlamak, arkadan yerip çekiştirmek.

[192] **Âyan**: bir yerin ileri geleni.

[193] **Gadu**: kadı.

[194] **Bellerün anasını**: anasını bellerim.

[195] **Gamaz**: gammaz, kovcu, arkadan yerip çekiştiren.

TÜRK — Baston yir müsün?
KARAGÖZ — Baston yiyemem, şemsiye yerim.
TÜRK — Sizin bulduğunuz gibi değül; fıranculadan olur. Dilberdudağı yir müsün?
KARAGÖZ — Bayılırım dilber dudağına, kendisine bayılırım.
TÜRK — Efendum, bunlar undan olur. Keşkülüfukara?
KARAGÖZ — Ben fıkara istemem, zengin isterim.
TÜRK — Efendum, bu da sütlen olur. Hanumparmağı, hanumgobeği?
KARAGÖZ — Onlar da mı tatlı? İsimleri güzel.
TÜRK — Evet efendum. Tuzlulardan gadınbudu, mafiş.[196]
KARAGÖZ — Kadın buduna bayılırım. Mafiş de mi yemek? Ne tuhaf isimler!
TÜRK — Efendum, bana ayluk mu vireceksünüz yoksa yılluk mu?
KARAGÖZ — Nasıl istersen
TÜRK — Ayluk virirsenüz, arabiden mi hesab idecegüz yoksa rûmiden mi?
KARAGÖZ — Nasıl istersen.
TÜRK — Ben size ayları sayayım.
KARAGÖZ — Say bakalım!
TÜRK — Yıllar başlangucu,[197] itiş dalaş ayu,[198] böyüh nasuf,[199] güçük nasuf,[200] böyüh araluh,[201] güçüh araluh,[202] ireceb,[203] mum ayu,[204] emegol

---

[196] **Mafiş:** bir çeşit hamur tatlısı.
[197] **Yıllar başlangucu:** Muharrem.
[198] **İtiş dalaş ayu:** Safer. (**İtiş dalaş:** itişip kakışma.)
[199] **Böyüh nasuf:** Rebîülevvel.
[200] **Güçüh nasuf:** Rebîülâhir. (**Nasuf = nasûh:** 1. nasihatçı: 2. halis, temiz. **Tevbe-i nasûh:** bozulması olanağı olmayan tövbe. İstanbul'da, halk arasında tövbe ayları: **Büyük tövbe, Küçük tövbe.**)
[201] **Büyük araluh:** Cemâzilevvel.
[202] **Gucüh araluh:** Cemâzilâhir.
[203] **İreceb:** Receb.
[204] **Mum ayu:** Şaban.

ayu,[205] emegol bezegü,[206] iki bezek gısugu,[207] da var bezergü.[208]

KARAGÖZ — Ayda kaç kuruş istiyorsun?

TÜRK — Beş yüz guruş.

KARAGÖZ — Beş yüz kuruş çok. Üstüne başına yaparım, ayda sana üç yüz kuruş.

TÜRK — Peki efendum.

KARAGÖZ — Yatağını al da gel!

(Türk gider, Hacivat gelir.)

HACİVAT — Nasıl, Karagöz Bey, ahçıyı beğendiniz mi?

KARAGÖZ — Pekâlâ, beğendim.

HACİVAT — Daha başka ne istersiniz?

KARAGÖZ — Cariye isterim.

HACİVAT — Ben şimdi gider, esir pazarında[209] bir cariye bulur, zât-ı âlînize gönderirim. *(Gider.)*

(Şarkı ile Zenne gelir.)

(Şarkı Sûzinâk[210]*)*

[211] Hayalin didede âteşler bıraktı cânıma
Gelmez oldun ey meh-rû sen de benim yanıma
Hâsılı kâr etti gamzen bu dil-i sûzânıma
(Nakarât)
Vechi var yansam yakılsam aşk ile cânânıma
Saklarım esrâr-i aşkı sînede cânım gibi

---

[205] **Emegol ayu:** Ramazan. (**Emegül:** oruç).

[206] **Emegol bezegü:** Şevvâl. Ramazan bayramı ayı. (**Bezek:** tören, bayram).

[207] **İki bezek gısuğu:** Zilkade. İki bayram arası. (**Kısık:** ara, aralık). Şevvâl ile Zilhicce arasındaki ay. İstanbul'da, halk arasında: **Aralık ayı.**

[208] **Davar bezegü:** Zilhicce. Kurban Bayramı ayı.

[209] **Esir pazarı:** İstanbul'da, Nuruosmaniye camii yöresinde, Tavukpazarı semtinde, esir alışverişi yapılan yer.

[210] **Haşim mecmuası,** 2. bas., s. 49; **Hânende,** s. 125; **Gülzâr-ı Musiki,** 1. bas., s. 80; 2. bas., s. 77; **Mecmua-i Arifi,** s. 42

Beste: Nikogos Ağa (XIX. yy.).

[211] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

Nola kim ben ağlayıp âh eylesem leyl ü nehâr
Hasretinle dâimâ etmekteyim âh ile zâr
Dinlese bir dem nevâ-yi nâlemi bülbül yanar

Vechi var yansam yakılsam aşk ile cânânıma
Saklarım esrâr-i aşkı sînede cânım gibi

ZENNE — Canım efem,[212] Hacivat Çelebi: «— Şeyh Küşteri meydanına git!» dedi. Acaba burada ne tarafta o bey?

KARAGÖZ — Bu da kim? Galiba bunu da Hacivat gönderdi. Dur bakalım!

ZENNE — Baksanız a, efem! Burada bir Karagöz Bey varmış, biliyor musunuz?

KARAGÖZ — Neden sordunuz?

ZENNE — Hacivat Çelebi, cariyenizi gönderdi.

KARAGÖZ — Siz cariye misiniz?

ZENNE — Evet efem.

KARAGÖZ — O Karagöz Bey benim.

ZENNE — Aman efem, cariyeniz bilemedim, affedersiniz.

KARAGÖZ — Affetsem bir daha yaparsın. Kızım, senin ismin ne?

ZENNE — Cemâlifer.

KARAGÖZ — Camlı fener mi?

ZENNE — Cariyenizi ne hizmette kullanacaksınız?

KARAGÖZ — Kızım, aşağı hizmeti, yukarı hizmeti, orta kata da sen bakacaksın.

ZENNE — Canım efem, elimden geldiği kadar hizmetimde kusur etmem.

(1. ve 2. dizelerde çok zihaf ve imale var.)

Gözdeki hayalin, canıma ateşler bıraktı; ey ay yüzlü! sen de benim yanıma gelmez oldun; sözün kısası, göz ucuyla bakışın yanan gönlüme işledi; sevgilime aşkla yanıp yakılmamın sebebi var, aşk sırlarını göğsümde canım gibi saklarım. — Ben gece gündüz ağlayıp ah etsem ne olur? Hasretinle daima ah edip inlemekteyim; bülbül, iniltimin sesini bir an dinlese yanar; sevgilime aşkla yanıp yakılmamın sebebi var, aşk sırlarını göğsümde canım gibi saklarım.

[212] **Efem, fem:** efendim (Çerkes ağzı).

KARAGÖZ — Kızım, sen nesin?

ZENNE — Salkım salkım inciyim
Güzellerin genciyim
Aslımı sorarsanız
Ben Çerkes'in piçiyim.

KARAGÖZ — Ben de orospu çocuğuyum. — Kızım, sen eski kapından neye çıktın?

ZENNE — Ah efem, oraşını sormayınız? Bizim bir küçük bey vardı.

KARAGÖZ — Kaç yaşında?

ZENNE — Efem, yedi, sekiz, on, on bir, on iki, on üç, on dört.

KARAGÖZ — Bu, çocuk değil, koskoca adam.

ZENNE — Bir gün, efem, hasta olmuş küçük bey. «— Aman, Cemâlifer, yatağımı yap!» dedi. Cariyeniz de yatağını yaptım. Bir de baktım ki beyefendi yatakta tiril tiril titriyor; soğuk almış. Üstüne bir yorgan örttüm. «— Aman Cemâlifer, üşüyorum, bir yorgan daha ört!» dedi.

KARAGÖZ — Kızım, yorganla ısınmaz o. Göğüs sobası!

ZENNE — Baktım efem, ne yapayım? Beyefendiye acıdım, «— Ne yapayım? İlâç mı kaynatayım?» dedim. «— Aman Cemâlifer, koynuma gir!» dedi.

KARAGÖZ — İşte ben sana evvel söyledim: Göğüs sobası, göğüs sobası!

ZENNE — Efendinin koynuna girdim, cariyenize s..im s..im[213] sarıldı.

KARAGÖZ — Sen de ona sarıl! Sen de ona sarıl!

ZENNE — Baktım ki beyefendi ziyade titriyor.

KARAGÖZ — O illet sârîdir, sana geçmedi mi?

ZENNE — «— Aman efem, bırak beni!» dedim. Bir de o aralık baktım kî, efem, bir yılan çıkmış, başladı katımsı dokunmaya.

KARAGÖZ — O kör yılandır, sokmaz.

ZENNE — «— Aman, beyefendi, yılan çıktı!» diye haykırır haykırmaz, kapı açıldı. Bir de baktım

---

[213] **S..im s..im:** sıkım sıkım, sıkı sıkı, sımsıkı.

ki, kalfa[214]: «— Seni hınzır kız!» dedi, «Senin burada ne işin var?» diye kolumdan tuttu, kapı dışarı attı.

KARAGÖZ — Yılan seni sokmadı mı?

ZENNE — Hayır efem! Ondan sonra cariyenizi sattılar.

KARAGÖZ — Şimdi kısmet olursa ben alacağım seni. — Cemâlifer!

ZENNE — Efem!

KARAGÖZ — Sen diz ovmasını bilir misin?

ZENNE — Bilirim efem.

KARAGÖZ — Gel, şu dizlerimi ov! *(Cemâlifer dizlerini ovar.)* Kızım, azıcık daha yukarı! *(Kız, omuzunu ovuyor.)* Azıcık aşağı, kızım! *(Kız, Karagöz'ün dizlerini ovmaya başlar.)* Sen lâkırdı anlamaz mısın?

ZENNE — Canım efem, ne emrettiniz de yapmadım?

KARAGÖZ — Cemâlifer!

ZENNE — Efem!

KARAGÖZ — Cemâlifer!

ZENNE — A canım!

KARAGÖZ — Camlı fener!

ZENNE — Efem!

KARAGÖZ — «Efendim» diyenin dilini seveyim!

(Zenne gider, Hacivat gelir.)

KARAGÖZ — Cemâlifer, camlı fener!

HACİVAT — Karagöz, sen coşmuşsun; ne oldu sana?

KARAGÖZ — Aman, Hacı Cavcav, kâhyalık vazifeni iyi îfâ ediyorsun! Gönderdiğin kız çok kıyak.

HACİVAT — Beğendiniz mi, efendim, cariyenizi?

KARAGÖZ — Beğendim, Hacivat.

HACİVAT — Efendim, daha başka ne istersiniz?

KARAGÖZ — Köçek isterim.

HACİVAT — Başüstüne!

(Curnunabâz'lar, sonra köçekler oynar, gider.)

---

[214] **Kalfa:** eskiden saray ve konaklarda halayıkların başında bulunan kadın.

(Gazel ile dilenci Ak Arap geliyor.)

(Şarkı Nihâvend)

Befta hindî, befta hindî, şâş harîr, yâ benât
Veftehû lî, yâ sabâyâ, li-ecli abât.
Küllemâ nâmet uyûni bitihsib-ül-âşık yenâm,
Ve-l-âşık mugrem, sabâyâ, lem a'le-l-âşık melâm.
Fetahat lî vekaalet lî: Hûş, yâ nûr aynî, nâm!
Fereşet lî min katîfa ve-l-mihadda rîş naâm;
Talla'atnî kâsr âlî vekadatli-ş-şem'dân

AK ARAP — Esselâme aleykum!

KARAGÖZ — Hacı baba, kim getirdi lokum?

AK ARAP — Ulak, «lokum» değil, «selâme aleykum».

KARAGÖZ — Ve aleyküm selâm, Hacı baba! Sen kimsin?

AK ARAP — Ena miskîn.[216]

KARAGÖZ — Ben de senin ananı s..eyim.

AK ARAP — Nişun, ganim,[217] boyle fena lâkirdi soyler?

KARAGÖZ — Ben de fena bir şey söylemedim; sen söyledin, ben de söyledim.

AK ARAP — Ganim, ben sâil.[218]

KARAGÖZ — Sâir[219] ol, sen ol, hepimiz açgözlü.

AK ARAP — Emmâ efendim, ben şok fukarâ! Bene fulûs ver!

KARAGÖZ — Kim uyuz? Sensin uyuz!

AK ARAP — Ganim, uyuz değil, bene fara[221] ver fara!

KARAGÖZ — Al, Hacı baba, sana bir kuruş!

AK ARAP — Benim elim da yok, ayâğim da yok, at agzimda.

KARAGÖZ — Al, Hacı baba! *(Ağzına kor.)*

AK ARAP — Ben sana şok dua yapajak, sen «âmin» de.

---

[216] bk. **Abdal Bekçi**, s. 86/n. 64.

[217] **Ena miskîn**: «Ene miskin», ben fakirim.

[217] **Nişun, ganim**: niçin, canım.

[218] **Sâil**: dilenci.

[219] **Sâir**: başka (burada: başkası).

[220] **Fulûs**: «fülûs», bakır para.

[221] **Fara**: para (Arap ağzı).

KARAGÖZ — Peki, Hacı baba!
AK ARAP — Yâ Karagoz eföndi, şok yaşamayâsin sen!
KARAGÖZ — Âmin, Hacı baba, âmin!
AK ARAP — Yâ Karagoz eföndi, merdimenden[222] duşâsin!
KARAGÖZ — Âmin, Hacı baba, âmin!
AK ARAP — Farşa farşa[223] olâsin!
KARAGÖZ — Âmin, Hacı baba!
AK ARAP — Başin dururken ayâğina taş dokunmâsın!
KARAGÖZ — Âmin, Hacı baba!
AK ARAP — Yâ Karagoz eföndi, benim ağzimda iki kavrulmiş lâti-lokum şekeri olsun!
KARAGÖZ — Âmin! — Bana bir şey yok mu, Hacı baba?
AK ARAP — Ya Karagoz eföndi, senin agzinda iki kawrulmiş...
KARAGÖZ — Âmin!
AK ARAP — iki kawrulmiş katir boku olsun!
KARAGÖZ — Hacı baba!
AK ARAP — Naam?[224]
KARAGÖZ — Lâğam sensin! Ağzını topla!
AK ARAP — Ganim, ne istersin?
KARAGÖZ — Sana verdiğim kuruşu versen e! Başka para vereceğim.
AK ARAP — Ben fara yutti.
KARAGÖZ — Seni sıçırtıncaya kadar çabalarım.
AK ARAP — Yâ ganim! Benim elim de yok ayâğim da yok; benim gibi fukarâdan ne istersin?
KARAGÖZ — Ben zorla alırım parayı!
AK ARAP — Yâ ganim, kimse yok mi orda? Adam oldurajaklar burda! *(Arap kaçar gider.)*

(Şarkı ile Beberuhi gelir.)

---

[222] **Merdimenden:** merdivenden.
[223] **Farşa farşa:** parça parça (Arap ağzı).
[224] **Naam:** evet.

Vardım Halab'a[225]
Girdim dolaba
Paraları verdim
Rakı şaraba
Ya lel yalel ya lel
Ya lel yalel ya lel
Ya lel yalel

BEBERUHİ — Selâmün aleyküm ve aleyküm selâm! İyi misin? Benim keyfim iyi, seninki de iyi mi? Ben söyliyeyim, sen dinle; ben dinliyeyim, sen söyle!

KARAGÖZ — Nefes al be! Daha ağzımı açmadım.

BEBERUHİ — Baba, sana kaplanmaya[226] geldim.

KARAGÖZ — Ulan, yorgan çarşafı mısın, kaplanacaksın?

BEBERUHİ — Baba, hiç olmazsam, hiç olmazsam sana şâtır[227] olamaz mıyım?

KARAGÖZ — Bana şâtır olacağına, bostana git, dolaba katır ol!

BEBERUHİ — Baba, seyis olayım!

KARAGÖZ — Ulan, ziyade beygir osuracak olursa fışkıya karışırsın.

BEBERUHİ — Babacığım, ayvaz olayım.

KARAGÖZ — O hiç olmaz; tablanın altında ezilirsin.

BEBERUHİ — Sana aşçı olayım!

KARAGÖZ — O hiç olmaz; kazanın içine düştüğünnen istakoz gibi haşlanırsın.

BEBERUHİ — Baba, şimdi sana yapışacağım!

KARAGÖZ — Tutkal çanağı yanında mı?

BEBERUHİ — Yapışacağım! *(Beberuhi, Karagöz'ün üstüne doğru gider, Karagöz sandalyeden kalkar, Beberuhi sandalyeyi alır havaya kalkar.)* Baba, atayım mı?

---

[225] **Halab:** Halep.

[226] **Kaplanmaya:** kapılanmaya.

[227] **Şâtır:** eskiden büyük bir kişinin atının yanında giden hizmet adamı.

KARAGÖZ — *(Yukarıya bakar.)* Ulan, atma, atma!
(Beberuhi gider.)

BİTİŞ

(Hacivat gelir; Karagöz eve gider, elbisesini değiştirir, defa gelir.)

HACİVAT — İyi misin, Karagöz? Geçmiş ola!
KARAGÖZ — Müteveffâ[228] kargalar gözünü oya! *(Vurur.)*
HACİVAT — Karagöz, elin ayağın kırılsın!
KARAGÖZ — Kenetletir yine vururum! *(Vurur.)*
HACİVAT — Yiyecek ekmek bulma!
KARAGÖZ — Devlet millet sayesinde has francala yer yine vururum! *(Vurur.)*
HACİVAT — Yıktın perdeyi, eyledin vîrân!
Varayım sahibine haber vereyim hemân!
(Gider.)
KARAGÖZ Şikeste beste ma'zûr![229] Her ne kadar sürc-i lisân[230] ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse, Hacivat, bak ben de sana neler yaparım! *(Gider.)*

---

[228] **Müteveffâ:** ölmüş.
[229] **Şikeste beste ma'zûr:** kırık-döküklük (sözlerimiz) mazur (görülsün).
[230] **Sürc-i lisân:** dil sürçmesi.

AŞÇILIK

Kaynak:

Hayalî Memduh, *Karagöz Perdesi Külliyâtı*, adet 5, *Karagöz'ün Aşçılığı*, (mufassal mudhike 4 perde), Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal matbaası, İstanbul 1340-1338 (1922)

Çeşitlemeler:

K. M. Vasıf (Okçugil), *Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Kitapları Serisi*, 5, *Karagöz Aşçıbaşı* (dış kapakta: *Karagöz Aşçı)*, (son derece gülünçlü ve taklitli komedi 4 perde), Nümune matbaası, İstanbul 1933

Karagözcü Kâzım, *Karagöz'ün Dünyaya Dönüşü*, (iki perdelik oyun), Kâinât Kitaphanesi, Güneş matbaası, İstanbul 1934

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
AŞÇI (Bolulu Memiş Usta)
KÜLHANİ
YAHUDİ
KAROLİN (Frenk)
TİRYAKİ
MESTAN AĞA (Rumelili)
HANIM (Zenne)
BEKRİ MUSTAFA

NESNELER

Ev
Aşçı dükkânı
Yağ fıçısı
Hamal sırığı

AŞÇILIK

GİRİŞ

HACİVAT — *(Makamla semâi söyliyerek gelir.)*

(Semâi Uşşâk)

[1] Sâkî ele al câm-i safâ dem yenilendi
Dillerde elem kalmadı âlem yenilendi
İzin tozunu dîdelerim eyledi revnak
Ko acımasın yâreme merhem yenilendi

Of hay Hak!

(«Perde gazeli»ni okur.)[2]

[3] Seyr edip dikkatle bak yârâna karşı perdemiz
Açılır güller gibi handâna karşı perdemiz

---

[1] Ölçek: **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

\- \- - \- \- -

Saki, safâ kadehini ele al, içki yenilendi; gönüllerde elem kalmadı, âlem yenilendi; gözlerim senin izinin tozu ile süslendi; yaram yenilendi, merhem koy da acımasın [ya da: merhem yenilendi, yarama koy da acımasın].

[2] Bu cümle metinde yok.

[3] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

\- . - - - \- . - - - \- . - - - \- . -

Seyredip dikkatle bak, perdemiz dostlara karşıdır; perdemiz gülen (kimselere) karşı güller gibi açılır; on iki bağ ile bağlı ve dört köşedir; bir yere bağlanan perdemiz meydana karşıdır. (Bektaşîlik simgesi olan **on iki** sözüyle, «On iki İmam»a da işaret edilmiştir).

On iki bend ile bağlı böyle bir çar gûşedir
Rabt olur bir cânibe meydâna karşı perdemiz

Huzûr-i hâzırân,[4] vakt-i safâ-yi yârân![5] Lâîndir, münâfıktır, bi-edebdir[6] Şeytan! Şeytanın dinsizliğine [lânet], Rahmânın[7] birliğine [ham-i bigaayet[8]].

Demem o demek değil!

Bir yâr-i kafadâr[9] olsa, karşıma gelse, o söylese ben dinlesem, [ben söylesem o dinlese], bizi seyreden efendiler eğlenseler!

Yâr, bana bir eğlence! [Yâr, bana bir eğlence!] Medet!

(Karagöz kendini perdeye atar, Hacivat'la kavga dövüş ederler, Hacivat gider.)

KARAGÖZ — Of! Öldüm, bayıldım, muşmula gibi yerlere yayıldım! Amanın kafam, omuzbaşlarım, samur kaşlarım, dikapaklarım, küp kapaklarım!

MUHÂVERE

(Hacivat gelir.)

HACİVAT — Akşam-ı şerifler hayırlar olsun!

KARAGÖZ — Isıtmaya uğra da rengin solsun! *(Hacivat'a tokat atar.)*

HACİVAT — A Karagöz! gideyim görüşeyim diye koşa koşa buraya geldim; gelir gelmez bir gürültü

---

[4] **Hızûr-i hâzırân:** hazır bulunanların huzuru.

[5] **Vakt-i safâ-yi yârân:** dostların safâ vakti.

[6] **Lâîndir, münâfıktır, bî-edebdir:** lânetlidir, bozguncudur, edepsizdir.

[7] **Rahmân:** Tanrı.

[8] **Hamd-i bî-gaayet:** sonsuz şükür. (Köşeli parantez içindeki sözler metinde yok; olması gerekirdi.)

[9] **Yâr-i kafâdar:** kafa dengi dostlar.

ettin, aklım başımdan gitti.

KARAGÖZ — *(Hacivat'ın başına bakar.)* Ulan, böyle sivri yerde akıl durur mu? Hem akıl başta mı durur?

HACİVAT — Akıl elbette baştadır. Senin aklın nerede durur?

KARAGÖZ — Benim aklım tütün tabakasının içinde durur.

HACİVAT — Hiç bunu işitmemiştim. Behey budala! Tabakada akıl ne gezer?

KARAGÖZ — Sen öyle sanırsın. Ben de evveli senin gibi aklımı başımda taşırdım ama, sonra kazaya uğradı da tam bir hafta akılsız gezdim. Bereket versin, Bitpazarı'nda[10] kullanılmış bir akıl buldum da ucuzca satın aldım.

HACİVAT — Hay terbiyesiz! Bunlar divâne lâkırdısı. Akıl satılır mı? Ben şimdiye kadar akıl satıldığını bilmiyordum.

KARAGÖZ — Eşeksin eşek! Bu kadar ölmüş adamların aklı ne oluyor? Terekesinde satılır, lâzım olan alır.

HACİVAT — Behey ahmak! Akıl alınıp satılmaz. İnsan vâlidesinden akılla doğar.

KARAGÖZ — Vay! İnsan anasından mı doğar?

HACİVAT — Bir insanı elbette bir ana doğurur. Seni anan doğurmadı mı?

KARAGÖZ — Ne yalan söyleyeyim, beni komşunun kedisi doğurdu.

HACİVAT — Hadi oradan terbiyesiz! Hiç kedi insan doğurur mu?

KARAGÖZ — Darılma. Doğrusunu istersen, ben kendi kendimi doğurdum.

HACİVAT — Amma münasebetsiz söz! Nasıl olur?

KARAGÖZ — Nasıl olacak! Babamın ebeye verecek parası yokmuş. Cam feneri yaktım, kendi kendime çıkıverdim.

---

[10] **Bitpazarı:** Kapalıçarşı'da, kullanılmış eşya satılan bölüm.

HACİVAT — Diyelim ki bu böyle oldu. Ya babanı kim doğurdu?

KARAGÖZ — Koskoca evlât dururken, babasını ele muhtaç eder mi? Babamı da ben doğurdum.

HACİVAT — *(Güler.)* Tuhaf şey! Ey, anamı kim doğurdu?

KARAGÖZ — Anamı ha? Ulan, ben o kadar insaniyetsiz miyim? Elbette onu da ben doğurdum.

HACİVAT — Halanı, teyzeni kim doğurdu?

KARAGÖZ — Senin anlayacağın, ne kadar hısım akraba varsa hepsini ben doğurdum. Yalnız büyükannem kısmet olmadı.

HACİVAT — Demek onu sen doğurmadın. Ya onu kim doğurdu?

KARAGÖZ — Efendim, başka yerde işim vardı, ben gelinceye kadar onu tavan arasında fareler doğurmuş.

HACİVAT — Ya büyük-babanı kim zehirledi de öldürdü?

KARAGÖZ — Onu da ben... *(Hacivat'a tokat atar.)* Onu ben öldürmedim, kerata! Eceli geldi, kendi öldü. Az kaldı «Onu da ben öldürdüm» diyecektim.

HACİVAT — Bunlara inandım mı zannettin, koca ahmak?

KARAGÖZ — Koca tokmak sensin, semerden bozma kaltak![11] *(Hacivat'a tokat.)*

HACİVAT — Bu sözlerini hatır için dinledim. Şimdi bir şey soracağım, mutlaka doğru cevap vermelisin!

KARAGÖZ — Hesaba uyarsa, elbette bir mantar atarım. Sor bakalım!

HACİVAT — Senin asıl ismin nedir bakalım? Onu söyle.

KARAGÖZ — Benim ne ispirim var, ne de ahır uşağı.

---

[11] **Kaltak**: kuskunsuz eyer. (**Kuskun**: eyere bağlı olup hayvanın kuyruğu altından geçirilen kayış).

HACİVAT — A menhus! «İspir, seyis» değil. Adın yok mu adın?
KARAGÖZ — Ne atım var, ne katırım. Sade bir topal eşek var.
HACİVAT — Şimdi çatlıyacağım! Seni ne diye çağırırlar?
KARAGÖZ — Çapkın! Çapkın!
HACİVAT — Hiç böyle isim olur mu? Münasebeti?
KARAGÖZ — Senin anlıyacağın, ben çok koşarım da, babamın hoşuna gitmiş, adımı «Çapkın»[12] komuş.
HACİVAT — Sen artık haltediyorsun! Doğru söyle, asıl adın nedir?
KARAGÖZ — Doğrusunu istersen, benim adım «Pırasa».
HACİVAT — Al bir divâne lâkırdısı daha!
KARAGÖZ — Hem yalan söylemeli, hem de yemin mi etmeli? «Pırasa» vesselâm!
HACİVAT — Pederin ismi nedir?
KARAGÖZ — «İri-başlı Lâhana», hem de dolmalık.
HACİVAT — Ey, validenin ismi?
KARAGÖZ — «Gümüşsuyu'nun Tatlı Şalgam». Senede bir defa olsun yapmalı veyahut tarlasından geçmeli.
HACİVAT — Amcanın, dayının?
KARAGÖZ — Amcam «Ispanak», dayım «Kurufasulye».
HACİVAT — Teyzene ne derler?
KARAGÖZ — Teyzem «Kereviz Hanım».
HACİVAT — Halanın ismi nedir?
KARAGÖZ — O biraz yellidir. Çok yemeye gelmez, basur yapar.
HACİVAT — İsmi nedir? Onu söyle.
KARAGÖZ — «Yerelması».
HACİVAT — Çoluk çocuk filân?
KARAGÖZ — «Maydanoz», «Tereotu», «Nane,» «Taze soğan» filân filân.
HACİVAT — Sizi aramak lâzım gelse, eviniz neresi?

---

[12] **Çapkın:** (burada) koşan. (**Çapmak:** koşmak).

Nerde bulunursunuz?

KARAGÖZ — Eminönü'nde sebzevatçı dükkânında.

HACİVAT — Altınızda yün yatak mı var, yoksa pamuk şilte mi döşeli?

KARAGÖZ — Hayır, kabaca zift döşeli.

HACİVAT — Sebebi?

KARAGÖZ — Bayatlamasın diye, sabaha karşı çok su serperler de onun için.

HACİVAT — A menhûs![13] Bunları lâkırdı diye mi söylüyorsun? Bunlar âdetâ saçma. Karşındakini hayvan mı sandın? *(Karagöz'e tokat atar.)*

KARAGÖZ — Afedersin, öyle sandım, koca eşek! *(Hacivat'a tokat atar.)*

HACİVAT — Tû senin suratına! *(Karagöz'e tokat atar.)* Edepsiz!

KARAGÖZ — Suratım tükrük hokkasına döndü. Sen dinledin, ben de mantarları attım. *(Hacivat'a tokat atar. Hacivat gider.)* Sen gidersin de beni buraya pamuk ipliği ile bağlamadılar ya! Bendeniz de gidip içerde rahatıma bakayım. *(Gider.)*

FASIL

BİRİNCİ PERDE

(Milli şarkı ile Aşçı Bolu'lu Memiş Usta gelir.)

(Türkü)

Armut dalda sıra sıra
Yâr giderse Mısır'a
Ben giderim peşi-sıra

[13] **Menhûs:** uğursuz.

(Nakarât)
Yavrum bize Bolulu dirler
Bal ile gaymağı yirler

Höngür de höngür höngür de höngür

AŞÇI — *(Taklitle.)*

[14] Avşam[15] odada çokluk yatsuyı kılduk
Yumruk yiyerek gerdeğe güç halle tıkıldık

Bal şerbeti geldi buduç[16] ortaya kondu
Çepçevresine [.....][17] denlü yığıldık

Başladı goçekler oyuna çaldı davullar
Ak-cinni[18] yudup ganşek[19] olup emme yıkılduk

Ehret hörüsünden[20] de yamanmış aman emmi
Çekti beni sorguya Kezb'an ıssuca[21] sıkılduk

(Hacivat gelir.)

HACİVAT — Ooo! hoş geldin, safâ geldin, Memiş Usta!

AŞÇI — Vah Hacayvaz! Hoş gotdük,[22] safâ gotdük!

HACİVAT — Canım, nerdesin yahu? Balıkpazarı'ndaki dükkânı kapatmışsın. Geldim sordum, nerede olduğunu bilen yok.

AŞÇI — Ah Hacayvaz gardaşım, başıma gelenlerü sorma! Hüdâ bilü, bana olan pişmüş gazın başına gelmemüşdü.

HACİVAT — Geçmiş olsun! Ne oldu bakayım?

AŞÇI — Daha ne ossun? Dukkanın ayluğu yedi yüz-

---

[14] Ölçek: **Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün**
(1. ve 8. dizelerde ölçek bozuk)

[15] **Avşam**: akşam.

[16] **Buduç**: emzikli kab.

[17] .....: okunamamıştır.

[18] **Ak-cinni**: rakı. (**Kızıl-cinni**: şarap).

[19] **Ganşek, ganşak**: sarhoş.

[20] **Ehret hörüsü**: Âhiret hurisi.

[21] **Issu**: «issı», sıcak.

[22] **Gotdük**: gördük.

ken üç bine çıkartdular. Mal bahalu, çırak gundeliüğü ona kezâ. El-fasul[23] dayanduk, dayanduk, birden yıkuldum.

HACİVAT — Vah vah vah! Demek ilân-ı iflâs ettin ha?

AŞÇI — Helbette ifras itdüm. Biliyon ya, zarara dağlar dayanmaz. Hele viresü ocâmı baturdı.

HACİVAT — Ey, sonra ne oldu?

AŞÇI — Nolocak? Gun geçti, guneş geçti, biz de topu atduk. Dukkanı bırakup melmekete gaçduk.

HACİVAT — Vah zavallı Memiş Usta! Perişan olmuşun.

AŞÇI — Perişanlık da söz mü? Temelden herâb oldum.

HACİVAT — Sonra ne yaptın?

AŞÇI — Ne yapabilüsin? «Olan oldu da oldu, hedi bir sılaya varalum, can gozünlen evdekileri de bi gorelüm» didüm. Ver elin doğru melmeket!

HACİVAT — Çok iyi etmişsin. «Sıla ederse insanın bahtı açılır» derler.

AŞÇI — He, neyse üç beş ay orda galduk. Galduk emme goynüm gozüm de garardu.

HACİVAT — Elbette. İşsizlik fena şey. İnsanın canı sıkılıyor.

AŞÇI — Ona ne şupe! Babadan galma bi tarla vardu, onu koyün fakusuna[24] tehrün[25] itdük. Üç beş guruş aldum. Hemen Sitanbol'un yolunu tuttuk.

HACİVAT — Bunu iyi akıl etmişsin.

AŞÇI — Başka çere yok. Hemen irte guni ganrıya atladum, toğru Simüt.[26]

HACİVAT — Nasıl, ne tarafa geldin?

AŞÇI — Emme anlayışsuz adamsın, Simüt ulan Simüt!

HACİVAT — İzmit mi?

AŞÇI — Te kendüsü, Simüt.

---

[23] **El-fasul:** el-hâsıl, sözün kısası.

[24] **Faku:** fakih (?), fıkıh adamı.

[25] **Tehrün:** terhin, rehin olarak bırakma.

[26] **Simüt:** İzmit.

HACİVAT — Ey, İzmit'te ne yaptın?

AŞÇI — Simüt'den şinefüre binüşin toğru Heyderpaşa. Ordan çaputları omuza, pampura bindüm. Körpü, hedi Sitanbol. Hemşerilerin kayfasına[27] düştük!

HACİVAT — Peki, şimdi ne yapmak fikrindesin?

AŞÇI — Efendum, efkâr aliyem[28] burda gene bir dukkan bulup dıkılmak.

HACİVAT — Memiş Usta, ananın alkıcı[29] başında imiş. Tam zamanında geldin.

AŞÇI — Ne gibi sanki?

HACİVAT — Ne gibi olacak! Elimin altında mükemmel bir aşçı dükkânı var. Eğer güzelce idare edilirse bir adamı üç beş ayda zengin eder.

AŞÇI — Aman Hacayvaz, sen bilüsin! Şunu bana otar, ayluğundan gorkma. Temesüki[30] yap, al paraları.

HACİVAT — Para ciheti kolay. Bir kere dükkânı gör de ondan sonra kararlaştırırız.

AŞÇI — Hacayvaz baba, dukkan pek gözel, pek münasip, ille velâkün senden bir iricam daha var.

HACİVAT — Söyle, daha başka ne istiyorsun?

AŞÇI — Heni sen bilün a, ben her zaman dukkanda bulunmam, masraf musraf almaya öte beri dolaşırum. Bana ağzı burnu yerinde bir de çırak.

HACİVAT — Hâ! Bunun için de, Karagöz isminde bir refikim[31] vardır; eğer gönlünü edebilirsem, sana bundan iyi arkadaş olmaz.

AŞÇI — Aman sen bilüsin!

HACİVAT — Ben o adamı görür söyleşirim. Haydi evvelâ dükkâna gidelim. Bir kere gör.

AŞÇI — Pek münasip. Hedi varalum.

(Her ikisi gider, perde kapanır.)

---

[27] **Kayfa:** kahve.

[28] **Efkâr aliyem:** «efkâr-i âliyem», yüksek düşüncem.

[29] **Alkış:** alkış, beğenme, dua.

[30] **Temesük:** «temessük», borç senedi.

[31] **Refik:** arkadaş.

(Perde açıldıkta bir tarafta bir ev, öbür tarafta aşçı dükkânı. Hacivat'la Aşçı Memiş ayakta görüşürler.)

AŞÇI — Dukkan gözel, takım taklabat[32] hepsi yeründe.

HACİVAT — Dükkânda mevcut tencere, tabak, çatal, kaşık, el-hâsıl demirbaş olarak her ne var, konturatoya yazarız; ilerde kîl ü kaal[33] olmasın.

AŞÇI — Elbette. O yine olacak. Sen şu çırağı gonder de gelsün.

HACİVAT — Ben şimdi gider, Karagöz'ü buraya gönderirim.

(Hacivat gider. Karagöz gelir.)

KARAGÖZ — Hacivat'ın söylediği herif bu olacak. — Merhaba, gözüm!

AŞÇI — Gozün çıksun!

KARAGÖZ — Merhaba, ciğerim!

AŞÇI — Ciğerünü kopekler dalasun!

KARAGÖZ — Merhaba, ayı!

AŞÇI — Merhaba dayı! He şöyle canum!

KARAGÖZ — Ulan, bu herif anadan doğma ayı! — Beni Hacivat gönderdi.

AŞÇI — Gözel! Garagoz sen misün? Hani bana yanaşacak uşak?

KARAGÖZ — İskele varsa yanaşırım.

AŞÇI — Nereye yanaşıyon ulan?

KARAGÖZ — Baba, ne bileyim, sen söylüyorsun! Ben araba vapuru muyum?

AŞÇI — Öyle değül. Ben her zaman dukkanda bulunmam. Zabahtan yemekleri onarırum, masraf almaya varırum. Sen dukkanda bıracaksun. Müşteriye eyü bakmalı!

---

[32] **Taklabat:** taklavat.

[33] **Kîl ü kaal:** dedikodu.

KARAGÖZ — Sen merak etme.

AŞÇI — Boğuzun[34] benden. Dukkanda istediini yi. Birkaç gun eylesün,[35] işüni bi goreyim, yıllunı keserim.

KARAGÖZ — Anlamadım ya, neyse, olur!

AŞÇI — Bu gılafatlan[36] olmaz. İçeri varalum da çaputları deniş.

(Karagöz'le aşçı, dükkâna girer. Biraz sonra Karagöz, başında uskufa, sırtında ceket, önünde Yahudi iki sırık hamalı gelir.)

KARAGÖZ — Ulan, herif beni ne hale koydu! — Usta, beni böyle gören, maskara olmuş diye arkama takılırlar.

AŞÇI — Sen zerefetten, alafrangodan ne anlarsın eşek? Lokontocı didigün böyne gılafatlu[37] olu, ayu!

KARAGÖZ — Ne nazik şey! Ben bunu tepelerim ya, dur bakalım!

AŞÇI — Haaa! Bak az gala unudayazdım!.. Benim eski dukkandan galma bazu borçlular vardu. Şayet onlardan birü gelecek olusa datluya yatırup savmalu.

KARAGÖZ — Sen merak etme! Katakulli dedin mi âlâsını icat ederim.

AŞÇI — Meselâ, bunların içünde mohurlu temesükler vardu. Onları da hınkur yangur idüp ellerinden almalu, cırpadak yırtmalu!

KARAGÖZ — Temesük ne? Bunlar ne biçim lâf? Âdetâ lûgat-i garibe.

AŞÇI — Eşek! «Temesük», yani senet, kefat.[38] Anladun mu? Eline geçerse hiç bakma, ortadan galduruvi.

KARAGÖZ — Sen keyfine bak. Onların hepsi kolay. Yalnız, ben mantara basmam. İyice aklına koy.

---

[34] **Boğuzun :** boğazın.

[35] **Eylesün:** vakit geçsin.

[36] **Gılafatlan:** kıyafetle.

[37] **Gılafatlu:** kıyafetli.

[38] **Kefat:** kâğıt.

AŞÇI — Çırak dimek evlat dimekdü. Yarın burgun seni everirüm. Yalnuz toğru çalışmalu.

KARAGÖZ — Herif nutuk îrâd ediyor. Artık lâf elverdi, hadi git de öteberi gönder.

(Aşçı Memiş gider.)

KARAGÖZ — Ey canım, yemek verelim! — Müşteri olmazsa ben yerim.

(Şarkı ile, ortada yağ fıçısı, biri Külhanbeyi, biri Yahudi, iki sırık hamalı gelir.)

[39] Bir gemim var üç direkli
Heyamol heyamol[40]
Kaptanı arslan yürekli
Heyamol heyamol

Heyamol deyin kardaşlar
Heyamol helesa[41]
Heyamol deyin yoldaşlar
Heyamol helesa

KÜLHANİ — Sallanma Yahudi, şimdi ağzımı bozacağım!

YAHUDİ — Sallansam ne var? Yirmi sene hammallık ederim, senin yibi antikaya rast yelmedim.

KÜLHANİ — Ulan, doğru bas, ayağın kayacak!

YAHUDİ — Ben demir yibi basıyorum, ama sen ne biçim ayak atiyorsun?

KARAGÖZ — Bunlar kim? Hâ, galiba dükkâna yağ geliyor!

KÜLHANİ — Yahudi, aynasızlık[42] istemez! Hadi omuz değişelim!

---

[39] Ölçek: 8 (4+4)

Kaynak: K. M. Vasıf (Okçugil), **Karagöz Aşçıbaşı**, 1933, s. 16

[40] **Heyamol, heyemola:** gemicilerin ve onlardan geçerek başka işçilerin hep birden bir şey çekerken el birliğini sağlamak için bir ağızdan yüksek sesle ve makamla söyledikleri bir söz, bir ünlem.

[41] **Helesa:** (?), belki de **He yısa.** (**Yısa:** hep birden bir şey çeken kişilerin bir ağızdan yüksek sesle söyledikleri bir söz, bir ünlem.)

[42] **Aynasız:** (argo) uygunsuz, ters, münasebetsiz.

(Yahudi döner, yüz yüze gelirler.)

YAHUDİ — Şimdi oldi? Yuz yuze yeldik, tatli tatli yoruşelim.

KÜLHANİ — Ulan, inadına mı yapıyorsun? Şimdi bir tane suratına konacağım!

YAHUDİ — Aydi dön bakalum, omuz deyiştir.

(Yahudi döner, Külhani döner, arka arkaya kalırlar.)

KÜLHANİ — Yürüsen e be! Sırığa asılma!

YAHUDİ — Amma çattık be! Sen yurusen e!

KARAGÖZ — Ulan, sen bir tarafa, o bir tarafa çekiyor! Böyle gidilir mi?

YAHUDİ — Sahi oyle. Bu hammal diyil, hammalların supruntusu. Doğru al be!

(Sırığı doğrulturlar.)

KÜLHANİ — Bana baksan a, omuzdaş![43] Burada Aşçı Memiş Ustanın dükkânı varmış biliyor musun?

KARAGÖZ — Ne olacak?

YAHUDİ — Ursuz oğlu! Elinin körü olacak! Mal yetirdik, yormiyor musun?

KARAGÖZ — Ağzını topla, hiyanet oğlu!

YAHUDİ — Baban cani çıksın. Biliyorsan söyle!

KARAGÖZ — Senin babanın canı çıksın! Dükkân burası.

YAHUDİ — Yel, yardim et, indirelum.

KARAGÖZ — Bana ne, köpoğlu? Parayı siz alacaksınız.

YAHUDİ — Eline mi yapişir, a supruntulerin mahsulu?

KARAGÖZ — Ulan, sen hiç doğru lâf söylemez misin?

KÜLHANİ — Kardeşlik, sen ona bakma, gel de biraz yardım et!

(Karagöz fıçının altına girer, hamallar bırakırlar, Karagöz bağırmağa başlar, hamallar gürültü eder-

---

[43] **Omuzdaş**: (tulumbacı ağzı) arkadaş. (Yangın tulumbasını omuzlarına alıp birlikte koştuklarını anlatan bir söz, omuz arkadaşı).

ler, nihayet Karagöz kurtulur. Ber-takrîb[44] *fıçıyı dükkâna sokarlar. Hamallar gider).*

KARAGÖZ — Vay hiyânet hinoğulları! «Yardım et» diye lâtife ile vakitsiz âhiret postasına bindireceklerdi.

(Aşçı Memiş gelir.)

AŞÇI — Ülen Garagöz! Yağ yolladımdı, gondular mu?

KARAGÖZ — Az kalsın fıçının altında kalıp ezilecektim.

AŞÇI — Senin ezulduğun bir şey değul. Yağ ziyan olmadu ya!

KARAGÖZ — Aşkolsun ayı dayı! Hani ben ölürsem ne olur, yağ dökülmesin de, ha?

AŞÇI — Yaranliği bırak. Borçludan morçludan gelen gonan var mu?

KARAGÖZ — Şimdilik kimse gelmedi.

AŞÇI — Öyleyse ben varayum, zerzevat mürzevat biraz öteberi alup gondereyüm. Sen işüne mukayyet ol. *(Aşçı Memiş gider.)*

KARAGÖZ — Gelen giden yok. Yemek tencereleri boynunu bükmüş, ateşin üstünde duruyor. Bari ben berâ-yi istifsâr-i hâtır[45], etten başlayarak pilâva kadar cümlesinin hâtır-ı nâ-şâdını istifsâr edeyim.[46] *(Karagöz içeri gider. Perde kapanır.)*

ÜÇÜNCÜ PERDE

(Perde açıldıkta eski manzara. Karagöz yine lokantacı kıyafetiyle sahnede).

KARAGÖZ — Yedim içtim, uyudum uyandım, ne gelen var ne giden. Müşterinin geleceği yok ya, Rab-

---

[44] **Ber-takrîb:** yaklaştırarak.

[45] **Berâ-yi istifsâr-i hâtır:** hatırını sormak için.

[46] **Cümlesinin hâtır-ı nâşâdını istifsâr edeyim:** hepsinin kederli hatırını sorayım.

bim alacaklıdan muhâfaza buyursun!

(Polka söyliyerek Mösyö Karolin[47] gelir.)

KAROLİN — Bonsuvar, mösyö küziniyer![48]

KARAGÖZ — Amma delice lâf! «Bol su var, müsyü kuzu yer» diyor. Ulan, kuzuyu kim yemez? Hele bedava olursa!

KAROLİN ? Vre sen lâkirdi [anlamaz]? Benzeyor divane. Bakti sen alafranga küziniye benzeyor. Jur bale la lang fransez.[49]

KARAGÖZ — Ben Fransa'da lalanga yemem. Eğer aynasızlık edersen sen burada alaturka dayak yersin.

KAROLİN — Vre ben yok Fransiz, ben mahsus söylemis. Sen bilir, yoksa bilmez, ben anladi sen hiç bilmez.

KARAGÖZ — Müsyü Uydurmasyon, ben Türkçeden başka bir şey bilmem.

KAROLİN — Kalo, kalo![50] Ben anladi sen bilmez baska dil, ben söyledim üvelâ Türkçe.

KARAGÖZ — Türkçe de böyle söylenir. Bravo sinyor İskalamento![51]

KAROLİN — Simdi üvelâ Türkiko söyleyezeyim: Ben aramis asci Memis Efendi.

KARAGÖZ — Alâmetler yavaş yavaş zuhûr etmeğe başladı. — Pekâlâ, Memiş Ustayı ne yapacaksın?

KAROLİN — Ne yapazayim?.. Ti milis?..[52] Ne lâkirdi?.. Kaymena![53] Ne zaman bulazayim, kafam-

---

[47] **Karolin** (fr. **Caroline**): Bu, aslında kadın adıdır, burada erkek adı olarak kullanılıyor.

[48] **Küziniyer** (fr. **Cuisinière**): aşçı kadın. (Söz konusu aşçı erkek olduğuna göre, **Küzinie** [fr. **Cuisinier**] denmesi gerekirdi).

[49] **Jur bale la lang fransez**: uydurma bir fransızca. (Herhalde, **Parlez vous français?** demek istiyor.)

[50] **Kalo kalo**: (Rumca) peki, peki.

[51] **İskalamento**: (İtalyancadan bozma bir söz), (?)

[52] **Ti milis**: (Rumca) Ne konuşuyorsun? [= neler diyorsun?]

[53] **Kaymena** (Rumca **Kaimeni**): be birader!

da parsalayim!

KARAGÖZ — Vay! Herif hiddetli. Bir şey var ama anlıyamadım.

KAROLİN — Biliyorsun Memis usta?

KARAGÖZ — Memiş Ustayı mı arıyorsun? Ne yapacaksın?

KAROLİN — Ne yapazayim? Ya! Ben ister para sok.[54]

KARAGÖZ — Ne parası istiyorsun?

KAROLİN — Ne para istezeyim. Alevri.[55] Un, un vre!

KARAGÖZ — Un parası öyle mi? Senet var mı, senet?

KAROLİN — Ne senedisi var. Memis usta muhur basmasi.

KARAGÖZ — Muhsin Usta çamura mı batmış? Nasıl lâkırdı bu?

KAROLİN — Yok samurde basmasi. Kâdisi muhur yapmasi.

KARAGÖZ — Anlıyorum ya, işi pişkinliğe vuruyorum! — Peki, o senet nerde?

(Arkadan Memiş Usta yavaşça gelir, Karagöz'e hitâben.)

AŞÇI — *(Yavaş.)* Ülen, kefadı al yırt.

KARAGÖZ — Yaparım, sen gözükme.

KAROLİN — Sen kim lâkirdi söylemesi?

KARAGÖZ — Sen aldırma, sonra anlarsın! Şimdi Sinyor, Memiş Efendinin dükkânı burası. Çıkar senedi, al paranı. Çok lâf istemez!

KAROLİN — Sen Memis usta adam? Poli kalo.[56] Na se dosume to hartiya.[57]

KARAGÖZ — «Tut yakala altıya çeyrek kala» diyor. — Kimi yakalıyacağız?

---

[54] **Sok:** çok.

[55] **Alevri:** (Rumca) hava alırsın.

[56] **Poli kalo:** (Rumca) çok iyi, pekâlâ.

[57] **Na se dosume to hartiya:** sana kâğıtları verelim.

KAROLİN — Ohi vre![58] Ben var senet, verezek mi sana?

KARAGÖZ — Anlamadım ya, neyse! — Haydi çıkart bakalım!

KAROLİN — *(Senedi çıkarıp Karagöz'e verir.)* Na horisete.[59] Taziyor iserde iki bin beş yüz.

KARAGÖZ — O kadar ha? *(Senedi yırtarak.)* Hepsi bu kadarsa bir şey değil. Ben de çok bir şey sandımdı.

KAROLİN — Ligora![60] Ver para, para sabuk!

KARAGÖZ — Çok lâf istemez! Çıkar senedi, al paranı. İşte bu kadar!

AŞÇI — *(Arkadan.)* Öyne ya! Vir senedü, al paranu. Çok gurultu istemez, herkesün namusu var!

KARAGÖZ — Öyle ya! «El-nâmûs kel-nâmûs min-el-nâmûs»[61] demişler. Çıkar ulan senedi! Çok lâf istemez!

KAROLİN — Vre Memis! Sen bana bu dolap yaptı! Ben simdi gidezek, dava yapazak, bak nasil ben para almis!

AŞÇI — Hedi çok mırlama, defol!

(Karolin gider.)

KARAGÖZ — Nasıl, Usta, beğendin mi?

AŞÇI — Ülen isük[62] olma Garagoz *(Karagöz'ü öper.)* Gözüme girdün!

KARAGÖZ — Bir daha böyle suratımı yalama, cilâsını kaçırırsın.

AŞÇI — Aferum, böyne olmalu. Ben varıyom, masraf alayım. *(Gider.)*

(Şarkı ile Tiryaki gelir.)

---

[58] **Ohi vre:** (Rumca) yok be!

[59] **Na horisete:** (Rumca) ayrılasınız, bölünesiniz. (Burada: ikiye bölünesi, iki parça olası).

[60] **Ligora** (Rumca aslı **Gligora**): çabuk.

[61] **El-nâmûs kel-nâmûs min-el-nâmûs** namus namustur.

[62] **İsük:** eksik.

[63] Sevdiğim çok yaramazdır yaramaz
Ayıp değil kendi düşen ağlamaz
Ben nasihat etsem dahi anlamaz
(Nakarât)
Ayıp değil kendi düşen ağlamaz

TİRYAKİ — Merhaba yahu! Burada müceddeden[64] aşçı dükkânı küşâd edilmiş[65] ha? Memnun oldum. *(Önüne eğilip uyur.)*

KARAGÖZ — Vay köpoğlu! Sütçü beygiri gibi ayakta uyuyor. *(Tiryaki'ye tokat.)*

TİRYAKİ — Galiba sâika nüzûl etti.[66] Ne idi o çatırtı?

KARAGÖZ — Hay kerata! «Galiba sakanın merkebine nüzül isâbet etti» diyor. — Sakanın eşeğine bir şey olmadı, sadè ensen kızardı.

TİRYAKİ — Efendim, siz aşçı mısınız? Ne gibi et'ime[67] var?

KARAGÖZ — Aşçıyım ama, o dediğin yok. Anlamadım.

TİRYAKİ — Luhûmunuz[68] ganem[69] mi yoksa bakar[70] mı?

KARAGÖZ — Ocağa sokulursa yakar.

TİRYAKİ — Behey cahil! Demek isterim ki, kullandığınız et koyun mu yoksa sığır mı?

KARAGÖZ — Biz öyle koyun, öküz eti kullanmaya tenezzül etmeyiz. Ustam sabahları kale kapısında vîraneleri dolaşır, ölmüş beygir, eşek bulursa yüzer getirir.

TİRYAKİ — Aferin! Buz gibi taze et getirir ha? Çok âlâ!

---

[63] Ölçek: 11 (4+4+3)
Kaynak: K. M. Vasıf (Okçugil), **Karagöz Aşçıbaşı**, s. 23
[64] **Müceddeden:** yeni olarak.
[65] **Küşâd edilmiş:** açılmış.
[66] **Sâika nüzûl etti:** yıldırım düştü.
[67] **Et'ime:** taamlar, yemekler.
[68] **Luhûm:** etler.
[69] **Ganem:** koyun.
[70] **Bakar:** öküz, sığır.

KARAGÖZ — Lâf anlayana canım kurban.

TİRYAKİ — Her neyse! Şimdi pişmiş ne yemekler var? Meselâ, hindi derisinden terbiyeli işkembe çorbası, beyin tavası, dil haşlaması?

KARAGÖZ — Ağzım sulandı. — İhtiyar, biz öyle âdi yemek pişirmeyiz!

TİRYAKİ — Aferin! Daha fevkalâde yemekler var ha? Meselâ tatlılardan keşkülüfukara, dilberdudağı, tavukgöğsü filân?

KARAGÖZ — Yutkuna yutkuna hunnak[71] olacağım. Ulan, inadına mı söylüyorsun?

TİRYAKİ — Şimdi hazırda ne var? Listeniz yok mu?

KARAGÖZ — Ustamız var ama, adam dolandırmaya gitti. Şimdi efendim, bizde bundan bir hafta evvel pişmiş, kaynaya kaynaya simsiyah olmuş bol bulut yağınla kurufasulye, bulaşık suyu ile rüzgâr çorbası, mantar yahnisi, bu gibi nâdide[72] yemekler.

TİRYAKİ — Senin ne uğursuz olduğun halinden belli. Ben de karnımı doyurmak için buraya kadar geldim. Bu söylediğin yemekler insanı hasta eder. Tû suratına!

KARAGÖZ — İşine gelmezse yeme. Seni buraya mektup yazıp davet etmediler ya! *(Tiryaki'ye tokat atar, Tiryaki gider.)*

(Şarkı ile Rumeli'li Mestan Ağa gelir.)

[73] Bahçelerde örümce[74]
Dört tanedir görümce
Allah sağlık versin de
Geçinelim ölünce

Bakma yüzüme a be
Yüzün benzer maytabe[75]

---

[71] **Hunnak:** bademciklerin, boğazın iltihaplanması.

[72] **Nâdide:** görülmemiş, az bulunur.

[73] Ölçek: 7 (4+3)

Kaynak: K. M. Vasıf (Okçuoğlu), **Karagöz Aşçıbaşı**, s. 25

[74] **Örümce:** bir çeşit buğday.

[75] **Maytab:** mehtap.

Görümceler var iken
Can sıkılır mı a be

MESTAN — Arana arana göbem çözüldü. Meret kalsın, nerede sordusam taş kaya.

KARAGÖZ — Bu herif divâne olmalı, kendi kendine söyleniyor.

MESTAN — Te buracazda biri varmış, bir de bundan sorayım. — Ahretlik, bu yandan mısın?

KARAGÖZ — Hamamda değil, külhandayım. Ne istiyorsun?

MESTAN — A be sepet kafalı! şimdicek sana hamam, külhan süval iden oldu mu? «Bu kasabalı mısın?» dimek istecedim.

KARAGÖZ — Buralıyım. Kimi soruyorsun?

MESTAN — Çok islah[76], buralarda Memiş Ağa namında bir manav, aşçı dükkânı açmış da, onu soracadım.

KARAGÖZ — Bu da eski defterde kayıtlılardan galiba. — O Memiş Efendiyi ne yapacaksın?

MESTAN — Ne mi yapacam? Yelesi bir elime dolansa, gebertmeye savaşacam.

KARAGÖZ — Neden? Sana ne yaptı?

MESTAN — Ne mi yaptı? Dolandırdı. Üç gündür memleketi alt üst dolaşiyarım. Bir yerlerde kıstıramadım. Dün avşam bu taraflarda dükkân açdını haber aldım. Bir yakalarsam, dünyanın niçe oldunu anledecam.

KARAGÖZ — Ne parası istiyorsun?

MESTAN — Ne parası olacak! Yumurta parası. Bu manav, ilerde Balıkpazarı'nda dükkân tutardı. Birkaç defa alışveriş ettik, paracazımı verdi. Hemen sonra beni paçamdan bir kavradı, tam sekiz yüz elli.

KARAGÖZ — Paranı vermedi mi?

MESTAN — Ne gezer! Gittim geldim, her gün martaval. Sonra bir gün zorlattım, «Otuz bir gün va-

[76] İslah: (?)

dilen[77] bir temesük vireyim» dedi. Ben de kayil[78] oldum. Yenicami'de muhkem, pullu mullu bir temesük yazdırdık, murledi[79] virdi.

KARAGÖZ — Sonra gidip almadın mı?

MESTAN — Nerde be! Tam gününde gittim, ne bakayım, dükkân kapalı! O yana bu yana soruşdırdım, «Sılaya gitti» didiler. Mer,[80] o temesükü virdinin irtesi güni tozamış.[81]

KARAGÖZ — Senedin var, değil mi? O Memiş Ustanın dükkânı burası. Çıkar senedi, al paranı. Çok lâf istemez!

MESTAN — Te senet! Tam sekiz yüz elli.

KARAGÖZ — *(Senedi alır.)* Bu mu? Senet bu ha? Çok şey! *(Senedi yırtar.)* Başka diyeceğin var mı? Getir senedi, al paranı!

MESTAN — Ne yaptı sen, susak[82] kafalı? Şimdicek çıvdırecam[83]! Ne diye temesükü yırttın?

KARAGÖZ — Kim yırttı? Ver senedi, al paranı! Ben ustamın arkasından lâf söyletmem. Çok söyleme, hadi işine! *(Tokat atar, Mestan' gider.)* Yaşasın, beşi bir yerde tekmil alacaklı, yetişir.

(Şarkı ile yaşmaklı bir hanım gelir.)

[84] Bir acâyip hâb-i gaflete[85] düştüm
Ne uyutur beni ne uyandırır
Nihayetsiz derd-i hicrâna[86] düştüm
Günden güne bana derd kazandırır

HANIM — Keşki kalben başka bir şey istemeli imi-

[77] **Vadilen:** vade ile.
[78] **Kayil:** kaail, razı.
[79] **Murledi:** mühürledi.
[80] **Mer:** meğer.
[81] **Tozamış** (belki de **tuzamış**): kaçmış (?)
[82] **Susak:** su kabağından yapılmış maşrapa.
[83] **Çıvdırecam:** çıldıracağım.
[84] Ölçek: 11 (6+5)
Kaynak: K. M. Vasıf (Okçugil), **Karagöz Aşçıbaşı**, s. 28
[85] **Hâb-i gaflet:** gaflet uykusu
[86] **Derd-i hicrân:** ayrılık derdi.

şim. «Karnım acıktı, iyi bir lokantaya tesadüf etsem de çöplensem» diye niyet etmiştim. Meğer buraya lokanta açılmış.

KARAGÖZ — Böyle müşteriye canım kurban olsun! — Buyurun beyim, beyim buyurun şişe, dönere!

HANIM — Efendim, zât-ı âliniz lokantacı mısınız?

KARAGÖZ — Evet efendim, lavantacıyım. Gülsuyu, krem, misyağı filân da bulunur.

HANIM — Tuhaf bir zata benziyorsunuz.

KARAGÖZ — Evet efendim, tuhafçılar Behzat'a da benzerim.

HANIM — Hakikaten nükte-şinâssınız.

KARAGÖZ — O yanlış. Gümrükteki Menas değil, aşçı çırağı Karagöz'üm efendim.

HANIM — Kuzum aşçı beyefendi! Yemekler de sizin gibi tatlı ve lâtif olacak değil mi? Bil-farz,[87] yemeklerden rozbif, omlet, rozbif pane, marinozlu[88] levrek, kotlet gibi şeyler bulunur değil mi?

KARAGÖZ — Üst tarafını anlamadım ya, en sonra söylediğiniz «kötek» bulunur, bulunur ama size el kaldıramam.

HANIM — *(Gülerek.)* Teşekkür ederim. Demek cariyenizi dövmeğe kıyamıyorsunuz, öyle mi?

KARAGÖZ — Allah be bilir,[89] kulunuzu mahcup ediyorsunuz. Çünkü efendim, esâsen eyyâm-i şitâ âsûde-nişin-i istirâhattir; binâenaleyh telkînâtımı tefekkür buyurmanızı takaddüm ederim.[90]

HANIM — *(Kahkaha ile gülerek.)* Aman aşçı beyefendi, bu edibâne sözleriniz pek muğlâk[91] olduğu için âdetâ anlıyamıyorum.

KARAGÖZ — Esâsen ben ne söylediğimi bilmiyorum

---

[87] **Bil-farz:** meselâ, sözgelimi.

[88] **Marinozlu:** (?), (**Mayonezli** olsa gerek).

[89] **Allah be bilir:** (?) (**Allah bilir ya!** olsa grek)

[90] Karagöz, yabancı sözcükleri rasgele sıralayarak lûgat paralıyor. (**Eyyâm-i şitâ:** kış günleri. **Âsûde-nişin:** rahat oturan. **Telkînât:** düşünce aşılamalar. **Tefekkür;** düşünme, **Takaddüm:** öne geçme.)

[91] **Muğlâk:** kapalı, çapraşık.

ki mâna çıksın.

HANIM — Efendim, bahsi uzatmıyalım. Sanatınızdaki mahâretinizi duydum, pek yakında cemiyetimiz[92] var, size hususî bir tatlı yaptırmak isterim.

KARAGÖZ — Galiba alay ediyor. — Yaparım efendim, yaparım. Hem öyle tatlı yaparım ki, yerken lezzetine doyamazsınız.

HANIM — O halde nasıl edelim?

KARAGÖZ — Nasıl olsa olur. Lâkin paralar peşin olmalı. — Zira cebe indirir indirmez dükkândan savuşacağım.

HANIM — Para meselesi kolay. Bir şey söylediniz, anlıyamadım: «Savuşacağım» gibi bir lâkırdı oldu.

KARAGÖZ — O şimdi değil, sonra anlaşılır. Her neyse, tatlı değil mi, yaparım!

HANIM — Güzel ama, benim istediğim tatlı dükkânda yapılamaz. Vâlidem gayet meraklıdır, harcı masrafı kendisi alıp evde yaptırmak istiyor.

KARAGÖZ — Şimdi iş çatallaştı. Şey efendim... — Ulan, eve gidersem süpürge sopasıyle kovarlar.

HANIM — Nasıl edelim? Herhalde eve gelmeniz lâzım. Lâkin böyle erkek kıyafetiyle olmaz.

KARAGÖZ — Ey, ne olacak?

HANIM — Aşçıbaşı, telâş etmeyin! İşin esâsını anlatacağım.

KARAGÖZ — Anlat bakalım! Ben bu işlerden bir şey anlamadım.

HANIM — Efendim, bizim eve muttasıl[93] bir komşu var, ahlâksız, kimse ile geçinemez, herkese sû-i zan[94] eder, fena kalbli bir adam. Bizim eve yabancı bir erkek girdiğini görürse bin türlü kîl ü kaal[95] eder. Ber-takrîb[96] kadın kıyafetinde seni eve sokarım.

---

[92] **Cemiyet:** (burada) düğün toplantısı.

[93] **Muttasıl:** bitişik.

[94] **Sû-i zan:** kötü sanma, (burada: kötü gözle bakma).

[95] **Kîl ü kaal:** dedikodu.

KARAGOZ — Sen dîvâne misin, hanımefendi? Ben öyle makineli işlere gelemem. Para kazanacağım diye dayaklan çömlek-mekân[97] olmak ha? Aşkolsun sana!

HANIM — Bunda korkacak bir şey yok! Bizim evden bir sokak aşırı iyi görüştüğümüz bir ahbap var. Onun evine gideriz, orada sana bir yaşmak yaparım, bir de ferace giydiririm, oldu bitti!

KARAGÖZ — Sade bunu yapamam! Ben tatlıdan da vazgeçtim, paradan da!

HANIM — Şaşılacak hal! Bu âdetâ evham. Bir tehlike veya fenalık melhûz[98] olsa ben böyle bir şeye teşebbüs eder miyim?

KARAGÖZ — Vazgeç, ayağını öpeyim, ben yapamam!

HANIM — Haydi haydi, bu kadar korkak olma! Gel benimle beraber!

KARAGÖZ — Hem tatlı, hem para. Herçi-bâdâbâd[99] giderim vesselâm!

(Hanım'la Karagöz giderler, perde iner.)

DÖRDÜNCÜ PERDE

(Perde açıldıkta sahnede Karagöz yaşmaklı kadın kıyafetinde, Hanım'la karşı karşıya gelirler.)

HANIM — Aşçıbaşı, ben size «korkacak bir şey yok» demedim mi? Bak işte eve bir şey kalmadı.

KARAGÖZ — Eve bir şey kalmadı ama dizlerimde de duracak hal kalmadı. Titreye titreye köpek ısıtmasına tutuldum.

HANIM — Her neyse, rica ederim! Bazı talimat vereceğim, kusura bakma.

---

[96] **Ber-takrib:** yaklaştırarak. (Burada «biçimine getirip, punduna getirip» v.b. anlamında).

[97] **Çömlek-mekân:** «cennet-mekân» [= yeri cennet olan] demek istiyor.

[98] **Melhûz:** umulur, beklenir.

[99] **Herçi-bâdâbâd:** ne olursa olsun.

KARAGÖZ — Vay! Demek daha atlanacak hendekler var ha? Ben yavaş yavaş feraceyi çıkarayım.

HANIM — Hayır canım, korkacak bir şey söylemiyeceğim. Yalnız, eve girdiğimiz vakit evvelâ bir kadını taklit edeceksiniz.

(Şarkı ile, nâra atarak Bekri Mustafa gelir.)

[100] Bir gemim var salıverdim engine
Bezirgânlar damga vurmuş dengine
Şimdi rağbet güzel ile zengine
(Nakarât)
Eyvahlar olsun nazlı yârim şanına
Bir nazlı yâr girdi benim kanıma

KARAGÖZ — O ne o? Gök gürlüyor galiba. Yağmur mu gelecek? Şemsiye de yok.

HANIM — Eyvah, aşçıbaşı! İş şimdi berbat oldu!

KARAGÖZ — Ne gibi sanki? Biraz ıslanırız. Şeker değiliz a!

BEKRİ — Sende hiç utanma arlanma yok mu, annenden izinsiz sokağa çıkıyorsun?

KARAGÖZ — Bu kim? Yağmurdan evvel fırtına çıktı. Allah vere, yelken kapatmasına uğramasaydık!

HANIM — A! Ağabeyciğim! Nasıl izinsiz? Annem söyledi de ben öyle çıktım.

BEKRİ — Ne işin var? Niçin çıktın bakayım?

KARAGÖZ — Adamakıllı bir mantar at, ikimiz de sıfırı tüketiriz ha!

HANIM — Annem bir aşçı istedi, ben de kolcuya[101] gittim, bu kadını buldum, eve götürüyorum.

KARAGÖZ — Ne halt ettin, küçükhanım? Böyle söyleyeceğine, «Şunu al öldür» de daha iyi.

BEKRİ — Mademki öyledir, sen git, aşçı kadını ben alır getiririm.

HANIM — Peki ağabeyciğim! *(Hanım gider.)*

---

[100] Ölçek: 11 (4+4+3)

Kaynak: K. M. Vasıf (Okçugil), **Karagöz Aşçıbaşı**, s. 36

[101] **Kolcu**: isteyenlere işçi, hizmetçi bulan kimse.

KARAGÖZ — Küçükhanım kuyruğu kurtardı, kapana biz tutulduk.

BEKRİ — Ne söyleniyorsun, kart karı? «Unkapanı'nda bez mi dokuduk» dedin?

KARAGÖZ — Hayır, «Zeyrek yokuşunda fırtınaya tutulduk» dedim.

BEKRİ — Denizde değilsin ya! Ayağın karada, ne korkuyorsun?

KARAGÖZ — Karada ama, ayağım kayar da çirkefe düşerim diye korkuyorum.

BEKRİ — İster düş, ister kalk. Şimdi, ne yemekler bilirsin? onu söyle! Ben adama bedava para vermem.

KARAGÖZ — *(Korku ile.)* Yalan bulmalı. — Âlâ tabana kuvvet kaçamak çorbası, yolunu bulursam savuşmak helvası, kaçamazsam dövüşmek yahnisi.

BEKRİ — Bunlar ne biçim yemekler? Ben ömrümde böyle yemek ismi işitmedim.

KARAGÖZ — Sen rakıdan başka ne bilirsin? Bunlara «et'ime-i firâriyye»[102] derler.

BEKRİ — Bu yemekleri Feriköyü'nde mi yerler?

KARAGÖZ — Hayır, Şişli'de kavga ederler.

BEKRİ — Ben bu kadar kalın sesli, öküz gibi bağıran karıya tesadüf etmedim. Şu yaşmağını aç bakalım!

KARAGÖZ — Ben zaten işin falso olacağını biliyordum. Şimdi ne yapmalı?

BEKRİ — Hadi ne duruyorsun? Açsan a!

KARAGÖZ — *(Kadın taklidi ile.)* Aaa! Ayol, nâ-mahremim! Kadın kısmı sokakta yüzünü açar mı? Hem üstüme varma, iki canlıyım!

BEKRİ — Dur öyleyse! *(Bekri zorlan yaşmağı alır. Karagöz'ün yüzü meydana çıkar.)*

BEKRİ — Vay, Karagöz! *(Nâra atar.)*

KARAGÖZ — Benim kabahatim yok. Tatlı yapmağa giderken işin en acısına rasgeldik.

BEKRİ — Bén şimdi seni tatlı âhirete yolcu edeyim

---

[102] Et'ime-i firâriyye: kaçma yemekleri.

de böyle edepsizlik etmeyi öğren!

KARAGÖZ — Vazgeç! Tövbeler olsun bir daha böyle bir şey yapmam!

BEKRİ — Ulan, ben sana soluk aldırmazdım ama, bizi temâşâya tenezzül eden zevât huzurunda hakaret etmek haddim değil. Def ol, gözüm görmesin!

(Bekri ve Karagöz giderler.)

BİTİŞ

(Karagöz eski kıyafetiyle, Hacivat'la karşı karşıya gelirler.)

HACİVAT — Karagöz'üm, geçmiş olsun!

KARAGÖZ — Allah müstahakkını versin! *(Hacivat'a tokat atar.)*

HACİVAT — Yıktın perdeyi, eyledin vîrân!
Ben de sahibine haber vereyim hemân! *(Hacivat gider.)*

KARAGÖZ — Her ne kadar sürc-i lisân ettimse af ola! İnşallah yarın akşam Hacivat seni «.....» nâm mufassal oyunda yakalarsam bak ben bendeniz sana ne işler yaparım.

Hayali Memduh'un yazdığı ve **Karagöz Perde Külliyâtı** genel başlığı altında topladığı on oyunluk dizide yalnız birinci oyunun (**Karagöz'ün Gelin Olması** oyununun) başına bir **Giriş** ile **Muhâvere** bölümü konmuş, öbür oyunlar hep ona bağlanmıştır.

Bu oyundaki **Giriş** ve **Muhâvere** bölümleri oradan alınmıştır.

Eserin «Fasıl» bölümünde, perdeye gelen kişilerden yalnız Aşçı Memiş'in söylediği bir türkü ile taklitli bir gazelin metni verilmiş; öbür kişilerin perdeye gelirken söyledikleri şarkıların metinleri verilmemiştir. Verilmeyen metinler K. M. Vasıf (Okçugil) in **Karagöz Aşçıbaşı (Tefeyyüz Kütüphanesi Karagöz Kitapları Serisi**, 5, İstanbul 1933) adlı eserinden alınmıştır.

(Okçugil'in eseri, ufak-tefek değişikliklerle, Hayali Memduh'un eserinden aktarılmış, yalnız şarkılar yazar tarafından eklenmiştir.)

Karagöz Perde Külliyâtı dizisinin 5. kitabı olan **Karagöz'ün Aşçılığı** oyunu, bir önceki oyunun sonunda şöyle reklâm edilmektedir:

Beşinci hikâye «Karagöz'ün Aşçılığı» son derece gülünçlü taklitler ile doludur. Kahkahanın bini bir paraya. Mütâlâasını tavsiye ederiz.

(**Karagöz Perde Külliyâtı**, adet 4, **Karagöz'ün Yalova Safâsı**, İstanbul 1340-1338, s. 24)

BAHÇE

K a y n a k :

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele*, c. III, *Bahçe* (s. 113 - 152), Wiesbaden 1953

Ç e ş i t l e m e l e r :

Hayali Memduh, *Karagöz'ün Başına Gelenler yahut Bahçe Safâsı*, (mufassal oyun 4 perde), Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal matbaası, İstanbul 1925-1341

KİŞİLER

HACİVAT
I. KARAGÖZ
II. KARAGÖZ
KARAGÖZ'ÜN KARISI (İçeriden sesi gelir)
ÇELEBİ
AĞA (I. Acem)
NÖKER (II. Acem. Hâce Serfirâz'ın nökeri Baba Nukud)
PÜSER (III. Acem)
KOLBAŞI (I. Zenne)
OYUNCUBAŞI (II. Zenne) } (Çengiler)
ACEMİKIZ (III. Zenne)
YAHUDİ (Sarraf)
BEKÇİ (Türk)

HAYVAN, BİTKİ ve NESNELER

Köpek
Eşek

Bahçe

BAHÇE

GİRİŞ

HACİVAT — *(Şarkı söyliyerek perdeye gelir.)*

[1] Âmed nesîm-i subh-dem tersem ki âzâreş küned
Tahrik-i zülf-i anbereş ez hâb bîdâreş küned

Cânân-i mâ cânân-i mâ rahmet bikün her cân-i mâ
An dem ki can ber-leb resed hem-râh kün îmân-i mâ

Hay Hakl

(«Perde gazelini[2] okur.)

---

[1] Ölçek: **Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün**

Tan yeli esti; korkarım ki, seni süsleyen amber (kokulu) saçını kımıldatıp seni uykudan uyandıracaktır. — Sevgilimiz, sevgilimiz; bizim canımıza acı da, can dudağa eriştiğinde [yani: ölürken] imanımızı yoldaş eyle.

[2] «Kenterli» mahlaslı bu gazeli Bektaşi dervişi «Raşit Ali» Baba yazmıştır (Raşit Ali için bk. **Ağalık**, s. 98/n. 4).

Karagöz oyununu tasavvuf açısından yorumlayan bu gazel, Bursa'da Çekirge'ye giden yol üzerindeki mezarlıkta Karagöz'ün olduğu söylenen bir mezara, Nekşibendi tarikatine bağlı hayalî Mustafa Tevfik ile Bahrî dergâhı şeyhinin diktirdikleri (1308 [1892] sıraları?) taşın üzerinde kazılıdır. Söz konusu taş, Bursa'nın Yunan işgalinde kırılmıştır; şimdi Bursa müzesinde korunmaktadır. (Selim Nüzhet Gerçek, **Türk Temaşası**, 2. bas., s. 61-62; Sabri Esat Siyavuşgil, **Karagöz**, 1941, s. 147 148).

[3] Nakş-i sun'un remz eder hüsnünde rü'yet perdesi
Hâce-i hükm-i ezeldendir hakîkat perdesi

Sireti sûrette mümkündür temâşâ eylemek
Hâil olmaz ayn-i irfâna basîret perdesi

Her neye im'ân ile baksan olur iş âşikâr
Kılmış istilâ cihâna hâb-i gaflet perdesi

Bu hayâl-i âlemi gözden geçirmektir hüner
Nice kara gözleri mahv etti sûret perdesi

Şem'-i aşka yandırıp tasvîr-i cismindir geçen
Âdemi âmed-şüd etmekte azîmet perdesi

Hangi zılla ilticâ etsen fenâ bulmaz aceb
Oynatan üstâdı gör kurmuş muhabbet perdesi

Dergeh-i Âl-i abâda müstakîm ol Kemterî
Gösterir vahdet elin kalktıkça kesret perdesi

(Teganniye başlar.)

Yâr, bana bir eğlence! Yâr, bana bir eğlence!
Meded ey!

---

[3] Ölçek: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün
– – – –

Görünen perdedeki güzellikler, (Tanrının) yarattığı şekillerin sembolüdür; hakikat perdesi, Tanrının ezelî hükmünden başka bir şey değildir. — Dış görünüşte iç görünüşü seyretme olanağı vardır, kalp gözüyle görülen perde, anlayan [= Tanrı sırrını ve gerçeklerini kavrayan] göze engel olmaz. — Gaflet uykusu perdesi dünyayı kaplamış, (fakat) her neye dikkatle baksan iş meydana çıkar. — Marifet, bir hayalden ibaret olan dünyayı [ya da: dünyanın karagöz perdesindeki hayalini] gözden geçirmektir, bu dış görünüş perdesi nice kara gözleri [ya da: Karagöz'leri] mahvetti. — Aşk mumuyla yanıp geçen (şey) senin vücudunun tasviridir, bu gidiş perdesi [yani: dünya], insanı gelip gidici etmektedir. — Hangi gölgeye sığınsan yok olmaz acaba?, (sen) muhabbet perdesi kurup oynatan üstadı gör, (ona sığın). — Ey Kemterî, Muhammet soyunun dergâhında doğru ol, çokluk perdesi ortadan kalkınca, birlik [= «tek varlık», Tanrı], gücünü gösterir.

[4] Lûtfeyle Hüdâyâ bana cânânımı gönder
Can mülkü harâb olmada sultânımı gönder

Meded ey!

(Karagöz yukardan atlar, kavga ederler, Hacivat gider.)

ARA MUHÂVERESİ

(Karagöz bakar ki, karşısındaki o da Karagöz.)

I. KARAGÖZ — Ulan, bu kim?
II. KARAGÖZ — Ulan, bu kim?
I. KARAGÖZ — Şimdi çıldırırım!
II. KARAGÖZ — Şimdi çıldırırım!
I. KARAGÖZ — Sen kimsin?
II. KARAGÖZ — Sen kimsin?
I. KARAGÖZ — Ben Karagöz'üm.
II. KARAGÖZ — Ben Karagöz'üm.
I. KARAGÖZ — Asıl Karagöz benim!
II. KARAGÖZ — Asıl Karagöz benim!
I. KARAGÖZ — Benim refikim[5] de var.
II. KARAGÖZ — Benim refikim de var.
I. KARAGÖZ — Adına «Hacivat» derler.
II. KARAGÖZ — Adına «Hacivat» derler.
I. KARAGÖZ — Biz eskiden beri onunla beraber görüşür konuşuruz.
II. KARAGÖZ — Biz eskiden beri onunla beraber görüşür konuşuruz.
I. KARAGÖZ — Sen bu akşam nereden çıktın?
II. KARAGÖZ — Sen bu akşam nereden çıktın?
I. KARAGÖZ — Seninle derde gireceğiz.
II. KARAGÖZ — Seninle derde gireceğiz.
I. KARAGÖZ — Ben şimdi Hacivat'ı çağırırım.

---

[4] Ölçek: **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

Ey Tanrı, lûtf et, bana sevgilimi gönder; can ülkesi harap olmakta, sultanımı gönder.

[5] **Refik:** arkadaş.

II. KARAGÖZ — Ben şimdi Hacivat'ı çağırırım.
I. KARAGÖZ — Hacivat, aşağı gel!
II. KARAGÖZ — Hacivat, aşağı gel!
HACİVAT — *(İçeriden.)* Geliyorum, Karagöz! *(Semâî ile perdeye gelir.)*

(Semâi Yörük)

[6] On kerre demedim mi sana sevme dokuz yâr
Sekizde vefâ yoktur amâ yedide zinhâr[7]
Altı ile beş dört ile üç başa çıkılmaz
Üçün ikisin terk edegör tâ kala bir yâr

HACİVAT — Beni neye çağırdın, Karagöz?
I. KARAGÖZ — Kuzum Hacivat, bu perdenin Karagöz'ü ben miyim yoksa bu mu?
II. KARAGÖZ — Kuzum Hacivat, bu perdenin Karagöz'ü ben miyim yoksa bu mu?
HACİVAT — Efendim, o da Karagöz, sen de Karagöz.
I. KARAGÖZ — Canım, anladık ama, asıl Karagöz hangimiz?
II. KARAGÖZ — Canım, anladık ama, asıl Karagöz hangimiz?
HACİVAT — Bu perdenin Karagöz'ü sensin.
I. KARAGÖZ — Gördün mü ulan, asıl Karagöz benim!
II. KARAGÖZ — Haydi şuradan, budala sen de! Asıl Karagöz benim!
I. KARAGÖZ — Hacivat, nasıl edeceğiz? Sabaha kadar dövüşecek miyiz?
II. KARAGÖZ — Hacivat, nasıl edeceğiz? Sabaha kadar dövüşecek miyiz?
HACİVAT — Canım efendim, rica ederim, kavga etmeyin!
I. KARAGÖZ — Bu lâkırdı anlamıyor.

---

[6] Ölçek: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün
- - . - - . . - -

[7] Zinhâr: sakın!, aman!

II. KARAGÖZ — Bu lâkırdı anlamıyor.
I. KARAGÖZ — Anlaşıldı, buna dayaktan başka bir çare yok.
HACİVAT — Canım, hakkınıza razı olsanız a!
I. KARAGÖZ — Ben hakkıma razıyım.
II. KARAGÖZ — Ben hakkıma razıyım.
I. KARAGÖZ — Haydi def ol şuradan! *(Vurur.)* Def ol, diyorum! *(Kavga ederler; Karagöz, sonra gelen Karagöz'ü kovar.)* Ne belâ imiş bu be!

MUHÂVERE

HACİVAT — Karagöz geçmiş olsun! Güç belâ kurtuldun.
KARAGÖZ — Sen de kendine eş buldun! *(Vurur.)*
HACİVAT — İyiliğe kemlik![8]
KARAGÖZ — Meşhur meseldir: «Her kime edersen iyilik, anda[9] hazırdır kemlik.» *(Vurur.)*
HACİVAT — Karagöz, seninle konuşmıyayım diyorum, bir türlü yapamıyorum.
KARAGÖZ — Neden konuşmıyacaksın benimle? Aramızdan kara kedi mi geçti?
HACİVAT — Dayaktan başka bir şey bilmiyorsun; seninle iki çift sohbet etsek olmaz mı?
KARAGÖZ — Neye olmaz? Pekâlâ olur! Benim başıma gelenleri hiç sormuyorsun.
HACİVAT — Hayrola, Karagöz!
KARAGÖZ — Bir Beyoğlu'na gittim, üç defa dayak yedim, dördüncü bir dayak daha yiyecektim, çabuk sıvıştım.
HACİVAT — Aman bilâder,[10] pek merak ettim! Ri-

[8] **Kemlik:** kötülük.
[9] **Anda:** onda.
[10] **Bilâder:** birader.

ca ederim, başına gelen ser-encâmı[11] anlat!

KARAGÖZ — Serencebey'i[12] anlatayım! Başkası söylese insan inanmaz, Hacivat.

HACİVAT — Çok merak ettim, Karagöz.

KARAGÖZ — Lâkırdımı kestirirsen, yumruğumu suratına yersin. — Geçen gün evde otururken canım sıkıldı. Ne yapayım, nereye gideyim? diye düşündüm. Nihayet aklıma sen geldin. Hazır evde kimse yokken gideyim, Hacivat'la birlikte gezeriz, dedim.

HACİVAT — İyi akıl etmişsin, Karagöz.

KARAGÖZ — Dayağı yiyeceksin, sesini çıkarma! — Kalktım sizin eve doğru geldim. Kapıyı çalar çalmaz senin koca çomar[13] pencereye koştu: «— Kimdir o?» dedi. Ben de: «— Hacivat evde mi?» dedim. «— Ne yapacaksın?» diye başladı âhiret suali sormaya. Ben de dedim ki: «— Biraz gezelim, diyecektim; aşağıya gönderir misiniz?» der demez, «— Hayır, hayır! o senin gibi terbiyesizlerle görüşemez! Kim bilir alıp nereye götüreceksin. Adamcağız afyonunu yutup yatalı daha on altı saat oldu. Haydi rahatsız etme! İnan olsun, başına bir kova su dökerim! Haydi çekil bakayım oradan!» demez mi? İşte o vakit hiddetim topuklarıma çıktı, küplere bindim.

HACİVAT — Aman bilâder, hiddet etme, onlar saçı uzun, aklı kısa cahildirler, her söyledikleri söze ehemmiyet verilmez.

KARAGÖZ — Her ne hal ise, senin karın beni kovar kovmaz hemen eve geldim; veresiye aldığım alangla[14] pantalonumu giydim, redingotu da giydim, potinlerimi de ayağıma giydim, ışkırlağı başıma geçirdim, bastonumu da aldığım gibi sokağa

---

[11] **Ser-encâm:** başa gelen ibret verici olay.

[12] **Serencebey:** İstanbul'da, Beşiktaş'la Yıldız arasındaki yokuş, Serencebey yokuşu.

[13] **Çomar:** İri köpek, çoban köpeği. (Burada: «Hacivat'ın karısı» anlamında).

[14] **Alangla:** (fr.) a **l'anglais,** İngiliz tarzında.

fırladım.

HACİVAT — Canım, Karagöz, ne tarafa böyle?

KARAGÖZ — Elinin körüne! Ulan, lâkırdı anlatırken sen ses çıkarma!

HACİVAT — Ne darılıyorsun, bilâder, bir daha ağzımı açmam.

KARAGÖZ — Ya açarsan?

HACİVAT — Seni kör göreyim!

KARAGÖZ — Yo, Hacivat, yemin etme!

HACİVAT — Sonra, Karagöz?

KARAGÖZ — Sonra: Evden çıktım, doğru Sirkeci'ye. Saate bir nazar ettim,[15] topa[16] yarım saat var. Hemen bir aşçı dükkânına girdim, bir çorba söyledim getirin diye, on paralık da pide. Yemek önümde, boyuna teyemmüm[17] ettim. «Bop» diye top patladı; çorba mideye ilk posta, ikinci posta bir taskebabı, onu da yedik. Hesabı sordum aşçıya: İki adet sîm[18] mecidiye kuruşundan[19] bir tek metelik[20] eksik.

HACİVAT — Karagöz, ne ucuz!

KARAGÖZ — Bir dakika lâf etmesen ağustosböceği gibi patlıyacaksın.[21]

HACİVAT — Canım, sormıyayım mı?

KARAGÖZ — Sorma da dinle!

HACİVAT — Dinliyorum.

KARAGÖZ — Hiçbir şey söyleme, sus! Şimdi dayak yiyeceksin!

---

[15] **Nazar etmek**: bakmak.

[16] **Top**: ramazanda atılan iftar topu. (Karagöz oyunu genellikle ramazan gecelerinde oynatılırdı).

[17] **Teyemmüm**: su bulunmayan yerlerde su niyetine toprak, kum v.b. gibi nesnelere el sürülerek abdest alma. (Mecaz olarak: bir şeyi ele geçiremeyince, onun hayaliyle avunma).

[18] **Sîm**: gümüş.

[19] **Mecidiye kuruşu**: bir kuruş, yani 40 para. (**İki adet sîm mecidiye kuruşu**: iki kuruş, yani 80 para).

[20] **Metelik**: 10 para. (**İki adet sîm mecidiye kuruşundan bir tek metelik eksik**: 70 para).

[21] Tahir Alangu'ya göre :

HACİVAT — Sustum, Karagöz!

KARAGÖZ — Karnımı doyurduktan sonra iri bir fincan kahve üçüncü katarı teşkil etti. Sonra yavaş yavaş, kayıkların durduğu yere kadar geldim, dolmuşa atladım, doğru rıhtıma. Meteliği bayıldıktan sonra öteye beriye bakarak...

HACİVAT — «Etrâf ü eknâfı temâşâ ederek[22]...»

KARAGÖZ — «Göz süzüp gerdan kırarak...». — Lâkırdı söylemesen patlıyacaksın! — Sallana sallana yürümeğe başladım. Ne kadar gittiğimin farkında değilim. Birisi bana: «— Sakallı, na, gel!» diye çağırdı. Bir de etrafıma baktım: Ulan! Allı pullu, allı mavili kırmızılı, üç otuzluk dört yirmilik[23] matmazeller etrafımı almış.

HACİVAT — Aman Karagöz! Sakın öyle yerlere girme!

KARAGÖZ — Ulan, o kadar midesiz miyim ben?

HACİVAT — Belki şeytana uyarsın.

KARAGÖZ — Şeytana uyarsam sana uyarım.

HACİVAT — Ulan, ben şeytan mıyım?

KARAGÖZ — Şeytandan da geri kalmazsın! — Ne ise, ben hiç aldırmadım. Derken, ne oldu bilmem, «— Uç baba torik!» diye birisi bağırmaz mı? Haydi arkasından biri daha: «— Uç baba leylek!» dedi. Böyle iltifatlarla biz köşeyi döndük, yavaş yavaş yokuşu tırmandık. Şaka maka derken saat bir buçuk, ikiye gelmişti. Nasıl oldu bilmem, bir sokağa daldım, pencerelerden bir iki baş gözüküyor, bunlar da esnaftan[24] ama, biraz kibar olmalı, sesleri çıkmıyor, adamı öyle ötekiler gibi çağır-

---

Karınca ile ağustosböceği karşılaşmışlar. Karınca, ağustosböceğine «cüce» demiş. Gayet kibirli olan ağustosböceği bunu şanına yedirememiş, o günden itibaren «karıncacık, bel incecik, bana cüce dedi dedi dedi...» diyerek çatlar geberirmiş. (H. Ritter, **Karagös**, c. III. s. 126/n. 2)

[22] **Etrâf ü eknâfı temâşâ ederek:** dört-bir yanı seyrederek.

[23] **Üç otuzluk, dört yirmilik:** doksan, seksen yaşında.

[24] **Esnaf:** (burada) orospu.

muyorlar. Sokak biter bitmez, Tepebaşı'na geldiğimi anladım.

HACİVAT — Karagöz, epey mesâfe kat etmişsin.[25]

KARAGÖZ — Evet, epey kadayıf yedik. — Ulan, vay canına yandığımın! Madamlar, müsyöler, matmazeller, efendiler, beyler, ağalar, züppeler, zenginler, züğürtler, kopuklar, külhanbeyleri! Vay efendim vay! Bütün millet orada. Biraz daha yukarı çıktım, bir kapının önüne birçok resimler koymuşlar; herkes geliyor oraya, gelip bilet alıyor. Meğer orada sinematoğraf mıdır minagotoraf mıdır nedir?...

HACİVAT — Sinematograf.

KARAGÖZ — O oynuyormuş. Ben de gittim, ne olursa olsun şurasını da göreyim, dedim. Bilet verilen yere sokuldum, çeyreği uzattım, «— Bir bilet ver!» dedim, herif yüzüme bakmadan: «— Karşıdan alınız!» dedi.

HACİVAT — Demek ki, Karagöz, oyun biletini karşı taraftan veriyorlar.

KARAGÖZ — Evet, öyle imiş. «— Karşıda kahve dükkânı var, oradan bilet alınır mı?» dedim, o da bana: «— Karşıki gişeden al!»... Hoppala!.. «— Hangi şişeden alayım? Orası sizin oyun mu? Sizin oyuna gireceğim!» dedim. «— Evet, bizim!» dedi. Ben de dümeni o tarafa kırdım, herif çeyreği aldı, elime bir bilet verdi, bileti verdiğim gibi beni karanlık bir yere tıktılar.

HACİVAT — Sakın ahır olmasın, Karagöz?

KARAGÖZ — Evet, ahırmış. Sizin peder orada arpa yiyor. Sırtın kaşınıyor galiba!

HACİVAT — Niye kızıyorsun?

KARAGÖZ — Niye kızmam? Girdiğim yeri ahıra benzettin.

HACİVAT — Pekâlâ, o karanlık yer neresi imiş?

KARAGÖZ — Tiyatro imiş. İçeriye girdim, birtakım hayaller gördüm, sonra biraz daha aşağıya bak-

---

[25] Mesâfe kat etmek: yol almak.

tım: Ulan, koca bir ev tutuşmuş yanıyor, itfaiye bile gelmiş de benim haberim yok.

HACİVAT — Karagöz, kaçaydın!

KARAGÖZ — Niye kaçacaksın? Hemen ben: «— Yangın var!» diyerek başladım yangın yerine doğru koşmaya. Derken, efendim, bir yere çattım, başladım yuvarlanmaya; hem yuvarlanıyorum, hem de sille tokat her taraftan bize iniyor.

HACİVAT — Sen de onlara vur, bilâder!

KARAGÖZ — Nasıl vuracaksın?

HACİVAT — Niçin seni dövüyorlar?

KARAGÖZ — Ben de farkında değilim. Benim de niyetimden geçiyor, «Bir tokat vurayım!» demeye kalmadı, ortalık bir aydınlık oldu. O zaman farkına vardım ki, ben yangın yerine doğru koşarken ahalinin üzerine yıkılmışım. Yumruk, tokat, derken bizi adamakıllı aşağıya kadar uçurmuşlar. Ben hâlâ dayak yiyorum, o patırtıda gözüme yangın olan taraf ilişti. Bir de ne görsem beğenirsin?

HACİVAT — Ne gördün, Karagöz?

KARAGÖZ — Bembeyaz bir perde.

HACİVAT — Yangın basılmış mı?

KARAGÖZ — Ben de farkında değilim basılmış mı basılmamış mı.

HACİVAT — Tahminen yangın ne taraftaydı?

KARAGÖZ — Marmara açıklarında.

HACİVAT — Deli mi oldun, Karagöz? Hiç deniz tutuşur mu?

KARAGÖZ — Lâkırdımı bitirmeden lâkırdı karıştırdın. Suratına bir tokat atarsam görürsün.

HACİVAT — Pekâlâ, sonra ne oldu?

KARAGÖZ — Ne olacak? İki kişi benim kolumdan tuttukları gibi kapı dışarı beni attılar, biz de soluğu burada aldık.

HACİVAT — Aman Karagöz, geçmiş ola!

KARAGÖZ — Geçirdik. Biraz edelim mola! *(Vurur. Hacivat gider.)*

FASIL

(Şarkı ile Çelebi gelir. Hacivat tarafına bahçe konur.)

(Şarkı Hicâzkâr[26])

[27] Gel seninle yarın ey serv-i revân
Olalım mahfîce Göksu'ya revân
Dide-i ağyârdan olup nihân
(Nakarât)
Olalım mahfîce Göksu'ya revân

Gonce gülsün sen dahi ey verd-i nâz
Zevk et açılsın gözün gönlün biraz
İki yıldır gitmedin bari bu yaz
Olalım mahfîce Göksu'ya revân

HACİVAT — *(Gelir.)* Vay beyim, uğurlar olsun!
ÇELEBİ — Allaha emanet ol, Hacivat Çelebi!
HACİVAT — İyisiniz inşallah, efendim?
ÇELEBİ — Teşekkür ederim, Hacivat Çelebi, siz de iyi misiniz?
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Siz de ayı mısınız, Hacivat, yoksa kurt mu?
HACİVAT — Duada efendim kusurum yok.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Duvarda kusuru yok, temeli fâsid[28] keratanın.

---

[26] **Hasim mecmuası**, 2. bas., s. 107; **Hânende**, s. 185; **Gülzâr-i musiki**, s. 106

[27] Beste: Dellâl-zâde İsmail Efendi. (1807 — 1869).

[27] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilün**

- . - - - . - -

Metin: Enderunlu Vasıf (? 1824), **şarkı**.

Ey yürüyen servi [= servi boylu], yarın seninle Göksu'ya gidelim, başkalarının [= rakiplerin] gözlerinden saklanıp gizlice Göksu'ya gidelim. — Konca gülsün, ey nazlı gül, zevk et de biraz gözün gönlün açılsın; iki yıldır gitmedin, bari bu yaz gizlice Göksu'ya gidelim.

[28] **Fâsid**: bozuk.

ÇELEBİ — Buraya gelişimin sebebini bilir misiniz, Hacivat Çelebi?

HACİVAT — Hayrola efendim?

ÇELEBİ — Şu bizim Mürgzâr Bâğı[29] yok mu?

HACİVAT — Evet efendim, var.

ÇELEBİ — O bahçeyi size teslim edeceğim, içerisinde köşkün eksiğine gediğine ve bahçenin tımarına[30] nezâret[31] edeceksiniz. Meşhur meseldir[32]: «Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur.»

HACİVAT — Evet. Bendeniz de elimden geldiği kadar sa'y ü gayret ederim.[33] Bahçıvan tutar, bahçeyi kirizme[34] ettiririm; şükûfelere[35], sebzelere bakarlar, sularlar, bağ budama zamanı ağaçları budarlar ve sâir eksiğine bakarlar.

ÇELEBİ — Buyurun, gidelim de bahçeyi teslim edeyim!

HACİVAT — Buyurun efendim! *(Giderler.)*

ÇELEBİ — *(İçeriden.)* Bak, Hacivat Çelebi, bunlar salkım ağaçlarıdır, kırmızı, sarı, beyaz, mor, türlüsü var.

HACİVAT — *(İçeriden.)* Evet efendim.

ÇELEBİ — Bunlar da karanfil saksılarıdır, bunların da envâi[36] var.

HACİVAT — Kulunuz elime çakıyı alır bunların budama zamanı kendim budarım, ve sâir elimden gelen şeyleri de bahçıvana bırakmam, kendim yaparım.

ÇELEBİ — Bendeniz gidiyorum, Hacivat Çelebi. Şu iki yüz lirayı da alın.

---

[29] **Mürgzâr Bağı:** kuşlar bahçesi. (**Mürg:** kuş; **mürgsâr:** kuşların bulunduğu yer, kuşluk; **bâğ:** bahçe).

[30] **Tımar:** bakım (Arapça **timar**'dan bozma).

[31] **Nezâret:** bakma.

[32] **Mesel:** atasözü.

[33] **Sa'y ü gayret etmek:** çalışıp çaba göstermek.

[34] **Kirizme:** toprağı derince kazarak altını üstüne getirme.

[35] **Şükûfe:** çiçek.

[36] **Envâ:** neviler, türler, çeşitler.

HACİVAT — Efendim, ard kapıdan teşrif buyurun!
ÇELEBİ — Allahaısmarladık. *(Gider.)*
HACİVAT — Devlet ü ikbâlle![37]

(Perdeye gelir.) Ey Karagöz, bak, ben bir bahçe sahibi oldum, hem de beş on kuruş beyefendiden aldım. Sen orada çatla patla! *(Evine gelir.)*

KARAGÖZ — *(İçeriden, makam ile.)*

[38]Gider oldum gözyaşını dökerim dökerim
Aman karı senin hotozuna işerim
Aman aman ey ey

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Herif, ne oldun?
KARAGÖZ — Ben de ne olduğumu bilmiyorum
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Deminden türkü söylüyordun, şimdi ağlıyorsun, hava değişti.
KARAGÖZ — Hacivat'a bir çebellebi[39] geldi.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Hacivat leblebi mi yedi?
KARAGÖZ — Hayır, nohut yuttu. — Ulan, nasıl lâkırdı anlarsın sen?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne bileyim? Senin lâkırdından bir şey anlaşılmıyor ki!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Hacivat'a bir bey geldi, bir bahçe teslim etti, iki yüz tane altın verdi.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Pekâlâ, onun kısmeti ayağına gelmiş. Sen de tevekkül[40] ol, senin de kısmetin ayağına gelir.
KARAGÖZ — Benim kısmetim ayağıma gelinceye kadar, gider Hacivat'tan isterim.

---

[37] **Devlet ü ikbâlle:** mutlulukla. (Eskiden, konuk uğurlanırken söylenen nezaket sözü).

[38] Ölçek: 11 (4+4+3)

Müzik gereğince doldurulan fazla sözler atılınca, dizelerin asıl yapısı şöyledir

Gider oldum gözyaşını dökerim
Karı senin hotozuna işerim.

[39] **Çebellebi:** «çelebi» sözcüğünün bozulmuş biçimi.

[40] **Tevekkül:** kadere boyun eğme, her şeyi Tanrıdan bekleme.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Sen bilirsin.
KARAGÖZ — *(Perdeye gelir, bahçe kapısını çalar.)* Bana baksan a, çakçıvancı![41]
KÖPEK — *(İçeriden havlar.)* Hav, hav, hav!
KARAGÖZ — Ulan, seni istemiyorum, babanı gönder! *(Bahçe kapısını çalar.)* Çakçıvancı!
KÖPEK — Hav, hav, hav!
KARAGÖZ — Ulan, çakçıvancı!
KÖPEK — *(Gelir.)* Hav, hav, hav, hav, hav!
KARAGÖZ — Ulan, oşt! *(Köpek, Karagöz'ü ısırır, her tarafını. Köpek bahçeye gider, Karagöz eve gelir.)*

KARAGÖZ'ÜN KARISI — A herif, ben mayısta yalvardım: «— Kocacığım, bana para ver de, üç tane boynuz ensemden hacamat olayım!» diye; bana vermedin, bak kendin ne güzel hacamat olmuşsun!
KARAGÖZ — Sen hacamat olmak mı istiyorsun?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Evet.
KARAGÖZ — Sen bana bir parça ekmek ver de, ben sana hacamatçıyı getireyim.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Al bakalım! Leğen hazırlayım mı?
KARAGÖZ — Zırla zırlama, orasını bilmem.

(Karagöz perdeye gelir.) Ben şimdi kolayını bilirim. *(Bahçenin kapısını çalar, köpek dışarı gelir.)* Al bakalım! *(Köpeğe ekmek verir, köpek yer.)*
KÖPEK — Nam, nam, hav, hav, nam, nam!
KARAGÖZ — Köpoğlu, insan gibi lâkırdı edecek! — Al bakalım, köpoğlu!
KÖPEK — Nam, nam, nam, hav, hav, hav!

(Karagöz, köpeği eve götürür.)
KÖPEK — *(Hem Karagöz'ü, hem karısını ısırır.)* Hav, hav, hav!
KARAGÖZ — Aman, öldüm! Her tarafımı ısırdı köpoğlu!

---

[41] **Çakçıvancı**: bahçıvan(cı).

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(Bağırır.)* Aman herif, bu nasıl şey? Her tarafım yara oldu, bütün dişledi!
KARAGÖZ — Benim de her tarafımı şişledi.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Sen neredesin, herif?
KARAGÖZ — Ben korku ile küpe düştüm.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ben de badyanın[42] içine düştüm.
KARAGÖZ — Çık oradan!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, gel de çıkar, ben kendim çıkamam!
KARAGÖZ — Ben nasıl çıkarayım? Nasılsa kurtulduk!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ben de güçle çıktım.

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Ey Hacı Cavcav, şimdi ne yapacaksın? *(Bahçe kapısını çalar.)* Ey, bahçıvancı, bahçıvancı!
HACİVAT — *(İçeriden.)* Canım, kimdir o kapıyı çalan?
KARAGÖZ — Bana şuradan on paralık tereotu ile yirmi paralık maydanoz kopar.
HACİVAT — Burası sebze bahçesi değil, şükûfe bahçesi.
KARAGÖZ — O küfeden de kopar on paralık.
HACİVAT — Canım, kim bu kapının önündeki? *(Dışarı gelir.)* Ne o, Karagöz? Ne istiyorsun?
KARAGÖZ — Ulan, benim iyiliğimi bilmezsin!
HACİVAT — Hayrola, Karagöz, ne oldu?
KARAGÖZ — Ne olacak? Geçen akşam evde uykum kaçtı.
HACİVAT — Olur ya! Bazen uykusu kaçar, bazen de insan Yemliha[43] gibi yirmi dört saat uyur.
KARAGÖZ — Evet. Pencerenin önüne oturdum, cumbadan etrafı seyrediyorum. Karanlıkta iki üç kişi geldi bizim cumbanın altına.
HACİVAT — Evet.
KARAGÖZ — Usul usul konuşmaya başladılar.

---

[42] **Badya:** ağzı geniş büyük kab.

[43] **Yemliha:** Kur'an'da anlatıldığına göre, bir mağarada uzun süre uykuya dalan yedi kişiden biri.

HACİVAT — Ne konuşuyorlardı, Karagöz?

KARAGÖZ — İçlerinden biri ötekilerine dedi ki: «—Haberiniz var mı?» diye sordu. Onlar da: «— Neden haberimiz olacak? Bir şey mi olmuş?» dediler. «— Hacivat'a bir bey gelmiş, iki yüz lira para vermiş, bir bahçe teslim etmiş.» dedi. Sonra bunlar karar verdiler: «Bir akşam bahçeye gireriz, Hacivat'ı öldürürüz, paraları da alırız.» dediler.

HACİVAT — Pekâlâ, şimdi senin maksadın ne?

KARAGÖZ — Paraları bana verirsin, ben saklarım.

HACİVAT — Ben sana paraları verirsem, onlar bahçeye gelmiyecekler mi beni öldürmeğe?

KARAGÖZ — Gelecekler.

HACİVAT — Mademki gelecekler, beni öldürüp mundar[44] kanıma girdikten sonra o paralar sende kalacağına o babayiğitlere helâl olsun. Ben sana böyle desise[45] ile para vermem vermem; hem de seni bahçeye koymam koymam koymam! *(Karagöz'e tekme ile vurur.)*

KARAGÖZ — Vay köpoğlu, yutmadı! — Ben de, Hacı Cavcav, bu akşam bu bahçede sana rahat vermem vermem vermem! *(Gider.)*

(Semâî ile Acem [= Nöker] gelir.)

(Semâî Uşşâk[46])

[46] Haylı dem zencîr-i zülf-i aşkının meftûniyem
Bir saçı leylî güneş-ruhsârının mecnûniyem

Çektiğim hep derd-i dildendir benim Ârif dahi
Söylemem bilsin bilenler ben kimin meftûniyem

Hayrânın olam kurbânın olam sergerdânınem
Aman biçârenem ey yâr!

ACEM — *(Gazel okur.)*

---

[44] **Mundar:** murdar, pis.

[45] **Desise:** Hiyle.

[46] bk. **Ağalık,** s. 105/n. 46-47

[47] Kanda varsa âşık-i biçâre cânânın arar
Derd ile biçâr olan elbette dermânın arar

Sanma rahmından sunar desti dil-i mecrûhuma
Ol kemân-ebrû ciğerde tîr-i müjgânın arar

Verd-i gülzâra dokunmakta sabânın kasdı var
Andelîb-i binevânın zâr-i pinhânın arar

HACİVAT — *(Semâî ile perdeye gelir.)*

[48] On kerre demedim mi sana sevme dokuz yâr
Sekizde vefâ yoktur amâ yedide zinhâr
Altı ile beş dört ile üç başa çıkılmaz
Üçün ikisin terk edegör tâ kala bir yâr

[49] Hoş âmedî, safâ âmedî,[50] İran gülü he he hey!
ACEM — Hoş bulmuşam, safâ bulmuşam, meydan bülbülü cânım baba he he hey!
KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Birisi «— Hoşafı kim içti?» diyor, öteki de «— Ben içmedim!» diyor.
HACİVAT — Efendim, böyle ne taraftan âyende[51], ne tarafa revendesiniz?[52]
ACEM — Pes[53] ki menim özümden suâl edübdi?
HACİVAT — Evet efendim.
ACEM — Men çoh yerler dolaşmışam.
HACİVAT — Ne tarafları dolaştınız, ne taraflarda gezdiniz?
ACEM — Diyâr-i Tahrân.
KARAGÖZ — Diyâr-i tarhana.
ACEM — Diyâr-i Horasân.
KARAGÖZ — Diyâr-i kireçhâne.
ACEM — Diyâr-i Hoy.

---

[47] bk. **Ağalık**, s. 105/n. 48-49

[49] bk. s. 174

[48] Hacivat'la Acem'in buradaki konuşması, ufak-tefek bir iki farkla, **Ağalık** oyununda da tekrarlanmıştır. (bk. **Ağalık**, s. 106-110

[50] **Hoş âmedî, safâ âmedî**: hoş geldin, safâ geldin.

[51] **Âyende**: gelen.

[52] **Revende**: giden.

[53] **Pes**: imdi.

KARAGÖZ — Ma ma ma ma moy!
ACEM — Diyâr-i Tiflis.
KARAGÖZ —Hacivat da müflis, ben de müflis.
ACEM — Diyâr-i Kâşân.
KARAGÖZ — Diyâr-i nişan.
ACEM — Diyâr-i Şirâz.
KARAGÖZ — Diyâr-i kiraz.
ACEM — Diyâr-i Îrân.
KARAGÖZ — Diyâr-i ayran.
HACİVAT — Demek ki efendim, zât-i âliniz İran'lısınız?
ACEM — Beli.[54]
HACİVAT — İran'da ne isimle yâd olursunuz?
ACEM — İran'da Hâce Serfirâz'ın nökeri[55] Baba Nukud deyelle.[56]
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hoş geldin, baba yoğurt! Kova ile mi teşrîf ettiniz, yoksa torba ile mi?
HACİVAT — Karagöz, defol oradan!
KARAGÖZ — Nene lâzım senin? Ne tef olurum ne de dümbelek! Sen işe karışma, kelek oğlu kelek!
ACEM — Pes ki sizin ismivüze ne deyelle?
HACİVAT — Akdeniz'in hartısı, Karadeniz'in martısı, lâkırdı kavafı, insan sarrafı, Bursalı Hacı Evhad nâmiyle meşhûr-i âfâkım[57].
ACEM — Pes ki Hacivat sensen? Pes ki Hacivat sensen?
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hacivat da sersem, sen de sersem!
HACİVAT — Yıkıl oradan, Karagöz! O senin tanıdığın adamlardan değil, o İran gülüdür İran gülü!
KARAGÖZ — O İran gülü ise, ben de İstanbul'un bülbülü.
ACEM — Sen mennen mizahlanisen?[58]
KARAGÖZ — Ulan, seninle alay edersem ne olur?

---

[54] **Beli:** evet.
[55] **Nöker:** maiyet memuru, hizmetçi.
[56] **Deyelle:** derler.
[57] **Meşhûr-i âfâk:** ünü dünyayı tutmuş.
[58] **Mennen mizahlanisen:** benimle alay mı ediyorsun?

ACEM — Fârisî midânem.[59]

KARAGÖZ — Kayısı bir tane, iki tane, sana ne?

ACEM —

[60] Âhû zitu âmûht behengâm-i devîden
Rem kerden ü istâden ü vâpes nigerîden
Pervâne zimen şem' zimen gül zimen âmûht
Efrûhten ü sûhten ü câme derîden

KARAGÖZ —

Âhû zer-i muşmula şalgam kemiden
Râvî ki rivâyet eder altun kemeriden
Pervâne küned der kelebek suluca armut
Palto-i merâ ez ceket-i köhne deriden

HACİVAT — Karagöz, bunlar ne?

KARAGÖZ — Bunlara âcizâne «Eş'âr-i uydurmasyon-i nâmütenâhî»[61] ta'bîr ederler.

HACİVAT — Efendim, sebeb-i teşrîfiniz[62] ziyaret kasdıyle mi, yoksa ticaret maksadıyle mi?

ACEM — Ticaret gasdinen gelenin gılığı bele[63] olurdi ha?

HACİVAT — Demek ki efendim, ziyâret kasdıyle geldiniz?

ACEM — Îrân'da menim ağam olubdi, kendisi târîhe çoh merâğ edübdi. Bir gün bele gene târîh mütâlea edende görmüş ki Rûm'da[64] bir Mürgzâr Bâğı olubdi. Oni görmeği çoh merâğ etmiş, meni çağırıbdi. «— Mene bah, nökerî». Men de dedim ki: «— Ne var, ağa?». «— Rûm'un mesîregâh[65] mahallinde bir Mürgzâr Bâğı olubdi, tez esbine

---

[59] **Fârisî midânem:** Farsca bilirim.

[60] Ölcek: **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

Ahu koşarken ürkmeyi, durmayı, dönüp bakmayı senden öğrendi; pervane yanmayı, mum alevlenmeyi, gül giysisini parçalamayı benden öğrendi.

[61] **Eş'âr-i uydurmasyon-i nâmütenâhî:** alabildiğine uydurmasyon şiirler.

[62] **Sebeb-i teşrîf:** geliş nedeni.

[63] **Bele:** böyle.

[64] **Rûm:** «diyâr-i Rûm», Osmanlı ülkesi.

[65] **Mesîregâh:** gezme yeri.

süvâr olub[66] Rûm'a gedip o bâğın bâğbânını[67] bulun da biz de ardından şimdi püserinen[68] berâber gelübdi.» deye meni gönderdi.

HACİVAT — İşte efendim, o bâğın bâğbânı bendenizim.

ACEM — Pes ki bâğbân sensen?

HACİVAT — Kulunuz, efendim.

ACEM — Bâğı bahçeyi temâşâ edende...

HACİVAT — Efendim, teslim edin akçeyi, temâşâ ettireyim bahçeyi.

ACEM — Temâşâ edeyim bahçeyi, teslîm ederem ahçeyi.

HACİVAT — Buyurun efendim, gidelim. *(Bahçeye girerler.)*

ACEM — Hacivat Çelebi, çoh yahşidi[69] bahçevüz! Al, Hacivat Çelebi, sene min dâne dinâr.[70]

HACİVAT — Eksik olmayın efendim! Arka kapıdan gidin!

ACEM — Kebâblar kızaranda, bâdeler[71] nûş[72] olanda, İbrahimağa çayırı'ndan[73] ağamı alub gelende. Allahaısmarladık!

HACİVAT — Safâ geldiniz efendim! — Ey Karagöz, artık duyuldum! Bana gelen gelene. İran'dan, Tahran'dan bir Acem geldi, yüz tane[74] dinâr verdi. Sen orada çatla patla! *(Gider.)*

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Aman aman aman!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, yine ne oldu?

KARAGÖZ — Ne olacak? Hacivat'a bir Acem geldi.

---

66 **Esbine süvâr olub:** atına binip.

67 **Bâğbân:** bahçıvan.

68 **Püser:** oğul. **(Püserinen:** oğul ile).

69 **Yahşi:** güzel, iyi.

70 **Dinâr:** altın para. (On dirhem saf gümüş değerinde).

71 **Bâde:** şarap.

72 **Nûş:** içme.

73 **İbrahimağa çayırı:** Haydarpaşa sınırında bir bölgenin adı. Eskiden kervanlar oradan kalkarmış. Orada bir de «ayrılık çeşmesi» varmış.

74 **Yüz tane:** Acem'in az önceki konuşmasına ve daha aşağıdaki konuşmalara göre, bin tane olması gerekir.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Hacivat bir incir mi yedi?
KARAGÖZ — Hayır, bir küfe üzüm yedi. — Bizim karı da hiç lâkırdı anlamaz.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Canım, ne oldu?
KARAGÖZ — Hacivat'a bir Acem gelmiş, yüz tane[74] dünya[75] altını vermiş.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Dünya altını olur mu?
KARAGÖZ — Hacivat söyledi, ne bileyim ben?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Şimdi ne olacak?
KARAGÖZ — Gidip Hacivat'tan istiyeceğim.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Hiç verir mi?
KARAGÖZ — Belki merhamete gelir de verir.

(Perdeye gelir, bahçe kapısını çalar.)
Bana baksan a, bahçıvancı!
HACİVAT — *(İçeriden.)* Yine kimdir o kapının önündeki? *(Gelir.)* Yine ne var, Karagöz?
KARAGÖZ — Aman Hacivat, ölüyorum.
HACİVAT — Ne oldu, Karagöz?
KARAGÖZ — Ne olacak! Sarılık olmuşum.
HACİVAT — Okutsan a!
KARAGÖZ — Pabucubüyüğe mi?
HACİVAT — Bir insan sarılık olursa okunduğu vakit geçer.
KARAGÖZ — Bana başka ilâç salık verdiler.
HACİVAT — Nasıl ilâç o?
KARAGÖZ — Bin tane dünya altınını bir ipe dizip boynuma asmalı imişim.
HACİVAT — Ey sonra?
KARAGÖZ — Sonrası... Ol altınlar çangıl mangıl ettikçe illet baştan aşağıya doğru inermiş; çıngıl çıngıl ettikçe göbekten aşağıya inermiş, sonra ayağından fırlar gidermiş.
HACİVAT — Pekâlâ! O senin söylediğin altın var bende, hem de bin tane. Sana vereyim de yap. Sonra illet def olduktan sonra altınları geri iade edeceksin değil mi?
KARAGÖZ — Öyle demediler.

---

[75] **Dünya:** «dinâr» demek istiyor.

HACİVAT — Ya ne dediler?
KARAGÖZ — «— Sonra altınları birer birer bozdurup ye.» dediler.
HACİVAT — Karagöz, ben sana öyle desise ile para vermem vermem, hem de bahçeye koymam koymam! *(Tekme vurur.)* Giderim. *(Gider.)*
KARAGÖZ — Vay kerata vay! Ben de sana, Hacivat, eğer Karagöz isem, bu bahçede rahat vermem vermem vermem! *(Gider.)*

(Şarkı ile Acem'ler gelirler: önde Ağa, ortada Nöker, arkada Püser.)[76]

(Şarkı)

[77] Pencerede şişem var
Gül ile benefşem var
Kız seni alır kaçarım
Peşimize düşen var

Bir su içtim testiden
Gözlerimi mest iden
Elimden aldı rakip
Benim yâri eskiden

AĞA — Mene bah, Nöker!
NÖKER — Ne var, Ağa?
AĞA — Bâğbâne ünle[78] diyirem.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Ulan, bahçeye Acem'ler gidiyor, ben de bunlara katılır giderim.

(İçeriden.) Abla!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne var, herif?
KARAGÖZ — Bizim merkep nerede?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Aşağıdaki odada bez dokuyor.

---

[76] Burada açıklanmamakla birlikte, oyunun yürüyüşünden anlaşıldığına göre, Acem'ler perdeye at üzerinde gelirler.

[77] Ölçek: 7

[78] Ünlemek: seslenmek, çağırmak. (Ün: ses, yüksek ses).

KARAGÖZ — Merkep çulha'mı,[79] bez dokuyacak?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Koynumda değil ya! Ahırda.
KARAGÖZ — Bizim karı kinâye söylüyor, hakkı da var! — Gel bakalım bizim arkadaş!
MERKEP — *(Anırır.)* A-i, a-i!
KARAGÖZ — Şimdi şarkı söylemenin zamanı değil! — Meşinden bir su kovası vardı, ne oldu?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Mutfaktadır.
KARAGÖZ — Onu başımıza giyelim!

(Perdeye gelir.) Deh deh! *(Makam ile.)* Tarator[80] havanı, cânım, saat yelkovanı!
AĞA — Nöker, bâğbâne ünle!
NÖKER — Aman Ağa, siz ünleyün!
AĞA — Bâğbân baba! Bâğbân baba! Biyâ biyâ[81], ulan he he hey!
NÖKER — Bâğbân baba! Bâğbân baba! Biyâ biyâ, ulan he he hey! — Püser sen de ünle!
PÜSER — Bâğbân baba!
KARAGÖZ — Canım, a canım! Ne kadar da nazik!
PÜSER — Bâğbân baba! Biyâ biyâ, ulan he he hey!
KARAGÖZ — Nöbet bizim. — Bahçıvan kerata! Bahçıvan kerata! Pilâv zerde aşure hey!
HACİVAT — *(Gelir.)* Buyurun efendim, buyurun! *(Gider.)*
KARAGÖZ — Acele etme kerata, geliyoruz!
AĞA — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gittim Mürgzâr Bâğı'nın aşkına, yâ hey! *(Gider.)*
NÖKER — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gittim Mürgzâr Bağı'nın aşkına, yâ hey! *(Gider.)*
PÜSER — Aşk-i yârân...
KARAGÖZ — *(Püser'in atının arkasına biner.)* Acele etme, beraber gideceğiz.

---

[79] **Çulha:** El tezgâhında bez dokuyan kimse.
[80] **Tarator:** ekmek içi, ceviz, zeytinyağı, sarmısak ve sirke ile yapılan bir çeşit salça.
[81] **Biyâ:** gel.

PÜSER — Yıhıl, gurumsah[82] kişi, yıhıl derem! *(Kovar.)*

KARAGÖZ — *(Merkebine biner.)* Yıkıldık.

PÜSER — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gittim ağamın aşkına, yâ hey! *(Gider.)*

KARAGÖZ — Nöbet bizim. — Ekşili ayran, muhabbetli hayvan, filân filân! Ben de gittim Acem'lerin gümüş haşalarını[83] çalmak aşkına! — Haydi ulan, bahçe kapısı kapanacak! *(Merkebin götüne eli ile vurur.)* Haydi bakalım! — Yürümeye niyeti yok. Nasıl yürüsün, açlıktan anası ağlıyor! *(Vurur, merkep ön ayaklarını kaldırır.)* Haydi bakalım! Demirlendin mi buraya? *(Merkep ön ayağını indirir, ard ayağını kaldırır.)* Çocuklar gibi sıralıyor[84]. — Kuzum merkep, canım merkep, yürü! *(Vurur; merkep, gayet serî,[85] durduğu yerde yürür gibi hareket eder, bir karış ileri gitmez.)* Ulan eşşoğlu eşek! demirlendin mi? Yürü! *(Merkep yine başlar, gayet serî, yerinde hareket etmeye.)* Sakalar suya yakın! Ulan, yangın tulumbası mısın, merkep misin, eşşoğlu! *(Merkepten iner, bahçenin kapısına götürür, merkep yine yürümez, geri geri gelir.)* Anlaşıldı, bizim kavlimiz[86] vardır: Altı ay bu beni taşır, altı ay da ben bunu taşırım; nöbet benim, *(Merkebi omuzuna alır.)* Ekşili ayran, muhabbetli hayvan! Ben de gittim Acem'lerin eşyalarını çalmak aşkına, yâ hey! *(Bahçeye girer.)*

HACİVAT — Efendim, safâ geldiniz!

AĞA — Safâ bulmuşuh, Hacivat Baba!

HACİVAT — Efendim kaç kişi geldiniz?

AĞA — Bir men, bir Nöker, bir de Püser.

HACİVAT — Efendim, aşağıda birisi var, gümüş ha-

---

[82] **Gurumsah:** kurumsak, deyyus, pezevenk.

[83] **Haşa:** at ve benzeri binek hayvanlarında eyerin altına konan keçe, ya da kalın kumaş; öbür adı: **belleme.**

[84] **Sıralamak:** küçük çocuğun tutuna tutuna yürümesi.

[85] **Serî:** sür'atli, hızlı.

[86] **Kavl:** söz, sözleşme.

şaları karıştırıyor.

AĞA — O zât bizden değildi.

HACİVAT — Bendeniz anladım kim olduğunu. *(Karagöz'e hitâben.)* Bana baksan a, Acem baba, buraya gel!

KARAGÖZ — Peski eski, meski testi[87]...

HACİVAT — Dışarı! *(Karagöz'e vurur.)* Dışarı!

KARAGÖZ — Ne vuruyorsun, eski testi mesti?

(Perdeye gelirler, Karagöz başını önüne eğer.)

HACİVAT — Kaldır, şahsını[88] göreyim!

KARAGÖZ — Bak, aşağısını[88] gör.

HACİVAT — Kaldır, diyorum, başını!

KARAGÖZ — Bugün yortusu var, kalkmaz.

HACİVAT — Kaldır!

KARAGÖZ — *(Başını kaldırır.)* Buyrun görün!

HACİVAT — Vay, Karagöz!

KARAGÖZ — Ne var?

HACİVAT — Bu kılık kıyafet?

KARAGÖZ — Sıçanlara ziyafet

HACİVAT — Aklın sıra bahçeye girip de balıçede oturacak mısın?

KARAGÖZ — Oturacaktım.

HACİVAT — Pekâlâ! Niçin tek durmuyorsun?

KARAGÖZ — Cibilliyet.

HACİVAT — O başındaki ne?

KARAGÖZ — Su kovası.

HACİVAT — Sözde Acem mi oldun? Acem kıyafetine değil, ne kıyafetine girsen, ben seni bahçeye koymam koymam koymam! *(Ayağı ile tekme vurur, gider.)*

KARAGÖZ — Vay köpoğlu, beynimi delecekti! Ben de sana bu bahçede rahat vermem vermem vermem!

(Giderken hatırına gelir.) Ulan, bizim merkebi

---

[87] Acem kılığına girmiş olan Karagöz, sözde Acemce konuşuyor.

[88] Şahsını — aşağısını: Karagöz, ses benzerliğinden yararlanarak, söz oyunu yapıyor.

verin!
HACİVAT — *(İçeriden.)* Atıverin merkebi, atıverin!
KARAGÖZ — Ulan, atmayın!

(Atarlar, merkep ölür; ayakları yukarıda, sırtı yerde.)

Merkep ellerini açmış dua ediyor. Ulan, ben bunu ne yapayım? Şimdi iyi aklıma geldi. *(Baş aşağı kor.)* Kışın üstüne bir yorgan: tandır olur. Yemek yediğimiz vakit üstüne siniyi koy, iskemlelik eder. *(Eline alır.)* Ulan, dürbünlük de edecek! *(Dürbün gibi bakar.)* Bak, nereleri gözüküyor, seyr eyle gözüm! «— Burası neresi?» dersen, Kâğıthane! Bak kayıklara, ne kadar kalabalık! — Ben bunu eve götüreyim de pastırma yaparım, kışın yeriz.

(Evine gelir.) Abla!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne istersin, herif?
KARAGÖZ — Al şu merkebi!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — A herif, buna ne oldu?
KARAGÖZ — Ne olacak? Öteki köye konakçı gitti.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bu ölmüş!
KARAGÖZ — Çoktan canı çıktı.

AĞA — *(Hacivat'a hitâben.)* Mene bahsan a, Hacivat Çelebi!
HACİVAT — Buyurun efendim!
AĞA — Âsitâne-i aliyyede[89] zenân[90] tâifesinden çengiler olanda onları apar[91], derem, temâşâ edelim!
HACİVAT — Peki efendim ama, onların çoğu erkek yanında oynamazlar; ara yere bir câr[92] gereriz, o tarafta oynarlar, sizler de dinlersiniz.
AĞA — Beli[93].

---

[89] **Âsitâne-i aliyye:** İstanbul.
[90] **Zenân:** kadınlar. (Tekil: **Zen**).
[91] **Aparmak:** Götürmek. (Burada, **getirmek** anlamında kullanılmış).
[92] **Câr:** çarşaf, örtü.
[93] **Beli:** evet.

HACİVAT — Ben şimdi gider, onların kolbaşılarına haber gönderirim.

(Şarkı ile Zenne'ler gelirler.)

(Şarkı Hüseynî[94]*)*

[95] Gördüğüm gün rûyunu ey mehlika
Dil esîr-i zülfün oldu bî-riyâ
Âh ü zâr oldu işim subh ü mesâ
(Nakarât)
Rahm edip kulluğa dilber kıl sezâ
Olsun her emrine cân ü baş fedâ

Hasretin kan ağlatır her rûz ü şeb
Hep harâm oldu bana şevk ü tarab
Ah nihâyet bulmadı çektim taab
Rahm edip kulluğa dilber kıl sezâ
Olsun her emrine cân ü baş fedâ

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Ulan, çakçeye[96] kızlar geldi! *(İçeriden.)* Abla!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne var, herif?

KARAGÖZ — Beni yavşakla!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne demek «yavşakla»?

KARAGÖZ — Karılar gibi.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ha anladım. Yaşmaklayım, öyle mi?

KARAGÖZ — Bahçeye çengiler gidiyor, ben de onlarla beraber bahçeye gideceğim.

---

[94] **Hânende**, s. 386; **Gülzâr-i Musikî**, 2. bas., s. 223. Beste: Nikogos Ağa (XIX. yy.).

[95] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilün**

Ey ay yüzlü!, (senin) yüzünü gördüğüm gün, gönül (senin) saçının yalansız bir tutsağı oldu, işim sabah akşam ah edip inlemek oldu; ey güzel! acıyıp (beni) kulluğa lâyık gör, her emrine can ve baş feda olsun! — Hasretin her gün ve her gece kan ağlatır, bana neşe ve şenlik hep haram oldu, çektiğim sıkıntı sona ermedi; ey güzel! acıyıp (beni) kulluğa lâyık gör, her emrine can ve baş feda olsun!

[96] Çakçeye: «bahçeye» sözünün bozulmuş biçimi

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Gel, önüme otur.
KARAGÖZ — Oturdum.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Başına bu hotozu giy!
KARAGÖZ — Giydim.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Şunu aşır.
KARAGÖZ — Aşırdım.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Yaşmağı koynuna niye koyuyorsun?
KARAGÖZ — «Aşır» demedin mi?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — İşi gücü hırsızlık.
KARAGÖZ — Seninki de arsızlık.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Dur şöyle bakayım! Oldu. Şimdi bunu da yüzüne tut!
KARAGÖZ — Ben boğuluyorum bunun altında.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Artık orasını bilmem. Feraceyi de giy!
KARAGÖZ — Giydim.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Sesini incelt!
KARAGÖZ — Bir törpü olmalı ki inceltelim.
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Abû, canım, abû![97]
KARAGÖZ — *(Kalın sesle.)* Abû, canım, abû!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — A herif, balık satar gibi oldu!
KARAGÖZ — Ben yaparım, senin nene lâzım?

(Perdeye gelir.) Abû, canım, abû!
KOLBAŞI — Kızlar, gele gele geldik buracığa, daha gönlümüz nereciğe?
OYUNCUBAŞI — Siz önde kösemen,[98] biz arkada eli bağlı kuzu.
KARAGÖZ — Hesapça ben de burada çoban köpeği.
KOLBAŞI — Kızlar, o arkadaki karı kimdir?
ACEMİKIZ — A efendim, odun yarıcının karısı Dût-

---

[97] **Abû, canım, abû:** kendisine yakınlık gösterilen kadının, bu yakınlığı önlemek istermiş gibi, cilve ile çıkardığı ünlem. (Abû: halk ağzında, şaşkınlık ve korku bildiren ünlem).

[98] **Kösemen:** Sürünün önünde giderek ona kılavuzluk eden koç ya da teke.

türü[99] Leylâ.

KARAGÖZ — Ulan, ne tuhaf isim: Düdüklü Leylâ.

OYUNCUBAŞI — Kız, sana mahallede isim takmışlar.

KARAGÖZ — Ne diye isim takmışlar?

OYUNCUBAŞI — «Kirli hanım»[100] diye.

KARAGÖZ — Yalnız bana takmamışlar, sana da takmışlar.

OYUNCUBAŞI — Ne isim takmışlar?

KARAGÖZ — «Kurtlu kaşar»[101] diye.

OYUNCUBAŞI — Sana taktıklarının aslı var.

KARAGÖZ — Ne aslı var ne faslı.

OYUNCUBAŞI — Asla tırnaklarını kesmezsin, yüzünü yıkamazsın, ortalık süpürmezsin, kocana bakmazsın.

KARAGÖZ — Canım sağ olsun!

ACEMİKIZ — Yalnız can sağlığı para etmez.

KOLBAŞI — Kızlar, bahçıvana seslenin!

OYUNCUBAŞI — Evvelâ siz seslenin, Kolbaşı hanım!

KOLBAŞI — *(Makam ile.)*

[102] Hey bahçıvan bahçıvan
A benim cânım bahçıvan
Bahçene kızlar geldi
Aç kapıyı bahçıvan

Oyuncubaşı hanım, sen de söyle!

OYUNCUBAŞI — Başüstüne efendim! *(Makam ile.)*

[102] Bahçıvanım bahçıvan
A benim cânım bahçıvan
Bahçene bülbül geldi
Aç kapıyı bahçıvan

---

[99] **Düttürü:** Tuhaf, gülünç giyimli. **(Düttürü Leylâ:** gülünç giyimli kadın tipi).

[100] **Kirli hanım:** aybaşılı kadın. **(Kirli-hanım peyniri:** yumuşak ve yağlı bir cins beyaz peynir).

[101] **Kurtlu kaşar:** kurtlu kaşar peyniri. **(Yukardaki kirli hanım** sözünü **kirli-hanım peyniri** anlamına alan Karagöz, **kurtlu kaşar** sözünü hem **kurtlu kaşar peyniri**, hem de **kaşarlanmış kurtlu kan** anlamında kullanıyor).

[102] Ölçek: 7.

Acemikız, sen de söyle!

ACEMİKIZ — Başüstüne efendim!

102 Bahçıvanım bahçıvan
A benim cânım bahçıvan
Bahçene kızlar geldi
Aç kapıyı bahçıvan

KARAGÖZ — Sıra bize geldi. *(Makam ile.)*

102 Çakçıvancı çakçıvan
Aç kapıyı çakçıvan
Bahçene pırpızlar[103] geldi
Aç kapıyı çakçıvan

Kırbam suya daldırdım
Dolu diye kaldırdım
Canım imanım kardeş
Bileziğim aldırdım

104 Lâhnâ biber turşusu
Haniya bunun ekşisi

KOLBAŞI — Kızlar, o arkadaki rezalet eden karı kimdir?

ACEMİKIZ — Efendim, Düttürü Leylâ.

---

[103] **Pırpızlar:** hırsızlar.

[104] Kontocu Küçük Virjini'nin söylediği **Turşucu Kantosu**'ndan alınmış «nakarât» beyti. Kantonun ilk ve son bendleri:

Biber turşusu yaparım
Sokakları gezmek kârım
Lâhna patlıcan katarım
Domates salatalık satarım
Lâhna biber turşusu
Haniya bunun ekşisi
.....
Yaparım ben güzel biber
Turşu yapmadır hüner
Fıçı ile kova ile
Turşucu Virjin gezer
Âlâ biber turşusu
Pek çok vardır ekşisi

(Udî Şamlı Selim, **Kanto Mecmuası**, Dersaadet 1323 [1907], s. 233).

HACİVAT — *(Gelir.)* Buyurun efendim, buyurun!

KARAGÖZ — Acele etme, kerata, geliyoruz!

KOLBAŞI — Aşçının aşını yedik, başçının başını yedik; Hacivat, sana ne yaptık bizi bu kadar bekletiyorsun?

HACİVAT — Efendim, kusura bakmayın, buyurun!

KARAGÖZ — Şu Hacivat keratasma bir temiz dayak atın!

KOLBAŞI — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gittim Acem'lerin bezirgânının aşkına, yâ hey! *(Gider.)*

OYUNCUBAŞI — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gittim Kolbaşı hanımın aşkına, yâ hey! *(Gider.)*

ACEMİKIZ — Aşk-i yârân, muhab...

KARAGÖZ — Dur, beraber gidelim, muhabbetli cânân!

ACEMİKIZ — Canım efendim, bırak beni!

KARAGÖZ — Bırakayım ama, ben yalnız kalacağım.

ACEMİKIZ — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gittim Oyuncubaşı hanımın aşkına, yâ hey! *(Gider.)*

KARAGÖZ — Nöbet bizim. — Ekşili ayran, içeride gürültü koparan filân filân! Ben de gittim çengilerin gümüş su tasını, mücevherlerini çalmak aşkına, yâ hey! *(Gider.)*

HACİVAT — *(İçeriden.)* Vay efendim, safâ geldiniz!

KARAGÖZ — Safâ bulduk, Hacivat Çelebi!

HACİVAT — Safâda dâim olun efendim! — Baksanız a efendim, siz kaç kişi geldiniz?

KOLBAŞI — Bir ben, bir Oyuncubaşı hanım, bir de Acemikız.

HACİVAT — Aşağıda birisi var, sizin oyun elbiselerini karıştırıyor.

KOLBAŞI — O bizden değil, Hacivat Çelebi.

HACİVAT — Ben kim olduğunu anladım. — Bana baksan a, koca başlı kadın!

KARAGÖZ — Abû, canım, abû!

HACİVAT — Sen bana gel bakayım! O esvapları niye karıştırıyorsun? Bütün sırmalarını sökmüşsün!

KARAGÖZ — Kolbaşı hanım tembih etti «Biz sade güzel çıkacağız» diye, ben de onu söktüm.

HACİVAT — *(Vurur.)* Dışarı, dışarı diyorum sana, dışarı! *(Vurur.)*

KARAGÖZ — Abû, canım, abû! Hiç erkek, kadına el kaldırır mı, abû!

(Perdeye gelirler. Başını önüne eğer.)

HACİVAT — Kaldır başını, şahsını göreyim!

KARAGÖZ — Bak, aşağısını gör!

HACİVAT — Benim bu sese âşinâlığım var. — Karagöz!

KARAGÖZ — Ha! *(Başını kaldırır.)*

HACİVAT — Karı kılığına değil, her ne kıyafete girsen, Karagöz, yine seni tanırım, bahçeye koymam koymam koymam! *(Tekme ile vurur.)*

KARAGÖZ — Vay, çifteli kerata, tekme de vuruyor! Hacivat, ben de Karagöz isem, ben de sana bu bahçede rahat vermem vermem vermem! *(Gider.)*

AĞA — Hacivat, Hacivat, çengiler raks idende menim özüm zovk[105] idende...

HACİVAT — Başüstüne efendim! — Bana baksan a, Kolbaşı hanım!

KOLBAŞI — Buyurun efendim!

HACİVAT — Ağır ağır hazırlanın da çengiler oynasınlar!

KOLBAŞI — Kızlar, haydi giyinin!

ACEMİKIZ — Başüstüne efendim!

(Çengiler köçek havası ile oynarlar. Oyun biter.)

AĞA — Mene bahsan a, Hacivat Çelebi!

HACİVAT — Buyurun efendim!

AĞA — Menim Haviyar hanı'nda sarrafım olubdi, onu mene apar, derem.

HACİVAT — Başüstüne efendim!

---

[105] **Zovk:** zevk.

(Şarkı ile Yahudi gelir.)

Ande vamoz el de aki
Yo kero por aki
Kaminamoz el Balata
Cümbüş kon salata
Ande ande yel Balat'a

KARAGÖZ — Ulan, bahçeye sarraf gidiyor, ben de şunun peşine takılırım. *(İçeriden)* Abla!
KARISI — Ne var, herif?
KARAGÖZ — Şu kahve çömleğini versen e!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne yapacaksın?
KARAGÖZ — Sen ver bana!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Al bakalım!
KARAGÖZ — Bir de mendil ver!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Al!
KARAGÖZ — Başıma sar!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — A herif, ne tuhaf oldun? Sen böyle nereye?
KARAGÖZ — Çakçeye gidiyorum, korlarsa.

(Perdeye gelir.)

YAHUDİ — Ey bakçivaniko![106]
KARAGÖZ — *(Vurur Yahudi'ye.)* Ey çakçivaniko![107]
YAHUDİ — Ne vurursun oursuz olu?[108]
KARAGÖZ — Sensin köpoğlu, uğursuz oğlu!
YAHUDİ — Ey bakçivaniko!
KARAGÖZ — *(Vurur.)* Ey çakçivaniko!
YAHUDİ — Ne vurursun oursuz olu oursuzu? Haydi arkamin tumani[109], onumun[110] suyu!
KARAGÖZ — Vay köpoğlu, cinas söylüyor!
YAHUDİ — Ey bakçivaniko!
HACİVAT — *(Gelir.)* Buyurun bezirgân! *(Gider.)*
KARAGÖZ — Geliyoruz kerata, acele etme!

---

[106] **Bakçivaniko:** (Yahudi ağzı) bahçıvan.
[107] **Çakçivaniko:** (Yahudi ağzı taklidi) bahçıvan.
[108] **Oursuz olu:** uğursuz oğlu.
[109] **Tuman:** 1. duman, 2. geniş ve kısa don.
[110] **Onumun:** önümün.

YAHUDİ — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de yittim cumbuşleri salivermeye.[111]

KARAGÖZ — Ekşi ayran, muhabbetli hayvan! Ben de gittim Yahudi'nin para torbasını çalmak aşkına, yâ hey! *(Gider.)*

HACİVAT — *(İçeriden.)* Bezirgân, siz kaç kişi geldiniz?

YAHUDİ — Benden başka kimse yok.

HACİVAT — Aşağıda para torbalarını birisi karıştırıyor.

YAHUDİ — Ben yaliniz yeldim.

HACİVAT — Ben kim olduğunu anladım. — Buraya gel, bezirgân!

KARAGÖZ — Ke kerez me keriz?[112]

HACİVAT — *(Karagöz'e vurur.)* Dışarı, dışarı diyorum sana!

(Perdeye gelirler.)

KARAGÖZ — Vay köpoğlu! Yine yakalandık!

HACİVAT — Kaldır şahsını!

KARAGÖZ — Buyurun bakalım! Ne istiyorsun?

HACİVAT — Karagöz, Yahudi kılığına değil, ne kıyafete girsen, seni tanırım, bahçeye koymam koymam koymam! *(Tekme ile vurur.)*

KARAGÖZ — Vay kerata! Çömlek kırıldı galiba. Ben de sana rahat vermem vermem vermem!

(Eve gelir.) Abla!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne var, herif?

KARAGÖZ — Benim zurnam vardı, şunu bana versen e!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — A herif, ben onu çocuğa sübek[113] yaptım.

---

[111] **Cumbuşleri salivermeye:** (aşağıyukarı) neşeli bir gün geçirmeye (?).

[112] Yahudi kılığına girmiş olan Karagöz, sözde Yahudice konuşuyor. **(Ke kerez:** ne istiyorsun?)

[113] **Sübek:** beşikteki çocukların bacakları arasına yerleş-

KARAGÖZ — Ulan, ne bulursan çocuğun götüne mi sokarsın?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Al bakalım!
KARAGÖZ — Ulan, bu tuzlu be!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Yıka, herif, yıka!
KARAGÖZ — *(Üfler.)* zır zır zır, dürüt dürüt dürüt, düdürü dürüt!

(Perdeye gelir, evvelâ bir taksim eder, sonra şarkı çalar.)

(Beste-nigâr[114]*)*

[115] Gücenmezsen budur arz-i niyâzım
Sabâh oldu uyan ey mest-i nâzım
Muhabbet edelim uyku ne lâzım
(Nakarât)
Sabâh oldu uyan ey mest-i nâzım

Visâle meylini görsem de tutmam
Geçen hâtır-nişânımdır unutmam
İki gözüm seni mahmûr uyutmam
Sabâh oldu uyan ey mest-i nâzım

Geceden eyledim hep bezmi tecdîd
Şafak-reng ol aman ey subh-i ümmîd
Kıyâs etsin görenler doğdu hurşîd
Sabâh oldu uyan ey mest-i nâzım

---

tirilen sidik şişesi; ya da, çocukların sidiğini bir kaba aktarma işinde kullanılan boru.

[114] **Hasim, mecmuası**, 2. bas., s. 398; **Hânende**, s. 608; **Gülzâr-i Musiki**, s. 295.
Beste: Raif Efendi.

[115] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün feûlün**
. - - - - - - . - -
Gücenmezsen, yalvararak bildireceğim budur: ey naz sarhoşum, sabah oldu, uyan! Sevişelim, uyku gerekli değil; ey naz sarhoşum, sabah oldu, uyan! — Sevişmek istediğini görsem de inanmam; geçen (benim) unutulmaz anılarımdır, unutmam; iki gözüm, seni mahmur uyutmam; ey naz sarhoşum, sabah oldu, uyan! — Eğlenti meclisini geceleyin yenilledim, ey umut sabahı, aman şafak renkli ol!, güneş doğdu, görenler (seni onunla) karşılaştırsın; ey naz sar-

Bu şeb bel bağlamam gayri sözüne
Girer mi âşıkın uyku gözüne
Oturdum subha dek baktım yüzüne
Sabâh oldu uyan ey mest-i nâzım

KARAGÖZ — Acem'ler zevki seviyorlar, bu vesile ile bahçeye girebilir miyim?

AĞA — *(Bahçeden.)* Hacivat Çelebi!
HACİVAT — Buyurun efendim!
AĞA — Gûşuma[116] yanık yanık bir zurna sedâsı gelir, çabuh apar! derem.
HACİVAT — Peki efendim! Şimdi bulur getiririm.

(Perdeye gelir.) Karagöz!
KARAGÖZ — *(Zurnayı arka tarafına saklar.)* Ne var?
HACİVAT — Burada zurna çalanı gördün mü?
KARAGÖZ — Hayır, görmedim.
HACİVAT — Görürsen, Karagöz, bana haber ver! *(Gider.)*
KARAGÖZ — Peki, şimdi ananı s..tim senin, Hacivat! *(Zurna çalar: bir peşrev çalar, sonra yine bir şarkı çalar.)*

AĞA — Hacivat Çelebi!
HACİVAT — Buyurun efendim!
AĞA — Çabuh, nerede ise, bu zurna çalanı apar! deyerem, min dâne dinâr verirem.
HACİVAT — Peki, başüstüne! Şimdi bulurum.

KARAGÖZ — Hacivat geliyor. *(Zurnayı saklar.)*
HACİVAT — *(Gelir.)* Karagöz!
KARAGÖZ — Ne var?
HACİVAT — Zurna çalanı görmedin mi?
KARAGÖZ — Ne zurna çalanı gördüm ne de kurna.

---

hoşum, sabah oldu, uyan! — Bu gece artık (senin) sözüne bel bağlamam, âşıkın gözüne uyku girer mi? Sabaha kadar oturdum yüzüne baktım, ey naz sarhoşum, sabah oldu, uyan!

[116] Gûş: kulak.

HACİVAT — O elindeki nedir?
KARAGÖZ — Çubuk
HACİVAT — Göster bakayım!
KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Na-na-, na-na-, na-na, na-na!
HACİVAT — Karagöz, zurna!
KARAGÖZ — Zurna babandır, köpoğlu!
HACİVAT — Haydi gidelim!
KARAGÖZ — Nereye?
HACİVAT — Bahçeye?
KARAGÖZ — Ona yüz surat ister be, bahçeye gitmeğe!
HACİVAT — Neden?
KARAGÖZ — Neden olacak? Bin defa kovulduk.
HACİVAT — Haydi, Karagöz, beş on kuruş uyar, sonra pişman olursun.
KARAGÖZ — Vay köpoğlu herif! Bin tane dinâr veriyor, bu bize «— Beş on kuruş uyar.» diyor.
HACİVAT — Kendi kendine ne konuşuyorsun?
KARAGÖZ — Bana müteallik.
HACİVAT — Haydi gidelim!
KARAGÖZ — Sen benim yakamdan tut, ben «gitmem!» derim, sen çek.
HACİVAT — *(Tutar.)* Haydi, Karagöz, gidelim!
KARAGÖZ — Ben gitmem, Hacivat!
HACİVAT — Haydi gidelim! diyorum.
KARAGÖZ — Ben, inan olsun, gitmem!
HACİVAT — Yemin ettin. *(Bırakır gider.)*
KARAGÖZ — Vay köpoğlu, bıraktı! Ben yine çalarım zurnayı. *(Çalar.)*

AĞA — Hacivat Çelebi! Zurna çalanı çabuh apar! deyerem.
HACİVAT — Başüstüne efendim!

(Perdeye gelir.) Haydi, Karagöz, gidelim!
(Bahçeye Karagöz'ü götürür.)

ZENNELER — *(Hepsi bir ağızdan.)* Â, Karagöz, safâ geldin!

KARAGÖZ — Safâ bulduk!
KOLBAŞI — Karagöz, safâ geldin!
KARAGÖZ — Safâ bulduk!
OYUNCUBAŞI — Karagöz, safâ geldin!
KARAGÖZ — Safâ bulduk! Siz ne yapıyorsunuz?
KOLBAŞI — Çakıyoruz.[117] Sen de çakar mısın?
KARAGÖZ — Hava bozulduğu vakit çakarım.[117]
KOLBAŞI — Al anacığım, sana bir bâde!
KARAGÖZ — Ver bakalım o güzel elinle! *(İçer.)* Hani meze?
KOLBAŞI — Al, Karagöz, sana şeftali!
KARAGÖZ — Eksik olma!
OYUNCUBAŞI — Benim elimden içmez misin?
KARAGÖZ — İçerim, anacığım!
OYUNCUBAŞI — Al bakalım!
KARAGÖZ — Ver bakalım! *(İçer.)* Hani meze?
OYUNCUBAŞI — Buyurun, Karagöz, sana balık!
KARAGÖZ — Ver bakalım, koca alık!
ACEMİKIZ — Karagöz, benden içmez misin?
KARAGÖZ — İçerim, anacığım, ver bakalım!
ACEMİKIZ — Buyurun hem rakı, hem meze!
KARAGÖZ — *(İçer.)* Ulan, bana bir şey oluyor! *(Sarhoş olur.)* Ulan, bana bir şeyler oluyor!
KOLBAŞI — Karagöz, beni sever misin?
KARAGÖZ — Neye sevmem, severim.
KOLBAŞI — Beni sevdiğini bileyim ki, kendini şu havuzun içine at.
KARAGÖZ — O boku yiyemem.
OYUNCUBAŞI — Karagöz, beni sever misin?
KARAGÖZ — Severim.
OYUNCUBAŞI — Beni sevdiğini bileyim ki, kendini şu ağacın üstünden yere at.
KARAGÖZ — O boku da yiyemem.
ACEMİKIZ — Karagöz, beni sever misin?
KARAGÖZ — Severim.
ACEMİKIZ — Bahçe kapısının önüne git de bir nâra at.

---

[117] Çakmak: 1. içki içmek; 2. şimşek parıldamak.

KARAGÖZ — Onu yaparım.

(Perdeye gelir.) Var mı benim bıyığıma pis diyen?

(Mahalle bekçisi gelir, elindeki sopa ile Karagöz'ün kafasına vurur.)

BEKÇİ — Ulan, iki gadeh kekremsi[118] hörpütüp[119] de mahalle arasında dana gibü bağırıyon, ayu! Haydu gapuya!

KARAGÖZ — «Cuma gecesi yıldırım düşecek» dediler; benim başıma düştü, Bekçi baba.

BEKÇİ — Ni var?

KARAGÖZ — Ben seni bir yağlı kapıya götüreyim ki sen de gör!

BEKÇİ — Haydi varuver! *(Bahçeye beraber giderler.)*

ZENNELER — *(Hepsi birden.)* Â, Karagöz, bu ne? Bunu buraya neye getirdin? Fare sığamadığı deliğe götüne kabak bağlarmış.

KARAGÖZ — Ben onu getirmedim, o beni döve döve buraya getirdi.

HACİVAT — Bekçi baba, sen al şu beş yüz kuruşu, deveyi gördün mü, yeden olsun?[120]

BEKÇİ — Nime lâzım benim, ben melmekete gadar giderün! *(Gider.)*

HACİVAT — Karagöz, haydi dışarı! Sen buraya bok getireceksin.

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Yâ, öyle mi? Ben de şimdi bir gürültü basayım da sen gör! *(Beş on kişi varmış gibi.)* — Alıverin şu taraftan! — Yâ hey! — Şu taraftan tutun! — Kaçıyor!

---

[118] **Kekremsi:** içki.

[119] **Hörpütmek:** içmek. (**Höpürdetmek:** bir şey içerken hafif gürültülü ses çıkarmak).

[120] **Deveyi gördün mü yeden olsun:** deveyi gördün mü ki yedeni [= deveciyi] göresin? (Burada: Sen içki şişesi görmedin, öyleyse içki içenleri de görmedin.)

(Bahçeyi kaldırırlar. Hacivat gelir, Karagöz sırt üstü yatar.)

HACİVAT — Karagöz, ne oldun?
KARAGÖZ — Aman Hacivat, öldüm bayıldım!
HACİVAT — Sana ne oldu?
KARAGÖZ — Ne olduysa bana oldu! Tekmil ahali üstümden geçti, beni çiğnediler.
HACİVAT — Alacağın vereceğin var mı?
KARAGÖZ — Var zâhir! Alacağım da var, vereceğim de var!
HACİVAT — Alacağın ne kadar, vereceğin ne kadar?
KARAGÖZ — Bu sene Yenikapı'da karpuz yedimdi, kabukları orada kaldı; onları al, Hacivat!
HACİVAT — Daha başka alacağın var mı?
KARAGÖZ — Var. Galata'da işkembe çorbası yedimdi, yumurta kırdırdım içine koymak için; onların kabukları orada kaldı; onları al, Hacivat!
HACİVAT — Peki, borcun ne kadar?
KARAGÖZ — Bakkala bin beş yüz, kasaba beş yüz, zerzevatçıya altı yüz, ekmekçiye bin.
HACİVAT — Karagöz, alacak vereceği ödemiyor. Kalk bakalım, ölmenin sırası değil! *(Karagöz kalkar.)*

BİTİŞ

Ey Karagöz, geçmiş ola!
KARAGÖZ — *(Vurur.)* Sinsileni[121] sansar boğa!
HACİVAT — Şükür sağlığa!
KARAGÖZ — Hak bereket versin Kâğıthane'de biten sazlığa! *(Vurur.)*
HACİVAT — Elin ayağın kırılsın!

[121] **Sinsile**: silsile, soy zinciri.

KARAGÖZ — Çıkıkçıya sardırır gene vururum. *(Vurur.)*

HACİVAT — Yıktın perdeyi, eyledin vîrân!
Varayım sahibine haber vereyim hemân!
(Gider.)

KARAGÖZ — Her ne kadar sürc-i lisân[122] ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse, Hacivat, bak ben sana ne oyunlar oynarım! *(Gider.)*

[122] Sürc-i lisân: dil sürçmesi.

N o t:

Eldeki basılı örneklerden anlaşıldığına göre, **Bahçe** oyununun sonu iki ayrı biçimde işlenmiştir:

a. Sarhoş olup rezalet çıkardığı için bahçeden kovulan Karagöz, bahçeye baskın yapılıyormuş gibi ortalığa panik verir. (Ritter/Nazif nüshası).

b. Karagöz'le Bekçi bahçeye girdikten sonra, bahçenin köşkü yanmağa başlar. (Hayalî Memduh nüshası).

Karagöz oyunları içinde **Hamam** (Ritter/Nazif nüshası) ve **Bakkallık** oyunlarının da yangınla sona ermesi dikkate değer.

Hayalî Memduh nüshasının Ritter/Nazif nüshasından ayrılan sonuç sahnesini aktarıyorum:

(... Karagöz, Hacivat'la beraber bahçeye girerler.)

KIPTÎ KADINLAR — *(Hepsi birden.)* Hoş geldin, Karagöz, hoş geldin!

KARAGÖZ — Hoş bulduk, bizim eski mahallelîler. Sofrayı kurmuşsunuz ha!

KADIN — Ne yapalım, bir iki piyiz kayalım[1] da neşelenelim.

KARAGÖZ — Çok iyi. Utanma pazar mideyi bozar.

KADIN — Karagöz, bir tane de sen yuvarla.[2]

KARAGÖZ — Ufak doğra,[3] iki tek[4] sonra ben yuvarlatırım.

KADIN — Haydi bakayım naz etme!

(Karagöz içer.)

KARAGÖZ — Ağzım yangın yerine döndü. Meze yok mu?

HACİVAT — Karagöz, al sana Kayseri pastırması.

KARAGÖZ — İnadına sinirli tarafını verdin.

KADIN — Al bakalım bir tek daha.

(Karagöz bir tek daha çakar,[5] sarhoş olur.)

KARAGÖZ — Hacivat, bahçede kim varsa söyle hepsi dışarı çıksın, yoksa ben senin canını çıkarırım.

HACİVAT — Sen esasen sulusun, dördüncü tekte saçmalarsın.

KARAGÖZ — *(Nâra atarak.)* Kusura bakmayın, esâsen techizâtım tekmîl etmiştir, eğer feryâd-i an-

---

[1] **Piyiz kaymak:** (argo) rakı içmek. (**Piyiz:** rakı [Basılı metinde: **piniz**]).

[2] **Yuvarlamak:** (argo) içki içmek.

[3] **Ufak doğra:** (argo) içkiyi az koy (?).

[4] **Tek:** (argo) bir kadeh içki.

[5] **Çakmak:** (argo) içki içmek.

delîb teâmül etmezse[6] hiçbir zaman yalan bulamam.

KADIN — Eğer beni seversen çık da dışarda bir nâra at.

KARAGÖZ — Yaparım be, yaparım!

(Karagöz meydana çıkıp nâra atarken mahalle bekçisi gelir.)

BEKÇİ — Ülen, yankun mu var, ne zırlayon? *(Karagöz'e tokat.)*

KARAGÖZ — Vay babanın aşığına! Ensemde bomba patladı.

BEKÇİ — Daha mırlıyor. Ben hincük[7] seni patladırım, eşek!

KARAGÖZ — Ayı dayı, benim kabahatim yok. Midemde bamya tenceresi kaynıyor.

BEKÇİ — Ben seni mahalle kayfesine[8] ileteyim de sen o vakıt gununu gorusun.

KARAGÖZ — Şakayı bırak. Gel benimle beraber de bir sıla parası al, güle güle git!

(Her ikisi bahçeye girerler.)

(İçerde bir feryat, bir velvele. Karagöz'le Hacivat sahneye gelirlerken bahçenin köşkü yanmağa başlar. — Perde kapanır.)

(Hayali Memduh, **Karagöz'ün Başına Gelenler yahut Bahçe Safâsı**, Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal matbaası, İstanbul 1925-1341)

---

[6] **Esâsen techîzâtım tekmil etmiştir, eğer feryâd-ı andelîb teâmül etmezse...**: Karagöz, yabancı sözcükleri yerli yersiz kullanarak lûgat paralıyor. (**Techîzât**: donatım. **Tekmîl etmiştir**: belki de **tekemmül etmiştir** demek istiyor. **Feryâd-ı andelîb**: bülbülün feryadı. **Teâmül**: yapıla geliş, yapıla gelen iş.).

[7] **Hincük**: şimdi (?)

[8] **Kayfe**: «Kahve» sözcüğünün halk ağzında bozulmuş biçimi.

BAKKALLIK

K a y n a k:

Hayali Küçük Ali, *Karagöz'ün Bakkallık Oyunu*, tesbit eden: İlhan Başgöz, ses bandı, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Arşivi;
Millî Kütüphane müzik bölümü arşivi, Fiş No. B 53;
İlhan Başgöz arşivi.

N o t:

1. Bu oyun ses bandından yazıya geçirilirken anlaşılmayan sözcüklerin ve cümlelerin yerleri köşeli ayraç içinde sıra noktalarla gösterilmiştir.
2. Açık-seçik anlaşılmayıp da yakıştırma yoluyla yazılan sözcükler ve cümleler de yine köşeli ayraç içinde gösterilmiştir.

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
I. ÇELEBİ
II. ÇELEBİ
KAYSERİLİ (Mayıs-oğlu. Bakkal)
CEMÂLİFER (I. Zenne. Hanım)
ŞETÂRET (II. Zenne. Arap halayık)
I. HAMAL
II. HAMAL
Öbür HAMALLAR ve SIRIK HAMALLARI
BEKÇİ
KÖŞKLÜ (İçeriden sesi gelir)
TULUMBACILAR

NESNELER

Bakkal dükkânı
Ev
Fıçı
Yangın tulumbası

BAKKALLIK

GİRİŞ

HACİVAT — *(Semâî söyliyerek gelir.)*

(Semâî)

[1].....

Hay Hak!

(«Perde gazeli» ni okur.)

[2] Temâşâ-yi hayâl erbâbına özge temâşâdır.
Meâli ehline ma'lûm olur sırr-i muammâdır

Ne anlar câhil-i nâdân olan sırr-i muammâdan
Bakar zâhir gözüyle sanki mir'ât-i mücellâdır

Verâsın fehm ü idrâk eyleyen yârâna aşk olsun
Değildir ehl-i irfâna hafî zâhir hüveydâdır

---

[1] Semâînin sözleri anlaşılamamıştır.

[2] Ölçek: **Mefâîlûn mefâîlûn mefâîlûn mefâîlûn**

. - - - . - - - . - - - . - - -

(10. dizede ölçek bozuk. Aslının şöyle olabileceği düşünülebilir:

Cihâna bakmayan ibret gözüyle sanki a'mâdır)

Misâl etmiş onu Şeyh Küşterî gülzâr-i dünyâya
Anınçün sâbıkaa zıll-i hayâl ile müsemmâdır

Ul-ül-ebsâr olan çeşm-i faziletle nigâh eyler
Cihâna ibret gözüyle bakmayan zâhirde a'mâdır.

Huzûr-i erbâb-ı safâda,[3] nazargâh-i ehl-i dehâda,[4] yani şu bezm-i şevk-efzâda[5] bir yâr-i vefâkârım[6] olsa, dört gûşe hayme üzre kadem bassa,[7] o söylese ben dinlesem, haddim olmıyarak ben söylesem o dinlese...

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Ah şu Hacivat da benden bir temiz dayak yese.

HACİVAT — Bizler söyleşirken bizi temâşâya tenezzül buyuran ahibbâ safâyâb olsalar[8].

Diyelim: İşimizi Mevlâm rast getire!

(Teganniye başlar.)

Ah bana bir eğlence, meded; Yâr, bana bir eğlence, aman aman aman!

[9]Gelse ol çeşm-i siyâhım handeler peydâ olur

Hayal oyunu, erbabına (göre) başka (türlü bir) seyirdir; çözülmesi zor bir sırdır, anlamını (ancak) ehli anlayabilir. — Bilgisizler çözülmesi zor sırdan ne anlar? Parlak aynaya bakar gibi, (onun) dış görünüşüne bakar. — (Onun) arkasındakini anlayan dostlara aşk olsun! Bilgili kişilere gizli değildir, açık (ve) meydandadır. — Şeyh Küşterî onu dünya gül bahçesine benzetmiş; onun için, eskiden «hayal gölgesi» diye adlandırılmıştır. — Gözü olanlar [= yani: görmeyi bilenler] (dünyaya) bilgi gözüyle [= bilgili gözlerle] bakar, dünyaya ibret gözüyle bakmayan aslında körd ür.

[3] **Huzûr-i erbâb-i safâda:** safâ sahiplerinin önünde.

[4] **Nazargâh-i ehl-i dehâda:** dehâ sahiplerinin baktıkları yerde.

[5] **Bezm-i şevk-efzâda:** neşe arttıran toplantıda.

[6] **Yâr-i vefâkâr:** vefalı dost.

[7] **Dört gûşe hayme üzre kadem bassa:** dört köşe çadır [burada: karagöz perdesi] üzerine ayak bassa.

[8] **Ahibbâ safâyâb olsalar:** dostlar gönül şenliği bulsalar.

[9] Ölçek: Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Yâr ey, ey, ey!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hacivat, bağırma kapının önünde yahu! Çocuk uyuyor, hadi!

HACİVAT — Ah bana bir eğlence, meded!

KARAGÖZ — Hacivat, aşağıya inersem, karışmam, tepelerim ha!

HACİVAT — Yâr, bana bir eğlence, meded!

KARAGÖZ — Git yahu, git! Çoluk çocuk —efendime söyleyim— uyuyacaklar.

HACİVAT — Yâr, bana bir eğlence, meded!

KARAGÖZ — Gelirsem tepelerim seni, Hacivat!

HACİVAT — Aman bana bir eğlence, meded!

KARAGÖZ — Aşağıya atlayacağım. Geliyorum, karışmam!

HACİVAT — Yâr, bana bir eğlence, meded!

KARAGÖZ — Ulan, boğazını sıkacağım!

HACİVAT — Aman bana bir eğlence!...

(Karagöz pencereden atlar, Hacivat'ın kapısının önüne düşer. Hacivat da Karagöz'ün kapısının önündedir. Arka arkaya kalırlar.)

HACİVAT — Hay bana bir eğlence, meded! Amaaan aman aman!

KARAGÖZ — Hacivat, bana bak, çık dışarıya!

HACİVAT — Ah bana bir eğlence!

KARAGÖZ — Dışarıya çık! dışarda, dışarda...

HACİVAT — Evet, dışarıya çıksam ne yapacaksın?

KARAGÖZ — Boğazını sıkacağım boğazını! Boğacağım seni!

HACİVAT — Öyleyse, hay bana bir eğlence, meded!

KARAGÖZ — Çık dışarı, kapıdan dışarı çık da...

HACİVAT — Yâr, bana bir eğlence, meded!

KARAGÖZ — Bir yakalasam seni, Hacivat, vallahi billâhi yok mu, ne yapacağım...

HACİVAT — Ne yapacaksın?

O kara gözüm [= Karagöz'üm] gelse, gülmeler peyda olur.

KARAGÖZ — Ayağının altına alacağım —efendime söyleyim— kokmuş palamut balığı gibi ezeceğim.
HACİVAT — Ah bana bir eğlence, meded!
KARAGÖZ — Çıksan a dışarıya!
HACİVAT — Efendim, ben dışardayım.
KARAGÖZ — Hangi dışarda? Asıl ben dışardayım.
HACİVAT — Efendim, sen nerdesin?
KARAGÖZ — Sen nerdesin?
HACİVAT — Efendim, ben senin kapının önünde.
KARAGÖZ — İşte ben de senin kapının önünde.
HACİVAT — Efendim, ben, anlıyamadım. Siz nerelerdesiniz?
KARAGÖZ — Ölünün körü![10] Çık kapıdan da görürsün.
HACİVAT — Efendim, ben kapının önündeyim.
KARAGÖZ — Hangi kapının önü? Ben kapının önündeyim asıl.
HACİVAT — A birader, görmüyor musun? Ben kapının...
KARAGÖZ — *(Görür.)* Haaa! Hacivat sen bizim kapının önünde... Birdenbire ileri fırlamışım ha?... Seni gidi utanmaz seni!
HACİVAT — Hay bana bir eğlence!
(Kavga ederler, Hacivat gider.)

KARAGÖZ — Ooof! Ooof! Aman dostlar, öldüm bayıldım. Musibet beni evirdi çevirdi de tespihböceği gibi fırlattı attı. Seni gidi utanmaz arlanmaz! Seni gidi doksan dokuz kere ıskaraya konmuş kalkmış, yetmiş altı tane masa dolaşmış meyhaneci [.....]sı kıyafetli herif! Gelmiş kapının önünde «Hay bana pancar!» diye bağırıyor. Birdenbire atlayım, şu herifin boğazını sıkayım dedim; meğerse birdenbire ta kendi kapısının önüne fırlamışım, hiç haberim yok. Hele bir gel de bak hele!

[10] **Ölünün körü:** öbür biçimi: **Elinin körü.**

HACİVAT — *(Gelir.)* Vay, Karagöz'üm, maşallah! Efendim, vakt-i şerifler[11] hayırlar olsun!

KARAGÖZ — Hı?

HACİVAT — Vakt-i şerifler hayırlar olsun!

KARAGÖZ — Senin de silsileni[12] tavşanlar boğsun! *(Vurur.)*

HACİVAT — Aman, Karagöz'üm, bendeniz şuraya gelirken güzel güzel gazeller okuyaraktan geldim. Sen bana vuruyorsun.

KARAGÖZ — Ben de öyle yaptım.

HACİVAT — Sen ne yaptın?

KARAGÖZ — Ben de tencereyi okuttum geldim.

HACİVAT — A birader, tencere okur mu?

KARAGÖZ — Kazan[13] okur da tencere okumaz mı?

HACİVAT — A birader, bunun mektebi nerde?

KARAGÖZ — Beyazıt'ta,[14] Kazancılariçi'nde.[15]

HACİVAT — Efendim, ustaları, kalfaları?

KARAGÖZ — Hepsi orda dururlar, tikitak tikitak tikitak tikitak...

HACİVAT — Karagöz'üm, öyle değil. Yani bendeniz şuraya gelirken, güzel güzel semâî okuyaraktan geldim.

KARAGÖZ — İşte ben de öyle yaptım.

HACİVAT — Sen ne yaptın?

KARAGÖZ — Ben de çaydanlığı okuttum geldim.

HACİVAT — A birader, çaydanlık okur mu?

KARAGÖZ — Semaver[16] okur da çaydanlık okumaz mı?

---

[11] **Vakt-i şerif:** mübarek vakit.

[12] **Silsile:** soy zinciri.

[13] **Kazan :** Karagöz, gazel sözünü, uzak ses benzerliğiyle **kazan** diye anlıyor.

[14] **Beyazıt:** İstanbul'da, ünlü bir semt ve meydan.

[15] **Kazancılariçi:** İstanbul'da, Beyazıt semtinde, **kazan** yapma atölyelerinin bulunduğu sokak.

[16] **Semaver:** Karagöz, **semâî** sözünü, uzak ses benzerliğiyle, **semaver** diye anlıyor.

[.....][17]

HACİVAT — Hay Allah iyilik versin!

[.....][18]

HACİVAT — Karagöz'üm, ben sana bir şey söyliyeceğim.

KARAGÖZ — Söyle bakalım!

HACİVAT — Bilmece bilir misin?

KARAGÖZ — Maşallah!

HACİVAT — Efendim?

KARAGÖZ — Maşallah!

HACİVAT — Demek bilirsin?

KARAGÖZ — Zâhir![19]

HACİVAT — Yaa!

KARAGÖZ — Elbet. Bilmece demek ben demek, ben demek bilmece demek. Söyle bilmeceni, al cevabını!

HACİVAT — Peki, Karagöz'üm, bir tane söyleyim.

KARAGÖZ — Söyle bakalım.

HACİVAT — Efendim, «Sokakta aldım bir tane, evde oldu bin tane». Nedir o, bil.

KARAGÖZ — Onu bilirim yahu!

HACİVAT — Nedir efendim?

KARAGÖZ — Tahtakurusu.

HACİVAT — Hay allah müstahakkını versin, Karagöz'üm! Tahtakurusu olur mu?

KARAGÖZ — Sokakta bir tane al da bak, evde on bin tane olur.

HACİVAT — Benim söylediğim bilmece «nar».

KARAGÖZ — Haaa, nar. *(Güler.)* he he he!

HACİVAT — Bir daha söyleyim bakayım.

KARAGÖZ — Söyle bakalım.

HACİVAT — Efendim, «Çınçınlı hamam, kubbesi tamam, bir gelin aldım, babası imam».

---

[17] Burada, kimi sözleri anlaşılmayan 4 konuşma atlanmıştır.

[18] Burada, kimi sözleri anlaşılmayan 9 konuşma atlanmıştır.

[19] **Zâhir**: açık, belli, meydanda. (Burada: elbette).

KARAGÖZ — Onu bilirim.
HACİVAT — Kim o?
KARAGÖZ — Bizim mahallenin imamı.
HACİVAT — A Karagöz'üm, öyle değil efendim; bu benim söylediğim başka bir şey. Canlı değil, lâkin canlı gibi —efendime söyleyim— çalışır.
KARAGÖZ — Canlı değil de canlı gibi çalışır, canlı gibi, canlı gibi... Bildim, Hacivat!
HACİVAT — Efendim, nedir bu?
KARAGÖZ — Hamamın kurnası.
HACİVAT — Hay Allah müstahakkını versin! Yahu efendim, buna «saat» derler saat!
KARAGÖZ — Yahu, bu şimdi hamamın kubbesi mi oldu?
HACİVAT — Zâhir!... Karagöz'üm, sen haniya «Bilmece biliyorum» dedin ya?
KARAGÖZ — Biliyordum ama unutmuşum.
HACİVAT — Bir kere daha söyliyeceğim.
KARAGÖZ — Söyle bakalım.
HACİVAT — Efendim «Yer altında kırmızı minare».
KARAGÖZ — Kim bilmez onu yahu!
HACİVAT — Nedir bu bakayim?
KARAGÖZ — Bu, kırmızı minare işte.
HACİVAT — Değil efendim, bu yenir.
KARAGÖZ — Eee?
HACİVAT — Bu yenir.
KARAGÖZ — Evet, minare yenmez... Ne o, Hacivat?
HACİVAT — Efendim, «havuç».
KARAGÖZ — Eee?
HACİVAT — Havuç.
KARAGÖZ — Sen de benden tokatları ye avuç! *(Vurur.)*
HACİVAT — Karagöz'üm, bir tane daha söyliyeceğim. Bilemezsen karışmam.
KARAGÖZ — Söyle bakalım.
HACİVAT — «Bir ufacık fıçıcık, içi dolu turşucuk».
KARAGÖZ — Onu bilirim yahu, Allah Allah!
HACİVAT — Efendim?
KARAGÖZ — Bilirim.

HACİVAT — Nedir efendim?
KARAGÖZ — Turşu fıçısı.
HACİVAT — Değil efendim.
KARAGÖZ — Fıçı turşusu.
HACİVAT — Değil, canım.
KARAGÖZ — Lahana turşusu.
HACİVAT — Canım, değil.
KARAGÖZ — Pırasa turşusu.
HACİVAT — Değil, canım
KARAGÖZ — Turşuların turşusu.
HACİVAT — Karagöz'üm, değil. «Bir ufacık fıçıcık, içi dolu turşucuk».
KARAGÖZ — Adam turşusu.
HACİVAT — Yani adam turşusu olur mu?
KARAGÖZ — Maşallah!
HACİVAT — Nasıl oluyor o?
KARAGÖZ — Benim gibi böyle iki saat, iki buçuk saat meşalenin arkasında, karşısında, ondan sonra habire bağırıp çağırırsa adam turşusu olmaz mı, Hacivat?
HACİVAT — A Karagöz'üm öyle değil. Benim sana söylediğim bilmece, efendim, hastalara şifâ, dertlilere devâ...
KARAGÖZ — Borçlulara edâ, [.....] mahpusları halâs et, Yarabbi!
HACİVAT — Karagöz!
KARAGÖZ — Hı?
HACİVAT — Ne yapıyorsun?
KARAGÖZ — Ne yapacağım, [.....] duası yapıyorum.
HACİVAT — Değil efendim, yani benim sana söylediğim, sarıca, suluca.
KARAGÖZ — Haaa, bildim!
HACİVAT — Nedir?
KARAGÖZ — Altı aylık çocuk kakası.
HACİVAT — Tuu, allah müstahakkını versin! Öyle değil efendim, yani içi sulu, dışı sarıca.
KARAGÖZ — Onu bildim.
HACİVAT — Ne o?
KARAGÖZ — Aksaray hamamı.

HACİVAT — Öyle değil efendim... Şimdi, Karagöz'üm, seninlen burdan kalksak...
KARAGÖZ — Evet.
HACİVAT — Bir misafirliğe gitsek.
KARAGÖZ — Gitsek.
HACİVAT — Efendim, kapıyı çalarız.[20]
KARAGÖZ — Evet.
HACİVAT — Kapıyı çalarız.
KARAGÖZ — Neye çalıyoruz kapıyı?
HACİVAT — Efendim, yani kapıyı açsınlar diye.
KARAGÖZ — Ben de zannettim, kapıyı şöyle [.....] çalacaksın.[20]
HACİVAT — Efendim, bize kapıyı açarlar.
KARAGÖZ — Açarlar.
HACİVAT — «— Buyurun!» derler değil mi?
KARAGÖZ — Ya demezlerse?
HACİVAT — Canım, derler. Efendim, gider misafir odasında otururuz. Bize birer kahve, birer de sigara getirirler.
KARAGÖZ — Ya getirmezlerse?
HACİVAT — Canım, getirirler.
KARAGÖZ — Getirirler, getirirler.
HACİVAT — Efendim, hattâ, yemek vakti gelip tabii bize bir yemek yedirecekler.
KARAGÖZ — Kim yedirecek yahu?
HACİVAT — [Kim yedirecek, Ev sahibi.]
KARAGÖZ — [Haa, ev sahibi.]
HACİVAT — Efendim, yemek vakti gelip de yemek yedirecekleri zaman, evvel be-evvel[21] yemek odasının ortasına bir şey sererler. Ne sererler, Karagöz'üm?
KARAGÖZ — Yemek odasının ortasına mı?
HACİVAT — Evet.
KARAGÖZ — Çamaşır sererler.

---

[20] **Çalmak:** 1. çalgıyı ya da ses çıkarmaya elverişli her şeyi seslendirmek; 2. başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek.

[21] **Evvel be-evvel:** evvelâ, ilkin, ilkönce.

HACİVAT — Canım, ne münasebeti var?
KARAGÖZ — Sokakta yağmur, yağış olur, kurusun diyerekten.
HACİVAT — Hayır efendim, sofra kurarlar.
KARAGÖZ — Haa, sofra kurarlar.
HACİVAT — Sofranın üstüne dört ayaklı ne korlar?
KARAGÖZ — Komşunun köpeğini korlar.
HACİVAT — Tuu, Allah müstahakkını versin, Karagöz'üm! Ne ağzı bozuk adamsın!... Efendim, iskembe[22] korlar.
KARAGÖZ — İşkembe korlar.
HACİVAT — İskembe korlar. İskembenin üstüne tekerlecik, yuvarlacık bir şey korlar. Ne korlar?
KARAGÖZ — Tekerlecik, yuvarlacık... [.....] korlar.
HACİVAT — Hayır efendim, sini korlar.
KARAGÖZ — Beni ne kosunlar, seni korlar.
HACİVAT — Efendim, sini korlar.
KARAGÖZ — Tepelerim vallahi, seni korlar.
HACİVAT — Canım, Karagöz'üm, sini korlar.
KARAGÖZ — Lâzımsa beni komazlar, seni korlar.
HACİVAT — Karagöz'üm, yani tepsi korlar.
KARAGÖZ — Ee, korlar.
HACİVAT — Onun etrafına —efendime söyleyim— kaşıklar, —efendime söyleyim— ekmekler ve havlular dizilir.
KARAGÖZ — Dizilir.
HACİVAT — Misafirler de etrafına oturur.
KARAGÖZ — Oturur.
HACİVAT — Evvel be-evvel ortaya sıcacık, suluca bir şey korlar. Ne korlar bakayım?
KARAGÖZ — Sıcacık, suluca... sıcacık, suluca... Bildim, Hacivat!
HACİVAT — Ne korlar?
KARAGÖZ — Aksaray hamamını korlar.
HACİVAT — Hay Allah müstahakkını versin, Karagöz'üm! Hamam sofranın ortasına gelir mi?
KARAGÖZ — Ufaltırlar da, küçülür, öyle korlar.

---

[22] İskembe: iskemle, arkalıksız sandalye.

HACİVAT — Değil efendim, önce çorba korlar.
KARAGÖZ — Haa, çorba korlar.
HACİVAT — Çorbanın içine ne sıkarlar?
KARAGÖZ — Sıkarlar, sıkarlar... Kaşık sıkarlar.
HACİVAT — Hayır canım, kaşık dizilir.
KARAGÖZ — Sıkarlar, sıkarlar... Tuz sıkarlar.
HACİVAT — Birader, tuz ekilir.
KARAGÖZ — Sıkarlar, sıkarlar... Ekmek sıkarlar.
HACİVAT — Canım, ekmek doğranır.
KARAGÖZ — Sıkarlar, sıkarlar... Biber sıkarlar.
HACİVAT — Hayır, biber ekilir.
KARAGÖZ — Sıkarlar, sıkarlar, sıkarlar... Misafirler dişlerini sıkarlar.
HACİVAT — Canım, neden?
KARAGÖZ — Birisi başlasın da, sonra biz başlayalım diyerekten.
HACİVAT — Efendim, değil. Çorbanın içine ne sıkarlar? Onu soruyorum.
KARAGÖZ — Hoppalaa! Sıkarlar, sıkarlar...
HACİVAT — Ne sıkarlar?
KARAGÖZ — Tabanca sıkarlar.
HACİVAT — Birader, ne işi var?
KARAGÖZ — Tabii. Şehriyelerle pirinçler kavga ediyorlarsa ayrılsınlar diyerekten.
HACİVAT — Karagöz'üm, limon sıkarlar. Benim de sana söylemiş olduğum «Bir ufacık fıçıcık, içi dolu turşucuk» limon değil mi?
KARAGÖZ — Bunu kim bilmez be! Şurada oturan mini mini yavrular bile bilir. Sen şimdi bilmeceyi benden dinle.
HACİVAT — Benim bilmecelere karnım tok.
KARAGÖZ — Dinle bakalım.
HACİVAT — Söyle bakalım, Karagöz'üm!
KARAGÖZ — Çabuk bilme haa!
[.....][23]

---

[23] Burada, kimi sözleri anlaşılmayan 2 konuşma atlanmıştır.

HACİVAT — Canım, söyle bakalım nedir?
KARAGÖZ — Hacivat: «El üstünde kaydırmaca».
HACİVAT — Malûm.
KARAGÖZ — Ne o?
HACİVAT — Sabun.
KARAGÖZ — Peki, «Dil üstünde kaydırmaca».
HACİVAT — Evet efendim, «dondurma».
KARAGÖZ — Bilme çabuk be! Boğazını sıkayım arada sırada.
HACİVAT — Efendim, bilirim ben onu.
KARAGÖZ — Peki, «Gıcırlının bıcırlısı, bıcırlının gıcırlısı; yarısı canlı, yarısı cansız; yarısı yenir, yarısı yenmez; on ayaklı, altı gözlü, üç başlı». Nedir o?
HACİVAT — Aman Karagöz'üm, bu nasıl bilmece bu?
KARAGÖZ — Bilmeli, Hacivat.
HACİVAT — Efendim, bu çok uzun bir şey.
KARAGÖZ — Uzun muzun, bilmeli, vallahi tepelerim!
HACİVAT — Aman Karagöz'üm, ne oluyormuş o?
KARAGÖZ — Kafanı aşağı eğ.
HACİVAT — Ne olacak?
KARAGÖZ — İki tane konacağım.
HACİVAT — A birader, ne konuyorsun?
KARAGÖZ — Bilmeceyi söylemek için.
HACİVAT — Canım, Karagöz'üm, sen şimdi kavgayı filân bırak.
KARAGÖZ — Peki, bir tane konayım da ondan sonra.
HACİVAT — Haydi vur bakalım, ama yavaş vur.
KARAGÖZ — Yavaş vuracağım. *(Vurur.)*
HACİVAT — Peki, Karagöz'üm, nedir bu?
KARAGÖZ — Bu, Hacivat, hâşâ huzurdan, öküz arabası.
HACİVAT — Peki, Karagöz'üm, öküz arabası... Anlamadım... Öküz arabası ama, «gıcırlının bıcırlısı, bıcırlının gıcırlısı» ne demek oluyor?
KARAGÖZ — Arabacı —efendime söyleyim— benim

gibi kokoz[24] olur.
HACİVAT — Eee?
KARAGÖZ — Tekerleklere katran sürmez.
HACİVAT — Eee?
KARAGÖZ — O katransız tekerlekler, efendim, üstündeki birkaç yüz okka —efendime söyleyim— eşya ile yokuş yukarıya çıkarken başlar mı o katransız tekerlekler sana gıcırrr, bıcırrr, gıcırrr, bıcırrr... İşte «gıcırlının bıcırlısı, bıcırlının gıcırlısı».
HACİVAT — Peki, Karagöz'üm, bunu anladık. «Yarısı canlı, yarısı cansız» nedir?
KARAGÖZ — Şimdi, araba kaç kısım?
HACİVAT — Evet, birisi tahta, birisi de hayvanlardır.
KARAGÖZ — Tahta kısmı canlı mı?
HACİVAT — Cansız.
KARAGÖZ — Eee, hayvanlar, öküzler?
HACİVAT — Canlı.
KARAGÖZ — Eee, işte yarısı cansız, yarısı canlı.
HACİVAT — Peki, Karagöz'üm, «Yarısı yenir, yarısı yenmez» nedir?
KARAGÖZ — Araba yenir mi?
HACİVAT — Yenmez.
KARAGÖZ — Öküzler?
HACİVAT — Yenir.
KARAGÖZ — «Yarısı yenir, yarısı yenmez».
HACİVAT — E peki, «On ayaklı» dediğin ne oluyor?
KARAGÖZ — Dört, bir öküzün ayağı; dört de öteki öküzün ayağı.
HACİVAT — Etti sekiz. Hani ikisi?
KARAGÖZ — Aradaki ayakları yuttun mu? *(Vurur.)*
HACİVAT — E peki, Karagöz'üm, «Altı gözlü» dediğin ne oluyor?
KARAGÖZ — İki, bir öküzün gözü.
HACİVAT — Evet.
KARAGÖZ — İki de bir öküzün gözü.

---

[24] **Kokoz:** (argo) parasız.

HACİVAT — Etti dört. Hani öteki?
KARAGÖZ — Aradaki gözleri gözün kör mü? *(Vurur)*
HACİVAT — Peki, Karagöz'üm, «Üç başlı» dediğin ne oluyor?
KARAGÖZ — Bir, bi öküzün başı.
HACİVAT — Evet.
KARAGÖZ — Bir de bi öküzün başı.
HACİVAT — Etti iki. Haniya birisi?
KARAGÖZ — Aradakinin başını [yedin] mi? *(Vurur, Hacivat gider.)*

Seni gidi idare fitili, mum bacaklı adam seni! Sen gidersin de beni buraya mıhlamazlar, —efendime söyleyim— pamuk ipliğiyle hiç bağlamazlar. Ben de çekilir giderim îdgâha, dolaba, dilber seyrine! Bakalım âyîne-i devrân ne gösterir![25]

Sallan mullan, koca oğlan sallan! *(Gider.)*

FASIL

(Şarkı ile I. Çelebi gelir. Karagöz tarafına bakkal dükkânı, Hacivat tarafına bir ev kurulur.)

(Şarkı)

[26].....

[25] bk. **Abdal Bekçi**, s. 71-72/n. 19-22
[26] Şarkının sözleri anlaşılamamıştır.

HACİVAT — Vay efendim, maşallah! Safâ geldiniz, benim güzel evlâdım!

I. ÇELEBİ — Teşekkür ederim, Hacivat Çelebi!

HACİVAT — Nasılsınız bakayım? İyisiniz inşallah!

I. ÇELEBİ — Elhamdü-lillâh, elhamdü-lillâh![27] Siz nasılsınız efendim?

HACİVAT — Hamd ü senâlar[28] olsun efendim! Peder[29] nasıldır?

I. ÇELEBİ — Ah Hacivat Çelebi, onu sormayın!

HACİVAT — Hayrola efendim?

I. ÇELEBİ — Takrîbî[30] bundan altı ay mukaddem,[31] sizler bâki,[32] vefat etti.

HACİVAT — Vah vah vah vah! Vah vah vah! Çok acıdım efendim. Cenab-ı Hak sizlere —efendime söyleyim— ömürler ihsan buyursun. Allah sabır versin, efendime söyleyim.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Hacivat aşağıda [birisiyle konuşuyor.] Bakayım ne o? *(Pençereden bakar.)* [.....] Pencere içinden ben de dinlerim.

HACİVAT — Efendim, buralarda ne işiniz var bakayım?

I. ÇELEBİ — Hacivat Çelebi, malûm-i âliniz[33] şu dükkânla —efendime söyleyim— şu ev bizimdir.

---

[27] **Elhamdü-lillâh** : Tanrıya şükür olsun.

[28] **Hamd ü senâ**: Tanrıyı yüceltme ve övme; Tanrıya şükür. (**Hamd ü senâlar olsun**: eskiden Tanrıyı övme yoluyla edilen teşekkür sözü).

[29] **Peder**: baba.

[30] **Takrîbî**: takriben, yaklaşık olarak, aşağıyukarı.

[31] **Mukaddem**: önce.

[32] **Sizler bâkî**: «Tanrı sizlere uzun ömür versin» anlamında nezaket sözü. (**Bâkî**: sürekli, ölümsüz.)

[33] **Malûm-i âliniz**: yüce zatınızın bildiği üzere. (Eskiden kullanılan nezaket sözü).

Çoktandır —efendime söyleyim— bunlar boş duruyor.

HACİVAT — Evet.

I. ÇELEBİ — Şimdi bunları artık kiraya verip de beş on para almak istiyorum.

HACİVAT — Başüstüne efendim, çok güzel yaparsınız! [.....].

I. ÇELEBİ — Hacivat Çelebi, bunlar böylece size emanet olsun. Bir güzel namuslu kiracı bulursanız, her ikisini de veririz kiraya.

HACİVAT — Efendim, kaç kuruş kira isteyim?

I. ÇELEBİ — Hacivat Çelebi, siz ne münasip görürseniz onu isteyin. Ben sizden —efendime söyleyim— şunu isterim, bunu isterim demem.

HACİVAT — Peki evlâdım, başüstüne efendim! İstediğinizden âlâsını bulmağa —efendime söyleyim— çalışırım.

I. ÇELEBİ — Teşekkür ederim, Hacivat Çelebi. Af edersiniz, size bir kahve parası [takdim edeyim].

ÇELEBİ — Hayır efendim, ne zahmet efendim, ne zahmet!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hacivat, yine paraları aldın. Dur bakalım hele!

I. ÇELEBİ — Hacivat Çelebi, müsaadenizle gidiyorum.

HACİVAT — Güle güle efendim. Safâ geldiniz.

(Çelebi gider.)

KARAGÖZ — *(Gelir.)* Hacivat! Hacivat!

HACİVAT — Ne o, Karagöz'üm?

KARAGÖZ — [Aldığın]dan bize bir şey yok mu?

HACİVAT — Hadi, Karagöz'üm, işine git! Onu bana verdi adamcağız.

KARAGÖZ — Ben senin arkadaşın değil miyim?

HACİVAT — Elbet!

KARAGÖZ — Elbet?

HACİVAT — Hadi, Karagöz'üm, münasebetsizlik etme, hadi!

KARAGÖZ — Hacivat, bu dükkân, bu ev ne olacak?

HACİVAT — Efendim, inşallah birer kiracı gelirse

onlara vereceğim.

KARAGÖZ — Haa, iyi, iyi! Hadi bakalım, neme lâzım, ben gidiyorum. *(Gider.)*

HACİVAT — Gideyim ben de, efendim, evime. Elbette bir yerden bir kiracı filân gelir bakalım, elbette. Bir iki yere de haber salayım dükkânımız, efendim, boştur diyerekten. Bir güzel bakkal bakalım gelebilir mi buraya? Dur bakalım hele! *(Gider.)*

(Kayserili türkü söyliyerek gelir.)

(Türkü)

[34] Gökte yıldız sayılır mı
Çiğ yumurta soyulur mu
Güzele de doyulur mu
(Nakarât)
Yavrum bize Kayserili dirler
Balı kaymağı ile yirler
Heeey!

KARAGÖZ — (İçeriden.) Kim bu kapının önünde bağıran? *(Gelir.)* Ne bağırıyorsun, be hemşeri?

KAYSERİLİ — *(Türkü söyler.)*

[35] Kekliği düz ovada avlarlar
Kanadını kanadına bağlarlar

KARAGÖZ — *(Arkasında sıçrar.)* Herif beni oynatıyor yahu! — Bana bak, hemşeri!

KAYSERİLİ — Bana bah, sen benim arhamda ne deyi sıçran? Sen beni gordün mü, tanır mısın? Sen kimsin? Anan kim, baban kim? Nerelisin?

---

[34] Türkünün sözleri anlaşılamamıştır. Yukardaki türkü, Küçük Ali'nin basılmış başka bir oyunundan alınarak buraya konmuştur. **(Karagöz'ün Hamam Eğlencesi, 1928, s. 11).**

[35] Ölçek: 11 (4+4+3)
(İlk dizede bir hece eksik.)

Kaç yaşındasın? Evli misin, bekâr mısın? Kaç çocuğun var? —Efendime söyleyim— di bahalım bana!

KARAGÖZ — Allah Allah! Sen nüfus memuru musun be?

KAYSERİLİ — Sen benim arhamda ne gezersin?

KARAGÖZ — Sen güzel güzel türküler söylüyordun, benim de hoşuma gitti, başladım sıçramaya.

KAYSERİLİ — Çohdan belli[36] burda bir Haceyvat vardı, onu gorecem.

KARAGÖZ — Hacivat'ı mı göreceksin?

KAYSERİLİ — Hı!

KARAGÖZ — Şu karşıki kapıda. *(Gider.)*

KAYSERİLİ — *(Seslenir.)* Haceyvat!

HACİVAT — *(Gelir.)* Vay efendim, maşallah efendim, ben de size geliyordum. Nasılsınız bakayım? İyisiniz inşallah!

KAYSERİLİ — Bana bah! Nasılsın bahalım. Haceyvat Çelebi? Sen beni çohdan belli gormedin değel mi?

HACİVAT — Evet efendim, evet, evet, evet! Bir zamanlar siz şu bakkal dükkânını tutardınız.

KAYSERİLİ — Elbette. Ne zannitdin. Duyduk, yene kiraya verilecekmiş.

HACİVAT — Evet efendim.

KAYSERİLİ — Sen karışın mı?

HACİVAT — Evet, bendeniz karışırım.

KAYSERİLİ — Di bahalım, ni virecez?

HACİVAT — Efendim, işte artık siz bilirsiniz! Eskiden beri siz buranın yabancısı değilsiniz, —efendime söyleyim— ne isterseniz, ne münasip görürseniz onu verin.

KAYSERİLİ — Bana bah, Haceyvat Çelebi, nasıl, 25 kuruş virsek olur mu?

HACİVAT — Efendim, çok mu çok az, efendim. Malûm ya, çoktan beridir kapalı kaldı.

---

[36] **Belli**: «beri» anlamında.

KAYSERİLİ — Gapalı galdığının kârını zararını da benden mi çıhartacan?
HACİVAT — Arkadaş, siz iki mecidiye verin, iki mecidiye!
KAYSERİLİ — Bana bah, Haceyvat Çelebi, iki mecidiye viririm, amınâ, şimdi bana bir adam lâzım.
HACİVAT — Efendim?
KAYSERİLİ — Bir adam lâzım. Namuzlu olacak.
HACİVAT — Sen merak etme efendim. — Şimdi dükkânı tuttunuz mu?
KAYSERİLİ — Tuttum.
HACİVAT — Efendim, ben sana bir adam bulurum. Benim arkadaşım bir Karagöz vardır, çok namuslu bir adamdır. Biraz —efendime söyleyim— boşboğazdır ama, şey, ne bileyim, yani hilekârlık filân bilmez.
KAYSERİLİ — Bana bah, sen o adamı bana gonder bahalım!
HACİVAT — Başüstüne efendim. Gideyim, haber vereyim kendisine!

(Gider, seslenir.)
Bana bak, Karagöz! Karagöz!
KARAGÖZ — Hıı?
HACİVAT — Gel buraya bakayım!
KARAGÖZ — Olur. *(Gelir.)*

HACİVAT — Bak efendim, bu bizim Mayıs-oğlu. Kendisi, efendim, iyi bir bakkal ustasıdır.
KARAGÖZ — Eee!
HACİVAT — Yanına bir adam istiyor, bir çırak istiyor. Bakın. Dükkânında çalışabilir misin?
KARAGÖZ — Maşallah! Aylık kaç?
HACİVAT — Efendim, aylık yıllık işlerine karışmıyorum. Haber veriyorum. İşte konuşunuz efendim. *(Gider.)*

KAYSERİLİ — Bana bah, senin adın ni?
KARAGÖZ — Benim adım Karagöz.

KAYSERİLİ — A booo! Niden Garagöz?... [.....] Booo!.. Evli misin bekâr mısın?

KARAGÖZ — Baba, sen ne biçim adamsın yahu? Evliyim, bekârım, sana ne?

KAYSERİLİ — Evli misin; di bana bahayım!

KARAGÖZ — Evliyim.

KAYSERİLİ — Kaç çocuğun var?

KARAGÖZ — Sen ne karışırsın bana yahu?

KAYSERİLİ — Kaç çocuğun var? Sen bunu sonra anlarsın. Esnaflıkta bir kaide vardır.

KARAGÖZ — Eee!

KAYSERİLİ — Esnaf olacak adam, yanına aldığı adama sorar: «Evli misin, bekâr mısın? Kaç çocuğun var?» Anladın mı? Vireceği para ile adam idare ider mi itmez mi? Bahdın ki herifin on tane çocuğu var, beş tane de [.....] var. Bu adama benim vireceğim para ya idare ider, ya itmez. İtmediği zaman ne yapar? Dukkanımdan çalar, kaşkerekaşera peynirinden, [.....] den, güpgüp maharnasından, hepsinden birer birer çalar da bana zarar gosterir, anladın mı?

KARAGÖZ — Ne biçim şey bu be! — Ee, benim çocuklarım da var.

KAYSERİLİ — Kaç tane?

KARAGÖZ — İşte, üç dört tane var.

KAYSERİLİ — Bana bah! Sen benim dukkanımda insan gibi çalışırsın.

KARAGÖZ — Ha!

KAYSERİLİ — Sen merak itme, ben seni memnun iderim.

KARAGÖZ — Eksik olma.

KAYSERİLİ — Gel bah, sana dukkanı gostereyim.

KARAGÖZ — Göster bakalım!

KAYSERİLİ — *(İçeriden)* Şu aşağıda gorduğun kupleri gordun a!

KARAGÖZ — Eee!

KAYSERİLİ — Buna zeytinyağı kupleri dirler.

KARAGÖZ — Evet.

KAYSERİLİ — Yuhardaki kupleri de gordun a!
KARAGÖZ — Gördüm.
KAYSERİLİ — Buna da pekmez kupleri dirler.
KARAGÖZ — Ha, iyi ya!
KAYSERİLİ — Bak şu irafları gordun a! Buralarda istermaçiret mumları, [.....], kaşkerekaşera peynirleri, ondan sonra, güpgüp maharnaları, hepsi burda durur.
KARAGÖZ — Anlamadım.
KAYSERİLİ — Hepsi burda durur.
KARAGÖZ — O güpgüp makarnası ne demek?
KAYSERİLİ — Efendim, sen, sen okumadın, yazmadın mı?
KARAGÖZ — Okudum ama, güpgüp makarnası bilmem.
KAYSERİLİ — Ooo! Bana bah, sen Gayseri'ye gel de lûgat öğren, anladın mı?
KARAGÖZ — *(Güler.)* Haaa! Allah iyilik versin, ona güpgüp makarnası değil, düdük makarnası derler.
KAYSERİLİ — Güpgüp maharnası dirler, istermaçiret mumları...
KARAGÖZ — Ha?
KAYSERİLİ — İstermaçiret mumları.
KARAGÖZ — Yok canım, ispermaçet[37] mumları.
KAYSERİLİ — Ona istermaçiret mumları diyiver.
KARAGÖZ — İstermaçiret mumları... Hay Allah, ne anlayış varmış be!
KAYSERİLİ — Kaşkerekaşera peyniri di, anladın mı?
KARAGÖZ — Kaşkerekaşera değil kardeşim, kaşar peyniri.
KAYSERİLİ — Ona kaşkerekaşera peyniri dirler, anladın mı?
KARAGÖZ — Hoppalaa!... Neme lâzım!...

---

[37] İspermaçet: ispermeçet. Balinadan çıkarılan ve mum yapmakta kullanılan beyaz bir yağ.

KAYSERİLİ — Ben gideyim Asmaaltı'na,[38] sana mal gondereyim. [.....]

KARAGÖZ — Olur.

KAYSERİLİ — Hadi bahalım, sana da Allah hayır virsün bana da.

KARAGÖZ — Amin!

KAYSERİLİ — Ben gidiyorum. *(Gider.)*

KARAGÖZ — Hadi güle güle. *(Güler.)* İstermaçiret mumları, güpgüp makarnası, güpgüp makar...sonra, öteki neydi?... kaşkerekaşera... Hay Allah müstahakkını versin! Amma isim takmış herif be! Allah Allah! [.....] Kısmet böyleymiş, ne yapalım!

(Şarkı ile Cemâlifer Hanımla Şetâret Kalfa Gelir.)

(Şarkı)

[39].....

HACİVAT — *(Karşılar.)* Vay efendim, maşallah! Safâ geldiniz, hanım kızım!

CEMÂLİFER — Eksik olmayın, Hacivat Çelebi. Ben de size kadar geliyordum.

HACİVAT — Hayrola, efendim, hayrola! Nedir efendim böyle? — Şetâret Hanım, sen nasılsın?

ŞETÂRET — Aaa! Şok güzel, Hacivat Çelebi. Sen nasılsın bakalım, iyisin inşallah!

HACİVAT — Elhamdü-lillâh!

KARAGÖZ — Evet efendim, bakkal da var! Güpgüp makarnası, kaşkerekaşera peyniri, istermaçiret mumları, hepsi var!

ŞETÂRET — Aaa! Sen ne bağıriyor arkada oyle?

---

[38] **Asmaaltı:** İstanbul'da, Eminönü semtinde, bakkal eşyası satan toptancı mağazaların bulunduğu cadde.

[39] Şarkının sözleri anlaşılamamıştır.

KARAGÖZ — Ha?
ŞETÂRET — Sen ne bağıriyor arkada oyle?
KARAGÖZ — Bakkal var!
ŞETÂRET — Aaa! Dur bakalım hele! Hanim avi tutajak da ondan sonra...
KARAGÖZ — Anlamadım.
ŞETÂRET — Hanim avi tutajak.
KARAGÖZ — Hanım ayı mı tutacak? [.....]
HACİVAT — Karagöz'üm, sen karışmasan a! Sen dükkânına karış!
KARAGÖZ — [.....]
HACİVAT — Efendim, hayrola, efendim kızım?
CEMÂLİFER — Efendim, Hacivat Çelebi, oturduğumuz evi —efendime söyleyim— biraz tamir ettirecekmiş ev sahibi. Çoktan beridir akıyor. Efendim, bize de çık düştü. Onun için size kadar geldim. Elinizin altında bir ev olduğunu işittim, duydum.
KARAGÖZ — Evet efendim, kızım. Tam zamanında geldiniz. Bakınız efendim, elimin altında bir konak yavrusu var efendim. Bakın, beğenirseniz ne âlâ!
CEMÂLİFER — Aaa! Bir kere görelim!
HACİVAT — Buyurun efendim içeri, görünüz!

(İçeriden.) Bakınız efendim, burası bodrum katı, bodrumun arkası taşlık. Burdan, efendim, bahçeye çıkar. İşte burdaki küpler —efendime söyleyim— yağmur suyundan doldurulur. Her biri, efendim, yirmi teneke su alır, efendim.
CEMÂLİFER — Aaa, çok güzel vallahi!
HACİVAT — Bakın, şurası da mutfak. Şurası da yemek odası, efendim.
CEMÂLİFER — Çok güzel.
HACİVAT — Buyurun yukarıya çıkalım.
CEMÂLİFER — Buyurun.
HACİVAT — Buyurun, efendim! İşte bu tarafta bir oda. Burası da helâ, efendim. İşte odalar, efendim. [Hepsinin döşemesi ve sâir lâzım olan şey-

ler mevcuttur.][40]

CEMÂLİFER — Aaa, çok güzel, Hacivat Çelebi! Buna ne vereceğiz, efendim?

HACİVAT — Efendim, on iki aylığı efendim, sizin için iki mecidiye olur.

CEMÂLİFER — Peki, Hacivat Çelebi.

HACİVAT — Ama, iki üç aylık da peşin isterim.

CEMÂLİFER — Başüstüne. İki aylık peşin versek?

HACİVAT — Teşekkür ederim. Verin efendim. [.....]

CEMÂLİFER — [Buyurun!]

HACİVAT — Güle güle oturunuz, efendim, güle güle! Bakkal da karşınızda, —efendime söyleyim— istediğinizi alırsınız.

CEMÂLİFER — Aaa, çok güzel, efendim!

HACİVAT — Efendim, Allah âfiyet versin!

CEMÂLİFER — Ömrüne bereket, Hacivat Çelebi.

(Hacivat gider.)

KARAGÖZ — Efendim, güpgüp makarnası, istermaçiret mumları var, ondan sonra, —ne vardı bakayım?— güpgüp makar... daha bir şey daha... istermaçi... Haa, kaşkerekaşera peyniri var... *(Güler.)* — Hani bizim usta mal gönderecekti yahu?...

(Türkü ile I. Hamal gelir.)

(Türkü)

[41].....

KARAGÖZ — Ooo! Hamallar geliyor yahu!

I. HAMAL — Bana bak! Mayıs-oğlu'nun dukkanı burası mı?

---

[40] Sözler açık-seçik anlaşılamamış; köşeli ayraç içindeki cümle **Abdal Bekçi** oyunundan alınmıştır (bk. s. 74).

[41] Türkünün sözleri anlaşılamamıştır.

KARAGÖZ — Ha?
I. HAMAL — Mayıs-oğlu'nun dukkanı burası mı?
KARAGÖZ — Hee, burası.
I. HAMAL — Aha, zeytinyağı getirdim, fıçıylan!
KARAGÖZ — Peki, getir.
I. HAMAL — Aha!
KARAGÖZ — Yavaş yahu, kıracaksın fıçıyı!... Daya, daya!
I. HAMAL — Arhadan da getirirler, ondan sonra efendim...
KARAGÖZ — Evet.
I. HAMAL — Gaşar peyniri, ondan sonra efendim, maharnalar, hepsi gelir. Ben gediyorum. Ben zeytinyağını getirdim bırahdım. *(Gider.)*

(Türkü ile II. Hamal gelir.)

(Türkü)

[42].....

II. HAMAL — Bana bah! Burası Mayıs-oğlu'nun dukkanı mı?
KARAGÖZ — He! Onlar ne?
II. HAMAL — Buna gaşar peyniri dirler.
KARAGÖZ — Haa, iyi ya! Getir bakalım!... Yavaş!... yavaş!... Daha var mı gelen?
II. HAMAL — Ooo!... Şeyden, Asmaaltı'ndan yirmi hamal geliiir.
KARAGÖZ — Eyvah! Nereye sığacak bunlar?
II. HAMAL — Mumlar getiririk, maharna getiririk, pirinç getiririk, fasulya getiririk, mercimek getiririk, un getiririk...
KARAGÖZ — Peki. Hadi sana uğurlar olsun!
II. HAMAL — Onlar arhadan geliiirler. *(Gider.)*

[42] Türkünün sözleri anlaşılamamıştır.

[43]*(Sevgili dinleyenlerimiz! Böyle birkaç tane hamal, sırtlarında böyle yağlar, efendim, fasulye çuvalları, —efendime söyleyim— kaşar peynirleri, hep böyle gelirler. Sırık hamalları da —efendime söyleyim— çirviş[44] yağı dedikleri yağı fıçıyla getirirler —onu sırık hamalları getirir—, bakkal dükkânına bırakırlar.)*

(Türkü ile Kayserili gelir.)

(Türkü)

[45].....

KAYSERİLİ — Bana bah! Gonderdiğim eşyaları nire goydun?

KARAGÖZ — Hepsini koyduk ama, dükkân doldu yahu! Ne yapalım?

KAYSERİLİ — Bana bah, güpgüp maharnaları şuraya dizivir hele, anladın mı?

KARAGÖZ — Güpgüp makarnası değil usta, buna düdük makarnası...

KAYSERİLİ — Eee, güpgüp maharnasi dirler! Bana lûgat mı öğreteceksin?... Bana bah, istermeçiret mumları iyi diz.

KARAGÖZ — Olur.

---

[43] Seyredenlere göre değil, dinleyenlere göre oynatılan bu oyunda, perdede gösterilmesi gereken cansız tasvirler (ev, dükkân v.b.) ve kişilerin perdeye gelişleri bu yolda açıklamalarla bildirilmiştir (7 yerde). Oyun, ses bandından yazıya geçirilirken, söz konusu açıklamalar çıkarılmış; böylece, eser, biçim bakımından, öbür oyunlara benzetilmiştir. Ancak, sözü edilen öbür hamallarla sırık hamallarının konuşmaları oyunda verilmediği için, onların perdede gösterildiğini bildiren bu açıklama alınmıştır.

[44] Çirviş: çerviş. Kasaplık hayvanlardan elde edilen türlü yağların eritilmişi.

[45] Türkünün sözleri anlaşılamamıştır.

KAYSERİLİ — Ooo! Kaşkerekaşera peynirlerini diz de şöyle dinlensinler... Pekmezleri boşalttın mı, zeytinyağlarını boşalttın mı?
KARAGÖZ — Hepsini.
KAYSERİLİ — Hadi bahalım, goreyim seni! Ben gidiyorum, anladın mı?... Bana bah, sana bir şey daha diyeyim.
KARAGÖZ — Evet.
KAYSERİLİ — Sana bir teneke de pamuk yağı gonderecem.
KARAGÖZ — Ne olacak?
KAYSERİLİ — Zeytinyağına katılsın diye.
KARAGÖZ — Hoppalaa!
KAYSERİLİ — Senin nine lâzım!... Zeytin gonderecem sana.
KARAGÖZ — Evet.
KAYSERİLİ — Zeytini gondereyim, bah, zeytinin kabı var, onu gordün mü?
KARAGÖZ — Evet.
KAYSERİLİ — Onun içerisine bir teneke su dök, bir avuç da tuz goy.
KARAGÖZ — Neden?
KAYSERİLİ — Tarttığın zamanda suyuyla beraber tartarsın, anladın mı?
KARAGÖZ — [.....]
KAYSERİLİ — [.....] neyle çıhartacağız? Anladın mı?
KARAGÖZ — Eee, yaparız, öyle yaparız!
KAYSERİLİ — Ben gideyim. Bir iki şey daha bulursam sana gonderirim. Hadi bahalım!... Sakın ha, viresiye virme!
KARAGÖZ — Yok, vermem.
KAYSERİLİ — Viresiye virdin mi gozünü patlatırım, anladın mı?
KARAGÖZ — Vermem. Hadi sana uğurlar olsun!
(Kayserili gider.)

CEMÂLİFER — *(İçeriden.)* Bana bak, Şetâret!
ŞETÂRET — Efendim.
CEMÂLİFER — Git bakalım, bakkalda ne var ne

yok, beyaz peynir var mı, iyi yağları var mı? anla.
ŞETÂRET — Öğreneyim, hanimefendi!

(Gelir.) Bana bak, bakkal!
KARAGÖZ — Eee!
ŞETÂRET — Hanimefendi soruyor, ayı yağı var mı?
KARAGÖZ — Haa?
ŞETÂRET — Ayı yağı var mı?
KARAGÖZ — Ne yağı?
ŞETARET — Ne bileyim ben!
KARAGÖZ — Hoppala! Ne yağı istiyorsun?
ŞETÂRET — Hanimisi sordu.
KARAGÖZ — İyi ama, ne yağı istedi?
ŞETÂRET — Ne bileyim ben!
KARAGÖZ — Haydi, anla da gel!

ŞETÂRET — *(İçeriden.)* Hanimisi, ne yağı istedi sen?
CEMÂLİFER — Ayol, sen bir şey bilmiyor musun? Sadeyağı, yahu, sadeyağı! Pilâv pişirmek için. Trabzon tereyağı.

ŞETÂRET — *(Gelir.)* Ayo, bana bak, bakkal!
KARAGÖZ — Buyur!
ŞETÂRET — Sende var mı o yağdan?
KARAGÖZ — Ne yağı?
ŞETÂRET — O, hanimin söylediği ne yağdı o?
KARAGÖZ — Canım, anlasana, ne yağı!
ŞETÂRET — Hanim dedi, o yağdan, pilâvını pişirecekmiş.
KARAGÖZ — Hıı?
ŞETÂRET — Pilâvını pişirecekmiş.
KARAGÖZ — Pilâvını mı pişi... Yağ var işte burda yahu!
ŞETÂRET — Terelelli yağı istedi benden hanim.
KARAGÖZ — Haa?
ŞETÂRET — Terelelli yağı istedi.
KARAGÖZ — *(Güler.)* Sen alay mı ediyorsun benlen, kara kadın?

ŞETÂRET — Ağzını topla, «kara kadın» deme! Musibete bak! Allahallah kafanı kırarım senin!
KARAGÖZ — Hoppala! Bana bak, terelelli yağı olur mu?
ŞETÂRET — Oyle dedi hanim.
KARAGÖZ — Hanıma git de sor bakalım!

ŞETÂRET — *(İçeriden.)* Hanimisi! Bakkalda terelelli yağı yok ayol!
CEMÂLİFER — Ayol, sen ne yağı istedin?
ŞETÂRET — Terelelli yağı.
CEMÂLİFER — Hay Allah müstahakkını... Ayol Trabzon yağı diyeceksin, yani Trabzon'un tereyağı.
ŞETÂRET — Valla oyle soyledi o. Abuk-sabuk, deli adamın birisi. «Terelelli yağı yok» diyor.
CEMÂLİFER — Akıllı! Terelelli yağı değil, tereyağı, Trabzon yağı, zeytinyağı, makarna var mı, sor bakalım!
ŞETÂRET — Bakayım.

(Gelir.) Bakkal!
KARAGÖZ — Efendim!
ŞETÂRET — Hanimisi dedi.
KARAGÖZ — Ne dedi?
ŞETÂRET — Ooo! Ne dedi?... Ondan sonra dedi ki, o var mı, o var mı, o var mı, o var mı, öteki var mı, beriki var mı? Bir sor da anla da gel bana, dedi.
KARAGÖZ — Seni tepelerim ha!
ŞETÂRET — Neden tepeliyor beni?
KARAGÖZ — Canım, ne istedi? onu söylesen e!
ŞETÂRET — Ne bileyim ben! *(Gider.)*

KARAGÖZ — [Bari] ben gideyim!... — Bana bak, hanımefendi!
CEMÂLİFER — Efendim, caanım, bakkal efendi, buyurunuz efendim, kurban olayım sana!
KARAGÖZ — Hıı?
CEMÂLİFER — Evet efendim, emrediniz!

KARAGÖZ — Kurban mı olayım dedi?... — Şimdi, bana bak, hanımefendi...
CEMÂLİFER — Effendim, caanım efendim, emrediniz!
KARAGÖZ — Hanımefendi...
CEMÂLİFER — Effendim!
KARAGÖZ — Allah Allah!... — Bakkal, efendim.
CEMÂLİFER — Evet.
KARAGÖZ — Bakkal.
CEMÂLİFER — Evet efendim, ne istiyorsunuz?
KARAGÖZ — Efendim, ne emrediyorsunuz?
CEMÂLİFER — Aaa, estağfurullah, cânımın cânânı!... Güzel yağınız var mı, bakkal efendi?
KARAGÖZ — Hıı?
CEMÂLİFER — Güzel yağınız var mı?
KARAGÖZ — Güzel yağımız var. Her şey var, efendim.
CEMÂLİFER — Peynıriniz var mı?
KARAGÖZ — Âlâsı var.
CEMÂLİFER — Efendim, bakayım, [fasulyeniz] var mı?
KARAGÖZ — Efendim, ne isterseniz var efendim.
CEMÂLİFER — Veresiye veriyor musunuz?
KARAGÖZ — Usta «Verme» dedi ama, sizin için can feda olsun!
CEMÂLİFER — Aaa! [.....] Şetâret Kalfayı göndereyim, efendim, bir okka tereyağı, bir okka da zeytinyağı, bir okka kaşar peyniri, bir okka makarna, bir okka fasulye, bir okka mercimek, bir okka da —efendime söyleyim— şeker gönderiveriniz.
KARAGÖZ — Başüstüne! İsterseniz dükkânı devr edeyim yahu!
CEMÂLİFER — Hadi hadi, sen bunları gönderiver!
KARAGÖZ — Olur, başüstüne, göndereyim!

[.....] Hanım ne tatlı tatlı konuşuyor yahu! *(Öksürür)*, Hay Allah Allah! Güpgüp makarnası var, var oğlu var, kaşkerekaşera peyniri var, isterma-

çiret mumları var, [.....], yok mu dedik, yok mu dedilik?

(Şarkı ile II. Çelebi gelir.)

(Şarkı)

[46].....

II. ÇELEBİ — Evet... dediler ki... «— Evin karşısında bir bakkal dükkânı var» dediler... «Bakkalın karşısındaki»... Herhalde bu ev olacak... Bakayım... Ne yapayım? ne yapayım?... Kapıyı çalsam... Dur, çalma kapıyı... Ne yapayım efendim?... Ne yapayım?... Ne yapayım?...

KARAGÖZ — Allah Allah! Bu da kim acaba?

II. ÇELEBİ — Ne yapayım efendim?... Şu taşı atayım pencereye... Ya acaba bu değilse!... Ne olursa olsun. [.....] Taşı atayım! *(Taşı atar.)*

CEMÂLİFER — *(Pencereden.)* Aaa! Hoş geldiniz. Amanın, durun durun! Rica ederim. Geliyorum, efendim!

II. ÇELEBİ — Aman efendim, af edersiniz, rahatsız ettim.

CEMÂLİFER — *(İçeriden.)* Estağfurullah efendim, buyurunuz!... Nasılsınız bakayım? Hoş geldiniz, safâ geldiniz!

II. ÇELEBİ — Eksik olmayın efendim, teşekkür ederim!... Nasılsınız efendim? Burasını ne zaman tuttunuz?

CEMÂLİFER — Burda Hacivat Çelebi var, işte onun vasıtasıyle burasını tuttuk. Gayetle güzel. Bir kere içerisini görseniz memnun olacaksınız.

II. ÇELEBİ — Aman çok güzel efendim.

---

[46] Şarkının sözleri anlaşılamamıştır.

CEMÂLİFER — Nasılsınız? İyisiniz inşallah!

II. ÇELEBİ — Elhamdü-lillâh efendim! Siz nasılsınız efendim?

CEMÂLİFER — Ömrünüze bereket, cicim!

II. ÇELEBİ — Immmh!

CEMÂLİFER — Caanım!

KARAGÖZ — Bir şeyler oluyor kapının önünde, dur bakalım!... [.....] Ben şu fıçının arkasına saklanayım bakayım ne olacak.

CEMÂLİFER — Efendim, burda konuşmak olmaz. Buyurunuz içeriye efendim, güzel güzel konuşalım!

II. ÇELEBİ — Efendim, yiyecek pek bir şey yoksa, bakkaldan...

CEMÂLİFER — Aman efendim, bir bakkal var şu arkamızda, çok şey efendim, biraz, her ne kadar biraz tuhaftı ama, bize her şeyleri verdi. Peynir meynir hepsini verdi, yağların balların hepsini verdi. Hepsi var efendim.

II. ÇELEBİ — Parasını verdik mi?

CEMÂLİFER — Yok efendim. Abdalı tatlı dillerimle kandırdım, veresiye verdi. Abdal bir adam canım!

KARAGÖZ — Abdal haaa!... Dur bakalım heleee!...

II. ÇELEBİ — Peki efendim!

CEMÂLİFER — Buyurunuz efendim! Kapı açık. Giriniz efendim!

II. ÇELEBİ — Peki efendim, geleyim. — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gidiyorum yâr aşkına, yâ hey!

KARAGÖZ — *(Öksürür.)* Öhö öhö!...

II. ÇELEBİ — Aman efendim, bir ses geliyor... Bakayım şurdan... Bakayım... Etrafta kimseler yok... Belki bana bir evham gibi gelmiştir. — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gidiyorum yâr aşkına, yâ hey!

KARAGÖZ — *(Öksürür.)* Öhö öhö!...

II. ÇELEBİ — Aman efendim, kimdir onlar, öksü-

renler?... Allah Allah!... Kimler bunlar acaba?... Fakat kim olur?...

CEMÂLİFER — Efendim, girseniz e içeriye!

II. ÇELEBİ — Efendim, bir öksürük sesi geldi de. Kimse olmasın diyerekten...

CEMÂLİFER — A canım, kim gelirse gelsin! [.....] Girin bakayım, bekliyorum sizi!

II. ÇELEBİ — Geliyorum efendim. — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gidiyorum yâr aşkına, yâ hey!

KARAGÖZ — Hele içeriye gir de bak!

II. ÇELEBİ — Efendim?

KARAGÖZ — Hele içeriye gir de bak!

II. ÇELEBİ — Girersem ne olur?

KARAGÖZ — O zaman anlarsın.

II. ÇELEBİ — Efendim?

KARAGÖZ — O zaman anlarsın!

II. ÇELEBİ — Ne anlarım?

KARAGÖZ — Hele gir içeriye.

II. ÇELEBİ — İçeriye girmiyorum, ne olacak? Girmem, vesselâm! Allah Allah! Zorla değil ya!

CEMÂLİFER — Beyefendi!

II. ÇELEBİ — Efendim!

CEMÂLİFER — Kimlen konuşuyorsun?

II. ÇELEBİ — Kimlen... Sizinlen konuşuyorum... Lâf olsun... «— İçeriye gir de bak!» demediniz mi?

CEMÂLİFER — Aaa! Size evham gelmiş, efendim! Ben öyle bir şeyler söylemedim.

II. ÇELEBİ — Efendim, nasıl söylemedin?... «— İçeriye gir de bak!»... Ne yapacaksın içeriye girersem?

CEMÂLİFER — Canım efendim, evham geliyor galiba [Girecekseniz girin canım!] Aaa!

II. ÇELEBİ — Aşki yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gidiyorum yâr aşkına, yâ hey!

KARAGÖZ — İçeriye girer girmez ne olacak?... İçeriye girer girmez belânı bulacaksın.

II ÇELEBİ — Kimden?

KARAGÖZ — Benden.

II. ÇELEBİ — Sen kimsin?

KARAGÖZ — Bilmiyor musun? İşte deminden beri konuştuğun...

[.....][47]

KARAGÖZ — [.....] Hayvan, sen de!

II. ÇELEBİ — Ağzını topla, hanım! Hayvan sensin!

KARAGÖZ — Hayvan sensin!

II. ÇELEBİ — Terbiyeni takın!

KARAGÖZ — Sen terbiyeni takın!

II. ÇELEBİ — Utanmaz!

KARAGÖZ — Utanmaz sensin! Sen utanmazsın! [.....][48]

CEMÂLİFER — Aaa! Beyefendi, kimlen konuşuyorsun?

II. ÇELEBİ — Efendim, kimlen olacak! Siz baksanız a, neler söylüyorsunuz! Ne hayvanlığımı bıraktınız, ne bilmem nemi! İçeri girersem bak bana neler yapacaksınız!

CEMÂLİFER — Aaa! Vallahi efendim, size bir şeyler olmuş. Size evhamlar gelmiş. Ben böyle bir şey söylemedim, canım girin içeriye!

II. ÇELEBİ — Aşk-i yârân, muhabbet-i cânân! Ben de gidiyorum yâr aşkına, yâ hey!

KARAGÖZ — Görürsün sen, içeriye bir gir de bak!

II. ÇELEBİ — Girmiyeceğim!

KARAGÖZ — Kimin umurunda girmezsen!

II. ÇELEBİ — Gelmiyeceğim

KARAGÖZ — Cehennemin dibine kadar!... Gelme!...

---

[47] Buradaki kavgalı küfürlü 3 konuşmanın sözleri anlaşılamamıştır.

[48] Buradaki kavgalı küfürlü 2 konuşmanın sözleri anlaşılamamıştır.

II. ÇELEBİ — «Cehennemin dibine kadar» bana ha?

KARAGÖZ — Sana ya!... Terbiyesiz, hayvan, sen de!...

II. ÇELEBİ — Ağzını topla, Hanımefendi! Ben hayvan değilim.

KARAGÖZ — Nesin ya? Eşeksin!

II. ÇELEBİ — [.....]

CEMÂLİFER — Bana bak efendim, neye durdunuz canım Allah aşkına, neye durdunuz?... Gene duruyorsunuz, görüyorum!... Aaa!... Kimlen konuştunuz?

II. ÇELEBİ — Kulağıma sesler geldi, «Hayvan» diye, filân.

CEMÂLİFER — Aaa evham gelmiş!

(II. Çelebi eve girer).

KARAGÖZ — *(Güler.)* Herif epey oyalandı... Amma da korktu haaa!... Anlaşılan, bu eve... Hımm!... Estepetâ pestepetâlar geliyor galiba bu eve... Hımmm!... Tevekkeli değil, hanım bana, «— Efendim, caanım!... tı tı tı tı tı tı tı!...»

CEMÂLİFER — *(İçeriden.)* Bana bak, Şetâret!

ŞETÂRET — Ne o, soyle hanimim?

CEMÂLİFER — Bakkala git hemen. Bakkalda sardalya balığı var mı?

ŞETÂRET — Olur, varayım.

(Gelir.) Bana bak, bakkal!

KARAGÖZ — Hıı?

ŞETÂRET — Ne vardi sende bakayım!

KARAGÖZ — Evet?

ŞETÂRET — Ne vardi sende?

KARAGÖZ — Bende her şey var.

ŞETÂRET — Ooo! Hanim istedi.

KARAGÖZ — Hanımın istediği de var yahu!

ŞETÂRET — Ama ne istedi?

KARAGÖZ — Ne bileyim ben!
ŞETÂRET — Ba... ba... balık mi istedi ama?
KARAGÖZ — Hanımın istediği balık bende var. Merak etmesin.
ŞETÂRET — Ne balık var sende?
KARAGÖZ — Her balık var. Hanım ne istiyor hanım?
ŞETÂRET — Hanım istedi, balık istedi.
KARAGÖZ — Var var var! Hadi git hanıma söyle, «Varmış» de!

ŞETÂRET — *(İçeriden.)* Hanimefendi!
CEMÂLİFER — Huu!
ŞETÂRET — Bakkalda balık varmış.
CEMÂLİFER — Sardalya balığı var mı?
ŞETÂRET — Unuttum!

(Gelir). Bana bak, bakkal!
KARAGÖZ — Hıı?
ŞETÂRET — Sende var mı balık?
KARAGÖZ — Ne balığı istiyorsun?
ŞETÂRET — Ne balığı... Hanim ne balık istedi bildin mi?
KARAGÖZ — Yok.
ŞETÂRET — Pantalon balık istedi.
KARAGÖZ — Haa, pantalon balık var, âlâsı var! hanıma söyle.

ŞETÂRET — *(İçeriden.)* Hanimefendi, varmış.
CEMÂLİFER — Ne varmış?
ŞETÂRET — Pantalon balık varmış.
CEMÂLİFER — Utanmaz, terbiyesiz adam canım!... Git de ona [.....]
[.....][49]
KARAGÖZ — *(Güler.)* Hanımlar içerde bir şeyler diyorlar... Bakalım!...

[49] Burada, zenneler arasındaki bağırtılı 3-4 konuşma, sözler anlaşılmadığı için, atlanmıştır.

ŞETÂRET — *(Gelir.)* Bana bak, bakkal!
KARAGÖZ — Hıı?
ŞETÂRET — Var mı balık?
KARAGÖZ — Var. Ne istiyorsun?
ŞETÂRET — Sandalye balığı.
KARAGÖZ — Haa, sardalya balığı. Var, var. Nah, bak, sardalye balığı!...
ŞETÂRET — Ver bakalım!
KARAGÖZ — Al.
ŞETÂRET — Hanim dedi ki, «yazsın» dedi.
KARAGÖZ — Yazsın, ha... Bana bak... şey... Şetâret...
ŞETÂRET — Ne o?
KARAGÖZ — Şey... Ben bir gireyim oraya.
ŞETÂRET — Yoo, olmaz!
KARAGÖZ — Hıı?
ŞETÂRET — Olmaz!
KARAGÖZ — Ben sana balıklar getiririm, peynir getiririm, yağ getiririm, zeytin getiririm, pirinç getiririm, beraber seninle yeriz be!
ŞETÂRET — Yoo, olmaz, hanim görür sonra.
KARAGÖZ — Hanım görmez. Aşağıki odada...
ŞETÂRET — Yoo, aşağıki odada olmaz!
KARAGÖZ — Olur canım, sen merak etme.
ŞETÂRET — Ooolmaz... Beni gıdıklama, o zaman gıdıklanirim.
KARAGÖZ — Hıı?
ŞETÂRET — Ben gıdıklanirim.
KARAGÖZ — Gıdı gıdı gıdı!
ŞETÂRET — Olmaz, olmaz, olmaz!
KARAGÖZ — Gıdı gıdı!
ŞETÂRET — Olmaz, olmaz!...
(Bağırışırlar. Şetâret gider.)

CEMÂLİFER — *(İçerden)* Şetâret! Ne yapıyorsun?
ŞETÂRET — Auu! Bakkal beni, bakkal beni gıdi gıdi yapıyor.
CEMÂLİFER — Ah seni gidi gidi!... Ah o bakkal denen adam ne adam!... Innnh!

KARAGÖZ — Innnh!... *(Güler.)* Eee, hanımefendi, bir şeyler lâzım değil mi?
CEMÂLİFER — Efendim, lâzım. İçki var mı sizde?
KARAGÖZ — Hıı?
CEMÂLİFER — İçki?
KARAGÖZ — İçki de var, biçki de var.
CEMÂLİFER — Efendim, ne var?
KARAGÖZ — Var işte! Bende yoksa aşağıda meyhane var, ordan alırız.
CEMÂLİFER — Hadi git, ordan bir —efendime söyleyim— binlik rakı al da gel!
KARAGÖZ — Ben... beraber geleceğim değil mi rakıyla?
CEMÂLİFER — Sen hadi al da gel!
KARAGÖZ — Olur, olur! *(Gider, sonra yine gelir.)* Hanımefendi!
CEMÂLİFER — Efendim!
KARAGÖZ — Geldi... bak... binlikler...
CEMÂLİFER — Getir bakalım!
KARAGÖZ — Ben de geleyim canım!
CEMÂLİFER — Evet, sen de gel otur bakalım!

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Efendim, selâmün-aleyküm!
II. ÇELEBİ — *(İçeriden.)* Aleyküm-selâm, baba! Hoş geldin, safâ geldin!
KARAGÖZ — Hoş bulduk! Nerde o Şetâret dedikleri?
ŞETÂRET — Auu! Sen de girdin içeri?... Amanin!...
KARAGÖZ — Bana bak, Şetâret! Ben şimdi rakı içeceğim.
ŞETÂRET — İç bakalım! Hadi bakalım, sen rakı iç, ben de yâlel oynayım.
KARAGÖZ — Hadi yâlel oyna. — Ben içiyorum, hanım!
CEMÂLİFER — Aaa, buyurun efendim!
II. ÇELEBİ — Aman, babacığım, sen rakı içer misin?
KARAGÖZ — Eee, ne yapalım! Artık oldu olacak. *(İçer.)* — Hadi bakalım, hanım, bir tane daha ver!

CEMÂLİFER — Başüstüne efendim! Buyurun!
KARAGÖZ — *(İçer.)* Ooh, ne âlâ!
ŞETÂRET — Ooo, içiyor! Amanin gozleri kararıyor!
KARAGÖZ — Yaa! Allah Allah!
II. ÇELEBİ — Efendim, çok içmeyin. [Dokunur sonra.]
KARAGÖZ — Adam sen de! Sen de iç bir tane yahu! Allah Allah!... — Efendim, şerefinize! *(İçer.)* Ooh, ne âlâ!... — Bir tane daha ver! *(İçer.)* Ooh, ne âlâ!...
ŞETÂRET — Auu! bana bak, sakallı adam! Çok içti sen ayol! Gozleri kararıyor!...
KARAGÖZ — Kararacak ya!...
ŞETÂRET — Auu! Ne oluyor?... Sallanıyor!...
KARAGÖZ — Sallanacak!
ŞETÂRET — Auu!... Auu!... Bana bak, sen düşecek!...
KARAGÖZ — Düşecek!
CEMÂLİFER — Bana bak... dur... dur... bakkal!...
KARAGÖZ — Eee!
ŞETÂRET — Aman, ne oluyor?... Mangalın üstüne düşecek!...
KARAGÖZ — Düşer miyim... Ooo, düşer miyim ben?... *(Karagöz mangala düşer. Gürültü olur. Yangın çıkar. Bağırışırlar.)*
SESLER — Aaay!... Mangal devrildi, yanıyoruuuz!... — Eyvaaah!... Amaaan!... — Eyvaaah, yanıyoruuuz!...

BEKÇİ — *(Sopasını vurur, bağırır.)* Yaanguun vaaar!... Şeyh Küşterî meydanındaaa!... *(Sopasını vurur.)*
KÖŞKLÜ[50] — *(İçeriden, bağırır.)* İiimdaaat!... Bekçiii!
BEKÇİ — Ogurlar olsun! Ogurlar olsun!
KÖŞKLÜ — Şeyh Küşterî meydanındaaa!...

---

[50] **Köşklü:** Eskiden, İstanbul'da yangın kulesinde gözcü olarak bekleyen ve yangını görünce koşup her yere haber verme işini yapan kimse.

BEKÇİ — Yaanguun vaaar!... Şeyh Küşterî meydanındaaa!...

(Nâra atarak tulumbacılar gelir. Karagöz atlar, tulumbanın üstüne biner.)

KARAGÖZ — *(Tulumbanın üzerinde bağırır)* Heeey!.. Vardaaa!... Destuuur! Karagöz geliyor!...
(Giderler.)

BİTİŞ

KARAGÖZ — *(Gelir.)* Eyvaaah! Ne dükkân kaldıı,' ne ev kaldıı! Hepsi yandı, kül oldu gittiii!...

HACİVAT — *(Gelir.)* Aman Karagöz'üm, nedir bu işler?

KARAGÖZ — Kafanı kırsın kerata, geyiklerle [.....][51] ler! *(Vurur.)*

HACİVAT — Birader, yıktın perdeyi eyledin vîrân! Varayım sahibine haber vereyim hemân!
(Gider.)

KARAGÖZ — Her ne kadar sürc-i lisân[52] ettikse af ola!
İnşallah başka oyunda yakan elime geçerse, Hacivat, vay haline vay!...

---

[51] Sözcük anlaşılamamıştır. İşler sözüyle ayaklı bir söz olması gerekir.

[52] **Sürc-i lisân:** dil sürçmesi. Hayalî Küçük Ali, basılmış oyunlarında bu deyimi **suç-i lisân (Karagöz'ün Hamam Eğlencesi, 1928, s. 18), ve suç-i (sulç-i) lisân (Karagöz'ün Kâğıthane Safâsı, 1928, s. 24)** biçimlerinde kullanmıştır.

N o t :

Bakkallık oyununun öbür adı **Yangın**'dır.

Bakkallık, «Nev-îcâd» oyunlardan biri olmakla birlikte, kuruluş bakımından (bölümlerin sıralanışı, kişilerin kimlikleri ve perdeye gelirlerken şarkı söylemeleri v.b.) «Kâr-i kadîm» oyunların geleneğine uygundur.

Eserin «Fasıl» bölümünde, eski oyunlarda ele alınmayan bir zanaat konu olarak alınmış; fakat konunun işlenişinde de (sözgelimi, Çelebi'nin evini ve dükkânını Hacivat'ın kiraya vermesi, Zenne'lere evi gezdirmesi, evi tutan Zenne'lerin içeriye adam alması, sonunda zorlukla eve giren Karagöz'ün sarhoş olup rezalet çıkarması gibi sahnelerde) eski oyunların geleneği sürdürülmüştür.

BALIK

K a y n a k :

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele,* c. III, *Balıkçılar* (s. 589-608), Wiesbaden 1953

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
KARAGÖZ'ÜN KARISI (İçeriden sesi gelir)
I. ÇELEBİ
II. ÇELEBİ
ARAP (Mercan Ağa)

HAYVANLAR ve NESNELER

Yengeç
Ahtapot
Ayıbalığı
Kılıçbalığı
Yılanbalığı
Canavar
Denizkızı
Birkaç balık

Kayık
Çamaşır teknesi
Olta

BALIK

N o t :

Ritter, hayalî Nazif'ten aldığı metni ne yazık ki kaybetmiş; Almancaya kabataslak çevirdiği bazı parçalara dayanarak oyunun konusunu özetlemiş; söz konusu Almanca çevirlerinin kullanılabilir yerlerini, bir de, Selim Nüzhet Gerçek'in yardımıyle Hayalî Küçük Ali'den sağladığı iki küçük parçanın Türkçe metnini yayımlamıştır. Verilen bilgiye göre, oyunun Nazif nüshasında **Fasıl** bölümünün konusu şöyledir :

[Çelebi, hasta kardeşine giderken rastladığı Hacivat'la sohbete dalar; Hacivat, Çelebi'ye eskisi gibi balık avlayıp avlamadığını sorar, olumlu karşılık alır; pencereden bakan Karagöz, Çelebi ile balık çeşitleri üzerinde konuşur; bundan sonra asıl olay başlar:

Çelebi, lalası Mercan'la birlikte, balık avlamak için kayıkla denize çıkar; lalasına, bolca balık avlarsa kırmızı fes almayı vadeder; balıklar tutulmak üzere iken lalanın sevinç çığlıkları atması üzerine her seferinde av kaçar, bu yüzden hiçbir şey tutamayan Çelebi avdan vazgeçip geri döner. Bu olup bitenleri pencereden seyreden Karagöz de avlanmak ister; karısına, tavayı hazırlamasını söyler; evden aldığı çamaşır teknesini kayık gibi kullanır; ilkin bir yengeç tutar, sonra bir ahtapot, arkadan bir ayı-

balığı tutar; her tuttuğunu karısına götürürse de, karısı bunların hiçbirinden memnun kalmaz. Karagöz, oltasına gelen yenilebilir küçük balıkları beğenmiyerek suya atar. Derken, korkunç bir canavar, daha sonra da bir denizkızı gelir; Karagöz, denizkızı'nı sudan çekmek ister, sonra hemen bırakır. Sonunda bir yılanbalığı tutup eve götürür, karısı ondan da memnun olmaz.]

Aşağıda yayımlanan parçalardan da anlaşılacağı üzere, Hayalî Küçük Ali nüshasında, olayların örülüş ve yürüyüşünde bazı değişiklikler vardır :

[Çelebi ile lalası Mercan'ın balık tutma sahnesinde, Hacivat'la Karagöz ortada yoktur. Mercan, «kırmızı fes» için değil, «kırmızı pabuç» için sevinip çığlık atar.

Karagöz'ün balık tutma sahnesinde de, Karagöz kendi isteğiyle değil, karısının isteğiyle ava çıkar. Olta olarak da yorgan ipliği ile topluluğne kullanır. Yenilebilir epey balık tutar, o arada bir de kılıçbalığı yakalar. Tuttuklarını eve götürmez, kayıkta toplar. Sonunda, bir canavar gelir; Karagöz, ondan kurtulmak için, tuttuğu balıkları arka arkaya canavara atar; bunlarla yetinmeyen canavar, kayığı devirir, Karagöz denize düşer, güç belâ canını kurtarıp eli boş olarak eve döner.]

Ritter'e göre, oyunun her iki biçimi de perde için etkilidir. Nazif nüshası, gösterilen balık çeşitlerinin çokluğu dolayısıyle; Hayalî Küçük Ali nüshası da, korkudan doğma dramatik gerilimin gittikçe artması nedeniyle etkileyicidir.

Aşağıdaki iki parça, Hayalî Küçük Ali'den alınmış olan parçalardır.

I

(İlk muhâvere bittikten sonra yardaklar bir şarkı okurlar. Şarkı bitince, aşağıdaki türküyü söyliyerek Çelebi kayıkla Hacivat tarafından gelir. Kürekte Arap Mercan Ağa oturur.)

(Türkü)

[1] Mercan balığına attım oltayı
Kefalı görünce geriye kaçtı
Palamut ağzından ateşler saçtı
Bu sene[2] balıkçılık pek yaman kaçtı
Laka lak lak cumlak cumlak mastora[3] bak

ÇELEBİ — Ey Mercan Ağa! Eğer bolca balık tutarsak, sana bir çift kırmızı pabuç, bir kırmızı fes, bir kırmızı şalvar alırım.

MERCAN — Eksik olma, koçuk[4] beyim!

ÇELEBİ — Sen yavaş yavaş küreği çek, ben oltayı atıyorum!

MERCAN — At bakalum! Balık tutarsan bana kırmızılı mırmızılı babuç alajak, öyle mi?

ÇELEBİ — Alacağım. — Aman Mercan Ağa, kürekleri suya yavaş batır! Balık geliyor.

MERCAN — *(Sevinçle.)* Aman, geliyor!

---

[1] Ölçek: 11 (6+5)

[2] Bu sene: «bu yıl» olsa gerek. Aksi halde ölçek bozuluyor.

[3] Mastor: (argo) esrar sarhoşu.

[4] Koçuk: küçük (Arap ağzı).

ÇELEBİ — Aman sus! Geliyor.
MERCAN — Geldi mi balık?
ÇELEBİ — *(Yavaş sesle.)* Sus! Geldi.
MERCAN — *(Yavaş sesle.)* Tutuldu mu?
ÇELEBİ — *(Yavaş sesle.)* Sus! Tutulacak.
MERCAN — *(Sevinçle bağırır.)* Bana kırmızılı mırmızılı babuç alajak mı? *(Balık kaçar.)*
ÇELEBİ — Sus, canım! Ne bağırıyorsun? Balığı kaçırdın!
MERCAN — Niçun kaçtı o kerata?
ÇELEBİ — Bağırdın, kaçtı.
MERCAN — Soyle ona, kaçmasın!
ÇELEBİ — Hiç balık lâf anlar mı?
MERCAN — Anlamaz olur mu? Ben bağırınca nasıl kaçıyor?
ÇELEBİ — Aman Mercan Ağa, sus! Balık geliyor.
(İkinci balık gelir.)
MERCAN — Tutuldu mu?
ÇELEBİ — Sus, canım!
MERCAN — Bana kırmızılı mırmızılı babuç alajak mı?
ÇELEBİ — Sus, canım! Alacağım.
MERCAN — *(Bağırarak.)* Aman, koçuk bey kırmızılı mırmızılı babuç alajak!
(Balık kaçar.)
ÇELEBİ — Gördün mü? Balık yine kaçtı.
MERCAN — Niçun kaçtı o kerata?
ÇELEBİ — Tabii. Bağırdın, korktu kaçtı.
MERCAN — Korkmasın gelsin!
ÇELEBİ — *(Hiddetli.)* Bak, Mercan Ağa! Bir daha bağırırsan sana ne pabuç alırım ne de fes. İşte bu kadar!
MERCAN — Bağırmam, koçuk bey!
ÇELEBİ — Sus! Balık geliyor.
(Üçüncü balık gelir.)
MERCAN — *(Yavaş sesle.)* Balık geldi mi?
ÇELEBİ — *(Yavaş sesle.)* Geldi, sus!
MERCAN — *(Yavaş sesle.)* Tutuldu mu?
ÇELEBİ — *(Yavaş sesle.)* Sus! Tutulacak.

(Balık tutulur. Çelebi oltayı yukarı kaldırırken:)

MERCAN — *(Yavaş sesle.)* Tutuldu, tutuldu. *(Bağırır.)* Kırmızılı mırmızılı babuç alajak mı? Tutuldu!

(Balık oltadan kaçar.)

ÇELEBİ — *(Hiddetli.)* Allah müstahakkını versin! Haydi, çek kayığı, gidelim!

MERCAN — *(Hem söylenir, hem çeker.)* Kırmızılı babuç alamadı; balık tutamadı. *(Giderler.)*

II

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Yahu!

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Ne var?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Böyle miskin miskin oturacağına bari git de şurada deniz kenarında bir tane balık tut da yiyelim!

KARAGÖZ — İyi aklıma getirdin! Nerede senin çamaşır teknesi?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Çamaşır teknesini ne yapacaksın?

KARAGÖZ — Kayık yapacağım.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Hay budala herif hay! Hiç çamaşır teknesinden kayık olur mu?

KARAGÖZ — Ne vazifen senin? Sen teknenin yerini söyle!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — İşte orada mutfakta duruyor.

KARAGÖZ — Sen oradan bir parça yorgan ipliği ver, bir de topluiğne!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ayol, hiç yorgan ipliğiyle, topluiğne ile balık tutulur mu?

KARAGÖZ — Hüner öyle tutmaktır.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Öyle tutacağına, soyun, denize dal da tut!

KARAGÖZ — Daha senin kadar usta olmadım. Sen

tavayı hazırla da ocağı yak. Ben şimdi senin istediğin balıkları tutar gelirim.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Haydi bakalım, görelim!

KARAGÖZ — Sen şimdi görürsün!

(Kayıkla meydana gelir.) Haydi bakalım! Yâ kısmet! Şu benim karıma karşı yüzümü kara çıkarma! Şöyle irice, okkalıca bir tane gel de... Gel gel gel! *(Balık gelir, tutulur; Karagöz kayığa alır.)* Hey anam babam! Karı, kulakların çınlasın! Bir tane yakaladım ki!... *(Tekrar oltayı atar.)* Gel gel gel, babam, gel! *(Bir daha tutar, kayığa alır.)* Oh, anam babam! Derya kuzusu[5] mübarek! Karı, kulakların çınlasın! Şu önümdekini bir hafta yesen bitiremezsin. Balık değil, balıkların ağababası! *(Oltayı atar.)* Gel gel gel! Bili bili bili[6] gel! *(Bir kılıçbalığı gelir.)* Ulan! Bunun ağzında bıçak var be! Haydi sen git, senin ağzında kaka mira[7] var, bir yerime batırırsın. Haydi, kışt! *(Balık tutulur, kayığa alır.)* Ulan, bıçağını bir tarafıma batırma, tepelerim ha! *(Oltayı atar).* Bir tane daha tutayım yeter. Gel gel gel, bili bili bili! *(Bir balık daha tutar, kayığa alır.)* Hey babam hey! Benim karımın talii yavermiş be! Öyle iri balıklar tutuluyor ki, her biri beş okka gelir. Bir de benim taliime gel bakalım! Gel gel! *(Ağzını açarak canavar balığı gelir. Karagöz korkarak.)* Ben seni istemedim, kış kış kış![8] *(Balık, ağzını açarak gelir; Karagöz korkar.)* Haydi, kış! Al, sana bir balık vereyim, ye de cehennem ol! *(Balığın birini atar; canavar, balığı yutar.)* Vay köpoğlu vay! Çiğnemeden yuttu be! Ulan, boğazında kılıç var be!

---

[5] **Derya kuzusu:** balık satıcılarının torik v.b. gibi büyük balıklar için kullandıkları deyim.

[6] **Bili bili bili:** civciv, tavuk, ördek v.b. gibi kanadlı evcil hayvanları çağırmak için kullanılan ünlem.

[7] **Kaka mira:** talihsizlik, felâket (?).

[8] **Kış kış kış:** tavuk, kuş v.b. gibi kanadlı hayvanları uzaklaştırmak için kullanılan ünlem.

(Balık yine ağzını açarak gelir.) Bir balıkla doymadı. Al bir tane daha! Haydi def ol, git! *(Bir balık daha atar, canavar yutar.)* Amma gırtlak var ha! Leblebi yutar gibi yutuyor. Haydi, def ol artık! *(Balık, ağzını açarak gelir.)* Haydi git be! Bana bir şey kalmadı! *(Canavar, ağzını açar durur.)* Ulan, ne doymaz şeymişsin be! Bir tane kaldı şuracıkta, ama yutamazsın, ağzında bıçağı var, gırtlağına batar. *(Balık, ağzını açarak gelir; Karagöz korkar.)* Ulan, gelme, dur! Al, al! *(Kılıçbalığını da atar, canavar onu da yutar.)* Ulan amma pisboğaz şeymiş be! Ne bıçak dinliyor ne kılıç! *(Balık, ağzını açarak kayığa dayanır; Karagöz korkarak.)* Ulan, dur dur! Bu sefer beni de yutacak! *(Canavar, kayığı ağzına alır; Karagöz korkarak bağırır.)* Ulan, dur dur! *(Kayık ve Karagöz canavarla alt-üst olurlar. Canavar kaçar; Karagöz, kayığı çekerek.)* Eyvahlar olsun! Zor kurtuldum be! *(Evine gelir.)* Yahu, aç kapıyı!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Balık getirdin mi?

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Sen önce şu poturları bir yıka!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne oldun böyle?

KARAGÖZ — Ne olacağım? Özünün[9] körü oldum! Denizden koca bir canavar çıktı, az kaldı beni yutacaktı.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Vah vah kocacığım! Geçmiş olsun! Nasıl kurtuldun?

KARAGÖZ — Zorla kurtuldum ama, ben de poturlara kaçırdım.

[9] **Özünün:** elinin.

BURSALI LEYLÂ

Kaynak:

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele*, c. III, *Bursalı Leylâ* (s. 567-587), Wiesbaden 1953

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
ERMENİ (Vartan)
KAYSERİLİ
I. ZENNE
II. ZENNE
ZEYBEK (Bursalı Sarı Efe)
RECEP (I. Arnavut)
ŞABAN (II. Arnavut)
RAMAZAN (III. Arnavut)
BAYRAM (IV. Arnavut)

BURSALI LEYLÂ

GİRİŞ

HACİVAT — *(Semâîyi söyliyerek perdeye gelir.)*

(Semâî Beyâtî)

[1]Her güzel böyle nazlı mı olur
Sürmeli elâ gözlü mü olur
Dilberi sevmek gizli mi olur
(Nakarât)
Ömrümün varı gel sarıl bari

Dilberin dudağı âb-ı Kevser[2] mi
Dişleri inci lâ'li[3] gevher[4] mi
Rahmı[5] yok zâlim kalbi mermer mi
Ömrümün varı gel sarıl bari

Kandesin[6] güzel kande varayım
Hâl ü hâtırın[7] kime sorayım
Ayda bir kerre yüzün göreyim
Ömrümün varı gel sarıl bari

---

[1] Ölçek: 10 (5+5)

[2] **Âb-ı Kevser:** Kevser suyu. (**Kevser:** cennetteki ırmağın adı).

[3] **Lâ'l:** kırmızı renkte değerli bir taş. (Mecaz olarak: dudak).

[4] **Gevher:** mücevher.

[5] **Rahm:** merhamet, acıma.

[6] **Kande, kanda:** nerde.

[7] **Hâl ü hâtırın:** hal ve hatırını.

Hay Hak!

(Hacivat «perde gazeli»ni okur.)

[8]Hayme-i zıllim kurup fennimde geçtim çok hayâl
Ehl-i dil anlar hayâlim gayriler bilmek muhâl

Hazret-i Şeyh Küşterî bu zıllî ta'rîf eyleyüp
İbret alsunlar deyü fânî cihandan ehl-i hâl

Sûretâ irşâd idüp ey can dirilttin çün bizi
Her kımıltı vâhidindir kesret ansız bi-mecâl

Gök direksiz hayme oldu perde sûret gösterüp
Hayme ıssı gizleyüp gösterdi sûrette kemâl

İbni Îsâ Akhisârî[9] der bu sûretler kamu
Kahr ü lûtfun mazharıdır geh celâl ü geh cemâl

(Karagöz gelir, kavga ederler, Hacivat gider.)

---

[8] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

-.- -.- -.-

Gölge çadırımı [= hayâl-i zıl perdemi] kurup sanatımda çok hayal gösterdim, benim (gösterdiğim) hayalleri «ehl-i dil» [= gönül adamı, gönlünde Tanrıyı bulan kimse] anlar, başkalarının anlaması olanağı yoktur. — Şeyh Küşterî hazretlerinin bu gölgeyi tarif etmesi [= bildirmesi, ortaya koyması] «ehl-i hâl»in [= ermişlerin, kendi nefsinde Tanrıyı bulmuş olanların] ölümlü dünyadan ibret almaları içindir. — Ey can, görünüşe göre, sen bizi irşad edip dirilttin, (fakat) her kımıltı «tek varlık» tandır (= Tanrıdandır), çokluk onsuz kalınca güçsüzdür. — Gök, direksiz bir çadır oldu ve perdede sûret gösterdi; çadır sahibi kendini gizleyip sûrette olgunluğunu gösterdi. — İbni İsa Akhisârî der ki: bütün bu sûretler kahrın ve lûtfun görünüşüdür, kâh ululuğun, kâh güzelliğin.

[9] **İbni İsa Akhisarî**: (? - 967 [1559/1560]). «İbni İsa-yi Saruhanî» diye de anılır. Akhisar'da doğmuş, yine orada ölmüştür. Bayramiye tarikati şeyhlerindendir. Şiir, tasavvuf ve «ulûm-i garibe» [= kayıptan haber verme, gizli şeyleri bilme ve bulma bilgisi] ile uğraşmıştır. II. Selim (hük. 1566-1574) adına yazdığı **Nûriyye** adlı eseri, eserlerinin en büyüklerindendir. Bundan başka, çoğu ulûm-i garibe'den söz eden on iki kadar basılmamış eseri daha vardır. (bk. Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, c. I, s. 18, İstanbul 1333 [1915])

KARAGÖZ — Seni gidi utanıp arlanmaz, hiç kimseden korkmaz, çarpık bacaklı kerata! Her akşam gelirsin kapımın önüne, feryâd ü figaana[10] başlarsın; ben de senin sinsilenden başlıyacağım. Bir akşam gelmesen ne olur kerata? Tramvaya abone olmuş gibi her akşam gelir, gelmese olmaz! Bir daha gelecek olursan, Hacivat, çocuğun oturağını senin başına dökeceğim!

MUHÂVERE

HACİVAT — (*Geliş.*) Vay Karagöz'üm! Akşam-ı şerifler hayır olsun!
KARAGÖZ — Ölmüş kargalar gözünü oysun!
HACİVAT — Karagöz, bazı mühim işlerin tesviyesi[11] husûsunu sana ihâle[12] etmiştim. Tesviye oldu mu?
KARAGÖZ — Evet, bulundu.
HACİVAT — Ne bulundu?
KARAGÖZ — Fıskıye.
HACİVAT — Nasıl fıskıye bulunan?
KARAGÖZ — Senin küçük oğlan geçen gün aktardan almış. Bütün üstümü başımı ıslattı. Nasılsa oynarken kaybetmiş, sonra aradık bulduk.
HACİVAT — Ben sana aktardan alınan fıskıyeyi sormuyorum.
KARAGÖZ — Senin sorduğun ne?
HACİVAT — Çârşû-yi Kebîr'deki[13] dekâkînlere[14]

---

[10] **Feryâd ü figaan:** bağırıp inleme.
[11] **Tesviye:** sonuca bağlama.
[12] **İhâle:** bir işin yapılmasını birinin üzerine bırakma.
[13] **Çarşû-yi Kebîr:** «Çarsû-yi Kebîr», Büyük çarşı, Kapalıçarşı. IkımA
[14] **Dekâkînler:** dükkânlar. (**Dekâkîn:** dükkânlar. Zaten çoğul olan **dekâkîn** sözcüğüne ikinci kez bir çoğul takısı ekliyerek **dekâkînler** demek yanlıştır.)

bakmıyor musun?

KARAGÖZ — Tarladaki ekinlere baktım: bu sene mahsul pek ziyade.

HACİVAT — Tarladan, ekinden bahsetmiyorum; benim sana söylediğim musakkafâta[15] dair şeyler.

KARAGÖZ — Evet, musakkaya dair şeyler: patlıcan, domates, soğan, yağ; kıyma da bol olursa musakka güzel olur.

HACİVAT — Senin söylediklerin hep saçma.

KARAGÖZ — Kaçmam, Hacivat, senin yanından ayrılmam.

HACİVAT — Sen söz anlamadan bî-hehre[16] misin?

KARAGÖZ — Evet, kehleyim, tatarcık değilim.

HACİVAT — Benim akarlarım nasıl oldu?

KARAGÖZ — Onu sana sormalı, Hacivat. Kendin bilmiyor musun akarın nasıl olduğunu?

HACİVAT — Karagöz, benim müteaddit iratlarım var.

KARAGÖZ — İri atların vardı, Hacivat, ama, onların hepsini kokozluktan sen sattın. Geçen sana geldiğim vakit gördüm, ahırda yalnız senin topal merkepten başka bir şey kalmamış. O da akşama sabaha açlıktan kuyruğu titretecek.

HACİVAT — Sen nasıl lâkırdı anlarsın, Karagöz?

KARAGÖZ — Sen anlatırsan ben de anlarım.

HACİVAT — Akarlara bakmıyor musun?

KARAGÖZ — Bakıyorum, hiç bakmaz mıyım?

HACİVAT — Epeyce akça terâkümü[17] oldu mu?

KARAGÖZ — Suyolcu lökün[18] buldu.

HACİVAT — Nasıl lökün?

KARAGÖZ — Akarlar için sormuyor musun?

---

[15] **Musakkafât:** üstü damla örtülü olan han, ev, dükkân ve benzeri yapılar.

[16] **Bî-behre:** nasipsiz, yoksun.

[17] **Terâkümü** toplanma.

[18] **Lökün:** kireçle zeytinyağı dövülerek yapılan bir macun. Eskiden, muslukları hazneye ve su borularına tutturmak, su yollarının sızıntı yapan yerlerini tıkamak v.b. gibi işlerde kullanılırdı.

HACİVAT — Evet.

KARAGÖZ — Suyolunun birkaç yerinde sızıntı vardı, suyolcuya lökünlettim, ne akar kaldı ne bir şey.

HACİVAT — Ahmak herif! Benimle eğleniyor musun?

KARAGÖZ — Eğlenmiyorum, tek kürekle mehtaba çıkıyorum.[19]

HACİVAT — Benim emlâklerim[20] yok mu: hâne, han, bağ, tarla, bostan?

KARAGÖZ — Bostanda var.

HACİVAT — Bostanda ne var?

KARAGÖZ — Fasulye, kabak, ıspanak, Hacivat bunak.

HACİVAT — Zerzevat küfesi başına geçsin! Ben sana zerzevatı sormuyorum; benim o dükkân ve sâir iratlarım var.

KARAGÖZ — Var, biliyorum.

HACİVAT — Mâhiyelerini[21] müste'cirlerden[22] mâh be-mâh[23] alıyor musun?

KARAGÖZ — Alıyorum.

HACİVAT — Aldığını, verdiğini bir yere kaydediyor musun?

KARAGÖZ — Sabahları kayıkhaneye gidiyorum, denize girmek için

HACİVAT — Aldığını, verdiğini bir yere yazıyor musun?

KARAGÖZ — Yazıyorum.

HACİVAT — Aldığın paralar, defterinde mukayyed[24] değil mi?

KARAGÖZ — Bir kıyye[25] et değil, iki kıyye.

---

[19] **Mehtaba çıkıyorum:** 1. mehtap gezintisine çıkıyorum; 2. mehtaba [= maytaba] alıyorum [= alaya alıyorum].

[20] **Emlâkler:** mülkler. (**Emlâk:** mülkler. Zaten çoğul olan emlâk sözcüğüne ikinci bir çoğul takısı eklemek yanlıştır.)

[21] **Mâhiye:** aylık, aylık kira.

[22] **Müste'cir:** kiracı.

[23] **Mâh be-mâh:** aydan aya.

[24] **Mukayyed:** kayıtlı, yazılı.

[25] **Kıyye:** okka [= 1 kilo 283 gram].

HACİVAT — Onun lüzumu yok bana.
KARAGÖZ — İstersen zerzevat alalım.
HACİVAT — Ne budala herifsin, zerzevatı kim istiyor?
KARAGÖZ — Kimse istemiyor mu?
HACİVAT — Ne kadar şehriye[26] aldın?
KARAGÖZ — Yirmi okka.
HACİVAT — İratlardan aylık ne kadar aldın? Hepsini hesap et!
KARAGÖZ — Başüstüne, hesap edeyim :
Bir, bir daha, bir: Hacivat, yerin dibine gir.
Sekiz, sekiz daha, sekiz: Hacivat'ın ağzında sakız.
Sekizden sekiz çıktı: Ayvaz Serkiz konaktan çıktı.
Altıya altı: Her sabah yerim kahvaltı.
Beş, beş daha, beş: Elde var dübeş.
Beşten beş çıktı: Evden kiracı çıktı.
Sıfıra sıfır: Elde var sıfır.
Sıfırdan sıfır çıktı: Balıkçı Yanko sana çıktı.
Geride kalan: Topal Kirkor ile Çolak Ohanes, usta Takvor.
HACİVAT — Bu nasıl hesap? Budala mısın, kaçık mısın?
KARAGÖZ — Açık değilim, kapalıyım. Açığım[27] çıktı, açıkta[28] boğulurdum.
HACİVAT — Sen rakam bilmez misin?
KARAGÖZ — Bilirim, neye bilmem?
HACİVAT — Kerrat[29] bilir misin?
KARAGÖZ — Kır atı da bilirim, beyaz atı da.
HACİVAT — Kır at, beyaz at değil. Şimdi sana sual soracağım, bakalım cevap verebilecek misin?
KARAGÖZ — Sor bakalım!
HACİVAT — Kara cümleyi[30] bilir misin?

---

[26] **Şehriye:** 1. aylık; 2. hamurdan yapılan çorbalık.

[27] **Açık:** hesap sonunda meydana çıkan para ya da mal eksikliği.

[28] **Açık:** denizin kıyıdan uzak olan yeri.

[29] **Kerrat:** «kerrat cetveli», çarpım çizelgesi.

[30] **Kara cümle:** aritmetikte dört işlem [= toplama, çıkarma, çarpma, bölme].

KARAGÖZ — Kara Cemile değil mi? Bizim mahallede kurşun döker.
HACİVAT — Cem[31] bilir misin?
KARAGÖZ — Acem'i[32] de bilirim, Evc-ârâ'yı[32] da.
HACİVAT — Ulan, onlar makam.
KARAGÖZ — Evet efendim, rakam.
HACİVAT — İlm-i riyâzî?[33]
KARAGÖZ — Her gün mahalle kahvesinde görürüm.
HACİVAT — Kimi görürsün?
KARAGÖZ — Hamal Niyazi'yi.
HACİVAT — Ben ne söylüyorum, sen ne anlıyorsun! Darb[34] bilir misin?
KARAGÖZ — Bilirim.
HACİVAT - Darb et bakayım!
KARAGÖZ — Sonra kabahati bulma! Sen söylüyorsun. Sıfıra sıfır: Elde var bir! *(Hacivat'a vurur.)*
HACİVAT — Ulan, üşekâ[35] herif! Ne vuruyorsun bana?
KARAGÖZ — Sen «— Derb et!» demedin mi? Ben de darb ettim.
HACİVAT — Bu ne cür'et, bu ne habâset,[36] beni darba cesaret!
KARAGÖZ — Cesareti mesareti yok, tokadı attım gitti.
HACİVAT — Taksim[37] bilir misin?
KARAGÖZ — Taksim'i[37] de bilirim, Beyoğlu'nu da.
HACİVAT — Öyle değil. Taksim.

---

[31] **Cem:** toplama.

[32] **Acem, Evc-ârâ:** alaturka musiki makamları.

[33] **İlm-i riyâzî :** matematik bilimi.

[34] **Darb :** 1. (aritmetikte) çarpma; 2. vurma.

[35] **Üşekâ :** Türkçe eşek sözcüğünün, Arapçanın kurallarına göre yapılmış çoğulu.

[36] **Habâset :** habislik, kötülük

[37] **Taksim :** 1. (aritmetikte) bölme; 2. İstanbul'da, Beyoğlu'nda bir semt; 3. alaturka musikide, fasıl başında ve ortasında, tek bir çalgıcının, belli bir notaya bağlı olarak değil de, içine doğduğu gibi [= irticâlen] çaldığı parça.

KARAGÖZ — Bilirim.
HACİVAT — Taksim et bakayım.
KARAGÖZ — Başüstüne! *(Elini kulağına kor, makam ile söyler.)* Yâr ey meded ey aman aman!
HACİVAT — Bu nasıl taksim?
KARAGÖZ — Âdetâ taksim, sür'atli değil.
HACİVAT — Kesr-i âdî[38] bilir misin?
KARAGÖZ — Keserci Badi'yi bilirim.
HACİVAT — Kesr-i âşârî?[39]
KARAGÖZ — Pek sevmem, Hacivat, kaşarı; peynir değil mi?
HACİVAT — A'dâd-i mürekkebe?[40]
KARAGÖZ — Her gün binerim bizim merkebe.
HACİVAT — Cebir?[41]
KARAGÖZ — Yooo, Hacivat, ben cebre[41] gelemem!
HACİVAT — Müsellesât?[42]
KARAGÖZ — O benim ahbâbımdır.
HACİVAT — Kim ahbâbın?
KARAGÖZ — Deli Esat.
HACİVAT — Anlaşıldı, Karagöz; sen hiçbir şey bilmiyorsun. Ne hesaptan anlıyorsun, ne de kitaptan. Ben yine kendi işime kendim bakarım, cahil köpek!
KARAGÖZ — *(Vurur.)* S..tir şuradan, sersem pezevenk! *(Hacivat gider.)* Sen gidersin de ben durur muyum? Ben de giderim. *(Gider.)*

ARA MUHÂVERESİ

I

(Şarkı ile Ermeni gelir.)

---

[38] **Kesr-i âdî** : bayağı kesir.
[39] **Kesr-i âşârî** : ondalık kesir.
[40] **A'dâd-ı mürekkebe** : bileşik sayılar.
[41] **Cebir**: 1. matematiğin bir kolu; 2. zorlama.
[42] **Müsellesât** : trigonometri.

(Şarkı Râst[43])

[44]Bugün hiç bakmadın ey meh yüzüme
Harâm oldu bu şeb uyku gözüme
Gelirsin bir gün olur da sözüme
(Nakarât)
Harâm oldu bu şeb uyku gözüme

ERMENİ — Vay efendim! Aşkam-ı[45] şerifleriniz hayır olsun.

KARAGÖZ — Öyle olsun!

ERMENİ — He efendim, bendenizi çağırdınız, bir emriniz vardır?

KARAGÖZ — Bir şey soracağım.

ERMENİ — Efendim, soracağınız şey muhakkak ulûm ü fünûna[46] dâir olmalı.

KARAGÖZ — Hoppala! Al sana bir budala daha!

ERMENİ — Yooo, efendim! Kulunuzu böyle ufak-tefek görüp de karamürsel sepeti sandınız? Bendeniz oldukça ulûm ü fünûn çekmecesiyim. Ana rahminden düştüğüm günün eksesinden[47] bugüne kadar tahsîl-i ulûm[48] ile uğraşmışım.

KARAGÖZ — Hay köpoğlu!

ERMENİ — Zira, efendim —toprağı bol olsun— irahmetlik peder zamanın kıyak şayirlerindendi. Dor-

---

[43] **Hânende:** s. 41; **Gülzâr-ı Musiki,** 2. bas., s. 43.

[44] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün feûlün**

\- - ˘ - - ˘ - - ˘

Beste: Nâyzen Mehmet Efendi.

Ey ay (yüzlü güzel)! bugün hiç yüzüme bakmadın; bu gece gözüme uyku haram oldu; bir gün olur sözüme gelirsin; bu gece gözüme uyku haram oldu.

Şarkının 2. bendi şöyledir:

Hayâl-i vaslını kurdum oturdum
Bu geee subh olunca öyle durdum
Yarın teşrifini gaayetle kurdum
Harâm oldu bu şeb uyku gözüme

[45] **Aşkam:** akşam (Ermeni ağzı).

[46] **Ulûm ü fünûn:** bilgiler ve fenler; kuramsal ve deneysel bilimler.

[47] **Ekse:** ense (Ermeni ağzı).

[48] **Tahsîl-i ulûm:** bilim öğrenme.

gusunu istersen, öyle kıyak beyitler düzerdi, o zaman ona «Samatya'nın[49] Lamartin'i»[50] derlerdi.

KARAGÖZ — Yâ!

ERMENİ — Evet efendim. Her zaman beni karşusuna çağırır: «—Hey Vartan, sana nasihatim şudur ki bir adam ana dilini bi-hakkın[51] örgenmeli!» derdi. Maylûm ya, benim de ana dilim, yani lisân-i mâder-zâdım Türkçe olduğundan ben de Türkçeyi bi-hakkın örgenmiş ettim; ve lâkin nasıl örgendim, biloorsun? Ta kökünden örgenmişim.

KARAGÖZ — Kökünden ha?

ERMENİ — Evet. Zira bilirsiniz ki Türkçe üç lisandan kompoze etmişdir:[52] Türkçe, Aryabca,[53] Farizice[54]. İşte ben de bu üç lisânı öyle örgendim ki en kaba yerinden tut da en elenikasına[55] kadar örgendim. Daha dorgusu: o lisânların şayirlerinin yazdıkları beyitleri sanki yutmuş ettim.

KARAGÖZ — Ne gibi beyitler yuttun bakalım?

ERMENİ — He efendim, bakınız: Aryabca bir beyit var, okuyayım da dinleyiniz.

KARAGÖZ — Oku da dinleyim!

ERMENİ — Ah min-el-aşk ve hayâlâtuhu!
Ahraka kalbini bi-harârâtuhu[56]

İşte efendim, bu Aryabca, pek kıyak şiyirlendendir ya! Efendim, Farizi ondan da o kadar ilerlemişim ki, tut ki Gülistan'ları, Bostan'ları

---

[49] **Samatya**: İstanbul'da, çoklukla Ermeni'lerin oturduğu bir semt.

[50] **Lamartin** : Lamartine (1790-1869), ünlü Fransız şairi.

[51] **Bi-hakkın** : hakkıyle.

[52] **Üç lisandan kompoze etmişdir**: «üç dilden birleşiktir» demek istiyor.

[53] **Aryabca**: Arapça (Ermeni ağzı).

[54] **Farizice**: Farisi, Farsça (Ermeni ağzı).

[55] **Elenikasına** : (burada) en ince noktalarına.

[56] **Ah min-el-aşk ve hayâlâtuhu! Ahraka kalbihi bi-harârâtuhu**: aşkın ve onun her türlü hayallerinden ah (aman)! Onun ateşi kalbimi yaktı.

yutmuş etmişem.

KARAGÖZ — Vay köpoğlu! Bostanları yuttuysan o hesapça epeyce hıyarlar da yutmuşsundur.

ERMENİ — He efendim, zat-ı aliniz muhakkak istihza edoorsunuz. Bırak ki «Bostanları yuttum» doorsam bostanı değil, mefhumlarını[57] yutmuşum.

KARAGÖZ — Marullarını yutmuşsun. Aman oğlum, iyi ki koçanları midene oturmadı.

ERMENİ — He efendim, rica ederim, alayı şöyle bırakalım! İrahmetli Şeyh Sadi, Gülistan'ında door ki

[58] Ey mürg-i seher çi âgâz kerdi
İşkrâ zi-pevrâne biyâmûz

Yani ne door, bilirsin?

KARAGÖZ — Ne diyor?

ERMENİ — Yani door ki: «Ey sabah bülbülü, ne car car edersin, aşkı pevraneden örgen!» door.

KARAGÖZ — Hay Allah müstahakkını versin be!

ERMENİ — He efendim, «bülbül» dedim de merakım kalktı. Söylemiş idim ki mehrum peder şayirdi; hiç onutmam, bir şiyirinde der ki:

«Sen kemanesiyle, tamburasıyle, hanendesiyle bir takım çalgıyı içine yutmuş bir kuşsun. O ufacık karnına bu kadar takım notayı nasil sığdırdın? Hangi hocadan meşk ettin? Meşrebine haryan olayım, bu kadar ustasın, dallarda bağırırsm, nağme edersin! A bülbül, artık bundan tınma! Git, cananemin cumbasına kon, sesin çıkdığı kadar bağır Suzinak'tan, Suzidil'den, daha yanık makamlardan, her ne bilirsen oku.»

---

[57] **Mefhûm:** kavram, anlam.

[58] doğrusu:

Ey mürg-i seher ışk zi-pervâne biyâmûz
(Sadi, **Gülistan**, giriş bölümü)
Ey seher kuşu! aşkı pervaneden öğren.

Göroyorsun lâkırdıda ne güzellik vardır!

KARAGÖZ — Pekâlâ ama, o ufacık bülbülün karnına öyle mızıkalar sığar mı?

ERMENİ — Al cahili de otur aşağı! Hendsin[59] nesin? Bunca şayir şuera[60] gelmiş, beyitler düzerek kitablar doldurmuşlarsa hep onlar tıpatıp dorgu laf etmişlerdir? Sanırsın aşıklık bir nevi yalancılıkdır; bunlar kırmızı bir yanağı güle, kıvır kıvır saçları sünbüle teşbih ederler. Her ne görürlerse cünbüşlü lügat uydururlar, sanki lafın dorgusunu söylemezler, onları güzel şeylere benzedirler. Senin ağnıyacağın: lafla adeta piyaz[61] ederler.

KARAGÖZ — Senin hiç şiirin filân yok mudur?

ERMENİ — He efendim, nasıl yok? Bak, okuyayım da dinleyiniz.

KARAGÖZ — Oku oku, köpek boku!

ERMENİ —

Bir Ermeni şuhu[62] etti kendine haryan[63] beni,
Etmedi «Payringun,[64] aszuzu payrin!»[65] le şadan[66] beni.

Yanılıp nas[67] içre dedim: «İnzi mek şeftali dur![68]»
«As ons meçi çıllar!»[69] dedi mi terk şayan beni.

O köpoğlunun herifi dedise horyatla,[70]
Zo, ne dersin, hele kandırmış itdi Vartan beni.

Nasıl? Güzeldir?

---

[59] **Hend:** (Ermenice) deli.

[60] **Şuerâ:** «şuarâ», şairler.

[61] **Piyaz:** iltifat, kompliman.

[62] **Şuh:** «şûh», şen, neşeli güzel.

[63] **Haryan:** hayran (Ermeni ağzı).

[64] **Payringun:** (Ermenice) akşamlar hayır olsun, tünaydın.

[65] **Aszuzu payrin:** (Ermenice) sabahlar hayır olsun, günaydın.

[66] **Şadan:** «şâdân», sevinçli neşeli.

[67] **Nas:** «nâs», halk.

[68] **İzni mek şeftali dur:** (Ermenice) bana bir şeftali ver.

[69] **As ons meçi çıllar:** (Ermenice) bunların içinde olmaz.

[70] **Horyat:** hoyrat (Ermeni ağzı).

KARAGÖZ — Ooo! Hiç diyecek yok! Ben de oldukça şairlerdenim. Bak, sen onu okur okumaz karşılığını şıp diye hazırladım.

ERMENİ — Âman, ayağının dibini öpeyim! Oku da dinleyim!

KARAGÖZ — Dinle:

Ferah verir, dorgusu, içtikçe aryan[71] beni,
Zeytin ile soğan ekmek eylemez viryan[72] beni.

Yağda pişmiş karnıyarık, börek olsa yerim,
Dibimi tutmaz eyler kıymalı şalgam beni.

Bakkal dükkânından peynir aşırmağı fikr ettimse
Hıp diye enseledi ensemden Dikran beni.

Nasıl buldun şiirimi? Doğru söyle!

ERMENİ — Hakikat, kıyak şeydir.

KARAGÖZ — Benim sana borcum vardır, ben borcumun kölesiyim ama, bu aralık pek dardayım. Birkaç gün sabret, sana para veririm, hattâ sana haber gönderirim.

ERMENİ — Dorgu söyloorsun efendim ama, kulunuza da paranın iktizası vardır.

KARAGÖZ — Birkaç gün daha sabret.

ERMENİ — Peki efendim. Allahaısmarladık! *(Gider.)*

KARAGÖZ — Safâ geldin, hoş geldin! *(Gider.)*

ARA MUHÂVERESİ

II

(Şarkı ile Kayserili gelir.)

---

[71] **Aryan**: ayran (Ermeni taklidi).

[72] **Viryan**: viran (?)

(Şarkı Hüseynî)

[73] Şu Gayseriye'nin dağı daşı bostandır
Gız senin ettihlerin bana destandır
Ayağına geydiğin yeğin fistandır
(Nakarât)
Çımnağını çımnağını çımnağını çım

Çimdığım çimdığım şimdi de bildim kimdığım
Ağ gerdanından şöylece bir emdiğim
Gız senin aşgın değel mi boz eşağa gomduğum
Çımnağını çımnağını çımnağını çım

Şeftali goparmağa çıhtım bağlara
Gız senin aşgından düştüm dağlara
Şu halımı gören benim ağlar a
Çımnağını çımnağını çımnağını çım

Yeğin olur şu Gayseriye'nin meşesi
Nerde galdı cığarımın köşesi
Anasının yedeğde bağlı Anşe'si
Çımnağını çımnağını çımnağını çım

KAYSERİLİ — Aşkam-ı şerifler hayır olsun!
KARAGÖZ — Dilini eşekarıları soksun. Öyle ola!
KAYSERİLİ — Nasılsın bahalım, pazar iti?
KARAGÖZ — Babandır pazar iti! Söyle bakalım, bekâr biti!
KAYSERİLİ — Canım, ne diye hiddetleniyorsun? Sana irkâm ettim, irkâm! Anlıyon mu?
KARAGÖZ — Adam, herif irkâm ediyormuş, vay

---

[73] Ölçek: 11 (4+4+3 ve 6+5)
Taklit kaygısıyle doldurulan gereksiz sözcükler ve ekler dolayısıyle, bir çok dizelerde ölçek bozulmuştur. Bunlardan hazılarının asıllarının şöyle olması gerektiği seziliyor:

1. bend
Kayseri'nin dağı taşı bostandır
Senin ettiklerin bana destandır
Ayağına giydiğin yeğin fistandır

2. bend
Çimdiğim, şimdi de bildim kimdiğin
Ak gerdandan şöylece bir emdiğim

3. bend
Yeğin olur Kayseri'nin meşesi

ayı dayı! — Hemşerim, onun doğrusu «ikrâm», «irkâm» değil.

KAYSERİLİ — Hele şu gıl guyruh herife bah! Hele bana lûvat örgetmeğe gagdı. Ulan, avşar oğlu avşarsın, hiç nektep gormedin mi?

KARAGÖZ — Al bir galat daha! «Mektep»e «nektep» diyor da bir de «Ben lûgat bilirim» diyor.

KAYSERİLİ — Adam nece bah! Zırtaboz herifsin! Senin garşundaki eşah değel! Ben min-gayri-haddin aşkam sabah guravathanede[74] oturduhlayin bütün gazaveteleri bir başdan bir başa dek ohurum.

KARAGÖZ — İşte şimdi gülmeden çatlarım! — Hemşerim, o birinci söylediğine «kıraathâne», ikincisine de «gazete» derler, «gazete»!

KAYSERİLİ — Adam, bir kere etrafına bah! Efendiler sana gulirler. Ülen, ona «gazevete» derler, «gazevete», gıl guyruh herif!

KARAGÖZ — Anlaşıldı, ya ben bunu döverim ya o beni döver.

KAYSERİLİ — Kimi döveceksin, biçimsiz oğlu biçimsiz? Bir keret garşundakine bahsan a! Duva et ki dakgımlarım yanımda değel! Melmekette olaydın ben seni gözelce boyardım, a siniri bozuh!

KARAGÖZ — Ulan, herif bizi eşek yaptı, katlanmalı!

KAYSERİLİ — Zırtaboz! Şu bizim pareler nasıl olacah?

KARAGÖZ — Yakında veririm, şimdi param yok.

KAYSERİLİ — Eğer paremi vermezsen abuboh tutar, seni porodistan yaparım!

KARAGÖZ — Vay vay vay! Yine çam devirdi. «Avukat tutar protesto ederim» diyecek yerde «abubok tutar seni porodistan yaparım» diyor.

KAYSERİLİ — Ne zaman geleyim paramı verirsin?

KARAGÖZ — Bir hafta sonra gel.

---

[74] **Guravathane** : kıraathane.

KAYSERİLİ — Allahaısmarladık! *(Gider.)*
KARAGÖZ — Hoş geldin, safâ geldin! *(Gider.)*

FASIL

(Şarkı ile Zenne'ler gelir.)

(Şarkı Müsteâr[75]*)*

[76] Ey tûti-i mir'ât-i tekellüm
Kıl bülbül-i gülzâra tebessüm
Lûtf et a canım etme teellüm
(Nakarât)
Kurbân olayım kurbân olayım
Sen gül heman ben nâlân olayım

Aşkın efendim gelmez beyâna
Tâ sîneden te'sîr etti câna
Olmaz behâne bu hüsn ü âna
Kurbân olayım kurbân olayım
Sen gül heman ben nâlân olayım

HACİVAT — *(Gelir.)* Vay efendim, kızım, vakt-i şerifler hayırlar olsun!
I. ZENNE — Allaha emanet olun, efendim!
HACİVAT — İyisiniz inşallah?
I. ZENNE — Elhamdü-lillâh![77] Siz de iyisiniz, Haci-

---

[75] **Haşim mecmuası.** 1. bas., s. 379; **Hânende,** s. 564
Beste: Şakir Efendi.
[76] Ölçek: **Müstef'ilâtün müstef'ilâtün**

Ey aynayla konuşan papağan (?) [= sevgili], gül bahçesinin bülbülüne gülümse; a canım, lûtf et de kederlenme; kurban olayım, kurban olayım, sen hemen gül de ben inleyeyim. — Efendim, (senin) aşkın anlatılamaz, göğsümden tâ canıma işledi; bu güzelliğe kusur bulunamaz; kurban olayım, kurban olayım, sen hemen gül de ben inleyeyim.

[77] **Elhamdü-lillâh:** Tanrıya şükürler olsun.

vat Çelebi!

HACİVAT — Duada kusurumuz yoktur.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Duvarda kusurumuz yok, temel bozuk.

HACİVAT — *(II. Zenne'ye hitâben.)* Hanım kızım, sen de iyisin inşallah?

II. ZENNE — Elhamdü-lillâh efendim, iyiyim!

HACİVAT — Çoktan beri sizleri gördüğüm yok. Nerelerdesiniz?

I. ZENNE — Ayol, biz burada değildik.

HACİVAT — Neredeydiniz, hanım kızım?

II. ZENNE — Bursa'daydık.

HACİVAT — Misafir mi gittiniz?

I. ZENNE — Temelli gittiydik.

HACİVAT — Buradaki evinizi sattınız mıydı?

I. ZENNE — Evet, sattık, Hacivat Çelebi.

HACİVAT — Oraya gitmenizin esbâbı[78] ne idi?

I. ZENNE — A Hacivat Çelebi, ben bir derde giriftâr oldum[79] ki bir türlü iyi olamadım. Bu kadar hekimlere baktırdım, şifâsını bulamadılar. Nihayet doktorun birisi: «— Siz Bursa'ya gitmelisiniz, başka türlü olmaz.» dedi.

HACİVAT — Evet efendim.

I. ZENNE — Baktım ki olacak iş değil. İnsana birinci, vücut sıhhati lâzım.

HACİVAT — Pek doğru söylüyorsunuz.

I. ZENNE — Paran da olsa, vücudun sıhhatte olmadıktan sonra ne para eder?

HACİVAT — Efendim, vücut sıhhati üzerine bir beyit bile vardır

[80]Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi

---

[78] **Esbâb** : sebepler.

[79] **Giriftâr olmak** : yakalanmak, tutulmak.

[80] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

Metin: Kanuni Sultan Süleyman (hük. 1520-1566)

Halk içinde yüksek mevki gibi değerli bir şey yoktur, dünyada bir nefes sağlık gibi mutluluk yoktur.

(Devlet : 1. yüksek mevki, iktidar; 2. mutluluk).

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi

I. ZENNE — Pek doğru, Hacivat Çelebi!

HACİVAT — Bu da başka:

[81]Bilmedik zevk-i visâlin çekmeyince firkatin
Olmayınca hasta âdem kadrin bilmez sıhhatin

I. ZENNE — Biz evvelâ yalnız başımıza Bursa'ya gitmeğe karar verdik. Bir takım yatak, bazı öteberi şeyler aldım, hemşire ve sâir komşular bizi rıhtıma kadar teşyî eylediler.[82] Biz Bursa vapuruna bindik, hemşire ve sâir komşularla vedalaştık. Vapur rıhtımdan ezânî saat[83] on buçukta hareket eyledi; başladı vapur Sarayburnu'na doğru gelmeye. Sarayburnu'nu dolaşır dolaşmaz içime bir gariplik geldi, başladım ağlamaya.

HACİVAT — Demek efendim, taşraya hiç gitmediniz?

I. ZENNE — Hayır, Hacivat Çelebi.

HACİVAT — İnsan ilk defasında bir acâyip olur.

I. ZENNE — Nasılsa bir vâfir[84] gittik. Mudanya'ya geldik, vapurdan çıktık, bir araba kiraladık, doğru Bursa'ya vâsıl olduk.[85]

HACİVAT — Hemşire hanımı sonradan mı aldırdınız?

I. ZENNE — Evet, Hacivat Çelebi. Câriye[86] bir ay kadar oturdum, sonra İstanbul'a geldim; Bursa'nın havası bana iyi geldi; evi de sattık, temelli Bursa'lı olduk.

HACİVAT — Demek ki efendim, şimdi Bursa'dan

---

[81] Ölçek : **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

(2. dizede ölçek bozuk.)

Senden ayrı kalmayınca sana kavuşmanın zevkini anlamadık, insan hasta olmayınca sağlığın değerini bilmez.

[82] **Teşyî eylemek:** uğurlamak.

[83] **Ezanî saat:** akşam ezanına [= güneş batımına] göre ayarlanan saat, «alaturka saat». (Güneş battığı zaman saat 12 sayılır).

[84] **Vâfir:** çok.

[85] **Vâsıl olmak:** ulaşmak.

[86] **Câriye:** geçer olan, geçerli olan.

geliyorsunuz?

I. ZENNE — Evet, Hacivat Çelebi, buraya gelişimin vechi:[87] Burada bazı işlerimiz var; çabuk da bitecek. Sizden bir ev isteriz, Hacivat Çelebi.

HACİVAT — Başüstüne efendim! Elimin altında bir güzel ev var, sizlere göstereyim. Buyurun gidelim!

I. ZENNE — Buyurun efendim! *(Giderler.)*

HACİVAT — *(İçeriden.)* Bu, efendim, ev. Ne güzeldir. İçinin mobilyası da var, bahçesi de var, mutfak da bahçede, hıfz-i sıhhaya[88] mugaayir[89] değil.

I. ZENNE — Pekâlâ! Sen ne dersin, hemşire?

II. ZENNE — Güzel, efendim.

I. ZENNE — Mâh be-mâh[90] ne vereceğiz?

HACİVAT — Efendim, siz yabancı değilsiniz; aydan aya dört yüz kuruş verin.

I. ZENNE — Dört yüz kuruş çok. Aydan aya üç yüz kuruş verelim.

HACİVAT — Haydi efendim, safâ-yi hâtırla[91] oturun! *(Hacivat gider.)*

(Şarkı ile Zeybek gelir.)

(Şarkı Nihâvend. Edhem Efendi.)

[92] Efeyim severim ben zevk ü safâyı
Gam bilmem ne imiş attım ben cefâyı
Hangi efe sevmez hangi yiğit sevmez
Su başında safâyı su başında safâyı

Efeyim takarım kulaklı bıçağı
Merd olurlar Aydın'ın uşağı

---

[87] **Vech** : sebep.
[88] **Hıfz-ı sıhha**: sağlığı koruma.
[89] **Mugaayir**: aykırı.
[90] **Mâh be-mâh** : aydan aya.
[91] **Safâ-yi hâtır**: gönül hoşluğu.
[92] Ölçek: 12 (6+6)
4. ve 8. dizelerde ölçek: 14 (7+7)
(6. dizede ölçek bozuk)

Hangi efe sarmaz hangi yiğit sarmaz
Tarabulus kuşağı Tarabulus kuşağı

ZEYBEK — *(Nâra atar.)* Üleeen!
KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Gök gürlüyor galiba.
ZEYBEK — *(Lâkırdıyı uzatarak söyler.)* Ülen kahbe nallarını! Şinci[93] Bursa'dan geldin de kurtuldun mu zannediyorsuuun?
KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Bu kim be?
ZEYBEK — Ülen, kapıyı açıın!

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Safâ geldin, hemşerim!
ZEYBEK — Sefâda dâim oool![94]
KARAGÖZ — Sen de Zeyrek'te amcam ol! — Nerden geliyorsun, yiğidim?
ZEYBEK — Bursa'dan geliyoruuum!
KARAGÖZ — Senin adın nedir?
ZEYBEK — Benim adım: «Bursa'lı Sarı Efe» derler banaaa.
KARAGÖZ — Buraya niçin geldin?
ZEYBEK — Benim Bursa'da çamurluğum[95] vardı, Leylâaa.
KARAGÖZ — Sen de o Leylâ'nın Mecnun'usun, öyle mi?
ZEYBEK — Ben mecnun filân bilmeeem. O benim yavuklum, Leylâaa.
KARAGÖZ — Onları mı arıyorsun?
ZEYBEK — Evet, onları arıyoruuum.
KARAGÖZ — Onlar Bursa'da değil mi?
ZEYBEK — Onlar buraya gelmiş, hattâ bu mahallede bir ev tutmuşlaaar.
KARAGÖZ — Ulan, kokudan mı aldı? Galiba deminden gelenler olacak. Hacivat, ayı kazana sıçtı.
ZEYBEK — Sen onları tanır m sıın?

---

[93] **Şinci** : şimdi.

[94] **Sefâda dâim ol**: safân sürekli olsun. (Karagöz, bu sözü, **Vefa'da dayım ol** anlamında alır, ona göre karşılık verir.)

[95] **Çamurluk**: sevgili, metres (?)

KARAGÖZ — Hayır, tanımam. *(Zenne'ler içeriden türkü söyler.)* Ulan, sesinizi çıkarmayın, köpoğulları!

ZEYBEK — Bu sesler onların sesiii.

KARAGÖZ — Tanıdınız demek?

ZEYBEK — Nasıl tanımaaam? Onlarla cümbüş yaptığım vakit böyle şarkı söyler, göbek atarlardıı. Haydi sen git de onlara söyleee: «— Bursa'dan Sarı Efe geldi.» deee.

KARAGÖZ — Ben pişiricilikten[96] çıktım, şimdi hamurkârım.[97] *(Gider.)*

ZEYBEK — Ülen, kaçtı beee! *(Bağırır.)* Ülen Leylâaa! Aç kapıyıı!

ZENNE'LER — *(Perdeye gelirler.)* Â, buyurun efendim!

ZEYBEK — Ülen kahbe nallarıı! Siz buraya geliyorsunuz da, bize haber yok, öyle miii?

I. ZENNE — Acele ile geldik, size haber veremedik; buyurun!

ZEYBEK — Şinci gideliiim! *(Hepsi eve giderler.)*

Haydi bana rakı buluuun!

I. ZENNE — Burada var, sizin için aldık.

ZEYBEK — Ülen, şarkı, türkü söyleyiiin!

ZENNE'LER — *(İkisi de beraber söylerler.)*

[98] Yaşmağı başında
Rastık kaşında
On üç on dört yaşında
Cilveli hanım

---

[96] **Pişirici**: 1. fırınlarda ekmeği fırına atıp pişiren kimse. 2. ara bulucu, çöpçatan, pezevenk.

[97] **Hamurkâr**: fırınlarda hamur yoğuran kimse.

[98] Ölçek 5

1. ve 3. dizelerde gereksiz ek ve sözcükler dolayısıyle ölçek bozulmuş. İlk dörtlüğün şöyle olması gerektiği düşünülebilir:

Yaşmak başında
Rastık kaşında
On dört yaşında
Cilveli hanım.

Göz kırptım ona
O geldi bana
Aldım şu yana
Cilveli hanım

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Artık rezalet ayyûka[99] çıkıyor. Bu böyle olmaz. Ben şimdi bunun ötesini beri ederim. *(İçeri seslenir.)* Bana bak, arkadaşlar! Recep, Şaban, Ramazan, Bayram!

ARNAVUT'LAR — *(Hepsi birden.)* Ne var? Ne istiyorsun?

KARAGÖZ — Aşağıya gelin! *(Gelirler.)* Haberiniz var mı?

RECEP — Hayır, arkadaş! Ne olmuş?

KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Buraya bir Zeybek gelmiş.

ARNAVUT'LAR — Ya ya ya...

KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Karşıki eve girmiş.

ARNAVUT'LAR — Niçin girmiş ya?

KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Benim de haberim yok.

ARNAVUT'LAR — Ya ya ya ya...

KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Şunu tutalım, arkadaşlar!

ARNAVUT'LAR — Ya ya ya ya...

KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Sonra iş fena olacak.

ARNAVUT'LAR — Ya ya ya ya...

KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Siz lâkırdı anlamaz mısınız?

ARNAVUT'LAR — Ya ya ya ya...

KARAGÖZ — Hepimiz birlikte tutalım.

ŞABAN — Tutalım mori, tutalım mori!

ARNAVUT'LAR — *(Karagöz'ü tutarlar.)* Tuttuk mori!

KARAGÖZ — Aşk olsun size! Beni tutacak değilsiniz.

RAMAZAN — Çimi tutacağız?

---

[99] **Ayyûk** : Keçiyıldızı. (Mecaz olarak: gökyüzünün en yüksek yeri).

KARAGÖZ — Ramazanı tutacaksınız.[100]
BAYRAM — Biz arkadaşımızı tutmayız.
KARAGÖZ — Arkadaşınızı değil, Zeybek'i tutacaksınız.
ARNAVUT'LAR — Tutarız mori!
KARAGÖZ — *(Gelir kapının önüne.)* Çık bakalım, Sarı Efe, dışarı! Yoksa iş fena, evi yakacağım!
ZENNE'LER — Aman, evi yakıyorlar, aman! A dostlar, şimdi ne yapalım?
ZEYBEK — Ülen, siz korkmayıın! Ben şinci gider onların kolunu keseriiim.

(Gelir.) Ülen, kimdi o kapının önünde zıbıkdıraaan?[101]
KARAGÖZ — Bendim zıbıkdıran, ne olacak? *(Arnavut'lara.)* Buradasınız ya?
ARNAVUT'LAR — Korkma, a canım, hepimiz buradayız!
KARAGÖZ — Ne hakkın var eve girmeğe?
ZEYBEK — Ülen, bana mı söylüyooon?
KARAGÖZ — Sana söylüyorum. *(Arkasına bakar, Arnavut'lar yok.)* Haydi, içeriye! Rahat et!
ZEYBEK — İçeriye gideyim miii?
KARAGÖZ — *(Arkasına bakar, Arnavut'lar duruyorla.)* Hayır, gitmiyeceksin!
ZEYBEK — Ülen, bana mı söylüyooon?
KARAGÖZ — Evet, sana söylüyorum.
ZEYBEK — Ülen, şinci kafanı keseriiim!
KARAGÖZ — *(Arkaya bakar, kimse yok.)* Haydi, içeri gir, rahat et! Ben de sana küserim.
ZEYBEK — Ülen, benimle eğleniyon muuu?
KARAGÖZ — *(Arkasına bakar, Arnavut'lar duruyorlar.)* Yazık size be! Erkek değil misiniz?
ARNAVUTLAR — Mori, buradayız.
KARAGÖZ — Haydi, tut a mori!
ARNAVUT'LAR — Haydi, tut a mori!

---

[100] **Ramazanı tutmak** : oruc tutmak.
[101] **Zıbıkdırmak** : durmak.

(Hepsi Zeybek'in üstüne hücum ederler; kavga eder, Zeybek'i kaçırırlar. Arnavut'lar gider.)

BİTİŞ

(Karagöz yalnız kalır, Hacivat gelir.)

HACİVAT — Ey Karagöz, geçmiş ola!

KARAGÖZ — *(Vurur.)* Sinsileni sansar boğa!

HACİVAT — Şükür sağlığa.

KARAGÖZ — Hak bereket versin Kâğıthane'de biten sazlığa. *(Vurur.)*

HACİVAT — Yıktın perdeyi, eyledin vîrân!
Varayım sahibine haber vereyim hemân!
(Gider.)

KARAGÖZ — Ey Hacivat, geçme nasîbinden.
Her ne kadar sürc-i lisân ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse, Hacivat, bak ben de sana neler yaparım! *(Gider.)*

N o t :

Bursalı Leylâ oyunu, «kâr-i kadîm» [=klasik] karagöz oyunlarının başlıcalarından biri olan **Abdal Bekçi** oyununun bozulmuş ve kısaltılmış biçiminden başka bir şey değildir :

Her iki oyunun «Fasıl» bölümünde, mahalleye gelen iki Zenne'nin Hacivat aracılığıyle döşeli bir ev tutmaları, kira pazarlığı etmeleri, Zenne'lerin belâlısı Sarhoş'un (Bursalı Sarı Efe'nin) eve girmesi, Karagöz'ün mahallede Beberuhi'leri (Arnavut'ları) toplayıp Zeybek'i (Sarhoş'u) evden çıkarmağa çalışması, Sarhoş'un (Zeybek'in) kabadayılığı üzerine Beberuhi'lerin (Arnavut'ların) kaçışması, olduğu gibi tekrarlanmıştır.

Ancak, **Abdal Bekçi** oyununda Zenne'ler eve birtakım adamlar daha (Çelebi, Tiryaki, Ak Arap, Karagöz) alırlar; böylece, olay örgüsü ve dramatik gerilim zenginleşir. **Bursalı Leylâ** oyunu ise daha basit bir dolantı [=entrika] üzerine kurulmuş, eve sadece Zeybek girmiştir.

Bursalı Leylâ oyununda, «Fasıl» bölümündeki olayların azlığı yüzünden oyun kısalmış, oynanış sırasında belli zamanı doldurmak için, eserin başına «Muhâvere» bölümünden başka iki tane «Ara Muhâveresi» eklenmiştir. (Bu «Ara Muhâvereler'»nde, Karagöz'den alacaklarını istemek için gelen iki tip [Ermeni, Kayserili], belki de Karagöz'ün «Borçluluk»u üzerine kurulmuş başka bir oyundan — bugün bilmediğimiz bir oyundan — alınıp buraya aktarılmış olabilir.)

BÜYÜK EVLENME

K a y n a k :

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele*, c. III. *Büyük Evlenme* (s. 237-264), Wiesbaden, 1953.

Ç e ş i t l e m e l e r :

Şarkılı ve Kantolu Karagöz Kitabı, cüz 6, *Karagaz'ün Evlenmesi yahut Bedava Dayak Yemesi*, sahip ve nâşiri: Asya Kütüphanesi sahibi İhsan Rahim, Hürriyet matbaası, İstanbul 1325 (1909)

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
KARAGÖZ'ÜN KARISI (İçeriden sesi gelir)
KAYNANA (I. Zenne)
GELİN (II. Zenne)
BALDIZ (III. Zenne)
EBE HANIM (Sağır-sığır Ebe, IV. Zenne)
ÇOCUK (Karagöz'ün oğlu)
KARAGÖZ'ÜN AKRABALARI (Konuşmazlar)

HAYVAN, BİTKİ ve NESNELER

Koyunlar
Keçiler
Develer
İnekler
Domuzlar
Eşekler
Atlar
Maymunlar
Ayılar

(Karagöz'ün çeyiz takımı)

Çiçek takımları
Meyve takımları
Sahan ve yemek takımları
Sâir şeyler

Gelin arabaları

BÜYÜK EVLENME

GİRİŞ

HACİVAT — *(Semâi söyliyerek perdeye gelir.)*

(Şarkı Dügâh[1]*)*

[2] Dil mest olur huşyâr iken
Gaflet gelir bîdâr iken
Bu isve sende var iken
(Nakarât)
Ey serv-kadd ü gonce-fem
Sâyen gibi üftâdenem

Ebrûların olmuş kemân
Tîg-i müje pek bî-amân
Te'sîri dillerde nihân
Ey serv-kadd ü gonce-fem
Sâyen gibi üftâdenem

---

[1] **Haşim mecmuası**, 2. bas., s. 122; **Hânende**, s. 222; **Şarkı mecmuası**, s. 294; **Gülzâr-i Musiki**, 2. bas., s. 148
Beste ve metin: Kettânî Hâfız Efendi

[2] Ölçek: **Müstef'ilün müstef'ilün**

Gönül ayıkken sarhoş olur, uyanıkken uyku bastırır, bu işve sende varken, ey servi boylu ve konca ağızlı, gölgen gibi (senin) düşkününüm! — Kaşların yay olmuş, kirpiğinin oku pek amansız, etkisi gönüllerde gizli; ey servi boylu ve konca ağızlı, gölgen gibi (senin) düşkününüm! — Sensiz dünyayı neylerim? İçimin derdini söylerim; ey servi boylu ve konca

Sensiz cihânı neylerem
Tende bu cânı neylerem
Derd-i derûnum söylerem
Ey serv-kadd ü gonce-fem
Sâyen gibi üftâdenem

Hâfız kulun biçâredir[3]
Âlüftedir âvâredir[3]
Hem sînesi sad-pâredir
Ey serv-kadd ü gonce-fem
Sâyen gibi üftâdenem

Hay Hak!

(«Perde gazelinimi okur.)

[4] Sûretâ bir çâr-gûşe bezdir ammâ perdemiz
Gösterir ahvâl-i âlemden temâşâ perdemiz

Gerçi kîl ü kaal ile memlû safâ meddâhıdır
Akl-i dânâ hall eder sırr-i muammâ perdemiz

Nağme-sâz oldukça mutrib Karagöz raks eylesin
Nezd-i şâhide safâlar ede icrâ perdemiz

Hak Şehinşâh-i cihânın ömrünü müzdâd ede
Zevk ü şevk-i şevkete her dem müheyyâ perdemiz

---

ağızlı, gölgen gibi (senin) düşkününüm! — Hâfız kulun zavallıdır, düşkündür, âvâredir, hem de bağrı paramparçadır; ey servi boylu ve konca ağızlı, gölgen gibi (senin) düşkününüm!

[3] Karşılaştırınız
Yâ neylesün biçâreler âlüfteler âvâreler.
(Nef'î, kaside)

[4] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

Perdemiz, dış görünüşe göre, dört köşeli bir bezdir ama, dünya hallerini seyrettirir. — Gerçi dedikodu ile doludur, safâ övücüsüdür; (fakat) perdemizdeki muammanın sırrını bilgin'in aklı çözer. — Çalgıcı söyledikçe Karagöz dans etsin; perdemiz Padişahın yanında safâ verici şeyler yapsın. — Tanrı, dünya Padişahının ömrünü çoğaltsın; perdemiz ulu hükümdara neşe ve zevk vermeğe her an hazırdır. —

Fevkımızden sâyesin dûr etmesin Mevlâ anın
Rağbetiyle Râşidâ[5] bulmakta ma'nâ perdemiz

(Karagöz yukardan atlar, kavga ederler, Hacivat gider.)

KARAGÖZ — Aman, öldüm bayıldım! Hacivat'ın elinden yandım! Deminden evde yatıyordum, Hacivat'ın gürültüsünden uyandım. Amanın aseldirlerim[6], yani baldırlarım[6]! Her subh ü şâm[7], ve belki her akşam, bu herifin elinden hâba[8] varmayıp sabaha kadar köpek gibi hır hır hırlarım. Darbe-i tekmeviyyenin[9] te'sîrinden eşek gibi zırlarım. Amanın omuzbaşlarım! Cereyân-i tokattan[10] tüysüz kalan hilâl kaşlarım! Hacivat, şimdi senin sinsilenden[11] başlarım! Vücûd-i darbe-âlûdum[12] ahçı kevgiri gibi delik deşik oldu. Amanın sağ cenâhım[13]! Âdeta temâyülden meyl-i inhidâm etmiş[14] de haberim yok.

Tanrı, (onun) gölgesini üstümüzden uzak etmesin; Ey Raşit! perdemiz onun rağbetiyle anlam kazanmaktadır.

[5] **Raşit:** bk. **Ağalık**, s. 98/n. 4

[6] **Asel:** bal. **Aseldir:** «bal»dır.

(**Aseldir** [= «bal»dır] sözü ile **baldır** [= bacağın dizden aşağı olan kısmı] sözcüğü arasında söz oyunu yapılmış.)

[7] **Subh ü şâm:** sabah ve akşam.

[8] **Hâb:** uyku. (**Hâba varmayıp:** uyuyamıyarak).

[9] **Darbe-i tekmeviyye:** tekme vuruş. (**Tekmeviyye:** tekmeye mensup. Bu, Türkçe **tekme** sözcüğünden, şaka olsun diye, Arapça kurala göre türetilmiş bir sözcüktür.)

[10] **Cereyân-i tokat:** tokat akımı. (**Cereyân-i tokattan:** tokat yemekten. Türkçe sözcüklerle Fars dili kuralına göre **darbe-i tekmeviyye, cereyân-i tokat** gibi tamlamalar kurmak geleneğe aykırı, yanlış bir tutumdur. Burada şaka olsun diye bu yola başvurulmuştur.)

[11] **Sinsile:** silsile, soy zinciri.

[12] **Vücûd-i darbe-âlûd:** dövülmüş vücut.

[13] **Cenâh:** yan.

[14] **Temâyülden meyl-i inhidâm etmiş:** eğilmekten yıkılmağa yüztutmuş.

HACİVAT — *(Gelir.)* Ah, Karagöz, ah! Böyle her akşam pencereden aşağıya atlarsın!

KARAGÖZ — Sen de, Hacivat, lâkırdı etmesen bok gibi patlarsın!

HACİVAT — Efendim, bendeniz bu sabah hâtır-i şerifinizi nüvâzişlere gark etmek[15] istedim.

KARAGÖZ — O ne demek, Hacivat?

HACİVAT — Ne demek olacak? Hatırınızı sormak istedim.

KARAGÖZ — Canım, şunu her zamanki gibi sorsana!

HACİVAT — Çeşm-i siyâhım[16], zaman incelmek istiyor.

KARAGÖZ — «Siyah çeşme» ne demek?

HACİVAT — Şüûn-i âlemden[17] pek bî-behresin[18].

KARAGÖZ — O ne demek, Hacivat?

HACİVAT — Yani demek isterim ki bir şeyden çaktığın[19] yok.

KARAGÖZ — Akşamları benimle beraber değilsin ki bileceksin.

HACİVAT — Akşamları ne olmuş, Karagöz?

KARAGÖZ — Ne olacak? Ben her akşam çakarım.[19]

HACİVAT — Demek ki bâde[20] nûş edersin[21], öyle mi?

KARAGÖZ — Evet, badem ile işret ederim; benim mezem odur.

HACİVAT — Demek her akşam meykede meykede[22]

---

[15] **Hâtır-i şerifinizi nüvâzişlere gark etmek** : mübarek hatırınızı iltifatlara boğmak.

[16] **Çeşm-i siyâh**: kara göz. (**Çeşm-i siyâhım**: 1. kara gözüm; 2. Karagöz'üm).

[17] **Şüûn-i âlem**: dünya olayları.

[18] **Bî-behre**: nasipsiz, yoksun. (burada: habersiz).

[19] **Çakmak**: (argo) 1. bilmek, anlamak; 2. içki içmek.

[20] **Bâde**: şarap.

[21] **Nûş etmek**: içmek.

[22] **Meykede**: meyhane.

gezersin?
KARAGÖZ — Evet, akşamları peykede[23] gezer, sabahları da gezer.
HACİVAT — Peykede ne gezer?
KARAGÖZ — Bit. Ne gezecek? Hattâ geçen akşam mahalle kahvesinde otururken ensemde bir tane buldum..
HACİVAT — İşretlerden ne işret kullanırsın?
KARAGÖZ — Onu sen git de meyhaneci Apostol'a sor, acaba çakmadığım bir şey kalmış mı?
HACİVAT — Demek ki, Karagöz, sen çok hovardalık etmişsin!
KARAGÖZ — Ettim zâhir! Hovardalık yüzünden sata sata hiçbir şeyim kalmadı.
HACİVAT — Neler sattın, Karagöz?
KARAGÖZ — Neler olacak? Babamdan kalan hanlar, dükkânlar, apartmanlar, yalılar, köşkler, konaklar...
HACİVAT — Karagöz, rüyanda mı gördün? Babandan kalma yalıya bayılırım.
KARAGÖZ — Yalıda bayılırsan, ben de seni soğuk su banyosu yapsın diye pencereden fırlatırım.
HACİVAT — Ah, zevzek, ah! Yalınız nerede idi bakayım?
KARAGÖZ — Boğaziçi'nde idi, Kavak'ta.[24]
HACİVAT — Kavak'ın hangi semtinde idi?
KARAGÖZ — Orta dalda[25] oturuyordum.
HACİVAT — Yalı duruyor mu?
KARAGÖZ — Sattım, Hacivat; şimdi kazıklarda oturuyorum.
HACİVAT — O ne demek o?,
KARAGÖZ — Yani bir yerime bir şey batmasın diye

---

[23] **Peyke:** eski kahvehanelerdeki tahta sedir.

[24] **Kavak:** 1. İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e açılan ucunun iki yakasındaki iki semt, Kavaklar : **Anadolu Kavağı, Rumeli Kavağı**; 2. kavak ağacı.

[25] **Orta dal:** Karagöz, **Kavak** sözcüğünü ağaç anlamında alıyor.

kumda oynuyorum.[26]

HACİVAT — Karagöz, sen bu yalanları nereden öğrendin?

KARAGÖZ — Söylediklerim yalan mı?

HACİVAT — Yalan ya! Sen kimin oğlusun? Maşacı Zobu-oğlu'nun oğlusun; ondan mevrûs[27] kalsa kalsa sana bir kırık mangalla bir sacayağı, iki eski maşa, bundan ibâret.

KARAGÖZ — İşte ben de onları sattım.

HACİVAT — Onlar kaç para eder?

KARAGÖZ — Ne ederse etsin, sattım.

HACİVAT — Ya yalı[28] lâfı ediyordun?

KARAGÖZ — Yalan değil, Boğaziçi'nde.[29]

HACİVAT — Nasıl Boğaziçi'nde?

KARAGÖZ — Nasıl olacak? Akşam yediğim yağlı[28] yemek boğazımın içinde.[29] Eğer yalansa, beni yarım okka baklava ile zehirle.

HACİVAT — Canım, o nasıl zehirlenme?

KARAGÖZ — Yeni çıkma zehir.

HACİVAT — Bu zehiri ne zaman öğrendin?

KARAGÖZ — Ramazanda.

HACİVAT — Demek senin lüpçülüğün de var desene!

KARAGÖZ — Ne dedin, Hacivat? Senin kadar olmayım.

HACİVAT — Bu lâfı bırak!

KARAGÖZ — İşine gelmedi mi? İşine gelmezse öyle olur. Seni dalkavuk seni!

HACİVAT — Ekseri evden çıkmıyorsun, Karagöz.

KARAGÖZ — Ne yaparsın? Parasızlık! Bugün karıdan para koparayım diye uğraştım, koparamadım.

HACİVAT — Karın parayı nereden bulur?

---

[26] **Atasözü: Kumda oyna da götüne (kıçına) çöp batmasın.**

[27] **Mevrûs:** miras kalmış.

[28] **Yalı** ile **yağlı** sözleri arasında sözcük oyunu.

[29] **Boğaziçi** [= İstanbul Boğazı, Bosfor] ile insan **boğazının içi** sözleri arasında sözcük oyunu.

KARAGÖZ — Orasını sorma, bizim keseden.
HACİVAT — Sen karına para koklatmazsm ki!
KARAGÖZ — O yolunu bulur, ben uyurken kesemden alır.
HACİVAT — Sen bir şey söylemez misin?
KARAGÖZ — Söylesem de para etmez ki! «Yavuz hırsız ev sahibini basar»[30] derler, meşhur meseldir.[31]
HACİVAT — Ayı yolunu buluyor.
KARAGÖZ — Ah, Hacivat, ah! Başıma gelenleri bilsen! Cebimde beş para yok; kahveye çıkıp da bir kahve bile içemiyorum.
HACİVAT — Haydi gidelim, ben kahve parasını veririm.
KARAGÖZ — Yalnız kahve parası olsa iyi!
HACİVAT — Kahveciye borcun mu var?
KARAGÖZ — Borç değil, fincan parası. Geçen gün bir fincan kırdım.
HACİVAT — Birisinin kafasına mı attın ne yaptın?
KARAGÖZ — Yok canım! Anlatayım: Geçen gün kahvede oturuyordum, canım sıkıldı, biraz şöyle dolaşayım dedim. O aralık bir gürültü koptu. «— Ne var?» diye birine sordum. «— Yangın var.» dediler. Ben de yangını görmek için bizim mahalle camisinin minaresine çıktım. Bir de aşağıya baktım ki, ne göreyim?
HACİVAT — Ne gördün, Karagöz?
KARAGÖZ — Tımarhanede ne kadar deli varsa koyuvermişler.
HACİVAT — Sonra?
KARAGÖZ — Sonrası: Arkamdan bir tanesi de minareye çıkmış.
HACİVAT — Karagöz, sen minarenin kapısını kapamadın mı?
KARAGÖZ — Orasının farkında değilim kapadım mı kapamadım mı?

---

[30] **Basar:** bastırır.
[31] **Mesel:** atasözü.

HACİVAT — Kaç, Karagöz, kaç!

KARAGÖZ — Havaya mı kaçacağım? Aşağıya inemem ki! Herif «— Mutlak ben seni boğazlarım!» demesin mi?

HACİVAT — Aman, Karagöz, ne yapacaksın?

KARAGÖZ — Yapacağı yok. «— Aman, baba, sen bir iyi adama benziyorsun, gel seni şuradan aşağıya atayım.» dedi. «— Aman oğlum, şöyle olur, böyle olur...» diye bir tükenmeze[32] girdik.

HACİVAT — Tükenmez[32] şerbeti mi?

KARAGÖZ — Hayır, ecel şerbeti.

HACİVAT — Karagöz, aşağıya in!

KARAGÖZ — Bak, inebilirsen inmemezlik etme! Herif kuşağımdan tuttu.

HACİVAT — Herif uşak mı tuttu?

KARAGÖZ — Hayır, hizmetkâr aldı. — Budala mısın nesin bilmem! Herif beni bacağımdan tutar tutmaz bizi minareden aşağıya attı.

HACİVAT — Eyvah eyvah eyvah!

KARAGÖZ — Ördek nağmesini[33] bırak! Ben korku ile «— Aman!» diye bir bağırmışım.

HACİVAT — Bir yerine bir şey oldu mu?

KARAGÖZ — Bir şangırtıdır koptu. Bir de gözümü açtım, kahvenin ortasında fincan kırıkları. Meğerse iskemlenin üstünde uykuya dalmışım.

HACİVAT — Demek söylediğin rüyamış!

KARAGÖZ — Evet, rüya. Sen sahi mi zannettin?

HACİVAT — Ne bileyim? Sahi zannettim. Sen rüya demedin ki!

KARAGÖZ — Ben sana derdimi anlatacaktım, sen bana kahve fincanını sordun.

HACİVAT — Anlat bakalım derdini!

KARAGÖZ — Ah, Hacivat, ah! Hâlâ paralara içerim

[32] **Tükenmez**: 1. sonuca bağlanamıyan tartışma; 2. türlü yemişleri bir küpe yerleştirip üzerine su konarak ekşitmek yolu ile yapılan bir ev içkisi; alınan miktar kadar su katılarak tükenmesine meydan verilmez.

[33] **Ördek nağmesi**: «Eyvah eyvah eyvah!» ünlemindeki vah vah vah heceleriyle «vak vak vak» [ördek sesi] arasındaki ses benzerliğine işaret.

yanıyor!

HACİVAT — Üzerine bir bardak soğuk su iç de söndürsün.[34]

KARAGÖZ — Zaten seninle konuşmağa gelmez ki, sivri akıllı herif!

HACİVAT — Kızma, Karagöz'üm, kızma!

KARAGÖZ — Kızdığım yok ama, hiddetim galeyâna geldi.[35]

HACİVAT — Canım, iyi ya, paralara ne oldu?

KARAGÖZ — Bu cuma mirasyedinin birisinden iki lira kadar para aldım.

HACİVAT — Ne yapacaktın o parayı?

KARAGÖZ — Yiyecektim.

HACİVAT — Hiç bakma, yut!

KARAGÖZ — Ben de öyle yapacaktım ama, «Lezzeti kaçar» dediler.

HACİVAT — Nasıl yaptın?

KARAGÖZ — Ekmekle yedim.

HACİVAT — O paralar şimdi boğazına gitti ha?

KARAGÖZ — Gitti.

HACİVAT — Öyleyse, bir hafta perhizdesin.

KARAGÖZ — Hay budala herif hay! O liranın birisi karının kesesinde, birisini de harcettim.

HACİVAT — Ne bileyim, sen «— Hepsini yedim.» dedin.

KARAGÖZ — Ben o parayı buldum ya! Oğlana dedim ki: «— Haydi Fenerbahçesi'ne[36] gidelim, ama öyle birahaneye girmek yok!» Bizim oğlan zaten öyle şeylere hazır.

HACİVAT — Elbette ya! O senden açıkgöz.

KARAGÖZ — Kira ile aldığım elbiselerle epeyce süslendik, levanta sürtündük, yine o eski ayakkabılarımızı giydik.

---

[34] **Üzerine (üstüne) bir bardak soğuk su içmek:** birindeki alacağını elde etmekten umut kesmek.

[35] **Hiddeti galeyâna gelmek:** çok kızmak.

[36] **Fenerbahçesi, Fenerbahçe :** İstanbul'un Anadolu yakasında, Marmara kıyısında bir gezme yeri.

HACİVAT — Oldu mu ya? Potinlerinizi giymeliydiniz.
KARAGÖZ — Gözlerimizde gözlük, ceplerimizde yüzlük,[37] şimdi moda bu: yüzsüzlük. Olduk birer züppe. Haydi babam vapura! Oradan birinci mevki bilet aldık.
HACİVAT — Vapurda yer buldunuz mu?
KARAGÖZ — Bulduk. Güzel bir kanapeye oturduk, Kadıköyü'ne gidinceye kadar vapurda bir güzel uyku uyudum.
HACİVAT — Etrafını görmedin demek.
KARAGÖZ — Kadıköyü'ne çıktık; oradan bir araba, doğru Fenerbahçesi'ne.
HACİVAT — Seni arabada iken görmeliydi, Karagöz!
KARAGÖZ — Tam bahçeye gireceğimiz zaman kapıdaki adam «— Birer kuruş vereceksiniz!» diye dikildi. Ben: «— Canım, dilenciye para vermek âdetim değildir.» dedim. O: «— Beyim, buraya parasız girilmez.» dedi. Neyse, birer kuruş da oraya toka ettik,[38] bahçeye girdik. Bir de baktım ki içerisi kadın dolu.
HACİVAT — Sen de, Karagöz, bir tane yakala!
KARAGÖZ — Onlar elde avuçta durmazlar ki!
HACİVAT — Sen de elde avuçta duranı bul.
KARAGÖZ — Baktım, herkes bir kadının peşinde. Ben de, «Nasıl gelirse gelsin bir tane de ben bulayım» dedim.
HACİVAT — Karagöz, kadınlara takılma, sonra dayak yersin!
KARAGÖZ — Neden dayak yerim? Herkes nasıl yaparsa ben de herkesin yaptığını yapacağım.
HACİVAT — Ne dedin bakayım?
KARAGÖZ — «U-h[39], yallah!» dedim.
HACİVAT — Bu biraz kabaca düşmüş.
KARAGÖZ — Sonra inceltiriz, ziyanı yok.

---

[37] **Yüzlük:** yüz para [= iki buçuk kuruş]. Halk sözü: **Gözünde gözlük, cebinde yüzlük, metelliksiz züppenin biri.**
[38] **Toka etmek:** (argo) vermek.
[39] **U-h:** beğenme ışığı.

HACİVAT — Sonra daha ne söyledin?

KARAGÖZ — «— Güzelim, gel yanıma, şeker alayım sana!» dedim.

HACİVAT — Ne tuhaf söylemişsin!

KARAGÖZ — Sen de dursan a! — Karının hoşuna gitti galiba, çarşafını yerden kaldırdı. Bizim oğlana, bu işaretin ne olduğunu sordum; «— Bizi çağırıyor.» dedi.

HACİVAT — Kadın güzel miydi?

KARAGÖZ — Doğrusu, suratını görmedim. Her ne kadar olsa, kadın değil mi? Haydi babam, biz düştük peşine!

HACİVAT — Karagöz, bayılırım senin işine

KARAGÖZ — Aman efendim, aman! Bizim oğlan neler söylemiyor! Karıya öyle söyledikçe, onun koltukları kabarıyor. Ne ise, koluna girdik, orada akşama kadar turp yaptık

HACİVAT — Yok, şalgam yaptınız! Ayol, ona «turp» demezler, «tur»[40] derler.

KARAGÖZ — İster «otur» desinler, ister «oturma» desinler!

HACİVAT — Bir şey söylediğin zaman mânasını bil de öyle söyle.

KARAGÖZ — Peki, olur! Bir de saate baktım, on.[41] Akşam olmuş. Bahçedeki kadınlar erkekler ikişer olmuşlar, hepsi çift, hiç tek yok. «Biz de bir tane bulduk ya! Bize yeter!» dedim. Nereye gideceğimizi sordum, «— Köprü'ye.» dedi.

HACİVAT — Demek, o taraflı değil.

KARAGÖZ — Hayır. — Bir arabaya bindik, iskeleye gidinceye kadar kadını epeyce sıkıştırdım ama, hâlâ yüzünü açmıyor. O kadar rica ettim, «— Peçeni kaldır!» diye, yüzünü göstermedi. İskelede ona da bir bilet aldık, doğru Köprü'ye. Yine sordum nereye gideceğimizi. Kadın bizim mahalleyi

---

[40] **Tur:** (fr. **Tour**) dolaşma, dönüp dolaşma, devir.

[41] **Saat on:** güneş batmasından iki saat önce. (Alaturka saate göre, güneş battığı zaman saat 12 sayılırdı).

tarif etmesin mi? Biz bir arabaya bindik, doğru bizim mahalleye.

HACİVAT — «Bizim karı duyar» diye korkmadın mı?

KARAGÖZ — Bir defa göz kızmış. Her ne hal ise, bizim mahalleye geldik. Arabadan indik, evini sordum, bizim evi tarif etti, koynundan anahtarı çıkardı, kapıyı açtı, içeri girer girmez peçesini açtı. Bir de bakayım ki, bizim karı değil mi? «Eyvah! dedim, baltayı taşa vurduk[42], sıfırı tükettik![43]» Karı açtı ağzını, yumdu gözünü. «— Evde nurtopu gibi karın varken senin dışarda gözün!» diye bar bar bağırdı. Arabada parayı cebimden çalmışmış, onu da yiyecekmişim, daha bir çok lâkırdılar.

HACİVAT — Senin sesin çıkmıyor mu?

KARAGÖZ — Nasıl sesim çıkar? Kabahatliyim! Bizim oğlana bir temiz dayak attı. Ben de anladım, «Bize de nöbet gelecek» dedim. Sonra da bize başlamasın mı vurmaya! Bir temiz dayak da bize attı. Hacivat, bundan iyi Fener eğlencesi olur mu?

HACİVAT — Afiyet olsun, Karagöz!

KARAGÖZ — Çenen tutulsun, Hacivat! *(Vurur, Hacivat gider.)*

Sen gidersin de ben durur muyum? Ben de gideyim îdgâhâ, dolaba, dilber seyrine! Bakalım âyîne-i devrân ne gösterir!

FASIL

(Eve gelir, kapıyı çalar.)

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Kim o?

KARAGÖZ — Aç, ben geldim!

---

[42] **Baltayı taşa vurmak:** pot kırmak.

[43] **Sıfırı tüketmek:** gücü kalmamak.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Aç geldinse ne yapalım? Zaten evde de bir şey yok. Sen de aç, biz de aç, çoluk çocuk hep aç.

KARAGÖZ — Ulan, sana «— Kapıyı aç!» diyorum.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ben şimdi kalkamam.

KARAGÖZ — Kapıyı bana kim açacak?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Komşunun kedisi.

KARAGÖZ — Ne âlâ! Kediler de iş görüyor! Kapıyı aç, karı, zevzekliğin lüzumu yok!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ben yerimden kalkamam.

KARAGÖZ — Sonra pişman olursun, karı!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ömrün günün kararsın! Benim adım yok mu?

KARAGÖZ — Senin ne dadın var ne dayan.[44] Aç kapıyı!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Benim adım yok öyle! «Hanım» diyemiyor da, «karı»!

KARAGÖZ — Ulan, sen bana «herif» diyorsun ya! Ben hiçbir gün ağzından «efendi» dediğini işittim mi? «Herif» aşağı, «herif» yukarı!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(Gülerek.)* Ha ha hay, güleyim bari! Senin efendilik nene? Okuman yok, yazman yok!

KARAGÖZ — O senden sorulmaz. Bir adam, evinin hem efendisidir, hem de beyidir.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Sana beylik de uzak, efendilik de.

KARAGÖZ — Aç kapıyı, şimdi kıracağım!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Kır da bak görürsün!

KARAGÖZ — Kırdığım vakit ne lâzım gelir? *(Tekme ile kapıyı kırar, içeri girer.)*

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Â, sahiden kırdı!

KARAGÖZ — Ulan, bugün ne olacaksa olacak!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — A herif, böyle hindi gibi ne kabarıyorsun?

KARAGÖZ — Kabarırım zâhir! Sen kim oluyorsun? Bana neye kapıyı açmıyorsun? Bu kimin evi? Se-

[44] Daya, taya: dadı. (Farsça **dâye**'den bozma)

nin mi benim mi?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — İster senin olsun ister benim. Gönlümün tahtaposu[45], keyfimin kâhyası değilsin ya!

KARAGÖZ — Düzgün[46] kuklası kaltak!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Haydi şuradan, miskin avanak!

KARAGÖZ — Tencerenin dibinde kara kalmamış kaşlarına çekmeden, mıymıntı karı!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Karı kadar başına taş düşsün!

KARAGÖZ — Senin başına düşsün!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, artık senin kahrını çeke çeke çekemez oldum.

KARAGÖZ — Ben de zaten kendime eş buldum.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ehem ehem, güleyim bari! Senin başına acaba benden başka kim kusar?

KARAGÖZ — Senin başına da benden başka kim işer?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Beni aldığın vakit ayın on dördü gibiydim; senin kahrından kargaya döndüm.

KARAGÖZ — Ben de seni aldığım vakit arslan gibiydim; ben de senin kahrını çekmeden şimdi kedi gibi oldum.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ne olacak böyle? Her akşam evde kavga, gürültü, patırdı! Komşular bile senin elinden bıktı usandı.

KARAGÖZ — Komşular bana karışmaz. Herkes kendi evine karışır.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herkes kendi evine karışır ama böyle her akşam bizim gürültümüzü, patırdımızı kimse dinlemez.

KARAGÖZ — Sen karışma! Komşular ne söyliyeceklerse bana söylesinler, benim onlara lâfım var.

---

[45] **Tahtapoş (tahtabos)**: damın çinko ile döşeli düz bölümü; çoklukla çamaşır kurutmak için kullanılır.

[46] **Düzgün**: eskiden, kadınların, yüzlerini gerip düzgünleştirmek için süründükleri beyaz bir sıvı.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bir değil, iki değil, üç değil, her akşam bu! Eve getirmiş yok, götürmüş yok, eve bir şey almazsın!

KARAGÖZ — Neden almıyorum? Gözüne dizine dursun, nankör karı! Ama para ile almıyorum da çalıyorum, yine eve zahîre getiriyorum ya!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ha ha ha hay! Aman, bari biraz güleyim! Hiç de güleceğim yoktu! Gülmeden çatlamazsam çok şey!

KARAGÖZ — Çatlıyacağına patla, köpoğlu!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Sen patla! Musibete bak! Uyuz herif!

KARAGÖZ — Sen patlarsan ben de senden kurtulurum. Baksan a, saçın basmacı faturası gibi on türlü renge girmiş! İhtiyar olmuşsun, tazesine bakalım!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Vay gidi genç ağa vay! Tuzlayım da kokmıyasın!

KARAGÖZ — Ben lâkerda fıçısı mıyım, beni tuzluyorsun?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Baksın a, efendi evlenecekmiş, biz artık ihtiyar olduk, saçımız ağardi!

KARAGÖZ — Yalan mı söylüyorum?

KARAGÖZ'ÜN KARISI —

«Derd ü mihnetle ağardı mû-yi ser».[47]

KARAGÖZ — Bana selâm mı söyledi Kör Visal?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Karagöz, yazık sana verilen emeklere!

KARAGÖZ — Yazık sana da verilen yemeklere!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Yazıklar olsun, Karagöz, sana! Yedirdiğini, içirdiğini insanın başına kakıyorsun!

KARAGÖZ — Yalan mı söylüyorum? Bir oturuşta bir okka ekmek yersin. Bir okka ekmeği bir hafta idare etmeli. Müsrifsin, israf haram!

---

[47] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilün**

\- . - - - . - -

Başımın kılı [= saçım] dert ve sıkıntı ile ağardı.

KARAGÖZ'ÜN KARISI —

«Eğer derd-i derûnum söylesem hep
Figaan eyler kalem ağlar mürekkep»[48]

fehvâsınca[49] senin kahrını çekeceğime keşki çekmeyeydim! Ne talihsiz başım varmış!

KARAGÖZ — Benim de öyle. Seni aldığım için ne talihsiz başım varmış!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, ben şimdiden sonra seninle oturmam!

KARAGÖZ — Öyleyse uğurlar ola! Ben de senden bıktım usandım! Bir parça edeyim mola!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ben de gidiyorum!

KARAGÖZ — Kapılar küşâde![50] — Ulan, sahiden gitti karı!

(Perdeye gelir.) Ulan, karı gitti, biz kaldık bekâr! Ben şimdi evde yalnız ne yapabilirim? Evliliğe alışmışım.

(Hacivat semâî söyliyerek perdeye gelir.)

[51] On kerre demedim mi sana sevme dokuz yâr
Sekizde vefâ yoktur amâ yedide zinhâr
Altı ile beş dört ile üç başa çıkılmaz
Üçün ikisin terk edegör tâ kala bir yâr

HACİVAT — Karagöz, böyle vakitsiz, sokakta ne işin var?

KARAGÖZ — Ah Hacivat, başıma gelenleri sorma!

HACİVAT — Hayrola, bilâder?

KARAGÖZ — Hayrı mayrı kalmadı, bizim karı evden gitti.

---

[48] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün feûlün**

- - -

Eğer içimdeki derdin hepsini söylesem, kalem feryat eder, mürekkep ağlar.

[49] **Fehvâ:** anlam, kavram.

[50] **Küşâde:** açık.

[51] Ölçek: **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

HACİVAT — Misafirliğe mi gitti?
KARAGÖZ — Hayır, misafirliğe değil.
HACİVAT — Ya nereye gitti?
KARAGÖZ — Büsbütün gitti.
HACİVAT — Ne o? İpin ucunu kopardınız mı?
KARAGÖZ — Öyle oldu.
HACİVAT — Sen şimdi nasıl edeceksin yalnız başına evde?
KARAGÖZ — Ben de şaşırdım kaldım ne yapacağımı.
HACİVAT — Gel, seni evlendirelim.
KARAGÖZ — Bana münasip bir şey olursa ben de rahat olurum.
HACİVAT — Bizim arka sokakta Ekemeki-zâde'lerin[52] kızı var, onu sana uydurayım[53].
KARAGÖZ — Bana uyduracağına[53] babana uydur!
HACİVAT — Canım, öyle değil! Lâkırdıyı ters anlama! O kızı sana alıvereyim olmaz mı?
KARAGÖZ — Olur.
HACİVAT — Ben şimdi gider, kızın vâlidesi ile görüşürüm.
KARAGÖZ — Hacivat, al da gel!
HACİVAT — Hahallebiciden mahallebi mi alıyoruz? Dur bakalım, söz kesilsin!
KARAGÖZ — Kesildikten sonra mı alacağız?
HACİVAT — Elbette! Bakalım ne diyecekler? Ben gidiyorum! *(Gider.)*
KARAGÖZ — Hacivat eski baba dostudur.

HACİVAT — *(İçeriden.)* Açın kapıyı efendim!
KAYNANA — *(İçeriden.)* A kızlar, bakın, kim gelmiş?
BALDIZ — Efendim, Hacivat Çelebi gelmiş.
KAYNANA — Â, buyurun, Hacivat Çelebi! Ayağını-

---

[52] **Ekemeki (ya da Eke-meke):** kekeme.
...Şehzade «lâ» [= hayır] ve «naam» [= evet] dimeğe muvaffak olamayarak tebessümle eke-meke deyü kekelemekle... (Muhayyelât-i Aziz Efendi, İstanbul 1284, s. 67)

[53] **Uydurmak:** 1. aracılık edip evlendirmek; 2. cinsel yanaşmada bulunmak.

za sıcak su mu dökelim yoksa soğuk su mu?

HACİVAT — Efendim, ziyarette kusur ediyorsam da duada kusurum yoktur.

KARAGÖZ — Köpoğlu, «Duvarda kusurum yok.» diyor.

KAYNANA — İnşallah iyisiniz?

HACİVAT — Teşekkür ederim efendim. Sizler de iyi misiniz?

KARAGÖZ — «Eşeklik ederim efendim, siz de ayı mısınız?» diyor.

KAYNANA — İyiyiz, Hacivat Çelebi.

HACİVAT — Hanım kızım ne yapıyor? İyi midir?

KAYNANA — İyilerdir. Sizin hanımınız da iyi midir?

HACİVAT — İyilerdir efendim. Nasıl efendim, kızının bir kısmeti çıkmadı mı?

KAYNANA — Şimdiki halde hiç kısmetlisi çıkmadı.

HACİVAT — Bendeniz ona bir koca buldum.

KAYNANA — Nasıl, Hacivat Çelebi, bize göre münasip mi?

HACİVAT — Efendim, gayet zengin; kızınıza hiçbir şeye sıkıntı çektirmez; bir eli yağda, bir eli balda.

KARAGÖZ — Amma uçurdu köpoğlu!

HACİVAT — Akdeniz'de gemileri, Karadeniz'de çektirmeleri,[54] bağlar, bahçeler, gayet zengin!

KAYNANA — «Kısmetse gelir Hind'den, Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden» fehvâsınca kısmetse ne diyelim!

HACİVAT — Size göre pek münasip.

KAYNANA — Hacivat Çelebi! Güvey çelebi ârif[55] midir, zarif[56] midir?

HACİVAT — Gideyim de sorayım.

(Perdeye gelir.) Karagöz!

KARAGÖZ — Ne var?

---

[54] **Çektirme:** büyük yelken kayığı.

[55] **Ârif:** bilgili.

[56] **Zarif:** 1. nazik, kibar; 2. «zurefâ», sevici.

HACİVAT — Gittim, Kaynana hanımla konuştum, razı oluyorlar. Suâl ettiler: «— Güvey çelebi ârif midir, zarif midir?» diyorlar.

KARAGÖZ — Sen de Kaynana hanıma söyle: Hem ârifim, hem zarifim.

HACİVAT — Peki efendim! *(Gider.)*

Baksanız a efendim! Kendilerine sordum, «— Hem ârifim, hem zarifim.» dediler.

KAYNANA — Onun ârif zarif olduğunu bileyim ki, bir peynir-şekerini[57] kırk defa ısırıp kırk birincide bir arûsek peştahtanın[58] üstüne komalı.

HACİVAT — Başüstüne, gider söylerim!

(Perdeye gelir.) Karagöz!

KARAGÖZ — Ne var?

HACİVAT — Bak, Kaynanan hanım ne diyor! «— Onun ârif zarif olduğunu bileyim ki, bir peynir şekerini kırk defa ısırıp kırk birincide arûsek peştahtanın üstüne bırakmalı.» diyor.

KARAGÖZ — Ondan yana esef etmesin, bir okka şekeri birden yerim.

HACİVAT — Demek, yapacaksın?

KARAGÖZ — Elbette.

HACİVAT — Ben şimdi gider söylerim. *(Gider.)*

«Yaparım.» diyor.

KAYNANA — Pekâlâ! Damat beyin tüccar olduğunu anladık, kendisinin elişi kendi elinde. Başka bir sanatı yok mudur?

HACİVAT — Gider sorarım.

(Perdeye gelir.) Karagöz, Kaynana hanım diyor ki: «— Damat beyin tüccar olduğunu anladık, kendisinin elişi kendi elinde. Başka bir sanatı yok mudur?» diyor.

---

[57] **Peynir-şekeri:** ağızda kolayca dağılan bir çeşit şeker.

[58] **Arûsek peştahta:** yeşil ve pembe dalgalı sedefle süslenmiş çekmece.

KARAGÖZ — Beni o kadar sorup sual ediyorlar. Kendilerinin elinde ne sanatı var? Sen onlardan sual et. Benim bir başım yastığa gelirse ne yapacaklar?

HACİVAT — Peki, gider anlarım. *(Gider.)*

Baksanız a efendim!

KAYNANA — Buyurun, Hacivat Çelebi!

HACİVAT — Bak, damat bey ne diyor!

KAYNANA — Ne diyor?

HACİVAT — «— Onlar ince elekten, kalburdan eliyorlar, benim sanatımı soruyorlar. Sen onlara sor, onların sanatı nedir? Acaba benim başım yastığa gelirse ne yapacaklar?» diyor.

KAYNANA — Öyleyse damat bey hem ârifmiş hem zarifmiş. Sen de ona git söyle: «Benim sanatım Sultan Mehmet'te[59] küp dibi bekleyici,[60] Baldız hanım da çapak silici,[61] Gelin hanım da hamamlardan bohça kaldırıcı.[62]» Sen de git güvey çelebiye söyle!

HACİVAT — Peki efendim!

(Perdeye gelir.) Karagöz, bak, Kaynana hanım ne diyor.

KARAGÖZ — Ne diyor?

HACİVAT — Kaynana hanımın sanatı Sultan Mehmet'te küp dibi bekleyici, Baldız hanımın da çapak silici, Gelin hanımın sanatı da bireh bireh bireh!

KARAGÖZ — Bireh birehçi mi?

HACİVAT — Değil efendim, hamamlardan bohça kaldırıcı.

KARAGÖZ — Demek biz soya sopa düşmedik, ana

---

[59] **Sultan Mehmet:** İstanbul'da Fatih semti.

[60] **Küp dibi bekleyici:** 1. gece gündüz meyhanede içen sarhoş; 2. eskiden Fatih semtindeki küpçü dükkânlarında oturan orospular.

[61] **Çapak silici:** acemileri tavlayıcı.

[62] **Bohça kaldırıcı :** bohça çalıcı.

lâğımına düştük. Hanım uykudan uyandı sildi çapağın, tencere yuvarlandı buldu kapağın! Benim de elimden gelen elişi: camilerden pabuç çalıcı.

HACİVAT — Gideyim söyleyim! *(Gider.)*

Damat beyin sanatı da camilerden pabuç çalıcı.

KAYNANA — Pekâlâ! Sanatın kötüsü olmaz. Damat bey arkasına ne giyiyor?

HACİVAT — Efendim, ne giyecek? Her şey giyer: bazen palto, bazen ceket, bazen pardösü.

KAYNANA — Bari hüsne mâlik[63] bir şey mi?

HACİVAT — Evet efendim.

KAYNANA — Damat bey kara kaşlı, top başlı, sürme gözlü, güzel sözlü, ablak yüzlü, al yanaklı, kiraz dudaklı, kara gözlü, kara bıyıklı, top sakallı, orta boylu, güzel huylu olmalı.

HACİVAT — Gider söylerim, efendim.

(Perdeye gelir.) «— Damat bey kara kaşlı, top başlı, sürme gözlü, güzel sözlü, ablak yüzlü, al yanaklı, kiraz dudaklı, kara gözlü, kara bıyıklı, top sakallı, orta boylu, güzel huylu olmalı.» diyorlar.

KARAGÖZ — Evvelâ tokmak gibi baş, sülük gibi kaş, pirohi gibi kulaklarım, kazma dişlerim, gelin hanıma gece gündüz işlerim, Kaynana hanımı da bazen kızarsam şişlerim. — Ulan, bunlar esir pazarından köle mi alıyorlar yoksa cariye mi? Erkeğin güzeline çirkinine bakılmaz.

HACİVAT — Gider söylerim. *(Gider.)*

Baksanız a efendim! Damat bey bak ne diyor: «— Erkeğin güzeline çirkinine bakılmaz, huyu güzel olmalı.» diyor.

KAYNANA — Pek doğru söylüyor. Şimdi düğün için olacak masârif.[64] Çok bir şey istemez. Eli doyur-

---

[63] **Hüsne mâlik:** güzelliğe sahip.

[64] **Masârif:** masraflar.

muş hiç kimse yoktur.

HACİVAT — Doğru söylüyorsunuz.

KAYNANA — Şimdi evvelâ bir çorba, sonra bir et yemeği, sonra pilâv, zerde. Çorba için un kırk çuval olsa elverir.

HACİVAT — Doğru efendim.

KAYNANA — Koyun: beş yüz tane kıvırcık, üç yüz tane karaman, iki yüz tane dağlıç, yüz elli tane de malıç.

HACİVAT — Evet efendim.

KAYNANA — Pilâv, zerde için pirinç: yüz gazevi[65] Mısır pirinci, iki yüz gazevi de Dimyat pirinci.

HACİVAT — Pekâlâ.

KAYNANA — Zerde için şeker: beş yüz okka,[66] elvermezse yüz kıyye[67] bal; zerde için zafrandan yüz kıyye.

HACİVAT — Gider söylerim.

(Perdeye gelir.) Karagöz, bak Kaynana hanım ne diyor!

KARAGÖZ — Ne diyor?

HACİVAT — «— Bu âlemde eli doyurmuş yoktur.» diyor.

KARAGÖZ — Pek doğru.

HACİVAT — «— Evvelâ çorba, sonra bir et, pilâv, zerde.» diyor.

KARAGÖZ — Peki.

HACİVAT — Kaba yemek, ince yemek değil. «Çorba için kırk çuval un.»

KARAGÖZ — Fırın mı açıyoruz?

HACİVAT — «— Koyun: beş yüz tane kıvırcık, üç yüz tane karaman, iki yüz tane dağlıç, yüz elli tane malıç.»

KARAGÖZ — Mandra mı açıyoruz?

---

[65] **Gazevi, kazevi:** saz hasırından yapılmış, pirinç ve hurma kabı.

[66] **Okka:** Eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsü: 1 kilo 283 gram.

[67] **Kıyye:** okka.

HACİVAT — «— Pilâv, zerde için pirinç: yüz gazevi Mısır pirinci, iki yüz gazevi de Dimyat pirinci.»
KARAGÖZ — Bunlar imâretlere mi taksim olacak?
HACİVAT — «— Zerde için şeker: yüz okka; eğer elvermezse yüz okka da bal.»
KARAGÖZ — Bal için kasavet çekmem, arılar müdürü benim ahbâbımdır. Ben ona rica ederim, ne kadar arı varsa gelsin Kaynananın ağzına sıçsın![68]
HACİVAT — «— Zerde için yüz okka da zafran.»
KARAGÖZ — Akdeniz'le Karadeniz'i sarıya mı boyayacağız? Daha başka istedikleri var mı, anlayım!

HACİVAT — *(İçeriden.)* «— Peki.» dediler. Daha başka bir şey var mı eksik gedik?
KAYNANA — Paça için iki bin ayak; kaymak: yüz lenger de kaymak.

HACİVAT — *(Gelir.)* Karagöz, «— Paça için iki bin ayak.»
KARAGÖZ — Bizim Kaynana hanıma bir muhkem dayak! Çıldırmış kaltak!
HACİVAT — «— Yüz Lenger de kaymak.»
KARAGÖZ — Onun için de sıkıntı çekmesinler: gece gündüz kayarım.
HACİVAT — Gideyim söyleyim. *(Gider.)*

Baksanız a efendim! Onlar da olacak.
KAYNANA — Bak, Hacivat Çelebi, bir kere biz kendimiz damat beyi görelim.
HACİVAT — Demek ki efendim, bendenize emniyetiniz yok!
KAYNANA — Hayır, Hacivat Çelebi, onun için değil! Öyle arzu ediyorlar.

---

[68] Bal, arının kusmuğudur; Karagöz, bunu, arının büyük aptesti sayıyor.

HACİVAT — Pekâlâ efendim. Şeyh Küşteri meydanında görebilirsiniz. Bendeniz gider kendisine malûmat vereyim.

(Perdeye gelir.) Karagöz, seni gelip görecekler; sakın ha bir koz kırma![69]

KARAGÖZ — Koz kırmam, üstüne giderim.[70] — Ulan, benim nemi görecekler?

HACİVAT — Ben gidiyorum. Şimdi gelecekler. *(Gider.)*

(Şarkı ile Zenne'ler geliyor.)

(Şarkı Sabâ[71])

[72] Nigâh-i mestine canlar dayanmaz
Uyanmaz uykudan cânân uyanmaz
Bu nâz ü işveden aslaa usanmaz
(Nakarât)
Sabâh olduğuna gûyâ inanmaz
Uyanmaz uykudan cânân uyanmaz

Sabah gisûların etmiş perişân
Gül olmuş zîr-i sünbülden nümâyân
Güneş vechine olmuşken zer-efşân

---

[69] **Koz kırmak:** 1. pot kırmak 2. iskambil oyununda elindeki kozlardan birini kullanmak. (**Koz:** 1. ceviz; 2. iskambil oyununda, ötekilere üstün tutulan grupun işaretini taşıyan kâğıt).

[70] **Üstüne gitmek:** İskambil oyununda küçük değerde bir kâğıtla karşı oyuncuyu aldatmak.

[71] **Hânende,** s. 242; **Gülzâr-i Musiki,** 2. bas., s. 138; **Mecmua-i Arifî,** s. 166; **Fâik-ül-Âsâr,** s. 102; **Yeni Şarkı Mecmuası,** s. 31; **Nevâ-yi Uşşâk,** s. 31; **Nağamât-i Aşk,** s. 69
Beste : Hacı Arif Bey (1841-1896).

[72] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün feûlün**

Mahmur bakışına canlar dayanmaz, uyanmaz uykudan sevgili uyanmaz, bu naz ve işveden hiç usanmaz, sabah olduğuna sözde inanmaz, uyanmaz uykudan sevgili uyanmaz. — Sabahleyin saçlarını dağıtmış, sümbülün altından (sanki) gül görünür olmuş, yüzüne güneş altın saçmışken sabah olduğuna sözde inanmaz, uyanmaz uykudan sevgili uyanmaz.

Sabâh olduğuna gûyâ inanmaz
Uyanmaz uykudan cânân uyanmaz

KAYNANA — Kızlar, gele gele geldik buracığa, daha gönlümüz nereciğe?
ZENNE'LER — Siz önde kösemen,[73] biz arkada eli bağlı kuzu.
KARAGÖZ — Pek büyük, Kaynana hanımın hotozu.
GELİN — Acaba damat beyin kahvesi hangisi?
BALDIZ — Hacivat Çelebi: «— Şeyh Küşterî meydanında.» dedi.
KAYNANA — Acaba şu duran olmasın?
GELİN — Bir kere sorarız.
BALDIZ — Baksanız a, efendim!
KARAGÖZ — Buyurun, ne istiyorsunuz?
KAYNANA — Burada bir Karagöz Bey varmış, onu bilir misiniz?
KARAGÖZ — Onu ne yapacaksınız?
GELİN — Kızımız var da, ona vereceğiz.
KARAGÖZ — Ona vereceksiniz ama, o iyi adam değildir.
BALDIZ — İyi olmasın, biz de pek iyi adam değiliz.
KAYNANA — Peki, bunun fenalığı nedir?
KARAGÖZ — Hırsızdır.
GELİN — Hırsızsa fena değil ya! Çalar çalar bize getirir.
KARAGÖZ — Âlâ! — Yüzsüzdür, namussuzdur.
BALDIZ — Biz de âşüfteyiz, ne ziyanı var?
KARAGÖZ — Biz suya düşmemişiz, Balat'ın lâğımına düşmüşüz!
KAYNANA — Daha başka nesi var?
KARAGÖZ — Başka illeti de vardır.
GELİN — Ne illeti var?
KARAGÖZ — Efendim, illeti, illet-i müzmine-i zemîn.[74]
BALDIZ — Onun ziyanı yok, ona «kibar illeti» derler.

---

[73] **Kösemen**: sürünün önünde giderek kılavuzluk eden koç ya da teke.

[74] **İllet-i müzmine-i zemîm**: (doğrusu: **illet-i müzmine-i zemîme**) yerleşmiş kötü hastalık [= pasif cinsel sapıklık].

KARAGÖZ — Ne olsa bunların makbulü!
KAYNANA — Peki, daha nesi var?
KARAGÖZ — Soyu sopu uygunsuz.
GELİN — Soyundan sopundan bize ne!
KARAGÖZ — Her gece Beyoğlu'nda gezer.
BALDIZ — Biz de her sokakta gezeriz.
KARAGÖZ — Âlâ! — Yankesicidir.
KAYNANA — Fena mı? Pekâlâ sanat!
KARAGÖZ — Hamamlardan çıkmaz.
GELİN — Temiz temiz yıkanır.
KARAGÖZ — Mahbûb-dosttur.[75]
BALDIZ — Biz de zen-dost.[76]
KARAGÖZ — Haftada bir gece eve gelir ya gelmez.
KAYNANA — Biz de ayda bir kere evde kalırız ya kalmayız.
KARAGÖZ — Ne olsa makbul! — Daha bir soracağınız var mı?
GELİN — Hayır, bir soracağımız yok. — Haydi, kızlar, gidelim!
BALDIZ — Haydi gidelim, ala ala hey! *(Giderler.)*

KARAGÖZ — Doğrusu ya, Hacivat'ın bulduğu kız çok iyi.
HACİVAT — *(Gelir.)* Nasıl, Karagöz, bir pot kırmadın ya?
KARAGÖZ — Onlar beni tanımadılar, bana sordular, ben de zemmettim;[77] bir insan kendini meth eder mi?
HACİVAT — Doğru, Karagöz! Bir kere de onlarla görüşeyim. *(Gider.)*

Nasıl buldunuz efendim, damat beyi?
KAYNANA — *(İçeriden.)* Aferin, Hacivat Çelebi! Ayol, benim kızımın başını ateşe mi yakacaksın?
HACİVAT — Neden efendim?

---

[75] **Mahbûb-dost:** oğlanlardan hoşlanan, oğlancı.
[76] **Zen-dost:** kadınlardan hoşlanan. (Burada: sevici).
[77] **Zemmetmek:** kötülemek.

KAYNANA — Neden olacak? Her türlü kusur güvey çelebide mevcut.

HACİVAT — Efendim, siz kendisine[.....].[78] Bana diyor ki: «— Hiç, bir insan kendini metheder mi?» diyor, «ben de zemmettim.» diyor.

KAYNANA — Öyleyse ârifmiş! Düğün tedâriki görülsün, düğüne bugünden itibâren mübâşeret edelim![79]

HACİVAT — Başüstüne efendim! Ben de şimdi haber veririm.

(Perdeye gelir.) Bana baksan a, Karagöz, kendilerini gördüm konuştum. Sizin söylediğiniz şeyler hoşlarına gitti. «— Bir insan kendini methetmez.» diyor dedim. «— Bugünden itibâren düğüne başlansın.» diyor.

KARAGÖZ — «Kocakarılar teknede hamur yoğurur, gör ki analar ne doğurur.» — Şimdi ne kadar çeyiz varsa göndereceğim. *(Giderler)*

(Şarkı ile Karagöz'ün tekmil çeyiz takımı gelin evine gider.)

(Şarkı Hicâz[80])

[81] Niçin a sevdiğim niçin
Seni sevdim odur suçum
Turralanmış[82] sırma saçın
Çözen benden beter olsun
(Nakarât)
Beter olsun beter olsun
Çok ağlattın yeter olsun

---

[78] [.....] : metinde eksiklik var.

[79] **Mübâşeret etmek:** başlamak.

[80] **Hânende,** s, 325; **Şarkı mecmuası,** s. 510; **Mecmua-i Arifi,** s. 284
Beste : Nikogos Ağa (XIX. yy.)

[81] Ölçek: 8 (4+4)

[82] **Turra:** 1. alın saçı, kâkül; 2. kıvırcık saç lülesi.

Karadır kaşların kara
Sen açtın sineme[83] yara
Beni eşimden âvâre
Eden benden beter olsun
Beter olsun beter olsun
Çok ağlattın yeter olsun

Güzel geçersen elime
Çekerim seni yanıma
Benim şimdiki halime
Gülen benden beter olsun
Beter olsun beter olsun
Çok ağlattın yeter olsun

(1. Karagöz'ün çiçek takımları, 2. sahan ve yemek takımları, 3. sâir şeyler, 4. koyunları, 5. keçileri, 6. develeri, 7. inekleri, 8. domuzları, 9. eşek leri, 10. atları, 11. maymunları, 12. ayıları, 13. Karagöz'ün akrabaları, 14. gelin arabaları...[84]
Giderler, gelini alırlar, Karagöz'ün evine getirirlerken Hacivat'la Karagöz gelirler, gelini arabadan çıkarırlar, Hacivat gider.)

KARAGÖZ — Ulan, bu nasıl gelin böyle?
HACİVAT — *(İçeriden.)* «— Kadınım, bana bir şivecik!»[85] de.
KARAGÖZ — Kadınım, bana bir şivecik!
GELİN — Okumu attım havaya
Geldi düştü tavaya
Tef çalın kızlar tef çalın vay!
— Anne, benim çişim var!
KARAGÖZ — Hacivat, ne buyurursun buna? Çişi varmış!

---

[83] **Sine:** göğüs, bağır.

[84] Geleneğe göre, güveyin hediyeleri gelinin evine alayla götürülür. Bu hediyeler arasında özellikle şunların bulunması gerekir: bir **mum** (ışıklı olsun diye), **ayna** (aydınlık olsun diye), **Kur'an** (dini olsun diye), **şeker** (ağız tadı olsun diye). Yukarda sayılan hediyeler arasında bunlar yok.

[85] **Şive:** güzellerin gönül çeken tavrı, naz, eda.

HACİVAT — Yanlış anladın. «— Benim kocaya varacak vaktim değil; anne, benim işim var.» diyor
KARAGÖZ — «Çişim işim»: iyi uydurdu köpoğlu!
HACİVAT — Söyle: «— Kadınım, bana bir şivecik!» de.
KARAGÖZ — Kadınım, bana bir şivecik!
GELİN — Balığı koydum tavaya
Uçtu gitti havaya
Tef çalın kızlar tef çalın vay!
— Anne, benim kakam var!
KARAGÖZ — Hacivat, buna ne buyurursun? «— Anne, benim kakam var!» diyor.
HACİVAT — Değil efendim! «— Benim kocaya varacak vaktim değil, benim tasam var!» diyor.
KARAGÖZ — «Kakam - tasam»: iyi uydurdu.
HACİVAT — Canım, Karagöz, yüzgörümlüğünü ver de yüzünü aç!
KARAGÖZ — Al şu yüzüğü, parmağına tak, kaldır nikaabını![86] *(Açar, görür görmez kaçar.)* Ulan, bu ne surat? Suratına maske takmış gibi.
GELİN — Aman gocacığım, gözlerim garariyor, goğlum[85] bulanıyor, garnım gumbur gumbur ediyor.
KARAGÖZ — Hacivat, aşağıya gel!

HACİVAT — *(Gelir.)* Hayrola, Karagöz!
KARAGÖZ — Bak, ne diyor, işit!
GELİN — Aman gocacığım, ağzım sulanıyor, goğlum bulanıyor, garnım gumbur gumbur ediyor.
HACİVAT — Karagöz, bu gebe.
KARAGÖZ — Kimden?
HACİVAT — Kimden olacak? Senden.
KARAGÖZ — Ulan, ben şimdi duvağını yeni açtım!
HACİVAT — Yooo, Karagöz! Elin kızına iftira etme! Tamam sen bunu alalı dokuz ay on gün oluyor.
KARAGÖZ — Demek ki aylar beş dakka!

---

[86] **Nikaab:** peçe, duvak v.b. gibi yüz örtüsü.
[87] **Goğlum:** gönlüm.
Gelin, «Fasıl» başındaki görücü sahnesinde İstanbul ağzıyle konuşuyordu, buradaki evlenme sahnesinde ise köylü ağzıyle konuşuyor. İki sahne arasında bu bakımdan çelişme var.

HACİVAT — Şimdi hesap edelim.
KARAGÖZ — Hesap edelim.
HACİVAT — Altımızdaki ay: bir; üstümüzdeki ay: iki; arkamızdaki ay: üç; önümüzdeki ay: dört; gelecek ay: beş; çıkacak ay: altı; çıkmış ay: yedi; yine çıkacak ay: sekiz; çıkan ay: dokuz. Şimdi bugün de tamam ayın onu: tamam dokuz ay on gün oluyor sen bu kızı alalı.
KARAGÖZ — «Kızı» deme, «kadın ninemi» de!
HACİVAT — Karagöz, sen şimdi gidersin, arka sokakta üç numaralı hânede Ebe hanım vardır, al da gel!
KARAGÖZ — Peki, gideyim. *(Gider.)*

(Şarkı ile Karagöz, Ebe hanım gelirler.)

(Şarkı)

[88] Ey çulha kızı çulha kızı
Gördünüz mü bendenizi
Gücendirdim ben de sizi
(Nakarât)
Gördünüz mü bendenizi

HACİVAT — Karagöz, bunu nerede buldun?
KARAGÖZ — Şurada süprüntülükte eşiniyormuş, ben de aldım.
HACİVAT — Buna adla sanla «Sağır-sığır Ebe» derler, lâkırdı anlamaz.
GELİN — Aman, gocacığun, öldüyorum!
HACİVAT — Karagöz, Ebeyi önüne doğru getir!
KARAGÖZ — Ebe kadın, ileri arş! *(Kulağına bağırır.)* Ebe kadın! Bir kadın var doğuracak.
EBE — *(Makam ile.)* Kaç avrat var boğulacak? *(Mükerrer.)*
KARAGÖZ — *(Kulağına bağırır.)* Bir kadın hamlini vaz' edecek.[89]

---

[88] Ölçek 8 (4+4)
(1. dizedeki ey sözcüğü fazla).
[89] **Hamlini vaz' etmek** (ya da: **Vaz'-ı haml etmek**): doğurmak.

EBE — *(Makam ile.)* Hangi kürsüde va'z edecek?
HACİVAT — Karagöz, ileri sür şunu!
KARAGÖZ — *(Ebe'yi Gelin'in yanına getirir.)* Haydi bakalım, Ebe hanım!
EBE — Ha kızım, gayret et!
GELİN — Aman, ebecüğüm, ölüyorum. *(Çocuk doğar.)*
EBE — Al bakalım, Karagöz, oğlunu!
HACİVAT — Haydi siz içeri gidin!
GELİN — Gocacığım, kime görüneyim?
KARAGÖZ — Soyda sopta bana görünme de kime görünürsen görün!

(Hepsi giderler, Karagöz ile Çocuk kalır.)

ÇOCUK — Baba!
KARAGÖZ — Vay köpoğlu! Lâkırdı ediyor! — Ulan, ne var?
ÇOCUK — Baba, beni dandini![90]
KARAGÖZ — *(Kucağına alır.)* Dandini dandini hopla, oğlum, hopla!
ÇOCUK — Baba!
KARAGÖZ — Ne var?
ÇOCUK — O senin başındaki?
KARAGÖZ — Işkırlak.
ÇOCUK — Onun altındaki?
KARAGÖZ — Kafam.
ÇOCUK — Altındaki?
KARAGÖZ — Kaşım, gözüm, burnum.
ÇOCUK — Alt yanındaki?
KARAGÖZ — Ağzım.
ÇOCUK — Baba, ağzına sıçayım!
KARAGÖZ — Ben de senin suratına sıçayım.

---

[90] **Dandini:** 1. Bebekleri hoplatırken söylenen tekerlemede geçen söz: **Dandini yavrum hoppala;** 2. Ninnilerde geçen söz:

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lâhanayı.

ÇOCUK — Baba, senin karnında ne var?
KARAGÖZ — İşkembe bumbar.
ÇOCUK — İşkembenin içinde ne var?
KARAGÖZ — Bok var.
ÇOCUK — Sen o boku ne zaman yedin?
KARAGÖZ — Anneni aldığım vakit yedim.
ÇOCUK — Baba, sana bir şey söyliyeceğim.
KARAGÖZ — Nedir söyliyeceğin?
ÇOCUK — Baba, bana bir göt versen e!
KARAGÖZ — Sen de bana versen e!
ÇOCUK — Hacivat amca! Hacivat amca!

HACİVAT — *(Gelir.)* Ne var, oğlum?
ÇOCUK — Babam benden göt istedi.
KARAGÖZ — Ulan, ilkönce o benden istedi.
HACİVAT — Gel oğlum, ben seni dadılarla dayalar la büyütürüm! *(Çocuğu alır gider.)*
KARAGÖZ — Ulan, bu kadar çeyizlerim boşuna gitti!

BİTİŞ

HACİVAT — *(Gelir.)* Ey Karagöz, geçmiş ola!
KARAGÖZ — Sinsileni sansar boğa! *(Vurur.)*
HACİVAT — Şükür sağlığa!
KARAGÖZ — Hak bereket versin Kâğıthane'de biten sazlığa. *(Vurur.)*
HACİVAT — Elin ayağın kırılsın!
KARAGÖZ — Kenetletir yine vururum. *(Vurur.)*
HACİVAT — Yıktın perdeyi, eyledin virân!
Varayım sahibine haber vereyim hemân!
(Gider.)
KARAGÖZ — Her ne kadar sürc-i lisan ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse, Hacivat, bak ben de sana neler yaparım. *(Gider.)*

CANBAZLAR

K a y n a k

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele*, s. III, *Canbazlar* (s. 297-316), Wiesbaden 1953

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
KARAGÖZ'ÜN KARISI (İçeriden sesi gelir)
I. ZENNE (Hacivat'ın kızı)
II. ZENNE (Suluca-Yayla-Çayırı)
III. ZENNE (Dillice-Çeşme)
IV. ZENNE (Gar-Bit-Ahırı)
I. ÇELEBİ
II. ÇELEBİ
BÜYÜCÜ
BÜYÜK CİN
I. CANBAZ
II. CANBAZ
CANBAZ ÇOCUK
CANBAZBAŞI
Birkaç ÇİNGENE

HAYVANLAR ve NESNELER

Merkep
Yılan
Kafa, kol, ayak, el
Küp
Kürk
Saat
Altın kavanozu
Menzil direkleri
Menzil ipi
Tabut

CANBAZLAR

GİRİŞ

HACİVAT — *(Semâîyi söyliyerek perdeye gelir.)*

(Semâî)

[1] Ey kaşı keman tir-i müjen cânıma geçti
Peykânlarının her biri bir yanıma geçti
Bûs etmeğe ruhsârını sarkıntılık ettim
Zülf-i siyehin halkası gerdânıma geçti

Hay Hak!

(«Perde gazelini okur.)

[2] Gel ey zâhid kenâr-i bezm-i irfanda mekaal anla
Hakîkattir sözü ârîflerin gûş et meâl anla

Görünen perdedir ammâ verâsın bilmede maksûd
Cihâna i'timâd etme hemen zıll ü hayâl anla

---

[1] Ölçek: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Ey yay kaşlı! kirpiğinin oku canıma işledi, temrenlerinin her biri bir yanıma işledi. — Yanağını öpmeğe eğildim, kara saçının halkası gerdanıma geçti.

[2] Ölçek: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

Ey zâhit! gel, irfan meclisinde söz anla, ermişlerin sözü hakikattir [= Tanrısal gerçeği anlatır], dinle, kavramını anla. — Görünen (şey) perdedir ama, maksat (onun) arkasındakini bilmektir; cihana güvenme, onun gölge ve hayal

Mecâza hamî edenler ehl-i zâhirdir bu esrârı
Sen ibretle nazar kıl fânî dünyâdan misâl anla

Tehî sanma bunu Şeyh Küşterî'nin yâdigârıdır
Ne gûnâ gösterir bak âlemi sâhib-kemâl anla

Nasîhattır kelâmı sâdıkın âvâre zannetme
Tefekkür eyle ma'nâyı lâtîfe hasbihâl anla

(Karagöz gelir, kavga ederler, Hacivat gider.)

KARAGÖZ — Seni gidi utanıp arlanmaz, etrafı tekerlek, ortası sivri, kenarı değirmi, mangal kapağı kıyafetli kerata! Ne aldın ne veremiyorsun, a bunak herif? Her akşam gelir kapımın önüne: Dır dır dır *(Hacivat gelir kaçar)* dır; zır zır zır *(Hacivat gelir yine kaçar)* zır; mır mır mır *(Hacivat gelir kaçar)* mır! Mart kedisi kıyafetli kerata! Hiç utanıp arlanman yok mu?

MUHÂVERE

HACİVAT — *(Gelir.)* Yok.

KARAGÖZ — Al bu yumruğu burnuna sok! *(Vurur, Hacivat gider.)*

HACİVAT — *(Gelir.)* Benim böyle lâkırdıya karnım tok.

KARAGÖZ — *(Vurur.)* Durma karşımda, bok oğlu bok!

---

olduğunu anla. — «Ehl-i zâhir» [= dış görünüşe bakanlar, Tanrısal gerçeği kavramamış olanlar] bu sırları mecaz sanırlar, sen ibretle bak, (perdede görünen hayalleri) ölümlü dünyaya benzet. — Bunu [yanî: bu perdeyi] boş sanma, Şeyh Küşterî'nin yadigârıdır; o olgun kişi âlemi nasıl gösteriyor, bak, anla. — Doğru (kişinin) sözü nasihattir, boş lâf sanma; anlamını düşün, (onun) lâtîfe, sohbet (olduğunu) anla.

HACİVAT — Karagöz'üm, Karagöz'üm, karlı dağım, sümbüllü bağım, sen misin?
KARAGÖZ — *(Vurur.)* Sabah akşam benden dayağını yer misin?
[3] HACİVAT — Yazık, Karagöz, sana, yazık! dünyaya eşek geldin eşek gideceksin!
KARAGÖZ — A kerata, sen eşek geldin de sürücü beygiri mi gideceksin? *(Vurur.)*
HACİVAT — Ah, Karagöz, kabahat sende değil, senin peder ü mâderinde[4] ki, hîn-i sabâvetinde[5] seni terbiye etmemişler; onun için böyle cahil kaldın!
KARAGÖZ — Demek terbiye etmedikleri için cahil kaldım, öyle mi?
HACİVAT — Evet. Bunda câlib-i tereddüd[6] hiçbir nokta yoktur.
KARAGÖZ — Binâen-aleyh bu bâbda[7] sizin de sarfiyyâta[8] hakkınız yoktur.
HACİVAT — Karagöz, bu ne demek?
KARAGÖZ — Ne demek olacak? «Vâridâtın adem-i duhûlünden fi'l-i mâzî zuhûr eder[9]» demek isterim.
HACİVAT — Böyle mâlâ-yânî[10] sözlerden hoşlanmam.
KARAGÖZ — Evet, ben de manav Yani'den hoşlanmam.
HACİVAT — İstifâdeli söz söylemeli.
KARAGÖZ — İstifan[11] Ağa ile hesap mı görmeli?
HACİVAT — Söylediğin sözlerin mânasını tayin eder

---

[3] Bundan sonraki konuşmalar **Tımarhane** oyununda da tekrarlanmıştır. (bk. c. III, **Tımarhane**, «Muhâvere»)

[4] **Peder ü mâder:** ana baba.

[5] **Hîn-i sabâvet:** çocukluk çağı.

[6] **Câlib-i tereddüd:** tereddüdü çekecek, tereddüt edilecek.

[7] **Bu bâbda:** bu konuda.

[8] **Sarfiyyât:** harcamalar.

[9] **Vâridâtın adem-i dühûlünden fi'l-i mâzî zuhûr eder:** gelir girmediğinden geçmiş zaman fiili meydana gelir. (Karagöz lûgat paralıyor).

[10] **Mâlâ-yânî:** anlamsız, boş.

[11] **İstifan:** Stephan.

gibi söylüyorsun.

KARAGÖZ — Evet, tahkir eder gibi söylüyorum.

HACİVAT — Karagöz, artık can sıkıyorsun. Söyliyeceğim sözleri kemâl-i itinâ ile[12] dinle.

KARAGÖZ — Peki.

HACİVAT — Geçen gün bir büyük yerde senin ismin geçti.

KARAGÖZ — Geçerken Büyükdere'den[13] simitçi İsmail mi geçti?

HACİVAT — Canım, öyle değil! Geçen gün bir zât-i âli-kadr[14] ile seni konuştuk; bana dedi ki: «— A Hacivat Çelebi! O Karagöz dedikleri ulûm ü fünundan bibehre[15] terbiyesiz herifle kat'-ı ülfet et;[16] zirâ senin onunla düşüp kalkmaklığına kimse razı olmaz, hattâ yavaş yavaş biz de seninle kat'-ı münasebet edeceğiz.[17]» kılıklı serzenişte[18] bulundu.

KARAGÖZ — Terzi Reşit'te mi bulundu?

HACİVAT — Yani, sitem ettiler, başıma kaktılar.

KARAGÖZ — Şimdi ne demek istiyorsun?

HACİVAT — Demek istiyeceğim: sana hayır-hâhâne[19] bir ihtârım[20] var.

KARAGÖZ — Yarın akşam iftarın mı var?

HACİVAT — Sana birkaç sözüm var.

KARAGÖZ — Söyle.

HACİVAT — Bak, Karagöz, şimdiye kadar bir baltaya sap olmadın.

KARAGÖZ — Beni sana meşe odunu diye kim söyledi?

---

[12] **Kemâl-i itinâ ile:** çok dikkatle.

[13] **Büyükdere:** İstanbul'da, Boğaziçi'nin Rumeli kıyısında bir semt.

[14] **Zât-i âli-kadr:** değeri, derecesi yüksek zat.

[15] **Ulûm ü fünûndan bi-behre:** bilim ve fenden yoksun, cahil.

[16] **Kat-ı ülfet etmek:** görüşüp konuşmayı, ahbaplığı kesmek.

[17] **Kat'-ı münâsebet etmek:** ilişkiyi kesmek.

[18] **Serzeniş:** azarlama, başa kakma.

[19] **Hayır-hâhâne:** iyilikseverce.

[20] **İhtâr:** hatırlatma, dikkati çekme.

HACİVAT — Yani bir işle meşgul değilsin, elinden iş gelmez.
KARAGÖZ — Âlâsı gelir.
HACİVAT — Bakayım ne iş yapabilirsin?
KARAGÖZ — Hırsızlık.
HACİVAT — Tû! Allah müstahakkını versin! O iş mi? Düşmanım dahi o yola sülûk etmesin![21] Hiçbir sanatın yok mu?
KARAGÖZ — Var.
HACİVAT — Nedir?
KARAGÖZ — Âlâ ızgara maşa yaparım.
HACİVAT — Demek, okuman yazman yok, öyle mi?
KARAGÖZ — Kim demiş yok diye?
HACİVAT — Aman, Karagöz, yazı bilir misin?
KARAGÖZ — Yazı da bilirim, ilkbaharı da, kışı da.
HACİVAT — Ben sana yazı, kışı sormuyorum. Hüsn-ü hattın[22] var mı?
KARAGÖZ — Hüsnü'ye çattığım yok.
HACİVAT — Yazın güzel mi?
KARAGÖZ — Oldukça.
HACİVAT — Canım, Karagöz, çok okudun mu? Kitâbetin[23] var mı?
KARAGÖZ — İstediğinden âlâ.
HACİVAT — Karagöz, edebiyata âşinâ mısın?
KARAGÖZ — Et payını aşıramam, sonra ahçıdan dayak yerim.
HACİVAT — Şiir tanzim eder misin?[24]
KARAGÖZ — Mükemmelini.
HACİVAT — Âsâr-i münteşiren[25] var mı?
KARAGÖZ — Amasya'da eniştem yok, amcam var.
HACİVAT — Ne kadar gazelin var?
KARAGÖZ — Altı tane kadar gazevim[26] var.

---

[21] **O yola sülûk etmesin** : o yola girmesin, o yolu meslek edinmesin.

[22] **Hüsn-ü hat [= Hüsn-i hat]**: yazı güzelliği.

[23] **Kitâbet**: yazı yazma.

[24] **Tanzim etmek**: düzenlemek.

[25] **Âsâr-i münteşire**: yayımlanmış eserler.

[26] **Gazevi, kazevi**: saz hasırından yapılmış pirinç ve hurma kabı.

HACİVAT — «Gazevi» değil, «gazel». Hiç arûz gördün mü?

KARAGÖZ — Gördüm.

HACİVAT — Aman bilâder,[27] çok gördün mü?

KARAGÖZ — Yedi sekiz tane kadar gördüm.

HACİVAT — Gördüğün nedir?

KARAGÖZ — Horoz.

HACİVAT — «Horoz» değil, aksâm-i şiiri[28] gösteren bir fen vardır, ona «arûz» derler.

KARAGÖZ — Sana horoz, bana da tavuk derler. *(Vurur, Hacivat gider.)* Kerata nereden bulur da çıkarır! Yok, sana horoz derler bana da tavuk; söylediği şey abuk sabuk!

[29] Sen gidersin de ben durur muyum? Ben de gideyim îdgâha, dolaba, dilber seyrine! Bakalım âyine-i devrân ne gösterir! *(Gider.)*

ARA MUHÂVERESİ

I

(Şarkı ile I. Zenne, I. Çelebi gelirler.)

(Şarkı Râst[30]*)*

[30] Zümre-i hûbân içinde pek beğendim ben seni
Cismime cân ittihâz ettim efendim ben seni
Rûha teşbîh eylerim ey ser-bülendim ben seni
(Nakarât)
Cismime cân ittihâz ettim efendim ben seni

Ârızındır gülsitân-i hüsnünün verd-i teri
Kaametindir sâye-i bâğ-i melâhat ar'arı

---

[27] Bilâder: «birader» sözcüğünün halk ağzında bozulmuş biçimi.

[28] **Aksâm-i şiir:** şiir bölümleri.

[29] Bu paragraftaki kalıplaşmış sözler için bk. **Abdal Bekçi**, s. 71 - 72/n. 19 - 22.

[30] bk. **Abdal Bekçi :** 80 - 81/n. 50 - 51.

Cevher-i kân-i letâfettir vücûdun ey perî
Cismime cân ittihâz ettim efendim ben seni

I. ZENNE — Vay, maşallah, beyim efendim, uğurlar olsun!

I. ÇELEBİ — Allaha emanet ol, ciğer-pârem![31]

I. ZENNE — Böyle ne tarafa teşrifiniz?

I. ÇELEBİ — Efendim, el hizmetkârlığı acayip şey. Saat altıya kadar efendi karşısında eli bağlı divan duruyorsun; şimdi efendi hareme istirahat etmeye gittiler; ben de efendinin ahbaplarından birinin konağına gidiyorum, orada kapı-yoldaşı ağalarla tavla iskambil oynıyacağım, vakit geçirmek için.

I. ZENNE — Canım efendim, ben sizleri gökte ararken yerde buldum. Tenezzülen bizim fakir-hâneye[32] gideriz, muhabbet ederiz.

I. ÇELEBİ — Hayır efendim! Bendeniz sizin anladığınız delikanlılardan[33] değilim.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Sizin anladığınız delikanlılardan değildir, kansız[33] tayıncılardandır.[34]

I. ZENNE — Ben sizi bu gece koyuvermem.

I. ÇELEBİ — Bendeniz gidemem efendim. Bu yaşa geldim, zamparalık nedir bilmem, harama uçkur çözmedim.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Çük deliğinden uydur.

I. ZENNE — Efendim, ben size öğretirim. Bir gecenin içinde sizi usta yaparım.

I. ÇELEBİ — Ben bu sanatı öğrenirsem para kazanır mıyım?

I. ZENNE — Bu sanatı öğrendiğinle[35] her nereye giderseniz gecede üç, beş yüz kuruş para verirsiniz.

I. ÇELEBİ — Ben öyle bir sanat öğrenmeliyim ki

---

[31] **Ciğer-pârem:** ciğerimin parçası.

[32] **Fakir-hâne:** yoksul evi. (Nezaket sözü).

[33] **Deli-kanlı, Kansız:** Karagöz, zıt anlamlı iki sözcük arasında söz oyunu yapıyor.

[34] **Tayıncı:** pasif cinsel sapık, pust.

[35] **Öğrendiğinle:** öğrenince.

başka bir yere gidersem para kazanmalıyım.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Ben sana bir tayıncılık sanatını öğreteyim, nereye gitsen günde bir lira kazanırsın.

I. ZENNE — Haydi efendim, buyurun, gidelim!

I. ÇELEBİ — Ben başımdan korkarım.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Başından korkacağına götünden kork, puşt!

I. ZENNE — Rica ediyorum, gidelim efendim!

I. ÇELEBİ — Bendeniz gidemem.

KARAGÖZ — Amma nazlandı köpoğlu! Kendini dirhem dirhem satıyor; ben kendimi batmanla satıyorum ama hiç kimse almıyor.

I. ZENNE — Kuzum efendim, pederimin bir samur kürkü var, bu gece bizim fakir-hâneye tenezzül buyurulursa haddim olmıyarak kürkü size veririm.

I. ÇELEBİ — Gidemem efendim.

I. ZENNE — Cariyeniz size kul köle olsun! Pederimin bir altın saati var, onu size takdim ederim.

I. ÇELEBİ — Bendenizin üzerime düşmeyin!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Üzerine düşerlerse, sen orada yamyassı olursun.

I. ZENNE — Gidelim efendim, ne arzu buyururlarsa fakir-hânede hepsi mevcut.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Nâ-mevcut.[36]

I. ÇELEBİ — Ne kadar üstüme düşüyorsunuz!

I. ZENNE — Pederimin bahçede incir ağacının dibinde gömülü kavanozun içinde yüz tane lirası var, onu da size veririm.

I. ÇELEBİ — Kuzum, sizin pederiniz kim? Ben tanır mıyım?

I. ZENNE — Cariyeniz, Hacivat'ın kızı değil miyim?

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Hacivat, kulağın çınlasın! Kavanoz, yerini yadırgıyacak!

I. ÇELEBİ — Öyleyse, bendeniz devlet-hâneye[37] yarım saate kadar gelirim.

---

[36] **Nâ-mevcût** : yok.

[37] **Devlet-hâne**: bir büyük kimsenin konağı, evi. (Nezaket sözü).

I. ZENNE — Başüstüne efendim!
I. ÇELEBİ — Şimdilik allahaısmarladık! *(Gider.)*

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Hacı Cavcav! Kulağın çınlasın!

(Şarkı ile, uzun sakallı, sivri külâhlı, elinde değnek, pir-i fânî Büyücü gelir.)

(Şarkı Râst[38]*)*

[39]Yine bir gül-nihâl aldı bu gönlümü
Sîm-ten gonce-fem bi-bedel ol güzel
Âteş-i ruhleri yaktı bu gönlümü
(Nakarât)
Pür-edâ pür-cefâ pek küçük pek güzel

Görmedim kimsede böyle bir dil-rübâ
Böyle kaş böyle göz böyle el böyle bel
Âşıkın bağrını üzmeğe göz süzer
El-aman el-aman her zaman ol güzel

BÜYÜCÜ — Hak dostum hak! Yat, yat, yat!
KARAGÖZ — Bana mı söylüyor? Yatayım bari. *(Yatar arka üstü.)*
BÜYÜCÜ — *(Elindeki değneği sallar.)* Kalk, kalk, kalk!
KARAGÖZ — *(Ölü gibi kendinden geçer, hareketsiz doğru kalkar.)* Ulan, aklım başımda ama, ölmüş gibi vücudumda hareket yok.
BÜYÜCÜ — Yat, yat, yat!

---

[38] **Haşim mecmuası**, 1. bas., s. 16; 2. bas., s. 102; **Hânende**, s. 46; **Şarkı mecmuası**, s. 40; **Gülzâr-i Musiki**, 2. bas., s. 51.

Beste: Dede Efendi (1777-1845).

[39] Ölçek: **Fâilün fâilün fâilün fâilün**

\- . - \- . - \- . - \- . -

Yine bir gül fidanı [= gül fidanı gibi bir güzel] bu gönlümü aldı; o güzel, gümüş vücutlu, konca ağızlı, egsizdir; yanaklarının ateşi bu gönlümü yaktı; çok edalı, çok cefacı, pek küçük, pek güzel — Kimsede böyle bir gönül kapıcı [= güzel] görmedim; böylç kaş, böyle göz, böyle el, böyle bel; âşığın bağrını üzmek için göz süzer; o güzelden her zaman imdat! imdat!

KARAGÖZ — *(Yatar.)* Ulan, ne tuhaf!

BÜYÜCÜ — Kalk, kalk, kalk!

KARAGÖZ — *(Doğru kalkar, hareket eder.)* Aman efendim, size bir ricam var!

BÜYÜCÜ — Ne gibi rica?

KARAGÖZ — Bana nefesinizden verseniz de, ben de beş on para kazansam. Fukarayım.

BÜYÜCÜ — Fukara mısın?

KARAGÖZ — Evet efendim, efkar-i fukarâdan ve gürûh-i Kıptiyândanım.[40]

BÜYÜCÜ — Ağzını aç!

KARAGÖZ — Efendim, ağzımı açarsam aç kalırım; gözümü açsam daha iyi değil mi?

BÜYÜCÜ — Ben ne dersem sen onu yap!

KARAGÖZ — Başüstüne! *(Ağzını açar.)*

BÜYÜCÜ — Tû *(Karagöz'ün ağzına tükürür.[41])* Yut, yut!

KARAGÖZ — Güç! Yutulacak şey değil koca balgam. *(Yutar.)*

BÜYÜCÜ — Şimdi ne istersen yapabilirsin. Sakın ha zinhâr,[42] fena bir şey için, intikam almak için bir

---

[40] **Efkar-i fukarâdan ve gürûh-i Kıptiyândanım:** yoksulların en yoksuluyum ve Çingeneler güruhundanım. (**Gürûh-i Kıptiyân:** Çingene'ler güruhu, Çingene milleti).

[41] Geleneğe göre, kendilerindeki üfürükçülük, bakıcılık gücünü başkasına da vermek isteyen üfürükçüler, o kimsenin ağzına tükürerek bu gücü ona aktarırlardı. Bu gelenek, yazılı edebiyatımızda da konu ve motif olarak ele alınmıştır:

Bilirsin ya, ben Eskici Hoca'dan izinliyim... Senin ağzına tükürüp ben de sana izin veririm. Senden su istediği vakit sana öğreteceğim duayı oku, bardağın içine tükür. Ver içsin (Hüseyin Rahmi Gürpınar, Şıpsevdi, XV, s. 626, İstanbul 1327).

...**Her dem abdestli olan zât-ı şerif ber-takrîb gelip, ezân-i şerifle çocuğun ismini kulağına bağırmış:**

— Hüseyin Lütfü.

Kendisi gibi zihn-i evvel olması için, ağzının içine bir âlâ tükrüğü boca etmesi de caba. (Sermet Muhtar Alus, **Harp Zenginlinin Gelini**, birinci kısım, s. 31, İstanbul 1934)

[42] **Zinhâr:** Sakın.

şey yapma.
KARAGÖZ — Yapmam efendim.
BÜYÜCÜ — Sonra pişman olursun.
KARAGÖZ — Fenalık için yapmam efendim.
BÜYÜCÜ — Sakın korkma! Gözüne türlü türlü şeyler görünür.
KARAGÖZ — Şayet korkarsam...
BÜYÜCÜ — Helâk olursun. Duasını da öğreteyim.
KARAGÖZ — Öğretin efendim.
BÜYÜCÜ — Hop budur hop bu, ayakkabın gugu, vakka espali sagalti panguli guk, meçinde meçinde boğça
KARAGÖZ — Ulan, ne zor şey!
BÜYÜCÜ — Söyle bakalım!
KARAGÖZ — Hop budur hop bu, ayakkabın gugu, vakka espali sagalti panguli guk, meçinde meçinde boğça.
BÜYÜCÜ — Sakın dersini unutma! Ben gidiyorum. *(Gider.)*

KARAGÖZ — Şunu tecrübe edelim. — Hop budur hop bu, ayakkabın gugu, vakka espali sagalti panguli guk, meçinde meçinde boğça.
(Makam ile Bilyük Cin gelir.)
BÜYÜK CİN — Ji ji ji ji! *(Makam ile zırlar, ayağıyle Karagöz'ü havaya kaldırır.)*
KARAGÖZ — Ulan, gidiyor muyuz?
(Yere bırakır gider.)

(Karagöz, evine gider.)
KARAGÖZ — Abla!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Ne var, herif?
KARAGÖZ — Bizim büyük su küpü nerede?
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Nerede olacak? Aşağıda.
KARAGÖZ — Ulan, ne kadar ağır bu be!
KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, küpü nereye götürüyorsun?
KARAGÖZ — Onu senden sormazlar. *(Perdeye küpü kor.)*

HACİVAT — *(Gelir.)* Karagöz, ne yapıyorsun?
KARAGÖZ — Şükür, Allaha emânet ol! Sen ne yapıyorsun?
HACİVAT — Ben sana keyfini sormuyorum. Burada ne yapıyorsun?
KARAGÖZ — Hocalık yapıyorum.
HACİVAT — Nasıl hocalık?
KARAGÖZ — Bakıcılık.
HACİVAT — Demek ki insanın bir kaybı olsa, sana baktırsa bileceksin, öyle mi?
KARAGÖZ — Öğle değil, ikindi.
HACİVAT — Benim evimde ne var ne yok bilir misin?
KARAGÖZ — Bilirim.
HACİVAT — Bil bakalım!
KARAGÖZ — Hop budur hop bu, ayakkabın gugu, vakka espali sagalti panguli guk, meçinde meçinde boğça.
(Büyük Cin gelir, küpten bir kafa çıkar.)
HACİVAT — Aman, Karagöz, korkuyorum!
KARAGÖZ — Sus, sesini çıkarma!
(Küpten bir kol çıkar, sonra bir ayak çıkar, bir el çıkar.)
HACİVAT — Aman, Karagöz, bunlar ne?
KARAGÖZ — Ulan sus! Sesini çıkarma!
(Küpten yılan çıkar, diğer şeyler de çıkar.)
HACİVAT — Karagöz, küpten türlü türlü şeyler çıkıyor!
KARAGÖZ — Sus, sesini çıkarma! *(Yere bakar.)* Hacivat'ın evinde ne var, söyleyin! *(Birisi Karagöz'e lâkırdı söylemiş gibi.)* Başüstüne! Onu buraya getirin!
(Küpten Hacivat'ın kürkü çıkar.)
HACİVAT — Aman, Karagöz, benim kürk o.
KARAGÖZ — Sen sus! *(Yeri dinler.)* Başüstüne! Haydi getirin!
(Küpten Hacivat'ın saati çıkar.)
HACİVAT — Karagöz, benim altın saat!
KARAGÖZ — Sen sus! *(Yeri dinler.)* Başüstüne! Hay-

di getirin;

(Küpten Hacivat'ın altın kavanozu çıkar.)

HACİVAT — Karagöz, benim evdeki gömülü altın kavanozu nereye gidiyor?

KARAGÖZ — Sen sus!

HACİVAT — Aman Karagöz, bunlar nedir böyle?

KARAGÖZ — Benim bakıcılığım sayesinde bunları sana gösterdim.

HACİVAT — Aman Karagöz, sen çok keskin hocaymışsın!

KARAGÖZ — Ne zannettin, a çürük!

HACİVAT — Kuzum, Karagöz, her şeyi biliyorsun, benim öleceğimi de bil!

KARAGÖZ — *(Hacivat'a tokadı atar, Hacivat gider.)* Kerata! senin öleceğini nasıl bilirim? *(Küpü alır, evine gider.)*

ARA MUHÂVERESİ

II

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Abla!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — *(İçeriden.)* Ne var, herif?

KARAGÖZ — Bizim merkep nerede?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Nerede olacak? Ahırda.

KARAGÖZ — Sen onu bana ver.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Tuhaf söylüyorsun! Bu, bardak mı, yoksa testi mi, «— Bana ver.» diyorsun? Kendin git ahırdan alsan a!

KARAGÖZ — Gel bakalım, benim kardeşim gibi merkebim!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, sen böyle merkeple nereye gidiyorsun?

KARAGÖZ — Gurbete.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Benden izin almadan?

KARAGÖZ — Ben çocuk muyum senden izin alacağım?

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bir insan uzak bir mahalle gidecek olursa hareminden[43] ruhsat almadan gitmez. Sense kendiliğinden iş görüyorsun.

KARAGÖZ — Bu da doğru söz.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Gidip gelmemek var, gelip bulmamak var.

KARAGÖZ — Gelip bulmamak iyi ama gidip gelmemek fena.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bir iş için mi gidiyorsun?

KARAGÖZ — Gittiğim yerden mal alacağım, gelip burada satacağım.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Güle güle git, kocacığım. güle güle gel; artık eksik helâl et!

KARAGÖZ — Ulan, ölüyor muyuz köpoğlu? Helâl olsun!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bana gelirken hediye getir, kocacığım!

KARAGÖZ — Gelirken sana bir eşek nalı getiririm.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Ben eşek nalını ne yapayım?

KARAGÖZ — Başına takarsın, nazar değmez.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Bana, gelirken bir dizi inci getir.

KARAGÖZ — İncir getirmeye hâcet yok, burada var incir.[44]

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Â, üstüme iyilik sağlık! İncir değil, inci. Deli olmuş bu herif.

KARAGÖZ — Getiririm.

(Merkebe biner, perdeye gelir; karşısına üç tane Zenne gelir.)

(Şarkı Hicâzkâr[45])

[46] Ey melek-haslet Şehinşâh-i vahîd
Eylesin Hak zâtını gamdan baîd
Olsun ikbâlin gibi ömrün mezîd

---

[43] **Harem**: bir kimsenin nikâhlı karısı, eşi.

[44] **İncir**: 1. meyva: 2. kadının çiftleşme uzvu.

(Nakarât)
Her şebin Kadr ola her rûzun saîd

Menba-i lûtf ü inâyetsin Şehâ
Yoktur ihsânına hadd ü intihâ
Ferr ü şevketle safâ sür dâimâ
Her şebin Kadr ola her rûzun saîd

KARAGÖZ — Bunlar kim be?
II. ZENNE — Ah, kızlar, yol bilmemek ne kadar fena şey!
III. ZENNE — Pek doğru söylüyorsunuz.
IV. ZENNE — Elbette birisine tesadüf eder, ona sorarız.
KARAGÖZ — Bizim merkep durduğu yerde mıhlandı.
II. ZENNE — A kız, baksan a! Karşımızda bir eşekli adam var.
III. ZENNE — Ne kadar tuhaf adam.
IV. ZENNE — Başına da kırmızı renkte külâh giymiş.
II. ZENNE — Kız, o, adama da benzemiyor.
III. ZENNE — Sakın maymun olmasın!
KARAGÖZ — Dehey meret!
IV. ZENNE — A kız, maymun da değil!
II. ZENNE — Ya nedir o?
III. ZENNE — Ecel-acâyip[47] bir şey!
KARAGÖZ — Acâyip, bunlar hiç insan görmemiş mi?

---

[45] **Haşim mecmuası**, 2. bas., s. 108; **Hânende**, s. 194; **Şarkı mecmuası**, s. 240; **Mecmua-i Arifi**, s. 94; **Gülzâr-i Musiki**, 2. bas., s. 105; **Nevzâd-i Musiki**, s. 70.
Beste: Haşim Bey.

[46] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilün**
- . - - - - - . -
Ey melek tabiatlı biricik Padişah, Tanrı seni gamdan uzak eylesin, bahtın gibi ömrün çoğalsın, her gecen Kadir (gecesi), her günün kutlu olsun. — Ey Şah, (sen) lûtuf ve iyilik kaynağısın, bağışının sınırı ve sonu yoktur, her zaman şanla ve ululukla safâ sür. her gecen Kadir (gecesi), her günün kutlu olsun.

[47] **Ecel-acâyip**: «alel-acâib». pek tuhaf.

Şunlara göstereyim kendimi.

IV. ZENNE — Kızlar, ben size bir şey söyliyeyim mi? Bu, cin olmalı.

II. ZENNE — Bana baksan a, merkepli!

KARAGÖZ — Ne var, merkepsiz?

II. ZENNE — Sen nesin?

KARAGÖZ — Yaban adamı.

II. ZENNE — Nereden gelip nereye gidiyorsun?

KARAGÖZ — Yuvamdan geliyorum.

II. ZENNE — Senin yuvan buraya yakın mı?

KARAGÖZ — Yakın.

II. ZENNE — Ne aramaya çıktın?

KARAGÖZ — Yavrularıma nafaka aramaya.

II. ZENNE — Sen ne yer, ne içersin?

KARAGÖZ — İnsan eti yerim.

II. ZENNE — Aman, sakın bizi yeme!

KARAGÖZ — Sizi yemeyim de açlıktan öleyim, öyle mi? Hazır ayağıma gelmiş rızkım.

III. ZENNE — Kuzum baba, canım baba, bizi yeme!

KARAGÖZ — Bir haftadır kursağıma insan eti girmedi, çocuklarım dersen, açlıktan ölecekler.

IV. ZENNE — Sana para verelim, sen o para ile çocuklarına nafaka al, bize dokunma.

KARAGÖZ — Haydi diyelim ki ben sizden parayı aldım. O para ile insan eti alamam; mutlaka sizi yiyeceğim.

II. ZENNE — Canım, kuzum, sana yalvarıyorum, bizi yeme!

KARAGÖZ — Haydi ikiniz durun, birinizi yiyeyim!

III. ZENNE — Canım efendim, biz üç kardeşiz, birbirimizden ayrılamayız.

KARAGÖZ — Ben sizi ayırırım.

IV ZENNE — Öyleyse, sizde aslaa merhemet, şefkat yok.

II. ZENNE — Bir insan ebnâ-yi cinsini[48] yer mi, paralar mı?

---

[48] Ebnâ-yi cins: aynı cinsten olanlar.

KARAGÖZ — Ey kuzum, öyle insan var ki kalbinde aslaa merhamet yok, ebnâ-yi cinsini hem yer, hem paralar.

III. ZENNE — Demek siz de o cinstensiniz?

KARAGÖZ — Evet.

IV. ZENNE — Öyleyse yamyamsınız.

KARAGÖZ — Yamyamım.

II. ZENNE — Bari, bizi yiyeceksen üçümüzü birden ye de kurtulalım.

KARAGÖZ — Birinizi yiyeceğim.

III. ZENNE — Birimizi yersen üçün ikisi geride kalır.

KARAGÖZ — Siz beni bilemediniz.

IV. ZENNE — Hayır, bilemedik. Siz kimsiniz?

KARAGÖZ — Ben gulyabani.

II. ZENNE — Gulyabani nedir?

KARAGÖZ — Tenha ve yaban yerlerde insana türlü şekille görünür.

III. ZENNE — Şimdi senin merâmın nedir?

KARAGÖZ — Ben sizin bir tanenizi kapıp Kûh-i Kaf'a[49] götüreceğim.

ZENNE'LER — *(Hep birden.)* Aman, aman! Bırak, götürme!

KARAGÖZ — Öyleyse ikinizi götüreyim.

IV. ZENNE — Kuzum, bizi bırak!

KARAGÖZ — Haydi, üçünüzü birden götüreyim!

II. ZENNE — Adam sen de! Sen sözünde israr ediyorsan, ne yapacaksan yap!

KARAGÖZ — Ben size lâtife ediyorum. Ben de sizin gibi insanım, ne inim ne cin.

III. ZENNE — Siz böyle ne tarafa gidiyorsunuz?

KARAGÖZ — Gurbete. Siz nereye gidiyorsunuz?

IV. ZENNE — Gözümüzün gördüğü yere.

KARAGÖZ — Gözünüz beni görüyor, öyleyse bana geliyorsunuz.

II. ZENNE — Kuzum efendim, size kim derler?

---

[49] **Kûh-i Kaf:** Kaf dağı. İslâm mitolojyasına göre, bu dağın dünyayı çepeçevre kuşattığına, Zümrüdüanka kuşunun, cinlerin-perilerin, Yecuc-Mecuc topluluğunun orada oturduğuna inanılırdı.

KARAGÖZ — Evvelâ siz bana isminizi söyleyin.

II. ZENNE — Benim adım «Suluca-Yayla-Çayırı».

III. ZENNE — Benim adım da «Dilliçe-Çeşme».

IV. ZENNE — «Benim adım da «Garı-Bit-Ahırı».

KARAGÖZ — Benim adım da «Kulaksız-Kuyruksuz-Tay». Evvelâ Suluca-Yayla-Çayırı'nda bizim tayı otlatalım, sonra Dillice-Çeşme'de sulayalım, sonra da Garı-Bit-Ahırı'na çekelim, olmaz mı?

II. ZENNE — Rafta kurabiye var ama, sana göre değil. — Haydi kız, gidelim! *(Hepsi birden giderler.)*

KARAGÖZ — Vay fındıkçı köpoğlu! *(Merkebe hitâben.)* Haydi biz de gidelim! Kısmetimiz yokmuş, ne yapalım! Biz de kısmetimizi başka yerden ararız. Deh! *(Gider.)*

FASIL

(Şarkı ile II. Çelebi gelir, Hacivat karşılar.)

(Şarkı Hicâzkâr[50])

[51] Eyle aşkınla efendim behredâr
İltifâtınla hem eyle kâmkâr
Ben sana üftâdeyim bu âşikâr
(Nakarât)
Sen gibi hiç görmedim bir şivekâr

---

[50] **Haşim mecmuası**, 2. bas., s. 97; **Hânende**, s. 194; **Şarkı mecmuası**, s. 241; **Nevzâd-i Musiki**, s. 71; **Gülzâr-i Musiki**, 2. bas., s. 109.

Beste: Rifat Bey (1820 — 1896).

[51] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilün**

- - - . -

Efendim, sana kavuşmamı sağla, iltifatınla (beni) mutlu kıl, ben sana âşığım, bu belli; senin gibi nazlı birini hiç

Herkesin âlemde vardır dilberi
Sensin ol dilberlerin çün serveri
Dil-rubâsın hoş-edâsın ey peri
Sen gibi hiç görmedim bir şivekâr

Hâtıra geldikçe ey nâzik edâ
Ayş ü işret zevk ü sohbet dâimâ
Âlemi döndüm dolaştım bî-riyâ
Sen gibi hiç görmedim bir şivekâr

HACİVAT — Vay efendim, maşallah! İki gözüm, nûr-i aynım,[52] safâ geldiniz!

II. ÇELEBİ — Safâda dâim ol, Hacivat Çelebi!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Vefa'da[53] dayım ol, Zeyrek'te[54] de amcam ol!

HACİVAT — Efendim, böyle ne tarafa teşrîf?

II. ÇELEBİ — Zât-i âlînizi arzuladım, size geliyorum.

HACİVAT — Buyurun, ihyâ[55] buyurdunuz!

II. ÇELEBİ — Buraya gelişimin sebebi: Sizden burayı, Şeyh Küşterî meydanını tutmaya geldim, buraya menzil[56] kurup canbazlık edeceğiz.

HACİVAT — Pekâlâ efendim. Bendenizin refikim[57] de var, sizinle birlikte bulunsa, birkaç kuruş da o alsa!

II. ÇELEBİ — Elinden canbazlık gelir mi, Hacivat Çelebi?

HACİVAT — Efendim, canbazlık yapamaz, palyaço,

---

görmedim. — Herkesin dünyada (bir) dilberi [= gönül götürücüsü, güzeli] vardır, o dilberlerin başı sensin, ey peri! Gönül kapıcısın, hoş edalısın; senin gibi nazlı birini hiç görmedim. — Ey nazik edalı! (o) yiyip içme, zevk ve sohbet hatırıma geldikçe, dünyayı döndüm dolaştım, doğrusu senin gibi nazlı birini hiç görmedim.

[52] **Nûr-i aynım:** gözümün nuru.

[53] **Vefa:** İstanbul'da, Şehzadebaşı camiinin Haliç'e bakan tarafında bir semt.

[54] **Zeyrek:** İstanbul'da, Fatih semtinde, yokuşu ile ünlü bir cadde.

[55] **İhyâ:** diriltme, yeniden can verircesine iyilik etme.

[56] **Menzil:** konma yeri.

[57] **Refik:** arkadaş.

komiklik yapar.

II. ÇELEBİ — Pekâl â,o da bizden[58] beraber bulunsun! Para için konuşalım mı?

HACİVAT — Efendim, hâsılât[59] çıksın, o vakit görüşürüz.

II. ÇELEBİ — Pekâlâ, Hacivat Çelebi, o da olur! Allahaısmarladık!

HACİVAT — Safâ geldiniz efendim! (II. *Çelebi gider, Hacivat da gider.)*

(Şarkı Hicâz[60])

(Şarkı ile canbazların menzil ipi kurulur.)

16 Esirin oldum ey zülfü kemendim
Senin üftâdenim serv-i bülendim
Aman pâ-mâl-i cevr etme efendim
(Nakarât)
Yeter cevr eyledin şûh-i cihânım
Şivekârım dâd elinden el-amân

Ruhün gül-gonce-i bâğ-i behâdır
Kadin bâlâ hirâmın dil-rübâdır
Cihânın meyli hep şimdi sanadır
Yeter cevr eyledin şûh-i cihânım
Şivekârım dâd elinden el-amân

---

[58] **Bizden:** bizimle.

[59] **Hâsılât:** kazanç.

[60] **Haşim mecmuası**, 2. bas., s. 175; **Hânende**, s. 326. Beste: Kettânî Hafız Mehmet Efendi

[61] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün feûlün**

- - - , - - - -, -

Ey zülfü kemendim! (senin) esirin oldum; ey yüksek servim [= servi boylum]! senin düşkününüm [= âşığınım]; aman, zulm ile ayak altına alma, efendim; dünya şûhum, zulm ettiğin yeter; nazlım, (senin) elinden feryat, aman! — Yanağın, güzellik bahçesinin gül koncasıdır; boyun yüksek [= uzun], salınarak yürüyüşün gönül kapıcıdır; dünyanın eğilimi şimdi hep sanadır; dünya şûhum, zulm ettiğin yeter; nazlım, (senin) elinden feryat, aman! — Güzelsin, eşsizsin, gönül alıcısın; bulunmaz, benzeri yok dünya şûhusun, ve lâkin zamanımızın âfetisin; dünya şûhum, zulm ettiğin yeter; nazlım, (senin) elinden feryat, aman!

Güzelsin bî-bedelsin dil-sitansın
Bulunmaz misli yok şûh-i cihansın
Ve lâkin âfet-i devr-i zamansın
Yeter cevr eyledin şûh-i cihânım
Şivekârım dâd elinden el-amân

KARAGÖZ — *(Yukarıdan atlar, ipe takılır.)* Ulan, bu domuz kapanı mı? *(Usulla ipten iner.)* Ulan, Hacivat, aşağıya gel!

HACİVAT — *(Gelir.)* Ne var, Karagöz, ne istiyorsun?

KARAGÖZ — Hacivat, bu ip nedir? Burada çamaşır mı sereceksin?

HACİVAT — Değil, a canım! Bu, canbazların menzil ipi.

KARAGÖZ — Bu ne olacak böyle?

HACİVAT — Şimdi burada ipin üstünde oynıyacaklar.

KARAGÖZ — Beni de şunlara dâhil et.

HACİVAT — Sen ne yapabilirsin, Karagöz?

KARAGÖZ — Onlar ne yaparsa ben de yaparım.

HACİVAT — Onlar ipte oynar.

KARAGÖZ — Ben de Eyip'te[62] oynarım.

HACİVAT — Onlar ipte oynar.

KARAGÖZ — Ben de Balat'ta[63] oynarım.

HACİVAT — Canbazlıkta türlü türlü oyun var; sen her oyunu bilir misin?

KARAGÖZ — Bilirim, hattâ değişik oyunu[64] ben de bilirim.

HACİVAT — Sen yerde mi oynarsın...

KARAGÖZ — Yoksa gökte mi?

HACİVAT — Yerde mi oynarsın yoksa ipte mi?

KARAGÖZ — İpte de oynarım, yerde de oynarım.

HACİVAT — Pekâlâ! Cimnastik?

KARAGÖZ — Lâstiği neye bilmem? Kışın herkes ayağına giyer.

---

[62] **Eyip:** İstanbul'da, Haliç kıyısında bir semt.

[63] **Balat:** İstanbul'da, Haliç kıyısında, çoklukla Yahudi'lerin oturduğu bir semt.

[64] **Değişik oyun:** İki erkek arasındaki cinsel yanaşma.

HACİVAT — Öyle değil, kuvvet oyunu.
KARAGÖZ — Ben Kadri Beyin koyununu bilirim.
HACİVAT — Kadri Beyin koyununu değil, kuvvet oyunu.
KARAGÖZ — Bilirim.
HACİVAT — Filikflik?[65]
KARAGÖZ — Flika'yı da bilirim sandalı da.
HACİVAT — Tırabeze'de[66] oynar mısın?
KARAGÖZ — Tırabazanda[67] oynamam, baba[68] götüme batar.
HACİVAT — Turnike oynar mısın?
KARAGÖZ — Öyle tekeden mekeden anlamam.
HACİVAT — Pekâlâ. Arkalıç?[69]
KARAGÖZ — Ulan, ben hamal mıyım? Arkalıcı ne bileyim?
HACİVAT — Ecel-beşiği?
KARAGÖZ — Ecel beşiğini de sevmem salıncağını da.
HACİVAT — Demek sen bu oyunları bilmiyorsun?
KARAGÖZ — Öğreniriz, Hacivat.
HACİVAT — Ben senin tarafından Canbazbaşı ile görüştüm, konuştum; benim hatırım için seni kullanacaklar.
KARAGÖZ — Seni kullansınlar, Köpoğlu!
HACİVAT — Sen şimdi git, bir palyaço elbisesi bul, giy de gel!
KARAGÖZ — Benim evde vardır esvabım.
HACİVAT — Giy de gel!
KARAGÖZ — Peki, giyer gelirim. *(Giderler.)*

(Çalgı vas[70] *çalarlar, I. Canbaz ipe çıkar, oynar; Karagöz de yerde tuhaflık eder. I. Can-*

[65] **Filikflik** (belki de **Flikflak**): yerde yuvarlanarak takla atma.
[66] **Trabeze**: trapez.
[67] **Trabazan**: trabzan, merdiven parmaklığı.
[68] **Baba**: trabzanın ucundaki topuz.
[69] **Arkalıç**: arkaüstü yatıp ellerini ve ayaklarını kaldıran birinin üzerine binerek piramit yapması.
[70] **Vas**: vals.

baz ipten iner gider. II. Canbaz gelir, o da ipte oynar gider. Çocuk gelir, o da ipte oynar gider. Sonra Canbazbaşı, Karagöz'le beraber kayıkla ipe çıkarlar. Canbazbaşı «ayrılık gazeli» ni söyler.)

(Gazel-i Ayrılık)

[71] Yürütmez serv-i bâğı sîm-sîmâ bir nihâlin var
Getirmez gonceyi güftâra can-perver makaalin var
(Nakarât)
Ah ayrılık vah ayrılık belim büken bu ayrılık

Yaraşır gün gibi tenhâ salınsan ey sehî-kad kim
Benim gibi reh-i aşkında yüz bin pây-mâlin var
Ah ayrılık vah ayrılık belim büken bu ayrılık

(Kayık iki parça olur, Canbazbaşı gider, Karagöz yalnız kalır, ipi sallar, Karagöz düşer, ölür.)

HACİVAT — *(Gelir.)* Bakar mısın bir kere? Benim bunca senelik arkadaşım olan Karagöz ölmüş, eyvah, eyvah! Bari gideyim de soyuna sopuna haber vereyim! *(Gider.)*

Bana baksanız, Ayıboku'nun oğlu!
ÇİNGENE — *(İçeriden.)* Ne var, Hacivat Çelebi?
HACİVAT — Sizin Karagöz menzil ipinden düştü öldü. Gelin şunu kaldırın!
ÇİNGENE'LER — Geliyoruz, Hacivat Çelebi!

(*Birkaç kişi gelirler.*) Ulan, senin mis gibi

---

[71] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün**
- - - - - - - - - - - - - - - -

Bahçenin servisini yürütmeyen gümüş yüzlü bir fidanın var, (senin) iç açıcı söyleyişin, koncayı söyletmez; ah ayrılık, vah ayrılık, belimi büken bu ayrılık! — Ey düz boylu! güneş gibi tek başına salınarak yürüsen, senin aşkının yolunda ayağının altında kalacak benim gibi yüz bin (tane âşık) var; ah ayrılık, vah ayrılık, belimi büken bu ayrılık!

sanatın[72] dururken nene lâzım senin, ayol, can can cangalabazlık[73] (*Karagöz'e vururlar, Karagöz'ü alır götürürler.*)

(Şarkı ile Karagöz'ün ölüsünü kaldırırlar.)

(Şarkı[74])

[75] Çeribaşının gelini
Pek ince sarmış belini
Bugün bana neler etti
Boynuma atıp elini

Hoplayın kızlar hoplayın
Şalvarınızı toplayın
Mangiz[76] nanay[77] çingal[78] nanay
Yavrum şinanay

Çeribaşının güveyi
Pek sıkça olur eleği
Sabah yapar akşam satar
Izgara maşa küreği

Hoplayın kızlar hoplayın
Şalvarınızı toplayın
Mangiz nanay çingal nanay
Yavrum şinanay

Obamız dağdan geliyor
Yârim beraber geliyor
Başına gelincik takmış
Ortada göbek atıyor

---

[72] Burada söz konusu olan sanat, Çingene'lerin uğraştığı ızgara, maşa, kürek, elek v.b. yapma zanaatıdır.
Hacivat — Hiçbir sanatın yok mu?
Karagöz — Var.
Hacivat — Nedir?
Karagöz — Âlâ ızgara maşa yaparım.
(bk. «Muhâvere», s.
[73] **Cangalabazlık** : canbazlık.
[74] **Şarkı mecmuası** : s. 101; **Gülzâr-i Musiki, 2. bas., s. 66.**
[75] Ölçek: 8 (4+4)
[76] **Mangiz**: para.
[77] **Nanay**: yok.
[78] **Çingal** (belki de çıngar): kavga.

Hoplayın kızlar hoplayın
Şalvarınızı toplayın
Mangiz nanay çingal nanay
Yavrum şinanay

(Karagöz, orta yere gelir gelmez, tabuttan başını kaldırır, atlar; hepsi kaçarlar.)

BİTİŞ

(Karagöz'ün karşısına Hacivat gelir.)

HACİVAT — Karagöz, geçmiş ola!

KARAGÖZ — Hacivat, pek yoruldum, edelim mola! *(Vurur.)*

HACİVAT — Yıktın perdeyi, eyledin vîrân!
Varayım sahibine haber vereyim hemân
(Gider.)

KARAGÖZ — Her ne kadar sürc-i lisân[79] ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse, Hacivat, bak ben de sana ne oyunlar oynarım! (Gider.)

[79] **Sürc-i lisân:** dil sürçmesi.

N o t:

Canbazlar oyununun «Fasıl» bölümü çok basit ve kısa bir olay üzerine kurulmuştur. Oynanış sırasında belli zamanı doldurmak için, —**Bursalı Leylâ** oyununda olduğu gibi— eşçin başına «Muhâvere» bölümünden başka iki tane de «Ara Muhâveresi» eklenmiştir. Bunlardan «I. Ara Muhâveresi», «bakıcılık» [falcılık, büyücülük, cincilik] tema'sı üzerine kurulmuş bir oyundan (herhalde **Mal çıkarma** oyunundan) alnp buraya aktarılmış gibi görünmektedir. Nitekim, II. Abdülhamit devrinde yayımlandığı sanılan **Şeytan Dolabı yahut Karagöz'ün Cinciliği** [bk. **Cincilik**, s. 349-364] oyunu ile bu «I. Ara Muhâveresi» arasında gerek konu, gerek olayların örülüşü bakımından büyük bir benzerlik göze çarpmaktadır.

CÂZULAR

Kaynak:

Hellmut Ritter, *Karagös, Türkische Schattenspiele*, c. II, *Cazular* (s. 127-171), Leipzig 1941

Çeşitlemeler:

Hayali Memduh, *Karagöz Perdesi Külliyâtı*, adet 3, *Çifte Sihirbazlar, (Karagöz'ü Cin Çarpmış* - meraklı oyun 1 perde) (İç başlık: *Karagöz'ün Çarpılması)*, Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal - matbaası, İstanbul 1340-1338 (1922)

Öğretmen Mustafa Rona, *Karagöz, Çifte Cadılar*, Türkiye Yayınevi, Türkiye Basımevi, İstanbul 1945

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
KARAGÖZ'ÜN KARISI (İçeriden sesi gelir)
ÇELEBİ
ZENNE
I. CÂZÛ (Azraka Bânû)
II. CÂZÛ (Nakayi Câzû)

CÂZÛLAR[1]

GİRİŞ

HACİVAT — *(Semâîyi söyliyerek perdeye gelir.)*

(Semâî Râst[2])

[3] Bir *Rehâvî*[4] dilber için gönlümüz âğâz eder
Ben niyâz-ı *Buselik*[5] ettikçe ol *Şeh nâz* eder
Arz eder her dem *Sabâ*'ya[5] deste gül kâkülleri̇n
Şâhbâzım *Evc*[5]-i istiğnâda çok pervâz eder
Hay Hak!

(Hacivat «perde gazeli» ni okur.)

---

[1] **Câzû**: cadı.

[2] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

-.- - -.- - -.- - -.-

Urfalı bir güzel için gönlümüz (feryada) başlar [ya da: bir güzel için gönlümüz «Rehâvî» makamında feryada başlar], ben öpmek için yalvardıkça, o sevgili naz eder [ya da: ben «Büselik» makamı için yalvardıkça o «Şehnâz» makamını söyler], deste gül, her zaman tan yeline kâkküllerini sunar [ya da: deste gül her zaman «Sabâ» makamına kâkküllerini sunar], doğan kuşum [yani: yırtıcı doğan kuşuna benzeyen sevgilim] istemezliğin en yüksek noktasında uçar [ya da: doğan kuşum, istemezliğin «Evc» makamında dolaşır],

[4] **Rehâvî**: 1. Urfalı; 2. alaturka müsikide bir makam.

[5] **Büselik, Şehnâz, Sabâ, Evc**: alaturka musikide makam adları.

[6] Gerçi bir tasvirdir amma pür-edâdır perdemiz
Hikmet-âmiz-i safâ râhat-fezâdır perdemiz

Hazret-i Sultân Orhan rahmet-ullahtan beri
Yâdigâr-i Küşteri seyre sezâdır perdemiz

Zâhirâ bir şem'a vü bezden ibârettir velî
Dide-i âriflere ibret-nümâdır perdemiz

Raks eden kim ettiren kim onu fark etmezlere
Şöyle bir ta'biri güç câ-yi hebâdır perdemiz

Fârisî vü Arabî Türkî tekellümden diğer
Cüz'i cüz'i her lisâna âşinâdır perdemiz

(Teganniye başlar.)

Yâr, bana bir eğlence!

[7] Etti o güzel ahde vefâ müjdeler olsun
Ey âşık-ı şûride sana müjdeler olsun

Yâr, bana bir eğlence!

KARAGÖZ — *(Pencereden bakarak.)* Ben sana eğlenceyi gösterirm!

HACİVAT — *(Makam ile.)* Aman, bana bir eğlence! Yâr, meded!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Geliyorum, kerata. Ace-

---

[6] Ölçek: **Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün**

Perdemiz geçi bir «tasvir» dir ama, çok şey anlatır, negeye hikmet karıştırır, rahatı arttırır. — Rahmetli Sultan Orhan hazretlerinden beri Küşteri'nin yadigârı (olan) perdemiz seyre değer. — Perdemiz, dış görünüşte bir mumla bir bezden ibarettir, lâkin âriflerin gözüne ibret gösterir.— Oynayan kim, oynatan kim, onu ayırt edemeyenlere (ise), perdemiz anlatılması güç boş bir yerdir. — Perdemiz Farsça, Arapça, Türkçe konuşmaktan başka, her dilden biraz anlar.

[7] Ölçek: **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

O güzel, sözünü tuttu, müjdeler olsun! Ey perişan âşık, sana müjdeler olsun!

(Şiirin bütünü ve bestenin makamı için bk. c. III, Yalova Safâsı)

le etme!

HACİVAT — *(Makam ile.)* Yâr, ey meded!

(Karagöz gelir, kavga ederler, Hacivat gider.)

KARAGÖZ — *(Yerde arka üstü yatar.)* Aman aman! Öldüm bayıldım, Yahudi keçesi gibi yerlere yayıldım! *(Yerden kalkar.)* Amanın! Cerîha-i nalçeden verâ-yi bî-günâhım mecrûh oldu.[8] Derûnumdaki a'zâ-yi nâ-mevcûdum lerzân olmağa[9] başladı. İyi ya! Ahıra çekildim, himâr-i bîmecâl[10] ile hasb-i hâl ediyordum[11]; kerata, kapıdan çıkar çıkmaz bekâr biti gibi yakama bindi. Bende de kabâhat var ya! Varsın, kapının önünde feryâd-i kelbiyye[12] ile nâlân olsun;[13] kendini meydana ne atıyorsun? Haydi ben boş bulundum, a kerata, avcı zağarı gibi ta nefes deliğime yapıştı. Ulan, halk-ı enfesim bilâ-teneffüs tekmîl-i enfâs edecekti![14]

MUHÂVERE

HACİVAT — *(Gelir.)* Vay efendim! Safâ geldiniz, iki gözüm!

KARAGÖZ — Eksik olma, benim arsız yüzsüzüm!

HACİVAT — Aman Karagöz'üm, senden bu yolda muâmele beklemezdim.

---

[8] **Cerîha-i nalçeden verâ-yi bî-günâhım mecrûh oldu:** günahsız kıçım, nalça yarası ile yaralandı.

[9] **Derûnumdaki âzâ-yi nâ-mevcûdum lerzân olmağa** içimdeki var olmayan uzuvlarım titremeğe.

[10] **Himâr-i bî-mecâl:** mecalsız eşek.

[11] **Hasb-i hâl etmek:** görüşmek.

[12] **Feryâd-i kelbiyye:** köpek bağırtısı, uluması

[13] **Nâlân olmak:** inlemek.

[14] **Halk-i enfesim bilâ-teneffüs tekmîl-i enfâs edecekti:** (Karagöz lûgat paralıyor) güzel boğazım nefes alamamaktan nefesi sona erecekti [= ölecekti].

KARAGÖZ — İster bekle, ister bekleme!
HACİVAT — Keyf-i küyûf-i ekvâf-i şerifiniz[15] ve mizâc-i anber-bû-yi lâtifiniz[16] iyi midir?
KARAGÖZ — Evet, iyidirler; sana da mahsus selâmı var.
HACİVAT — Kimin?
KARAGÖZ — Enfiyeci Lâtif'in
HACİVAT — Bendeniz enfiyeci Lâtif'i sormuyorum.
KARAGÖZ — Ya kimi soruyorsun?
HACİVAT — Tab'-ı vefâ-perver ve hâtır-ı nâzikânelerinizi[17] iyi midir?
KARAGÖZ — Vefa'daki berber iyidir, güzel tıraş eder.
HACİVAT — Vefa'daki berberi sormuyorum. Tab'-ı letâif-i pür-zarâifiniz[18] nasıldır?
KARAGÖZ — Kadayifçi Raif şehri-ül-asıldır
HACİVAT — Canım, Karagöz, üzme beni! Sen lâkırdı anlamaz mısın?
KARAGÖZ — Niye anlamam? Pekâlâ anlarım.
HACİVAT — Mizâc-ı nezâket-imtizâcınız[19] iyi midir?
KARAGÖZ — Bizim mahalledeki eczacımız iyidir; fukaradan bir hasta olursa, bedava ilâç yapar, para bile almaz.
HACİVAT — Karagöz, sen Türkçe bilmez misin?
KARAGÖZ — Neden sordun?
HACİVAT — Neden olacak? Sözlerime aksi aksi cevap veriyorsun.
KARAGÖZ — Anlat da anlayım.
HACİVAT — Zâtınızı istifsâr-ı hâtır[20] zımnında[21] söz

[15] **Keyf-i küyûf-i ekvâf-i şerifiniz:** (Hacivat lûgat paralıyor) mübarek keyifleriniz.

[16] **Mizâc-i anber-bû-yi lâtifiniz:** güzel anber kokulu mizacınız.

[17] **Tab'-ı vefâ-perver ve hâtır-ı nâzikânelerinizi:** vefalı tabiatınız ve nazik hatırınız [= keyfiniz].

[18] **Tab-ı letâif-i pür-zarâfetiniz:** çok zarif ve güzel tabiatınız.

[19] **Mizâc-ı nezaket-imtizâcınız:** nezaketle bağdaşmış [= nazik] mizacınız.

[20] **İstifsâr-ı hâtır:** hatır sorma.

[21] **Zımn:** maksat.

söylüyorum.

KARAGÖZ — Semerci Vasil'in katırını götürmüyor musun?

HACİVAT — Türkçesi: Keyfinizi soruyorum.

KARAGÖZ — Sormak ayıp olmasın ama, sen hekim misin?

HACİVAT — Neden hekim oluyorum?

KARAGÖZ — Keyfimi soruyorsun.

HACİVAT — İnsanın keyfini hekim mi sorar?

KARAGÖZ — Hasta olduğu vakit hekim sorar.

HACİVAT — Bir insan sokakta ve sâir bir mahalde ahbâbına rasgelirse, istifsâr-ı hâtır yolunda söz söylemez mi?

KARAGÖZ — Bilmem söyler mi söylemez mi?

HACİVAT — Sokakta bir ahbâbınıza tesâdüf ederseniz ne yolda konuşur görüşürsünüz?

KARAGÖZ — Ne yolda olacak? «Merhaba bilâder![22]» derim, o da bana «Merhaba!» der, geçer gider. Senin gibi böyle boşboğazlık etmez.

HACİVAT — Siz nezâketten bi-behresiniz.[23]

KARAGÖZ — Evet efendim, kehleyim, tatarcık değilim.

HACİVAT — Karagöz, seninle konuşurken hatırıma bir şey geldi.

KARAGÖZ — Ne geldi? Yine bir şeytanlık mı?

HACİVAT — Değil efendim. Bunca yıl refikimsin.[24]

KARAGÖZ — Evet.

HACİVAT — Senin ismin Karagöz, benim adım da Hacivat değil mi?

KARAGÖZ — Evet, senin ismin Hacivat, benim adım da Karagöz. Ne olacak?

HACİVAT — Ben bu isimleri beğenmedim. Bu isimleri değiştirelim, başka isim koyalım.

KARAGÖZ — Nasıl başka isim?

HACİVAT — Benim adım «Baba Hekim» olsun, se-

---

[22] **Bilâder** : «birader» sözcüğünün halk ağzında bozulmuş biçimi.

[23] **Bi-behre**: nasipsiz, yoksun.

[24] **Refik** arkadaş.

nin adın da «Uyuz Tazı».[25] Olmaz mı, Karagöz.

KARAGÖZ — Ben o adı istemem. Senin adın «Uyuz tazı» olsun, benim adım da «Baba Hekim».

HACİVAT — Pekâlâ! Haydi meşk edelim![26]

KARAGÖZ — Nasıl meşk?

HACİVAT — Unutmamak için mükerrer mükerrer[27] söyleriz: Baba Hekim, Karagöz.

KARAGÖZ — Uyuz Tazı, Hacivat.

HACİVAT — Baba Hekim, Karagöz.

KARAGÖZ — Uyuz Tazı, Hacivat.

HACİVAT — Şimdi makam ile meşk edelim. *(Teganni*[28] *ile.)* Baba Hekim, Karagöz. Baba Hekim, Karagöz.

KARAGÖZ — *(Teganni ile.)* Uyuz Tazı, Hacivat. Uyuz Tazı, Hacivat.

HACİVAT — Baban kim, Karagöz? Baban kim, Karagöz?

KARAGÖZ — Uyuz Tazı, Hacivat. Uyuz Tazı, Hacivat.

HACİVAT — Baban kim, Karagöz? Anan kim, Karagöz?

KARAGÖZ — Uyuz Tazı, Hacivat. Uyuz Tazı, Hacivat. *(Tokadı Hacivat'a vurur, Hacivat gider)* Vay köpoğlu! Fitne[29] kerata! «Baban kim? Uyuz Tazı. Anan kim? Uyuz Tazı.» Nerden bulur çıkarır fücurluğu?[30]

HACİVAT — *(Gelir.)* Karagöz, bu isimleri beğenmedin mi?

KARAGÖZ — Beğenmedim.

HACİVAT — Başka bir isim bulurum: Benim adım «Mersin», senin adın da «Yumru Bok».

KARAGÖZ — Hayır, olmaz! Benim adım «Mersin», senin adın «Yumru Bok».

HACİVAT — Haydi meşk edelim! Mersin, Karagöz.

---

[25] Deyim: **Uyuz tazı gibi titremek.**

[26] **Meşk etmek:** ekzersiz yapmak.

[27] **Mükerrer mükerrer:** tekrar tekrar.

[28] **Teganni:** makamla okuma, şakıma.

[29] **Fitne:** kargaşalık, ara bozumu, (burada: fitneci).

[30] **Fücurluk:** kötülük. **(Fitne fücur:** çok fitneci)

KARAGÖZ — Yumru Bok, Hacivat.
HACİVAT — Mersin, Karagöz.
KARAGÖZ — Yumru Bok, Hacivat.
HACİVAT — Şimdi makam ile. *(Teganni ile.)* Mersin, Karagöz, Mersin, Karagöz.
KARAGÖZ — Yumru Bok, Hacivat. Yumru Bok, Hacivat.
HACİVAT — Ne yersin, Karagöz? Ne yersin, Karagöz?
KARAGÖZ — Yumru Bok, Hacivat. Yumru Bok, Hacivat.
HACİVAT — Ne yersin, Karagöz? Ne yersin, Karagöz?
KARAGÖZ — Yumru Bok, Hacivat. Yumu mu mu mu... *(Vurur, Hacivat gider.)* Vay fitne kerata vay! Muttasıl bok yedirdi.
HACİVAT — *(Gelir.)* Karagöz, bu ismi beğenmedin mi? Başka isim koyalım. Senin adın «Bodrum Hanı», benim adım da «Kardeş Kanı» olsun.
KARAGÖZ — İstemem ben öyle isim. «Bodrum Hanı» senin adın, benim adım da «Kardeş Kanı».
HACİVAT — Kardeş Kanı, Karagöz.
KARAGÖZ — Bodrum Hanı, Hacivat.
HACİVAT — Kardeş Kanı, Karagöz.
KARAGÖZ — Bodrum Hanı, Hacivat.
HACİVAT — *(Makam ile.)* Kardeş Kanı, Karagöz.
KARAGÖZ — *(Makam ile.)* Bodrum Hanı, Hacivat.
HACİVAT — Ananın a.ı, Karagöz?
KARAGÖZ — Bodrum Hanı, Hacivat.
HACİVAT — Aanın a.ı, Karagöz?
KARAGÖZ — Bodrum Hanı ha ha... *(Tokadı atar, Hacivat gider.)* Vay köpoğlu! Bana amma yutturdu! Sen gidersin de beni pamuk ipliğiyle mi bağlıyorlar? Ben de gideyim îdgâha, dolaba, dilber seyrine! Bakalım âyîne-i devrâ ne gösterir! *(Gider.)*

FASIL

(Şarkı ile Zenne, Çelebi gelirler.)

(Şarkı Sûznâk[31])

[32]Bezm-i uşşâka niçin gelmezsin
Âşığa rûyunu göstermezsin
Âh ü efgaanı da gûş etmezsin
(Nakarât)
Sevdiğim resm-i vefâ bilmezsin

Beste-i zülf-i siyâhındır dil
Hüsn-i can-sûzuna olmuş mâil
Doğrusu işte kuzum velhâsıl
Sevdiğim resm-i vefâ bilmezsin

ZENNE — Aferin, Beyim! Doğrusu va'dinizde hulf edenlerden[33] değilmişsiniz! Gözlerimi yollarda koydunuz.

ÇELEBİ — Affedersiniz, Hanımefendi! Bendeniz muhakkak geleceğim diye söz vermedim. Eğer söz vermiş olaydım muhakkak gelirdim.

ZENNE — Öyle, öyle! Ben zaten sizin bi-vefâ[34] olduğunuzu biliyorum.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* «Ben sizin Vefa'da[35] oturduğunuzu biliyorum» diyor, şimdi Zeyrek'te[36] oturuyor.

ÇELEBİ — Acâyip! Demek oluyor ki bendenizin size olan muhabbetim yalan, öyle mi?

---

[31] **Haşim mecmuası**, 2. bas., s. 56; **Hânende**, s. 119. Beste: Hafız Efendi

[32] Ölçek : **Fâilâtün feilâtün fa'lün**

\- . - -

Âşıkların toplantısına niçin gelmiyorsun? Âşığa yüzünü göstermiyorsun, ahlara ve feryatlara kulak vermiyorsun; sevdiğim, vefa töresi (nedir) bilmiyorsun! — Gönül (senin) kara saçına bağlıdır, (senin) can yakıcı güzelliğine eğilim göstermiştir; doğrusu, işte kuzum, sözün kısası, sevdiğim, vefa töresi (nedir) bilmiyorsun.

[33] **Va'dinizde hulf edenlerden:** vadinizi tutmayanlardan. (**Hulf:** verdiği sözü tutmama).

[34] **Bivefâ:** vefasız.

[35] **Vefa:** İstanbul'da, Şehzadebaşı camiinin Haliç'e bakan tarafında bir semt.

[36] **Zeyrek :** İstanbul'da, Fatih semtinde, yokuşu ile ünlü bir cadde.

ZENNE — *(Gülerek.)* Ha ha hay! Ona şüphe ne? Âşık kendini kör, etrafını duvar sanır.

ÇELEBİ — Öyle kinâyeli sözlerin lüzumu yok. Bendeniz sizi severim. Gül üstüne gül koklayanın gül kadar ömrü olmasın!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* «Kömürlükte kömür bulmazsam, hanım soğuktan donmasın» diyor.

ZENNE — Nafile, Beyim! Beyhude yere yürek tüketmeyiniz. Ben sizin kimlerle görüşüp konuştuğunuzu biliyorum.

ÇELEBİ — Cevabınızda yanılıyorsunuz. Gelmediğimin sebebi ise: mâniim[37] vardı.

ZENNE — Ne gibi mâniiniz vardı bakalım?

ÇELEBİ — Bundan çend[38] gün akdem[39] hemşire-zâdem hastalandı, onun için gelemedim.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* «Semerci köyünden gelirken hemşirem pasta yuttu» diyor.

ZENNE — *(Gülerek.)* Ha ha hay! Güleyim bari! Hemşire-zâdeniz daha altı aylık çocuk. Ekseri küçük çocuklar kırba[40] olur, boğaz olur, arka[41] olur. O hastalıklara ebe kadınlar bakar, ilâç yaparlar. Söylediğiniz yalanlar kubbesiz oluyor.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hanım, sen kubbesini yap.

ÇELEBİ — Rica ederim, Hanımefendi! Bendenizi bu derece haksız diye hükmetmeyin.

ZENNE — Çorba tuzsuz oluyor.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Öyleyse, tuzlu lekârdiye[42] buyurun.

ÇELEBİ — Vazgeçiniz. Böyle sözlerin lüzumu yok. Efkârınız[43] ne işe söyleyiniz.

ZENNE — Geçen akşam saat yarım sularında acele acele tenha sokaklarda bir mahalle gitmişsiniz.

---

[37] **Mâni:** engel, özür.
[38] **Çend:** birkaç.
[39] **Akdem:** önce.
[40] **Kırba:** karın şişiren hastalık.
[41] **Arka:** bir hastalık (?)
[42] **Lekârdi:** lâkerda.
[43] **Efkâr:** düşünceler.

Sizi görenler var, bana söylediler.

ÇELEBİ — Evet, o gece bir şey iktizâ etti[44] de o şeyi almak için gidiyordum, o şeyi de bulamadım.

KARAGÖZ — Şeyden başka bir şey bulamamış, şey olmuş.

ZENNE — «Şey, şey» dediğiniz nedir?

ÇELEBİ — Söyliyeceğim... şey... Dün akşam değil, evvelki akşam, üzerinize âfiyet, başıma bir ağrı geldi; amonyak almak için eczaneye gittim.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* «Konyak almak için meyhaneye gittim» diyor.

ZENNE — Ha şöyle doğru söyleyin! Ağzınızla tutuldunuz: «Meyhaneye gittim, konyak aldım» diyorsunuz, sonra da tabiî gidecek olduğunuz mahalle gittiniz, değil mi?

ÇELEBİ — Hayır efendim, siz anlamadınız. «Meyhaneye gittim, konyak aldım» demedim; amonyak aldım, yani nişadırruhu almak için eczaneye gittim.

ZENNE — Pekâlâ efendim! Doğrusu konyak muhabbetine de doyulmaz.

ÇELEBİ — Siz bütün lâkırdıları ters anlıyorsunuz ve anlamak da istemiyorsunuz.

ZENNE — «Yavuz hırsız ev sahibi bastırır» derler, pek doğrudur. Senin karşında duran budala değil; alık, hiç; kurnaz Beyim!

ÇELEBİ — Yooo! Affedersiniz, siz âdetâ beni tahkir ediyorsunuz. Dilinizin altında ne varsa söyleyiniz.

ZENNE — Dilimin altındakini söylersem iş fena olur, seni utanıp arlanmaz çapkın seni! Karşımda durmuş da daha lâkırdı söylüyor bana!

ÇELEBİ — Sus, edepsiz aşifte! Lâkırdını bil de öyle söyle! Beni günaha sokarsın!

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Vay, hava döndü! Birdenbire fırtına çıkacak galiba.

ZENNE — Senin ciğerin kaç para eder acaba?

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Ciğerini bilmem ama, sarması para eder.

---

[44] İktizâ etmek: gerekmek.

ÇELEBİ — Sen beni bu akşam kızdırıyorsun.
ZENNE — Kızarsan ne yapabilirsin, a çapkın?
ÇELEBİ — Ağzını topla, sonra ağzını yırtarım!
ZENNE —

«Şu cihanda görmedim senin gibi kaz çelebi,
Geçti senin şimdi çağın; al urubu,[45] çöz, Çelebi.»

ÇELEBİ —

«Haydi şuradan yıkıl şıllık orospu, mekkâre,[46] var;[47]
Hâk-i pâyimde[48] benim gezmededir bir çok nigâr»[49]

ZENNE — Seni gidi edebsiz çapkın! Daha söylüyorsun ha? Hani arkana aldığım palto? Boynuna aldığım lâhûri şal? Altın kordonlu saat nerede?
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Bir saat de ben taktımdı, belki kaybetmiş.
ZENNE — Kırılasıca parmağına aldığım tek taşlı yüzük nerede? Alçak nankör, haydi bakalım, cevap ver!
ÇELEBİ — Boynumdaki şal örücüdedir, saat de bizim saatçi Karabet Ağa'da. Git de sor.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hesapça yüzük de Kirkorik Ağada olacak.
ZENNE — Şimdi şu saatte gidip şalı, yüzüğü, paltoyu, kordonu, saati getirmeli! Eğer getirmezsen, seni pars gibi paralarım.
KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hanım canavar cinsi.
ÇELEBİ — Haydi oradan, edepsiz kaltak! Sana «Azraka Bânû'nun kızı» derlerse, bana da «Nakayi Câzû'nun oğlu» derler. Elinden geleni geri koyma!

---

[45] **Urub** : Arapça **rubu'** [= dörtte bir] sözcüğünün halk ağzında bozulmuş biçimi, çeyrek [= mecidiyenin, yani 20 kuruşun dörtte biri], 5 kuruş. **(Al urubu, çöz, Çelebi:** al çeyreği, çöz kemeri, Çelebi [=yani: beş kuruş alınca kemeri çözersin]).

[46] **Mekkâre, mekkâr:** hiyleci, düzenbaz.

[47] **Var:** git.

[48] **Hâk-i pây:** ayak toprağı.

[49] **Nigâr:** sevgili.

ZENNE — Yâ! Demek ki sen benim câzû ninemden korkmuyorsun, öyle mi? Eğer er isen, sen de burada dur bakalım!

ÇELEBİ — Durduğum vakit ne lâzım gelir? «Serçeden korkan darı ekmez.»

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Birisi ısırganlı câzûnun kızı, öbürü de nikablı câzûnun oğlu ha! Dur bakalım, ne olacak?

ZENNE — Sen şimdi görürsün halini! Câzû ninemi göndereyim de gör! (Gider.)

ÇELEBİ — Sanki korkacağım!

ZENNE — *(İçeriden.)* Bana baksan a, anacığım!

I. CÂZÛ — Nedir, evlâdım?

ZENNE — Bana Nakayi Câzû'nun oğlu neler yaptı! Ne aşifteliğim kaldı, ne orospuluğum; beni herkesin yanında rezil etti.

I. CÂZÛ — Sen merak etme, kızım! Ben şimdi gider, bak, ona neler yaparım! — Alıverin benim küpümü, ejderhamı, yılan kamçımı! Çanak çömlek çatlasın! *(Gürültü ile gelir.)* Zızı zızı zızı! *(Çelebi'nin başını diğer bir şekle kor, gider.)*

ÇELEBİ — Estamperinganga![50] Estamperinganga!

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Abla! Birisi «Ustam prangada» diye bağırıyor. Dur bakalım! *(Perdeye gelir.)* Vay! Bu kim? Abla, kapının önüne yaban kazı gelmiş, tüfek nerede? şunu vuralım.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, o yaban kazı değil! İçeri gel, sonra çarpılırsın.

KARAGÖZ — «Ustam prangada» diyor.

ÇELEBİ — Estamperinganga! Estamperinganga!

KARAGÖZ — Anladık, ustan prangada. Sen şimdi buradan gitmiyecek misin? Burada demirli misin? Defol git buradan!

ÇELEBİ — Şek şek peringa! Estamperinga!

KARAGÖZ — «Eşek gibi durma, pancar ayıkla» diyor. Ulan, ağzını topla, köpoğlu! Güya kendini dilsiz

---

[50] **Estamperinganga:** estağfurullah.

yerine koyup da bana lâkırdı yutturuyorsun. Bağırma! Haydi, defol buradan, hindi kızartması suratlı köpoğlu! *(Suratına vurur.)*

HACİVAT — *(Gelir.)* Karagöz, ne yapıyorsun?

KARAGÖZ — Çok şükür hamdolsun! Sen ne yapıyorsun?

HACİVAT — Ben sana keyfini sormuyorum. Bu adamın kim olduğunu biliyor musun, acâyib-üş-şekil?[51]

KARAGÖZ — Evet, şekerci Bekir'in oğlu değil mi?

HACİVAT — Şekerci Bekir'in oğlu filân değil. Sonra pişman olacaksın.

KARAGÖZ — Ben şişman olmam.

HACİVAT — Âdeta insan bundan hazer eder.[52]

KARAGÖZ — Adamı bu rezil mi eder? Orası doğru. Deminden sen gelmeden beni rezil etti. *(Makam ile.)* «Ustam fırında, ustam prangada, eşek gibi pancar ayıkla» derken hiddetlendim, enf-i kebirine[53] birkaç tane vurdum. Bu kim böyle, Hacivat? Yaban horozu mu bu acaba? Kımıldanmaya başladı, ötecek.

ÇELEBİ — Estamperinganga! Estamperinganga!

KARAGÖZ — «Ustam prangada, ustam prangada» diyor. Bunun ustası kim? biliyor musun, Hacivat?

HACİVAT — Karagöz, «Senin bildiğin kantar Bursa'da kestane tartar.» Bu öyle senin bildiğin gibi değil. Buna adıyle sanıyle «Nakayi Câzû'nun oğlu» derler. Sonra sana bunların ziyanı dokunur. Sen evine git de otur, sözümü dinle!

KARAGÖZ — «Nakkaş Davîd'in oğlu» mu derler? Onun için suratı boyalı.

HACİVAT — Nakayi Câzû'nun oğlu.

KARAGÖZ — Pekâlâ! Bu makaracı câzûnun oğlu ne için gelmiş buraya?

HACİVAT — Ben sana bu kadar söylüyorum; fena olacaksın!

---

[51] **Acâyib-üş-şekil:** acayip biçimli.

[52] **Hazer etmek:** sakınmak, çekinmek.

[53] **Enf-i kebir:** büyük burun.

KARAGÖZ — Ne olmak ihtimali var?
HACİVAT — Şimdi sana uzun uzadıya lâkırdı söylemeğe vaktim yok. Sonra bir felâkete uğrıyacaksın! *(Gider.)*
ÇELEBİ — Estamperinganga! Estamperinganga!
KARAGÖZ — «Ustam prangada» diyor. Neme lâzım! Ben de giderim. *(Gider.)*

ZENNE — *(Gelir.)* Gördün mü halini şimdi? Gül üstüne gül koklayan böyle öküz gibi bakar.
KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Abla, bak ne söyledi: «Devedikeninin yanında gül koklayanın burnunu eşekarısı sokar» dedi.
ÇELEBİ — Estamperinganga! Estamperinganga!
KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Abla! Makaracı câzûnun oğlu hâlâ kapının önünde, «Ustam prangada» diyor.
ZENNE — Aman yarabbi! Ne kadar gudubet olmuş! Yüzüne baktıkça yüreğime fenalık geliyor.
ÇELEBİ — Estamperinganga! Estamperinganga!
ZENNE — Ah, Beye pek yazık! «Estağfurullah» diyecek yerde «Estamperinganga» diyor. Keşki gelip de görmez olaydım! Ah, Câzû nine! Sana, «vur» dedimse «öldür» mü dedim? Bari gideyim de câzû nineme yalvarayım! *(Gider.)*

Bana baksan a, câzû nine!
I. CÂZÛ — Nedü ayağol?[54]
ZENNE — *(İçeriden.)* Ben sana rica ederim, kuzum anacığım, Beyi eski haline koy; yüreğim pek acıdı.
I. CÂZÛ — *(İçeriden.)* Adam! Sizin de aranıza girilmez ki! — Alıverin ejderli kamçımı, asâmı! Çanak çömlek çatlasın! Zırı zırı zırı! *(Câzû, Çelebi'yi iyi eder, gider.)*
ÇELEBİ — Çok şükür, eski halime geldim! Ey kaltağın kızı! Sen mertsen gel de gör!

ZENNE — *(Gelir.)* Beğendin mi halini?

---

[54] **Nedü ayağol:** nedir ayol.

ÇELEBİ — Ey Hanımefendi, sen bana yapacağını yaptın. Sen de mert isen burada dur bakalım!

ZENNE — Aman, güleyim bari! Erkek arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi? Elinden geleni sen de arkana koma!

ÇELEBİ — Sen burada dur bakalım! *(Gider.)*

Bana baksan a, Câzû nine!

II. CÂZÛ — *(İçeriden.)* Nedü ayağol!

ÇELEBİ — Bana Azraka Bânû'nun kızı neler yaptı! Aman anneciğim, şuna bir endam savur!

II. CÂZÛ — *(İçeriden.)* Başüstüne, evlâdım! — Alıverin ejderha kamçımı, alıverin ejderden hotozumu! Çanak çömlek çatlasın! Zırı-rı-rı zırı-rı-rı! *(Gelir perdeye, Zenne'yi çarpar gider.)*

ZENNE — *(Kafası eşek, gövdesi insan, başlar anırmağa.)* A-i! A-i! A-i!

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Abla, bizim ahırdan eşek kaçmış!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Neden bildin?

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Kapının önünde bir eşek anırıyor! *(Pencereden bakar.)* Ulan, ta kendisi! *(Aşağıya gelir.)* Hay hiyânet hay! Kapıyı açık buldun, karâren firâra![55] Ben de seni aç açına dörtnala koşturayım da gör! *(Üstüne biner.)*

HACİVAT — *(Gelir.)* Karagöz, ne bindin o eşeğe?

KARAGÖZ — Sen karışma her şeye! Eşek benim değil mi? Binerim.

HACİVAT — Ulan, budala! Bir kere baksan a, hiç öyle iki ayaklı eşek olur mu?

KARAGÖZ — Ulan, neden olmaz? Çoook! Bir kere baksan a! Senin dört ayağın mı var?

HACİVAT — Musibet herif! Arkasındaki entari, şalvarı görmüyor musun? Hayvan olsa insan elbisesi giyer mi? Böyle iki ayak üstü durabilir mi?

KARAGÖZ — Bu akşam sen afyonu ziyade yuvar-

[55] **Karâren firâra:** kaçmağa karar verdi.

lamışsın! Gözlerin şeşi beş görüyor, kulağına da hiç lâkırdı girmiyor senin!

HACİVAT — Beni şimdi günaha sokacaksın, ulan musibet! Ben hayvanla insanı bilmez miyim?

KARAGÖZ — Bilirsin ama, bu senin bildiğin eşeklerden değil. Biz bununla ikimiz bir yerde büyüdük; bu eşek dünyaya gelir gelmez anası ölmüş, bu öksüz kalmış; bir anadan meme emdik. Bunun için insan kılığında gezmeğe pek hevesi var. Hesapça bu benim sütkardeşim oluyor.

HACİVAT — Öyleyse sen hâliş eşşoğlu eşeksin!

KARAGÖZ — Eksik olma bilâder! Ben eşek sözüne darılmam.

HACİVAT — İnat etme, Karagöz! Bu, insan; sonra pişman olacaksın.

KARAGÖZ — Dur, ben sana anlatayım: Eşeklerin bu akşam bir yerde eğlentisi varmış, yani tozda yuvarlanmak muhabbeti. Bunun arkadaşları hepsi giyinmiş gitmiş, bu da bizim karının sandığını açık bulmuş, karının elbiselerini giymiş, kapıyı da açık bulmuş, giderken ben hemen yakaladım.

HACİVAT — Bilâder, bu Azraka Bânû'nun kızıdır. Bu akşam iki câzûların birbiriyle imtihanları var. İn aşağıya, sonra bir felâkete uğrarsın!

KARAGÖZ — «Feriköyü'ne[56] mi uğrarsın» dedin? Benim niyetim dörtnala Kabagöt'e[57] gitmek.

HACİVAT — Sen şimdi Feriköyü mü, Pangaltı[58] mı anlarsın! Ben gidiyorum *(Gider.)*

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, içeriye gelsen e! Yer köstebeği kıyafetli! Gel, söz dinle! Bu akşam câzûların hışmına uğriyacaksın!

KARAGÖZ — Hacivat'ın sözünü bizim karı da tasdik ediyor. İçeriye gideyim de bir daha sokağa çıkmayım! *(Gider.)*

---

[56] **Feriköyü**: İstanbul'da, Beyoğlu'nda bir semt.

[57] **Kabagöt**: Eskiden, İstanbul'da, Şişli'deki ünlü bir lokantanın sahibi. (**Kabagöttün lokantası**).

[58] **Pangaltı**: İstanbul'da, Beyoğlu'nda bir semt.

ÇELEBİ — *(Gelir.)* Gördün mü halini, hanım? Dişi arslan ama, aslan gibi bağırmıyorsun, eşek gibi anırıyorsun! Câzû nineñ gelsin de seni kurtarsın bakalım!

ZENNE — A-i! A-i! A-i!

ÇELEBİ — Dünyada intikam almak herkes için değildir. «Edene etmek her kişinin kârıdır,[59] edene etmemek er kişinin kârıdır» fehvâsı[60] pek doğrudur. Gerçi evvelce o bana yaptı, ben ona yapmamalıydım. «Niçiñ?» dersen: O «tâife-i nisâ nâkısatü'l-akıl».[61] Gideyim de câzû nineme yalvarayım, eski haline koysun. *(Gider.)*

Câzû nine!

II. CÂZÛ — Nedü ayağol?

ÇELEBİ — Şu bizim Azraka Banu kızını eski haline koy.

II. CÂZÛ — Bir rica edersin «çarp» diye, şimdi de pişman olursun. — Alıverin ejderli hotozumu, ejderli kamçımı. Çanak çömlek çatlasın! *(Perdeye gelir)* zızı zızı zızı! *(Zenneyi iyi eder, gider.)*

ZENNE — Yarabbi şükür, eski halimi buldum! Aman, omuzbaşlarım ne kadar ağrıyor! Ta belime kadar ağrısı vuruyor! Durundu,[62] Karagöz! Ben de sana bir iş yapayım ki sen de gör!

ÇELEBİ — *(Gelir.)* Hanımefendi, geçmiş olsun!

ZENNE — Size de geçmiş ola! Lâkin zararı yok.

ÇELEBİ — Artık o yaprağı kapayın! Yeniden muhabbetimize bakalım, civânım! Her ikimizde de kabahat var. «Geçmişe mazi, yenmişe kuzu» derler. Şimdi efendim, o ciheti bırakalım da, şu Karagöz olacak edepsizden intikamımızı alalım.

ZENNE — Siz o Karagöz'ü tanıyor musunuz?

---

[59] **Kâr:** iş.

[60] **Fehvâ:** anlam, kavram.

[61] **Tâife-i nisâ nâkısat-ül-akıl:** kadın kısmının aklı eksiktir. (Türkçe deyim: **Saçı uzun aklı kısa**).

[62] **Durundu:** dur indi, dur imdi, (**İndi, imdi:** şimdi).

ÇELEBİ — Neye tanımam? Pekâlâ tanırım. Edepsiz, arsız, namussuz herifin biridir.

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Abla, yine aşağıda zikr-i menhûsum sirkat olunuyor.[63]

ZENNE — Evet Beyim, işte o Karagöz dedikleri kasap zembili suratlı herif bana neler yaptı, ne eziyetler etti! Üstüme bindi, pâ-yi murdâriyle[64] boş böğrüme vurdu, belimi çökertti.

ÇELEBİ — Ya bendenize neler etti bilseniz! Suratıma tokat attı, yüzüme tükürdü, daha başka türlü türlü tarifi nâ-kaabil[65] eziyetler etti. Sonra Hacivat Çelebi geldi, türlü nasihatlar etti, dinlemedi. Nihayet Hacivat başa çıkamadı, gitti.

ZENNE — Gördüm Beyim. Bizim yanımıza da geldi, o hain herife aynı sizin söylediğiniz gibi söyledi, başa çıkamadı. İnşallah Beyim, şu Hacivat Çelebiye büyük bir iyilik edelim.

ÇELEBİ — Hacivat'a mukâfât, Karagöz'e mücâzât![66]

KARAGÖZ — *(İçeriden.)* Vay! Hacivat kurtuldu, biz yakayı ele verdik!

ÇELEBİ — İnşallah, Câzû nineme söyleyim de, o Karagöz'ü posta vapurlarının ocaklarına ateş gelberisi yapsın!

KARAGÖZ — *(İçeri'den.)* Vay! Vücudum şimdiden yanmağa, kaşınmağa başladı.

ZENNE — Haydi Beyim, vakit zâyi[67] etmiyelim de Câzû ninelerimize söyliyelim!

ÇELEBİ — Haydi Hanımcığım, gidelim, şu alçak heriften intikamımızı alalım! *(Giderler.)*

KARAGÖZ — *(İçeri'den.)* Abla, içimde bir sıkıntı var!

---

[63] **Zikr-i menhûsum sirkat olunuyor:** uğursuz ad'ım çalınıyor. (Karagöz, kalıplaşmış nezaket cümlesini bozuyor. Doğrusu: **Zikr-i cemîli sebkat olunmak** [= iyilikle anılan adı geçmek]).

[64] **Pâ-yi murdâr:** pis ayak.

[65] **Tarîfi nâ-kaabil:** tarif edilemez.

[66] **Mücâzât:** Bir suça karşı ceza vermek.

[67] **Zâyi:** kayıp.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Karanlıkta tıkırdı mı var? Acaba kedi yemek dolabını mı açıyor?

KARAGÖZ — Hayır, yemek dolabında değil, çamaşır sandığında.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Â! mutlaka fare girmiştir sandığa. Herif, lâmbayı alıp da baksan a!

KARAGÖZ — Hay, kulağına kurşun aksın! İnadına mı lâkırdı anlamıyorsun? Ben sana «Yüreğimde sıkıntı var» diyorum, sen «Sandıkta tıkırdı var» diyorsun.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Yüreğinde sıkıntı varsa, nazar değmiştir. Kurşuncu Habibe Molla'yı çağıralım da kurşun döksün sana.

KARAGÖZ — Haydi çağır! Kurşun tavasını alsın da gelsin! Gel, sen de, korku damarım kalkmış, bastırıver; damağımı da kaldır; yarın sabah Bahçekapısı'ndaki[68] kırbacıya götür! *(Güler.)* Ulan, sen gerçekten divânesin;[69] beni büsbütün mektep çocuğu yerine koydun!

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Mıymıntı musîbet! Sen zaten cahil herifin birisin, öyle şeylere itikat etmezsin ki!

KARAGÖZ — Abla, canım sıkılıyor, ben azıcık sokağa çıkacağım.

KARAGÖZ'ÜN KARISI — Herif, bu akşam sokağa çıkma! Câzûların şerrine[70] uğrarsın.

KARAGÖZ — *(Perdeye gelir.)* Bir türlü içim içime sığmıyor.

CÂZÛ — *(Gelir.)* Zırı zırı zırı! *(Karagöz'ü eşek yapar, gider.)*

KARAGÖZ — Ulan, ben ne oldum? Hani elim, hani ayağım? Başım aşağıya pek yakın geliyor. Ellerim nerede? Ayaklarım yerde ama, verâ[71] tarafımda

---

[68] **Bahçekapısı:** İstanbul'da, Eminönü'nde bir semt.

[69] **Divâne:** deli.

[70] **Şer:** kötülük.

[71] **Verâ:** arka.

uzun bir şey var. Acaba arslan mı oldum? Arslan olsam rengim sarı olacak. Ey, şimdi çıldıracağım! *(Dikkatle bakar.)* Ey, şimdi anladım! Marsıvanî eşek olmuşum! Vay babanın aşığına! Hacivat beni görmesin; çok nasihat verdi ama, ben dinlemedim. Bizim karı da beni böyle görürse, kapıyı açmaz, «Benim kocam eşek değil, insandı» der. Hakkı da var ya!

HACİVAT — *(İçeriden.)* Yahu, ben Karagöz'ü görmeğe gidiyorum!

(Semâî Muhayyer[72])

[73]Bir elif çekti yine sîneme cânan bu gece
Pek sarıldı bana ol serv-i hirâman bu gece
Ayın on dördü gibi dün gece mecliste idi
Kande akşamlıyacak ol meh-i tâban bu gece
Aman ey aman ey aman ey aman ey
Aman aman sîneme cânan bu gece yâr bu gece

HACİVAT — Acâyip! Bu eşeğin sahibi nerde? Yularını koyuvermişler, başını almış gidiyor. Halis Marsıvan!

KARAGÖZ — *(Yere bakarak.)* Hay kerata hay! İşe ne kadar takviye[74] veriyor.

HACİVAT — Eşeğin her tarafı gözüküyor ama, başı gözükmüyor.

KARAGÖZ — Başını göstereceğim ama, tanırsın diye korkuyorum.

---

[72] **Hagim mecmuası**, 2. bas., s. 294; **Hünende**, s. 459. Beste: Sadullah Efendi

[73] Ölçek:
Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün (fa'lün)
. . - - - (- . - - -) . . - - . . - - - . . - (- - -)
Sevgili, bu gece bağrıma yine bir elif çekti [= 1. bağrımı yardı; 2. elif harfi gibi düzgün boyu ile koynuma girdi], o yürüyen servi [= servi boylu] bu gece bana pek sarıldı; ayın on dördü gibi dün gece toplantıda idi, o parlak ay [= ay yüzlü güzel] bu gece nerede akşamlayacak?

[74] **Takviye**: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

HACİVAT — Bu; eşeğe de benzemiyor; eşek olsa kulakları olacak.

KARAGÖZ — Kulakları da yoktur, burnu da yoktur, öyle bir eşek!

HACİVAT — Bunun başı âdetâ insan başı. Bana baksan a hayvan şeklinde insan! Kaldır, şahsını[75] göreyim!

KARAGÖZ — Gör aşağısını![75]

HACİVAT — Acâyip! Bu, insan! Sualime cevap veriyor. Sesi de tanıdığım bir ses. Hele yüzünü kaldır bakayım!

KARAGÖZ — *(Yüzünü gösterir.)* Buyurun bakalım!

HACİVAT — Vay, Karagöz! Bu ne hal böyle? Eşek mi oldun? Eyvahlar olsun!

KARAGÖZ — *(Eşek gibi anırır.)* A-i! A-i!

HACİVAT — Ah, Karagöz! Ben sana evvelce söylemedim mi, «Buralarda dolaşma, onlara dokunmağa gelmez, sonra başına bir felâket gelir» diye? Şimdi ne yapacaksın bakalım?

KARAGÖZ — Kuzum Hacivat, benim çareme bak!

HACİVAT — Karagöz, ben seni bu eşeklikten kurtarırım ama, bilmem adam olur musun?

KARAGÖZ — Ben adam olur muyum bilmez misin? Sen beni adam yap da, başka şeye karışma.

HACİVAT — Öyleyse, ben dua edeyim, sen de «Âmin!» de. Sakın lâkırdı söyleme ha!

KARAGÖZ — Söylemem, Hacivat! Başla duaya!

HACİVAT — *(Makam ile dua eder.)* Ah, elâ cinli melâ cinli kebap kestane mestane!

KARAGÖZ — Âmin efendim, âmin! — Ne tuhaf, kestaneli dua!

HACİVAT — *(Makam ile.)* El-cinli melâ kör-cinli kebap kestane mestane, eşunlunun meşunlusu!

KARAGÖZ — Âmin efendim, âmin!

HACİVAT — Kerd küned kerden küned, fi'l-i mâzî![76]

---

[75] **Şahsını - aşağısını :** Karagöz, ses benzerliğinden yararlanarak, söz oyunu yapıyor.

[76] **Kerd küned kerden küned, fi'l-i mâzî:** yaptı yapar

KARAGÖZ — Suratına tokat yermiş bazı bazı.
HACİVAT — Sakın lâkırdı söyleme, Karagöz ha!

(Câzû gelir.)

KARAGÖZ — Üstüne doğru geliyor, Hacivat! — Âmin!
HACİVAT — Korkma, Karagöz, defederim!
KARAGÖZ — Ayağını öpeyim, Hacivat, defet!
HACİVAT — Paf pifi de pif pof! Paf pifi de pif pof!
(Câzû kaçar.)

KARAGÖZ — Vay gözbağıcı köpoğlu vay! Pafpifi ile zırıltıyı kaçırdı! Aşk olsun sana, Hacivat!
HACİVAT — Ne zannettin ya, cahil musibet! Sana daima «oku, yaz» diyorum. Bu gibi şeyler okuma yazma semeresidir.[77]
KARAGÖZ — Gerçek öyle, Hacivat! İşte böyle benim gibi okumak bilmeyen adam benim gibi dört ayaklı eşek olur. İşte, çocuklar bana baksın da ibret alsınlar. Ah gidi cahillik ah! Keşki çocukken günde elli sopa yiyeydim de derse çalışaydım!
HACİVAT — Şimdi adam olmanın çaresine bakalım! Yine ben efsun okumağa başlıyacağım. Sakın korkma! Seni câzû yakalayıp yukarıya çıkarıp bırakacaktır. Korkma! Bir de «Âmin» derken sakın korkup lâkırdı söylemiyesin, sonra mutlak bana bir şey yaparlar.
KARAGÖZ — *(Yavaşça.)* Nasıl söylemem! Hele duaya başla da bak, nasıl söyliyeceğim! — Haydi, duaya başla bakalım! Vakit geçiyor, açlıktan gözlerim kararadı. Kuzum Hacivat, başla! Böyle eşek kalırsam ekmek vermezler, ben de arpa yiyemem, sonra acâyip bir şey olur.

---

yapmak yapar, geçmiş zaman fiili. (Farsçayı yalnız ses bakımından taklit amacıyle kurulmuş olan bu anlamsız sözde Farsça kerden [= yapmak] fiili ve bu fiilden türetilen «-dı'lı geçmiş» ve «geniş zaman» kipleri rasgele sıralanmış.)

[77] **Semere** : meyva, ürün.

HACİVAT — *(Duaya başlar, bu sefer Câzû, Hacivat'a uzanır.)* Ah, el-cinli melâ kel-cinli[78] kebap kestane...

KARAGÖZ — Hacivat, bu sefer nöbet senindir. — Âmin!

HACİVAT — Aman Karagöz! Sakın lâkırdı söyleme sonra bana yazık olur! *(Câzû, Hacivat'ın üzerine iner, Karagöz lâkırdı söyler.)*

KARAGÖZ — Hacivat, kaçsan a be! Ulan, burnundan yakalıyacak!

HACİVAT — Eyvah, Karagöz! Ettin mi bana edeceğini?

(Câzû, Hacivat'ı yukarıya kaldırır.)

KARAGÖZ — Hacivat, uğurlar olsun! Üzüm hevengi gibi asıldın. Hacivat, benim gibi eşek ol da gel, sakın kurt olup gelme, beni parçalarsın!

(Câzû, Hacivat'ı aşağıya keçi olarak atar.)

HACİVAT — *(Keçi gibi bağırır.)* Meee!

KARAGÖZ — *(Eşek gibi bağırır.)* A-i! A-i!.. Aman Hacivat, ne güzel keçi olmuşsun! Zaten sakalın da keçi gibi idi. Halis Maltız keçisi olmuşsun!

HACİVAT — Çok şükür, yine ben makbul bir hayvan oldum, senin gibi eşek olmadım ya! Kendini düşün! Yarın bir eşekçi eline düşersin, sabah namazı sokağa çıkıp akşam ezanlarına kadar taş, tuğla, kiremit, kereste taşımaktan anan ağlar; hem de eşekçilerden akşamlara kadar yediğin dayakların hadd ü hesâbı[79] yok! Akşam olunca bir kuru arpa, yarı aç yarı tok, hırlıya hırlıya geberir gidersin vesselâm!

KARAGÖZ — Peki, ben geberir giderim, sen gebermez de dünyaya kazık mı çakarsın?

---

[78] Metnin aslı **El-cinni melâ kel-cinni.** Gerek biraz yukarda, gerek başka oyunlarda bu söz hep **El-cinli melâ kel-cinli** diye geçtiği için, burada da aynı yönteme uyularak, birlik sağlanmıştır.

[79] **Hadd ü hesâbı:** sınırı ve hesabı. (Halk ağzında: **Haddi hesabı**).

HACİVAT — Ben de ölürüm ama, zevk ü safâ[80] ile vaktimi geçirir yaşarım. Benim yaşamam senin hayatına benzer mi, a budala? Ben keçi meraklısı bir bey-zâdenin eline geçerim; beni güzel güzel hamama götürüp yıkarlar, tüylerimi, sakalımı temizce tararlar, fıstık üzümlerle beslerler. Yaz gelince Boğaziçlerine giderler, beni cânım o zümrüt gibi çayırlarda otlatırlar; velhâsıl, vaktim zevk ü safâ ile geçer vesselâm!

KARAGÖZ — Söylediklerin doğrudur, lâkin noksan söyledin. İsterseniz, âcizâne kulunuz noksânını ihbâr edeyim.[81]

HACİVAT — Câizdir ki[82] noksan ola! Benim belki bilmediğim bir şeydir. Söyle bakalım! *(Karagöz'ün burnuna sokulur.)*

KARAGÖZ — Sakalını burnuma sokuyorsun! Azıcık geri çekil! Râviyân-ı ahbâr ve nâkılân-ı âsâr şöyle rivâyet ve bu yüzden hikâyet ederler ki,[83] koyun, keçi, kuzu meraklısı bir bey-zâde nezdinde[84] müddet-i medîde[85] bir keçi bulunsun. Mamafih, eyyâm-ı sayfiyyede,[86] güzde, şitâda,[87] alel-huhûs[88] mevsim-i bahârda,[89] yani eyyâm-ı sayfiyyede, tabiî dağlarda, yaylalarda, derelerde buz gibi sulardan içerek vücûd-i hayvânîsini[90] besleyip yağ tulumu gibi olacağı cümlenin malûmudur.[91]

---

[80] **Zevk ü safâ:** zevk ve safâ.

[81] **İhbâr etmek:** haber vermek

[82] **Câizdir ki:** olabilir ki, ola ki, belki.

[83] **Râviyân-ı ahbâr ve nâkılân-ı âsâr şöyle rivâyet ve bu yüzden** [doğrusu: **bu gûnâ:** bu türlü, böyle] **hikâyet ederler ki:** haberleri söyleyenler ve eserleri anlatanlar şöyle derler ve bu türlü hikâye ederler ki... (Bu cümle, «meddah»ların hikâyeye başlarken söyledikleri kalıplaşmış bir sözdür).

[84] **Nezd:** yan.

[85] **Müddet-i medîde:** uzun süre.

[86] **Eyyâm-ı sayfiyye:** yaz günleri.

[87] **Şitâ:** kış.

[88] **Alel-husûs:** özellikle.

[89] **Mevsim-i bahâr:** bahar mevsimi.

[90] **Vücûd-i hayvanî:** hayvansal vücut.

[91] **Cümlenin malûmudur:** herkesçe bilinir.

HACİVAT — Ulan a zevzek! Sen benim sefâhetle yaşıyacağımı tarif ediyorsun. Senin gibi hakaretle, mezelletle[92] yaşamıyorum a!

KARAGÖZ — Evet. Tulumlar gibi yağlanıyorsun, semizlikten günden güne vücuduna bir gevşeklik gelmeye başlayınca tabiî yemeden, yemişten kesilirsin, artık bol bol uykuya düşersin. Çocuk, yani senin meftûnun[93] olan keçi meraklısı küçük bey yanına geldikçe evvelki zayıf vaktindeki gibi oyunlar tabiî yapamazsın; ihtimal ki küçük beye tos vurmak, boynuzlarını çocuğa saplamak gibi hallerde bulununca çocuk da tabiî ağlıyarak bey babasına gider, «—Bey baba, benim keçime bir şey olmuş, yerinden hiç kalkmıyor, hem bana tos vuruyor!» der demez zaten büyük bey de seni kesmek için bir bahane aramakta olur, zîrâ haddinden ziyâde yağlandığını bey de bildiğinden, «— Dur oğlum, bakalım, keçi galiba hastalanmış olmalı!» Beyefendi resmen bir kere yanına gelir, bakar, «— Bizim aşçı Veli Ağayı aman çabuk çağırınız, keçi ölüyor; amanın bıçak yetiştirin!» Bir telaş!... Aşçı Veli, elinde bir bıçakla koşarak gelir. Efendi, «— Aman aşçıbaşı, keçi ölüyor! Ne dersin? Ayaklarını bağlamaya bak! Çabuk, âhiret postası gitmeden yetiştir!» der demez, aşçı Veli Ağa senin gırtlağına bıçağı bastığı gibi âhirete cicos![94]

HACİVAT — Aman Karagöz!.. Meee! Meee! Meee!

KARAGÖZ — A-i! A-i! A-i!

HACİVAT — A musibet Çingene! Senin yüzünden bu felâkete uğradım. Hem kendine, hem bana oldu. Şimdi bizim halimiz nereye varacak?

KARAGÖZ — Senin halin Fatih'teki kasapların dükkanına varacak, benim halim de Zeyrek'teki eşekçilerin ahırına varacak, başka kurtuluş yok. Kuzum Hacivat, sen dua et, ben «Âmin» diyeyim, bel-

---

[92] **Mezellet:** alçaklık, horluk.

[93] **Meftûn:** düşkün, vurgun, âşık.

[94] **Cicos:** (argo) yok, hiç yok. (Burada: gidici, yolcu).

ki iyi oluruz.

HACİVAT — Ben dua edeyim, Karagöz, sen «Âmin» de! — El-cinli melâ cinli kebap kestane kel-cinli!

KARAGÖZ — Âmin efendim, âmin!

CÂZÛ — *(Gelir.)* Zırırı Zırırı Zırırı!

KARAGÖZ — Hacivat, zırıltı geliyor.

HACİVAT — El-cinli melâ cinli kel cinli kebap kestane!

KARAGÖZ — Âmin efendim, âmin!

CÂZÛ — Zırırı zırırı zırırı! *(Hacivat'ı alır götürür; eski haliyle perdeye gelir.)*

HACİVAT — Elhamdü-lillâh, Karagöz, eski halimi buldum! Karagöz, ben gidiyorum.

KARAGÖZ — Ne? Ben böyle kıyamete kadar eşek mi kalacağım? Kuzum Hacivat, dua et, ben de iyi olayım!

HACİVAT — Peki Karagöz, ben dua edeyim, sen «Âmin» de, eşek kalma! — El-cinli melâ cinli kebap kestane kel-cinli.

KARAGÖZ — Âmin efendim, âmin!

CÂZÛ — *(Gelir.)* Zırırı zırırı zırırı zırırı!

HACİVAT — El-cinli melâ cinli kebap kestane mestane!

KARAGÖZ — Âmin efendim, âmin!

CÂZÛ — Zır zır zır zır! *(Karagöz'ü alır, yukarı doğru kaldırır, Hacivat duayı bitirir.)*

KARAGÖZ — Hacivat, hani dua?

HACİVAT — Karagöz, dua bitti!

KARAGÖZ — Ne? Ben böyle hevenk üzümü gibi asılı mı kalacağım? Kuzum Hacivat, dua et!

HACİVAT — El-cinli melâ cinli kebap kestane mestane!

KARAGÖZ — Âmin efendim, âmin!

(Câzû, Karagöz'ü götürür; iyi olur gelir.)

BİTİŞ

HACİVAT — Ey Karagöz'üm, geçmiş ola!
KARAGÖZ — Anamı eşekler kovalaya! *(Tokadı atar.)*
HACİVAT — İyiliğe kemlik![95]
KARAGÖZ — Meşhur meseldir:[96] «Her kime edersen iyilik, ondan hazırdır kemlik.» *(Tokadı atar.)*
HACİVAT — Yıktın perdeyi eyledin vîrân!
Gideyim sahibine haber vereyim hemân!
(Gider.)
KARAGÖZ — Şu olsun, Hacivat, geçme nasibinden!
Her ne kadar sürc-i lisân[97] ettikse af ola!
Yarın akşam «.....» oyununda yakan elime geçerse, bak ben de sana neler yaparım! *(Gider.)*

[95] **Kemlik:** kötülük.
[96] **Mesel:** atasözü.
[97] **Sürc-i lisân:** dil sürçmesi.

N o t :

Hayali Memduh'un yayımladığı **Çifte Sihirbazlar** oyununda, Keçi-Hacivat'ın aşçıbaşı tarafından kesileceği hikâyesinden sonra perdeye Karagöz'ün ve Hacivat'ın oğulları gelir, onlar da kaplumbağa ve kurbağa kılığına girerler.

Bu çok başarılı sahneyi aktarıyorum:

(Karagöz'ün oğlu gelir.)

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — Babam gitti gelmedi. Aramağa çıktım. Hiçbir yerde yok. Yere mi geçti?

KARAGÖZ — Vay canına! Oğlan beni arıyor.

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — Ulan! Burda koskocaman bir eşek duruyor. Sahibi de yok. Dur şuna bineyim.

(Karagöz'ün üstüne biner.)

KARAGÖZ — Belimi kıracak.

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — Deeh! Yürüsün e, eşşoğlu!

KARAGÖZ — İn ulan aşağı! Şimdi babanın şarap çanağından başlarım ha!

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — Yuu! Babam eşek olmuş. — Kuzum baba, bayrama kadar eşeklikten çıkma da, bayramda biner gezerim.

HACİVAT — Böyle söz söyleme. Baban dilinin cezasını çekiyor, ben de onun serencâmına uğradım.

KARAGÖZ — Öyle ya! Ben Deli Bekir'in cezasını çekiyorum, Hacivat da Beşiktaşı'ta Serencebey yokuşu'na uğradı.

HACİVAT — Şu hale geldin, hâlâ zevzekliği bırakmıyorsun.

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — İlâhi, babamı bu hale kim koyduysa gözleri kör olsun, sürüm sürüm sürünsün!

KARAGÖZ — Oğlum, dilini tut. Senin de başına bir şey gelir.

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — Ne gelirse gelsin! Sana yazık değil mi?

(Zırıltı ile Cin gelir, Karagöz'ün Oğlu'nu alır, kaplumbağa kıyafetinde meydana bırakır.)

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — Baba, ben bir şey oldum. Ne oldum böyle?

KARAGÖZ — Gördün mü yediğin haltı? Çingene karıları görmesin, ulan sen adamakıllı kaplumbağa oldun.

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — *(Ağlayarak.)* Ben şimdi ne yapayım böyle?

KARAGÖZ — Dur, evlâdım, telâş etme. Elbette bir çaresi bulunur.

(Hacivat'ın Oğlu gelir.)

HACİVAT'IN OĞLU — Bu babam da ne gamsız insandır. «— Şimdi gelirim.» diye evden çıktı, iki saattir meydanda yok. Kahveye de uğramamış. Yemekler mangalın kenarında kaldı.

KARAGÖZ — Gözün aydın! Senin oğlan da teşrif etti.

HACİVAT — Gördün mü başımıza gelenleri? Ah Karagöz, bu haller hep senin yüzünden oldu!

HACİVAT'IN OĞLU — Vay! Burada eşekler var, maymunlar var. Otlasınlar diye bırakmışlar galiba.

KARAGÖZ — Beğendin mi, Hacı Cavcav, yediğin naneyi? Haydi ben eşek; hesapça maymun sen oluyorsun.

HACİVAT — Evlâdım, Sivrikoz, ben buradayım! Bak, başımıza kazâ geldi.

HACİVAT'IN OĞLU — *(Ağlayarak.)* Baba, keçi mi oldun? Ben keçi baba istemem! Anneme söyleyim de bana başka baba bulsun.

KARAGÖZ — Bak hayırlı evlâda. Yerini boş bırakmıyacak.

HACİVAT — A musibet, o çocuktur, aklı erer mi? — Yavrum, dua et de bu halden kurtulayım.

HACİVAT'IN OĞLU — Ah babacığım, hadi Karagöz eşek olmuş, neyse, ona eşeklik yakışmış. Ya sana yazık değil mi? Kim yaptı ise elleri kırılsın!

(Cin gelir, çocuğu alır, kurbağa kıyafetinde bırakır.)

KARAGÖZ — Burasa âdeta hayvanât bahçesi oldu.

Biri bizi toplasa çok para kazanır. Bak, senin oğlan da kurbağa oldu.

(Çocukların her ikisi de ağlarlar. Yaygara.)

(Nihayet Cin gelir, ikisini de alır, eski kıyafetleriyle meydana bırakır.)

KARAGÖZ'ÜN OĞLU — Baba, ben kurtuldum. «— Babam eşek olmuş» diye anneme müjde vereyim.

KARAGÖZ — Ulan, sakın anana söyleme! Sonra bana müşteri bulup satmağa kalkar.

HACİVAT'OĞLU — Hadi kardeşim, gidelim de babalarımıza dua edelim, bu halden kurtulsunlar.

(Çocukların ikisi de giderler.)

(Hayali Memduh, **Karagöz Perde Külliyatı**, adet 3, **Çifte Sihirbazlar**, Gayret Kütüphanesi, Necm-i İstikbal matbaası, İstanbul 1338-1340, s. 18-21).

CİNCİLİK

K a v n a k :

Letâif-i Hayâl: Şeytan Dolabı yahut Karagöz'ün Cinciliği, (tarihsiz).

Ç e ş i t l e m e l e r :

Şarkılı ve Kantolu Karagöz Kitabı, cüz 8, *Karagöz'ün Rüyası*, sahip ve nâşiri: Asya Kütüphanesi sahibi İhsan Rahim, Hürriyet matbaası, İstanbul 1325 (1909)

KİŞİLER

HACİVAT
KARAGÖZ
DİLBER (Zenne)
TOSUN BEY (Çelebi)

CİNCİLİK[1]

GİRİŞ

HACİVAT — *(Zirdeki eş'âr[2] söyliyerek gelir.)*

[3]**Bu dil yine bir âfet-i mekkâra dolaştı**
Mekkâre göz gözleri mekkâra dolaştı

Meydân-ı muhabbette gezerken dil-i şeydâ
Dil dilbere dilber dile dil bala[4] dolaştı

Gülşende figaan eyler iken bülbül-i şeydâ
Gül bülbüle bülbül güle gül hâra dolaştı

---

[1] **Cincilik:** cin, peri v.b. gibi doğanüstü güclerin yardımiyle, olağandışı birtakım işleri yapma, gelecekten ve görünmezden haber verme işi. Bunu uğraş edinen kimselere bakıcı, falcı, üfürükçü, büyücü, cinci adları verilmiştir. Deli İbrahim'i (hük. 1640-1648) etkisi altına alan ve Osmanlı tarihinde «Cinci Hoca» (? 1648) diye anılan bir yobazda böyle bir güç bulunduğuna inanılmıştı.

[2] **Zirdeki eş'âr:** aşağıdaki şiirler.

[3] **Ölçek: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**

\- - ⏑ - - | ⏑ - - | - - -

(2. dizede ölçek ve ayak [= vezin ve kafiye] bozuk).

Bu gönül yine bir hiyleci âfete düştü; hiyleci göz, gözleri hiyleci (güzele) uladı. — Çılgın gönül sevgi alanında gezerken gönül dilbere [= gönül götürücüye, güzele], dilber gönüle, gönül bala dolaştı. — Çılgın bülbül gül bahçesinde feryat ederken gül bülbüle, bülbül güle, gül dikene dolaştı.

[4] **Ayak bozuk: bala** sözü yerine **yâra** v.b. denmesi gerekirdi.

Hay Hak!

[5] Dikkatle nazar kıl şu kubbe-i âsumâna
Bu dünyâ misâl-i hayâldir ehl-i irfâna

Zâhiren görünen bir perdedir
Lâkin dünyâ-yi mâ-fîhâya bir nişânedir

Sanma bu perde zıll-i hayâlden ibârettir
Hakîkatle bakılsa câ-yi ibrettir

Vukuât-ı zamânı gösterir perde
Neler gelmiş neler geçmiş selefde

Bu dehr-i dûn bir kimseye olmamış mekân
Bakaasız halk etmiş cenâb-ı Müsteân

Gelenler hep giderler mahv olur tâ
Hayâl içre hayâldir görünen eşyâ

Budur Haktan âcizâne duâmız[6]
.....[7]

---

[5] Ölçek: Mefâîlün mefâîlün feûlün
. - - - . - - - . - -
(8. ve 12. dizeler dışındaki bütün dizelerde ölçek bozuk).
Şu gökkubbesine dikkatle bak, ârif olan kişiye bu dünya (bir) hayal gibidir. — Dış görünüşe göre, görünen (şey) bir perdedir, lâkin öbür dünyaya bir işarettir. — Bu perde hayal gölgesinden ibarettir sanma, hakîkatle [= hakîkati arayan bir gözle] bakılsa ibret yeridir. — Perde, zamanın olaylarını gösterir, eskiden neler gelmiş, neler geçmiş [= kimler gelmiş, kimler geçmiş] (olduğunu gösterir. — Bu alçak dünya kimseye (sürekli oturulan) yer olmamış, Tanrı onu geçici yaratmış. — Gelenler hep giderler, yok olurlar, görünen şeyler hayal içinde hayaldir. Tanrıdan âcizâne duamız budur:.....

[6] Bu dizede iki sözcüğün yeri değiştirilirse, ölçek düzelir:

Budur Haktan duâmız âcizâne.

[7] Bir dize eksik.

HACİVAT —

[9] Efendim Karagöz teşrif edin vaktidir şimdi
Hacivat bendeniz kapıda bekler vaktidir şimdi
O mâh[10] cemâlini[11] bir kerre göster açılsın dideler[12]
Çalınsın çalgılar neyler nevâlar[13] vaktidir şimdi

KARAGÖZ —

[14] Hacivat hazırlanmanın vaktidir şimdi
Kaşındıysa eğer sırtın tırnârın vaktidir şimdi
Behey arsız behey yüzsüz nedir bu çektiğim senden
İşte geldim bak Hacivat dayağın vaktidir şimdi

MUHÂVERE ve FASIL

HACİVAT — Aman efendim, bu «dayak» lâkırdısı ne oluyor?

KARAGÖZ — Ya senin, kapının önünde ettiğin edepsizlik ne oluyor?

HACİVAT — Efendim bendeniz aff-i âlînizin derece-i ehemmiyyetini takdîr edenlerden[15] birisi bulun-

---

[8] Asıl metinde yok. Daha souraki bölümlerde «Meclis» ler numaralarla gösterildiğine göre, «I. Meclis» in buradan başlaması gerekiyor.

[9] Ölçek: **Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün**
. - - - . - - - . - - - . - - -
(1. ve 3. dizelerde ölçek bozuk).

[10] **Mâh, meh:** ay.

[11] **Cemâl:** yüz güzelliği.

[12] **Dide:** göz.

[13] **Nevâ:** alaturka musikide bir makam.

[14] Ölçek: aynı.
(1. ve 4. dizelerde ölçek bozuk).

[15] **Aff-i âlînizin derecei ehemmiyyetini takdîr edenlerden:** yüce affınızın önem derecesini anlayanlardan.

duğum cihetle bu ali-cenâblığınıza istinâden[16] birkaç satırcık eş'âr[17] okuyarak zât-ı vâlâlarınızı[18] ziyârete gelmiştim.

KARAGÖZ — Ne halt etin?

HACİVAT — Yaniyâ, efendimiz ile müddet-i vâfire den[19] beri görüşülemeyip ziyadesiyle göreceğim geldiğinden ziyâretinize gelmiştim, demek isterim.

KARAGÖZ — Vapurla görüşemeyip rezalete gelmişsin öyle mi?

HACİVAT — Hayır efendim, anlıyamadınız! Zât-ı ulyânız ile mülâkaatımızın[20] arası biraz uzadığından cemâl-i bâ-kemâlinizi[21] görmek için gelmiştim.

KARAGÖZ — Molla Kadın'ın arabası uzadığından camcı Kemal'i görmek için kapının önünde böyle bağırıp çağırmalı mı?

HACİVAT — Efendim, yine anlıyamadınız! Bendeniz, efendime kemâl-i iştiyâk ile müştâk olduğum dan[22] ziyâretinize geldim.

KARAGÖZ — Demek sen «Deniz Efendi»ye bir muşta vurduğun için rezalete geldin, öyle mi?

HACİVAT — Hayır canım, gene anlıyamadınız!

KARAGÖZ — Hacivat, tepelerim ha! Şunu tane tane söyle ki anlayım.

HACİVAT — Efendim...

KARAGÖZ — Ey?

HACİVAT — Ben...

KARAGÖZ — Ey, sen...

HACİVAT — Sizi...

KARAGÖZ — Sizi...

HACİVAT — Göremedim.

KARAGÖZ — Ulan, görmüyor musun? İşte karşın-

---

[16] **Âli- cenâblığınıza istinâden:** yüce gönüllülüğünüze dayanarak.

[17] **Eş'âr:** şiirler.

[18] **Zât-ı vâlâ:** yüksek zat.

[19] **Müddet-i vâfire:** çok zaman, epey zaman, uzun zaman.

[20] **Zât-ı ulyânız ile mülâkaatımız:** yüce zatınızla görüşmemiz.

[21] **Cemâl-i bâ-kemâl:** olgun güzellik.

[22] **Kemâl-i iştiyâk ile müştâk olmak:** pek çok özlemek,

da duruyorum!
HACİVAT — Efendim, lâtifeyi bırakın da biraz görüşelim!
KARAGÖZ — Ulan, kadayifi kim görmüş, kim almış ki «Bırak» diyorsun?
HACİVAT — Ulan köftehor, artık hiddet topuğuma çıktı! Ha şimdi lâdes kemiği gibi ayırırım ha!
KARAGÖZ — Aman efendim, etmeyin!
HACİVAT — Seni gidi seni!
KARAGÖZ — Rica ederim efendim!
HACİVAT — Daha durmuş da karşımda lâkırdı söylüyor!
KARAGÖZ — Ayağınızı öpeyim, kusurumu affedin, bir daha etmem!
HACİVAT — Sana bir sopa atarsam görürsün kabahatini!
KARAGÖZ — Ulan sivrikoz herif! Kime sopa atacaksın bakayım? Sen beni gerçekten korktu mu zannettin?
HACİVAT — Canım, öyle söylemedim, sen ters anladın.
KARAGÖZ — Ey, ne söyledin bakayım?
HACİVAT — «Bir sopa atarsan görürüm kıyafetimi» dedim.
KARAGÖZ — Ha şöyle doğru yola gel! Yoksa tepelelerim ha!

HACİVAT — Efendim, bu lâkırdıları bırakalım da iş üzerine konuşalım.
KARAGÖZ — Nasıl iş?
HACİVAT — Öyle ya! Bak senin de elinde bir iş yok benim de! Böyle boş boşuna oturmak olur mu?
KARAGÖZ — Ey, ne yapalım?
HACİVAT — Ne yapacağız? Kendimize yarar birer iş bulmalıyız. Düşünelim, birer iş bulalım.
KARAGÖZ — Hacivat, ben düşündüm, tam sana münasip bir iş buldum.
HACİVAT — Nasıl işmiş bulduğun? Bakalım müna-

sip mi?

KARAGÖZ — Tam sana münasip bir şey!

HACİVAT — Aman, Karagöz, çabuk söyle! Şimdi sevincimden bayılıyorum!

KARAGÖZ — İstersen geber. Kimin vazifesinde!

HACİVAT — Aman birader, söyle bakalım!

KARAGÖZ — Bulduğun iş tam üzerine biçilmiş kaftandır.

HACİVAT — Aman birader, eksik olmayasın!

KARAGÖZ — Hayır, eksik değilim; kilogram altmış beş kıyyeyim.[23]

HACİVAT — Efendim, lâtifeyi ber-taraf edin[24] de söyleyin bakalım bendenize münasip gördüğünüz iş nedir? Kolay bir şey mi acaba?

KARAGÖZ — Sence pek kolay şey. Sende bu çene varken öyle kuruş kırarsın ki!

HACİVAT — Acaba meddahlık mı?

KARAGÖZ — Hayır.

HACİVAT — Ya nedir?

KARAGÖZ — *(Hacivat'ın kulağına bir şey söyliyerek.)* Öhö öhö öhö!

HACİVAT — Sus, bi-edeb[25] külhani! Şu münasip gördüğü şeye bak bir kere!

KARAGÖZ — Ulan, fena mı bu hizmet?

HACİVAT — Bana öyle hizmetin lüzumu yok!

KARAGÖZ — Bu hizmeti beğenmedinse başka bir hizmet daha var. Bilmem yapabilir misin? Biraz zahmetlicedir.

HACİVAT — Sakın bu da münasebetsiz bir şey olmasın.

KARAGÖZ — Hayır, münasebetsiz değil. Açıktan hem karnın doyar, hem de para kazanırsın.

HACİVAT — Demek, açıktan hem karnım doyacak, hem de fazla olarak başı dışarı para kazanacağım?

KARAGÖZ — Evet.

---

[23] **Kıyye** : okka [= 1 kilo 283 gram].

[24] **Ber-taraf etmek**: bir yana bırakmak.

[25] **Bi-edeb** : edepsiz.

HACİVAT — Bu âlâ şey neymiş bakalım?
KARAGÖZ — Ne olacak? Köpek tersi toplayacaksın.
HACİVAT — Ulan, bu münasebetsizlikten daha vazgeçmiyecek misin?
KARAGÖZ — Fena mı, Hacivat? Bir kürekle bir de küfe edinip sabahleyin erken kalkıp sokakları dolaşırsın, bulduğun tersi kürekle küfenin içine atarsın. Baktın ki, sözüm yabana, köpek taze yapmağa çalışırken karşısına geçer beklersin, yaptı mı alıp küfeye korsun, doğru debbağlara[26] gidersin; satabildiğini satarsın, satamadığını alıp eve götürür, çoluğunla çocuğunla yiyip kanaat edersin. Fena mı?
HACİVAT — Senin gibi Çingene'nin ağzından bu yolda lâkırdılardan başka ne beklenir? İşkembe kazanından atlas parçası çıkmaz ya! Çıkacağı işkembedir. Senin gibi herifin ağzından çıkan lâkırdı böyle olur.
KARAGÖZ — Ulan, benim ağzım işkembe kazanı mı?
HACİVAT — İşkembe kazanı ağzının yanında pek tâhirdir.[27]
KARAGÖZ — Benim bulduğum iş budur. Beğenmezsen kendin ara da bul bakayım!
HACİVAT — O bulduğun işleri sen kendin yap.
KARAGÖZ — Hay şaşkın! Bana öyle bir iş öğrettiler ki cihanda emsâli[28] yoktur.
HACİVAT — Kim öğretti?
KARAGÖZ — Haniya uyuduğu zaman insan bir şey görür.
HACİVAT — Rüya.
KARAGÖZ — Ha, rüya.
HACİVAT — Öğrendiğin, rüyadan ibaret bir şeymiş, öyle mi?
KARAGÖZ — Nasıl rüya?
HACİVAT — Ya nedir?

[26] **Debbağ**: tabak, sepici.
[27] **Tâhir**: temiz.
[28] **Emsâl**: benzer.

KARAGÖZ — Dinle bak, Hacivat! Dün gece biraz erkence yatmıştım. Rüyamda bir yüksek tepede yeşillik üzerine ak sakallı, yeşil bıyıklı, kara gözlü beş on kişi oturmuşlar, bir şey okuyorlardı.

HACİVAT — Ulan, yine kofti[29] atmağa başladın! Yeşil bıyıklı insan olur mu?

KARAGÖZ — Ne bileyim ben? Gece bana öyle gözüktü.

HACİVAT — Ey, sonra?

KARAGÖZ — Uzaktan bunları seyre başladım. Bir de içlerinden birisi: «Arkadaşlar, burada insan eti kokuyor; her kimse buraya celb edelim!»[30] demesin mi?

HACİVAT — Aman! Ey, sonra?

KARAGÖZ — Sonra arkadaşları «Evet, evet!» deyip başladılar okumağa. Onlar okudukça ayaklarım başladı o tarafa gitmeğe. Kendimi o kadar zorluyorum gitmeyeyim diye; hayır, mümkün değil kendimi zabt edemiyorum.

HACİVAT — Acâyip şey!

KARAGÖZ — Derken efendim, bir de kendimi bunların yanında buldum.

HACİVAT — Kaç, kaç, aman Karagöz!

KARAGÖZ — Nasıl kaç? Demir atmış gibi orada mıhlandım kaldım.

HACİVAT — Aman, sakın sana bir şey yapmasınlar?

KARAGÖZ — Dinle bak, Hacivat! Bir de efendim, bunlardan birisi yanıma gelip elimden tutarak ismimi sordu, ben de «— İsmim Karagöz'dür.» dedim; «— Nasıl Karagöz? Şu Hacivat'ın refiki[31] olan Karagöz mü?» dedi! «— Evet, ta kendisi.» dedim; «— Öyleyse korkma, biz seni biliriz, sen fakir bir adamsın, sana bir iyilik edelim de var bize dua et!» dediler.

HACİVAT — Aman Karagöz, sonra?

---

[29] **Kofti**: (argo) yalan.

[30] **Celb etmek**: getirmek.

[31] **Refik**: arkadaş.

KARAGÖZ — Sonrası, ağzıma her ne dua geldiyse ettim.

HACİVAT — Ey, nasıl dua ettin bakayım?

KARAGÖZ — «Allah sizi şöyle etsin, böyle etsin!» dedim.

HACİVAT — Hiç böyle dua olur mu?

KARAGÖZ — Onlar pek beğendiler.

HACİVAT — Ey, sonra?

[32] KARAGÖZ — Derken, kulağıma üç defa bir şey okudu, «—İşte bu okuduğum şeyi belledin ya! Bunu hangi hasta ve divâneye okuyacak olursan der-akab şifâ bulur!» dediler.

HACİVAT — Aman Karagöz, neymiş okunacak şey? Ben de öğreneyim.

KARAGÖZ — Öyle yağma yok! Onu yalnız ben okursam oluyor, başkası okuyacak olursa olmazmış, tâ ki ben o adama izin vermeyince...

HACİVAT — Aman birader, hiç olmazsa beni yanına refik al! Ben sana nerde hasta, deli varsa bulup getiririm.

KARAGÖZ — Haaa, bak bu olabilir! Bugünden itibâren işe başlıyalım. Sen git, hasta, deli varsa buraya getir. Ben de biraz eve gideyim.

HACİVAT — Yâ hû![33]

KARAGÖZ — Yâ men hû![34] — Eğer bu şeytan dolabını çevirebilirsem aşkolsun bana. *(Gider.)*

---

[33] Buradan başlayıp, Karagöz'ün ikinci konuşmasının başındaki **Öyle yağma yok!** sözüne kadar süren konuşmayı, aşağıdaki parça ile karşılaştırınız:

Karagöz — ... Derken efendim, birisi geldi: «— Ağzını aç!» dedi. Ben de açtım. Sonra ağzıma tükürdü ve bana: «— Sen ne üzerine okursan iyi olur.» dediler.

Hacivat — Aman Karagöz, sen de bana tükür.

Karagöz — Ben onlar gibi enayi değilim.

(İhsan Rahim, **Şarkılı ve Kantolu Karagöz Kitabı**, cüz 8, **Karagöz'ün Rüyası**, İstanbul 1325, s. 6)

(**Karagöz'ün Rüyası**, ufak-tefek değişikliklerle, **Cinlilik** oyunundan aktarılmıştır).

[33] **Yâ hû**: ey Tanrı!

[34] **Yâ men hû** : ey benim Tanrım!

MECLİS II[35]

(Hacivat'ın kızı Dilber, sonra Tosun Bey)

DİLBER — *(Şarkı okuyarak gelir.)* Acaba aldattı mı beni? Yok! Hayır, hayır! Ondan bî-vefâlık aslaa me'mûl etmem. Eğer muhabbetinden zerre kadar şüphelenecek olursam o anda kendimi telef ederim. Aman, bir ayak sesi var! Galiba o olmalı!

KARAGÖZ — *(Pencereden dinler.)* Ulan, Hacivat'ın kızı burada ne geziyor?

TOSUN — Aman Dilber'ciğim! Galiba sizi biraz beklettim.

DİLBER — Ah efendiciğim! Gelmiyeceksiniz zannettim de dikiş kaldı göğsümü parça parça edecektim.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hacivat, kulağın çınlasın!

TOSUN — Aman Dilberciğim, hiç gelmez miyim! Biraz geç geldiğimin sebebi, yolda gelirken Karagöz Çingene'sine rasgeldim, bir şey çakmasın diye yolu değiştirdim, işte onun için geç geldim.

KARAGÖZ — *(Pencereden.)* Hele şu çapkına bak!

DİLBER — Aman efendim, iyi ettiniz! Utanmaz, arlanmaz, alçak, rezil, Çingene bir heriftir o!

KARAGÖZ — Bak şu aşifteye, ne kadar isim takmış bana!

TOSUN — Ey efendim, şimdi nasıl edeceğiz? Bilirsiniz ki bendeniz bugünlerde elim yufkadır.

KARAGÖZ — Hele şu çapkına bak! «Elim yufka» diye kıza yedirecek.

DİLBER — Efendim, cariyenizin söylediğini lütfen kabul edin: Pederin bahçede dut ağacının sağ tarafında ceviz ağacının yanında gömdüğü altınlardan alıp size veririm, siz de ağırlık diye pederi-

---

[35] Asıl metinde **«İkinci Fasıl»** diye yazılmıştır. Daha sonraki bölümlerde **«Meclis: III»**, **«Meclis: IV»** terimleri kullanıldığına göre, buna da **«Meclis: II»** denmesi gerekiyor.

me gönderirsiniz, düğünümüz olur biter. Nerden duyacak? Duysa bile iş işten geçer.

KARAGÖZ — Hacivat, paralar ayaklandı, gidiyor!

TOSUN — Peki efendim. Madem ki böyle münasip görüyorsunuz, bendeniz de kabul ettim. Haydin gidelim. Yarın sabah burada buluşuruz.

DİLBER — Cariyeniz de bu gece parayı alır, sabah burada size teslim ederim. *(Giderler.)*

KARAGÖZ — Ulan, yazık Hacivat'a! Şunu nasıl edip de haber vermeli? Hele dur bakalım! Bir çaresini buluruz elbette!

MECLİS III

(Hacivat gelirken okur.)

[36] Seyre gidelim[37] eyleyelim balıçe safâsı
İster isen altına ihrâm[38] olayım ben
Gel kes serimi[39] dök kanımı eyle mürekkeb
Âhir[40] o kalem parmağa kurbân olayım ben

HACİVAT — Acaba şu Karagöz'ün dedikleri sahi midir? Eğer sahi ise âlâ şey. Bir kere tecrübe edeyim. *(Kapıyı çalar.)* Karagöz! Karagöz!

KARAGÖZ — Nedir o?

HACİVAT — Azıcık aşağı buyurun efendim!

KARAGÖZ — Haniya, hasta, deli filân gönderecektin? Gelen giden olmadı.

HACİVAT — Efendim, şimdi bir deli getirecekler. Fakat pek azgın. Eğer bu deliyi iyi edebilirsen hem şöhretin artacak, hem de bir çok para alacağız.

---

[36] Ölçek: **Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûlün**
(2. dizede ölçek bozuk).

[37] **Seyre gitmek:** gezmeğe gitmek.

[38] **İhrâm:** yaygı.

[39] **Ser:** baş.

[40] **Âhir:** son, sonunda.

KARAGÖZ — Hacivat, hiç merak etme sen. Bir kere okuyuşta aklı başına gelir.

HACİVAT — Bu adam pek de yabancı değildir. Sonra ben sana bu adamın kim olduğunu anlatırım.

MECLİS IV

TOSUN — *(Dışardan.)* Bırak beni!

HACİVAT — İşte geliyor!

TOSUN — Dam üstüne çıkıp da martı kuşlarını velîme cemiyetine[41] davet edip «Gelin oldum» şarkısını çağırarak iki atlı faytona râkiben[42] Kızkulesi[43] hizalarına yunusbalıklarıyle hora teperek «Galata-Kulesi'ne işareti ben çektim» deyip de namus dâvasına kalkmaklığın neden neş'et etmiştir?[44]

HACİVAT — Aman efendim, Karagöz, bu pek çılgın bir şeye benziyor!

KARAGÖZ — Haydi sen biraz burada görünme. Ben seni çağırdığımla gel.

HACİVAT — Peki. *(Gider.)*

TOSUN — «Bir adet yumurta derûnunda[45] okunan eş'ârı tanzîm edeceğim[46] diyerek bir tabak mahallebinin üstüne çıkıp da «varda!» çağıracağın[47] yerde üç defa hoşaf tasına dalıp çıkarak bana niçin dilini çıkardın?

KARAGÖZ — Şimdi sen de benim saçmalarımı dinle: Hacivat'ın kızıyle istişâre ederek[48] bahçedeki dut ağacının sağ tarafında ceviz ağacına bitişik

---

[41] **Velîme cemiyeti:** düğün ziyafeti topluluğu.

[42] **Râkiben:** binerek.

[43] **Kızkulesi:** b. **Ağalık,** s. 108/n. 69

[44] **Neş'et etmek:** çıkmak, meydana gelmek,

[45] **Derûn:** iç.

[46] **Eş'âr tanzîm etmek:** şiirler düzmek, yazmak.

[47] **Varda çağırmak:** «varda» diye bağırmak. **(Varda:** savul, çekil, yol ver).

[48] **İstişâre etmek:** danışmak, danışıp görüşmek.

nar ağacının kökünde gömülü olan altınlar ayaklanıp da «Senin cebine gideceğim» diyerek iddiaya kalkıştığı zamanlar «Ben onları istemem» demeyip de o ağırlığı Hacivat'a yükledip kalanını elinden kapar mısın?

TOSUN — Evet, öyle dedin de hatırıma geldi...

KARAGÖZ — Sus! Saçma istemez! Ben her şeyi bilirim. İyi olmağa bak, elimden geldiği kadar sana muâvenet[49] ederim.

TOSUN — Aman Karagöz, sen bilirsin!

KARAGÖZ — Şimdi ben seni sahte okurum, sen iyi olursun. İşi sonra sen bana bırak.

TOSUN — Peki.

KARAGÖZ — Hacivat! Hacivat!

HACİVAT — Efendim, geliyorum! *(Gelir.)*

KARAGÖZ — İşte başlıyacağım. Bak dikkat et
Yâ cinneti cinne hünâ cunbur cunbur cop
Yâ cinneti cinne hünâ cunbur cunbur cop

TOSUN — Aman, ben neredeyim?

KARAGÖZ — Korkma, hoca önündesin.

HACİVAT — Aman Karagöz, bu ne hal?

KARAGÖZ — Şimdi mahâretime inandın mı? Daha istersen bunun deliliğini sana bahş edeyim.

HACİVAT — Efendim, Allah göstermesin! Yazık değil mi kulunuza?

KARAGÖZ — Şimdi sana bir şey söyliyeceğim, eğer kabul etmezsen sen bilirsin!

HACİVAT — Nedir efendim?

KARAGÖZ — Kızını bu delikanlıya vereceksin.

HACİVAT — Aman efendim, nasıl olur?

KARAGÖZ — Sen bilirsin. Ben o kadar söylerim.

HACİVAT — Efendim, biraz düşüneyim.

KARAGÖZ — Sen düşün. Sonrası fena!

HACİVAT — Aman efendim, bu kadar acele?

KARAGÖZ — Bak bak!

HACİVAT — Aman efendim, ne var?

---

[49] **Muâvenet:** yardım.

KARAGÖZ — Bak, cin ne söylüyor.
HACİVAT — Aman, ne söylüyor?
KARAGÖZ — Bahçedeki dut ağacının yanındaki...
HACİVAT — Aman efendim, nedir o?
KARAGÖZ — Ceviz ağacının ittisâlinde[50]...
HACİVAT — Ey ey!
KARAGÖZ — Büğelek[51] tuttu. Ne oluyorsun?
HACİVAT — Ne olmuş ceviz ağacının ittisâlinde?
KARAGÖZ — Orada nar ağacının keyfiyeti var. Anlarsın, Hacivat!
HACİVAT — Aman efendim, bir şey mi olmuş?
KARAGÖZ — Eşeklik istemez! Orada gömülü olan altınlar seyahati verecekler.
HACİVAT — Aman birader, deme!
KARAGÖZ — Demesi filân yok! Kızı vermeli, yoksa altınlar oradan uçacak. Kızı verdin mi?
HACİVAT — Verdim verdim, Karagöz!
KARAGÖZ — Haydi cemiyetinize[52] başlayın. Ben de bir kat elbise yapıp hazır bulunayım. *(Giderler.)* Şeytan dolabını çevirdik, bakalım sonu ne olacak? *(Gider.)*

---

[50] **İttisâlinde:** bitişiğinde.
[51] **Büğelek:** büve, büvelek, kan emici bir sinek.
[52] **Cemiyet:** (burada) düğün toplantısı.

N o t :

Cincilik oyunu, bakıcılık, büyücülük tema'sı üzerine kurulmuş bir oyunun (herhalde **Mal çıkarma** oyununun) değiştirilmiş, bozulmuş biçimi gibi görünmektedir.

Canbazlar oyunundaki «I. Ara Muhâveresi» ile, yayımladığımız bu oyun arasında —gerek konu, gerek olayların örülüşü bakımından— açık bir benzerlik vardır (bk. s. 294-301).

Bu oyunda, Molière komedyalarının izleri de göze çarpmaktadır:

a. Birbirini seven iki gencin evlenmelerine engel olan babayı yola getirmek için gençlerden birinin yalandan hasta olması, bir sahte doktor (burada: sahte bakıcı) aracılığıyla gençlerin birbirine kavuşması. (**Zoraki Hekim**)

b. Gençlerin evlenmesine engel olan babanın bahçede gömülü para çekmecesi çalınarak (burada: çalma tehdidiyle) onun yola getirilmesi. (**Cimri**)

c. Düğüne karar verilince, babanın (burada: Karagöz'ün) yeni bir elbise giymek istemesi. (**Cimri**)

TASVİRLER

Tasvirler	Metin And koleksiyonu
Fotoğraflar	Ozan Sağdıç

1. Göstermelik (Ev)

2. Hacivat

3. Karagöz

4. Zenne

5. Çelebi

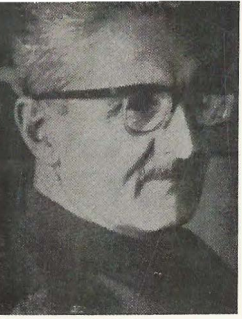
6. Matiz

7. Beberuhi

8. Acem

Karagöz oyunu, Osmanlı - Türk toplumunun yüzyıllarca yaşamış bellibaşlı sanat dallarından biridir. Karagözcüler arasındaki söylentiye göre, bu oyunu XIV. yüzyıl ortalarında, Sultan Orhan devrinde, Bursa'da, Şeyh Küşterî icat etmiştir. Tanzimattan bu yana, özellikle Cumhuriyet devrinde, yerini batıdan gelen tiyatro ve sinema sanatlarına bırakan Karagöz, toplumumuzun bugün bize çok uzak ve yabancı kalan İslam uygarlığı döneminde, halkın dili, nüktesi, inançları, töreleri, gelenekleri, zanaatları, siyaset ve toplum olayları karşısında düşünsel ve ruhsal davranışları v.b. bakımından da zengin bir kaynaktır. Karagöz oyununun işçiliğini ve yöntemini oyun yazarlarımızın ve sahneye koyucularımızın inceleyebilmeleri ve batıya başvurmadan önce kendi kaynaklarımız üzerine eğilebilmeleri olanağını sağlamak için, bu oyunları topluca yayımlamayı ulusal bir görev bildik. Derlenen 35 oyun 3 ciltte toplanmıştır.

Karagöz oyunlarının bu toplu yayımının gelecekteki tiyatro edebiyatımızı etkileyeceğine, tiyatromuza ulusal bir hava ve kişilik kazandıracağına inanıyoruz.

ISBN 975 - 494 - 351 - 6 (Tk. No.)
ISBN 975 - 494 - 352 - 4 (1. Cilt)
92 . 06 . Y . 0105 . 0498

KDV b KDV DAHİL

kapak baskısı pan matbaacılık ankara 230 76 90